

डिगुत्तलनी

भुवत्सुरत. पाल्हाहमेपमो.

॥२॥

शचल कुंवारी.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૮૭૭

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ હિંદુ ૨-૭૧.૧૧૧ ૫૨૫ ૨૫૨ ૭૫ ૧૧૨.
૨ ૭૦૧.૧૧૨ ૨૦૨ ૨૧૨ ૧૧૧ ૩૫૧૨

વિષય ૬ - ૧ : ૩

ખનામે પાક ખુદા.

હીન્દુસ્તાનની ખુબસુરત પાદશાહબેગમે

અને

શયલા કુંવારી.

(એક નોવેલ.)

લખનાર—સોહરાબ શહેરિયાર ધરાની

(“મશરેક.”)

તે

“પરસ્તાને ચકરમ,”—“બેચેન દુન્યા”—“ઘેલા ધાંચીનું કુટુંબ,”
“હમશીર કે શમશીર?,”—“અક્લમંદ બેવકુફ,”—“કીસમતની કીશતી,”
“તલવારની ધાર,”—“તકદીરની તકલીફ” નામની નોવેલોના અને
“બેહાંગીરનામું” નામના ઇતિહાસના રચનાર, તથા “ઝાલીમ ખખીસ,”
“અહઝાઅહડી”—ઉરદુ ઉપરથી “દેખાવલી દાકણુ,”—“નીતીમાન નર
ગીઝ,” અને “દુરવંદી કીનો” નામના નાટકો વીગેરેના લેખક.

૧૮૭૨ (મહેરમાની કરીને કામળી સાહેબે આ ચોપડીમાંની
વાર્તાઓના ખોટના નાટકો મીઠા “મશરેક” ની રમ્મ વગર સ્ટેજ
કરે નહીં.)

આવૃત્તી પહેલી

ચક્રદેગર્દી સાથે ૧૨૮૮.

મસુદ સન ૧૮૧૮.

કીમત રૂપીઆ દોઢ.

ગુજરાત વિધાપીઠ મંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૭૯૬૩

આ પુસ્તક “હિન્દુસ્તાનની ખુબસુરત ગાદશાહબેગમો અને
શયલા કુંવારી” એના લેખક મીં સોહરાય શહેરિયાર ધરાનીએ
બીમરડીવાલા હાઉસ ધોબીતળાવ મુંબઈમાં લખ્યું છે અને એજ
ઠેકાણેથી પ્રસિધ્ધ કીધું છે, અને મીં અરદેશર ખરશેદજી
દેશાઈએ એ પુસ્તક મીં “મશરેક” માટે બજારગેટ સ્ટ્રીટ
કોટ, મુંબઈમાં પોતાના “નવરંગ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ” માં
છાપ્યું છે. એપ્રિલ ૧૯૧૯.

મહારા એ બોલ.

જાનને હીલે તો પહેલાં તે પાક પરવરદીગારની શુક ગુઝારીમાં, અને પછી બીજી ત્રીજી વાતોમાં.

થોડું બોલવું અને ઘણું બબ્બવી બતાવવું એ મહારા એક નીયમ છે, સુદેહ પીલા મસકાના લેપડાએ તૈયાર થયતી ખુશામદથી હું સહેંકડો કેસ દુર છું અને તેથીજ કેટલાંકે એમ ધારે છે કે “મશરેક તો ‘મીબસનું’ ખોરીયુ,” છે. દુન્યામાં શાહનશાહોની પીઠ પાછલ બોલાય છે તો મહારા જેવા શું હીસાબમાં? મચ્છીકી અતમે જીનગા.

આજની આ નોવેલ મહારી દશમી નોવેલ છે, અને એમાંની પહેલી પાંચ વાર્તાઓ ખરી બનેલી ઇતિહાસીક છે; બ્યારે છેલ્લી “શયલા કુંવારી” એક કલ્પિત સંસારી વાર્તા છે. પહેલી વાર્તામાં પાદશાહ શાહજેહાન અને તેની એકપુરી પાદશાહ બેગમ સુમતાજ ઝમીનીના અતી ઝોરદાર નીરમલ પ્યારનો નીરદોશ ચીતાર છે અને તે પવિત્ર પ્યારની અસરથી હીન્દુસ્તાનની ખુબસુરતી “તાજમહાલ” ઉર્ફ “તાજબી-બીકા રોઝા” ઝમાનાઓથી જેમનો તેમ હયાત છે. બીજી વાર્તામાં પાદશાહ જેહાનગીરની વડી રાજપુત બેગમ રેખા પોતાનો ભોગ આપીને પોતાના સ્વામીની મુરાદ ખર લાવે છે. અહહા! એવી સ્વભોગ આપનારી બીહીશતી હુરો આ દુન્યાને બેશક જન્નત બનાવે છે.—ત્રીજી વાર્તામાં અકબરની વફાદાર

રાજપુત બેગમની વફાદારીનો એક બેમોલ તમુનો છે, પોતાના પત્નીની નજરોમાં ઝાંખી બની જતાંજ એક વફાદાર મહેરદાર ઝીંદગી કરતાં માતાની પનાહને મીઠી ગણે છે, મગર અફસોસ કે એવા આત્મઘાત કરનારાં જન્નતનું સુખ કદીબી પામતા નથી એ સર્વે ધર્મનું પવિત્ર ફરમાન છે.—ચોથી વાર્તામાં ધર્મની ફીદાગીરીનો અચ્છામાં અચ્છો ચીતાર છે; ઝેબુન્નીસા જો કે પરધર્મના આઠમીપર ખ્યારમાં પડે છે છતાંબી તે પોતાનો ખ્યારો અને પવિત્ર ધર્મ છોડતી નથી અને ખ્યાર ઉપર ધર્મને સરસાઈ આપે છે, તે પોતાના પવિત્ર ઈસલામી મઝહબને વફાદાર રહે છે.—પાંચમી વાર્તામાં કીસમતની કરામાતનો એક દીલપજીર ચીતાર છે; રખડતાં થયલાં, ભુકે મરવાની આણીપર આવેલાં, માઆપની બેટી મીહુરૂન્નીસા પવિત્ર કુદરતની ખ્યારી મીઠી મદદથી હિન્દુસ્તાનની એક મોટામાં મોટી પાદશાહબેગમ બને છે.—અને છઠ્ઠી વાર્તામાં દયા, માયા, અને વચન પાલવાની સત્યતા કેટલી ઝોરાવર હોય છે તેનો એક સુંદર ચીતાર છે. એ છએ છ વાર્તામાં મેં જુદા જુદા છ ચીત્રો મ્હારી નાકેશ શક્તી મુજબ બતાવ્યા છે, જેની આશા છે કે વાંચક મહેરબાનો કર કરશે.

આ પુસ્તક હું મ્હારી અઝીઝ બેટી ફેનીને બાપીકા બહાલ અને માન સાથે અર્પણ કરતાં ચાહું છું કે એ બચ્ચી પોતાના ગરીબ બાપની આ નાચીઝ ભેટને સદા યાદ કરી એ નોવેલમાંના નેક પાત્રોની મુઆફકના સદગુણો હાસલ કરે,—પવિત્ર ઝરથોસ્તી મઝહબના ફરમાનોને માન આપે

હયા માયા અને વચન પાલવાની સત્યતાને વલગી રહે, નેક રહે અને સદા બીબાઓને નેકીને રસ્તે ચાલવાની શીખા મળુ આપે.

આ પુસ્તકના અગ્રાઉચી ઘરાક થનારાં મહેરબાનોનો હું આ ટકે ઉપકાર માની ખત્મ કરું છું.

ધોબીતળાવ,

મુંબઈ તા. ૯-૪-૧૯૧૯. }

લી૦ દુઆગીર સેવક,

સોહરાબ શહેરિયાર ઈરાની

“મશરેક.”

બનામે પાક ખુદા.

(અર્પણ.)

મહારી ચાર વરસની નીરદેશ બુચી

ફેની

તે

બાપીકા બહાલ અને માનસાથ આ નાચીઝ

મગર

નીતીના સખકોથી ભરપુર નોવેલ

અર્પણ કરીને દુઆ ચાહું છું તે

પાક પરવરદીગાર

ની જનાબમાં કે એ બચ્ચીની ઉમ્મદરાઝી થાય.

“ મશરેક. ”

સાંકલ્પ્યું:

(ઇતિહાસીક વાર્તાઓ.)

પાદશાહ શાહજેહાનની બેગમ જન્મત નહીર.	૧.
પાદશાહ જેહાનગીરની રાજપુત બેગમ ગુલઅંદામ બાનુ.	૨૬.
પાદશાહ અકબરની રાજપુત બેગમ સુરીયા બેગમ.	૪૮.
પાદશાહ ઔરંગઝેબની બેટી ઝેબુન્નીસા ...	૬૨.
પાદશાહ જેહાનગીરની બેગમ મીહરુન્નીસા ઉર્ફ નુરજેહાન }	૮૯.

(મોહમ્મદ સંસારી.)

શયલા કુંવારી. ૧૪૨.

“મશરેક”ના લખેલાં આગલા નવ પુસ્તકોમાંથી
નીચલા ચાર ફક્ત વેચવા માટે જુજ
સંખ્યામાં બાકી રહેલા છે.

જેહાંગીરનામું.	રૂ. ૨.
કીસમતની કીશતી.	રૂ. ૧૧૧.
તલવારની ધાર.	રૂ. ૧.
તકદીરની તકલીફ.	રૂ. ૨૧૧.

(વી. પી. ખર્ચ જુદો લેવાશે.)

“પરસ્તાને ચકરમ” અને “હુમશીર કે
શમશીર?” જે સારી સંખ્યામાં ઘરાકો થશે તે
ખીજવાર છાપવાનો ઇરાદો છે.

લખો:—

“મશરેક,”

“મુખબ મજાહ” ઓશીસ, કાર્ડ મારકેટ, મુખબ.

બનામે પાક ખુદા.

હીન્દુસ્તાનની ખુબસુરત

પાદશાહબેગમો.

લખનાર:—મશરેફ.

વાર્તા પહેલી:

જન્મત નઝીર.

તે નવરાત્રી અથવા નવા વરસની રાત હતી, અને આમ્રનો શાહી આગ રૌશનીથી ચલકતો અને વાજાંવના મીઠા મીઠા સુરોદોથી ગૂંચ રહેલો હતો. આગમાં નવરોઝી મેલો ભરવામાં આવ્યો હતો, અને પાદશાહ જેહાંગીરે હુકમ કાઢ્યો હતો કે કુલીન બાલુઓએ જહવાહીરાતની દુકાનો ખોલવી અને તેમના ખુબસુરત હાથોના હીરા મોતી લગ્નલ વીગેરે ખરીદવા માટે તવંગરોએ જવું અને તે બાલુઓ કહે તે કીમતે ખરીદી કરવી. જેથી, નવરોઝી મેલો ગોયા એક પરસ્તાન થયો હતો: ઘણી ખુબસુરત બાલુઓ પોતાની દુકાનોમાં બેઠી હતી અને તેમની પાસે ઘણા ચકચકીત ગોહરો અમક મારી

૧૦ હીન્દુસ્તાનની ખુબસુરત પાદશાહબેગમો.

રહ્યા હતા.—ગૌહરો ગોયા પોતાની ખુબસુરત આતુનોના ચહેરા સાથે હરીશાહ કરવાના ઇરાદા પર આમદા થયા હતા.

વગીરે આઝમ અસફગઢની બેટી અર્ઝમંદ બાતુ એક ખાલી દુકાનમાં બેઠી હતી. તે અદરાયલી હતી અને તેનો ભવિષ્યનો ભરતાર જે જમાલખાન નામનો એક મોગલ અમીર હતો. તે વૃદ્ધ પોતાની નવજવાન ભવિષ્યની મહારદારને કોઈખી જલ્દવાહીર વેચવા માટે આપ્યું હતું નહીં. અર્ઝમંદ પોતાના તે થનારા ખુદા ભરતારથી કાંઈક નારાઝ હતી; અને તેથી તેણે તેની પાસેથી કોઈ અલમાસખી વેચવા માટે માંગ્યું નહીં. તે ગુલેનવચા હમણાં ખાલી દુકાનમાં સોંચમાં ગીરફતાર થયલી બેઠી હતી.

અર્ઝમંદ ગોયા ખુબસુરતીની એક દેવી હતી. તે પાદશાહ બેગમ દુરજેહાનની ભત્રીજી થતી હતી, અને તેનામાં દુરજેહાનની ખુબસુરતીનો ગોયા ચલકતો પ્રતીર્ષાઈ હતો. સીધા ખાલોના લાંબા ગુચા તેના બે ખભાંની તરફથી થઈને નીચે જુલલતા હતા. તેની મોટી કાલી આંખો તેના ચહેરાને બરોબર ઝેમ આપતી હતી, ભવાં ને પાંપણ ગોયા તે આંખોને વધારે પ્યારી બનાવતાં હતાં. નરગીઝની મીસાલ તેની મુખમલી ચામડી ચલકતી હતી. તેના ગુલાખી ગાલોપર ઉશકેરણીથી વધારે રતાશ પ્રકાશ્યો હતો અને તેના નનના નનના હાથોના નનના આંગલાંઓ એકબીજામાં બેલવીને તે બેઠી હતી. તેના ઇરાની લીઆસની નીચેથી ખુબસુરત નનના પગો બહાર જૂલકાવી જૂલકાવીને જોતા હતા.

શાહજેહાન, પાદશાહ જેહાંગીરનો બીજો શાહઝાદો, તે વખતે નવરોઝી મેલામાં ફરતો હતો. તેણે પોતાના પાદશાહી પીદરતું કહ્યું

“મશરેક”ની નાવેલ—

૧૧

માન્યુ હતું અને અહીં તહીંથી કેટલાક જહવાહીરાત ખરીદ્યા હતા, અને હવે તે મેલામાં આજસ સાથ ફરતો હતો. અને મેલામાંથી સટકી જવા માટેનો કોઈ મોકો જોતો હતો. ફરતો ફરતો તે અર્જમંદ બાનુની દુકાન આગલ આવ્યો અને ત્યાંથી પસારથી થઈ ગયો, મગર તે પાછો ફર્યો કેમજે અર્જમંદની ખુશસુરતીએ તે ખેચાયો. તે આવ્યો અને ઉભો રહીને જુલકયો: “ખુશસુરત બાનુ, આપની પાસે કોઈ અલમાસ વેચવા માટે છે કે?”

અર્જમંદે ઉઠીને શાહજેહાનની આખોમાં પોતાની નમ્ર આંખો નાંખીને મીઠા આવાજથી કહ્યું “મીરજાં સાહાબ, એક અલમામ છે મગર તે બહુ જ કીમતી છે.”

“આપ મહેને તે જોવા દેશો?” નમનતાઈથી શાહજેહાને કહ્યું.

બાંકી આખોએ શાહજેહાન તરફ જોઈને અર્જમંદે પોતાના મોતી સમાન દાંત ખુલ્લા કરતાં એક હસવું હસી લીધું, અને પછી પોતાની કમરબદે લટકતી એક છોટીસી રૂપાની ઠેલી ખોલી, અને અને તેમાંથી ઘણીજ સંભાલથી લાલ મુખમલની એક ન્હાની પોટલી કાઢી. શાહજેહાન તે સુંદરીના સુદર આંગણાંઓને તે પોટલી ખોલતાં બહુજ ધ્યાનથી જોતો હતો, અને તે પોટલી છોડીને અર્જમંદે શું કાલ્યુ? સીધું એક માકરનો દુકડો!!

“બહુજ મોટી કીમતનું એક અલમાસ” અર્જમંદ પોતાના ગોરા ગોરા મુખડાથી હસીહસીને અને ચુલ્લખુલ્લી આંખો કરીને ખોલી “મીરજા સાહાબ, બહુજ મોટી કીમતનું આ એક અલમામ છે, અને એની કીમત એક લાખ રૂપાના મીકકા છે.”

હવે, શાહજેહાનનું અંતકરણ તેના પોતાના હાથોમાં ન રહ્યું, તે દીલ તો ગયા તે ખુબસુરત અર્ઝમંદના પગો આગલ પડ્યું !
“હું આ બહુજ કીમતી અલમાસ ખરીદી લઉંશ ” તેણે હસીને કહ્યું.

“પૈસા લાવો, મહેરબાન સાહાબ !” અદબાના અદ્વતી અર્ઝમંદે માગણી કરી. અને, શાહજેહાનનો ખ્વાહન તેની હમરાહજ હતો, એટલે શાહજેહાને તેને હુકમ કરીધો કે તે કીમત તુરત આપી દેવી.

“હવે, ખુબસુરત બાનુ” તે સાકરનો કટકો એક લાખ રૂપાના સીકકાની કીમતની સોના મોહર અપીને ખરીદી લીધા પછી શાહજેહાને કહ્યું “મહેને કહો, કે આપ એક સાકરના હુકડાપર કેમ ઉતરી પડ્યા ?”

અર્ઝમંદે પોતાના ખુબસુરત નનના હોટોથી પોતાની વાત કહી, અને અર્ઝમંદના અદરાયલા વૃદ્ધ ભરતારની વાત શાહજેહાને ધ્યાનથી સાંભળી.

તે ગયો, અર્ઝમંદમાં પોતાનું દીલોગ્ગન ભરીને તે ગયો, અને બીજે દીવસે તેણે પોતાના પાદશાહી પીદર અને વઝીરે આજમને તે વાત કહી. જમાલખાન અને અર્ઝમંદનું કાજ તોડી નાખવામાં આવ્યું અને તે બાદ અસફળહે પોતાની બેટીને શાહજેહાન સાથે પરણાવી. જેહાંગીર પોતાના પ્યારા બેટાએ મેલવેલી ખુબસુરતી માટે ઘણોજ ખુશી હતો, અને તેણે પોતાની વહુનું નામ ખદીજા બેગમ મુક્યું.

અઝીઝ વાંચનાર, સાકરના એક હુકડાને હીરાનો ખુલદં દરજ્જે આપનાર તે બાનુનો પોતાનો દરજ્જે કેવો ખુલદં થનાર હતો અને જમાનાઓ સુધી તેનું નામ કેવું અમર રહેનાર હતું તે હવે પછી આપણે જોઈશું:

કોઈ ખારીઝ ખાગીયામાં જેમ કવચીત મલતાં સુંદર કુલો કેડે કેડે બહુજ ખુશખુશી તે ખાગીયાની હુરમતને બહારાવે છે, તે મીસાલ આ દુન્યામાં એવાખી માણસાઈ ગુલો વસે છે જેઓ ખેમીસાલ પ્યારના પતંગ્યાઓ હોય છે અને એક ખીજના અતી ઘણા પ્યારને બહારાવે છે, ટકાવે છે, અને જન્નતની ખુશખુ હાંસલ કરે છે. વાકઈ, તે પ્યાર એક છુપો ખઝીનો છે.

અને, તેવો એક છુપો ખઝીનો જે શાહજેહાન ધરાવતો હતો તે તેની અતી પ્યારી નવજવાન મહોરદાર ખદીજા ખેગમ હતી. શાહજેહાનની આખખી ઝીંદગી દરમ્યાન જે કોઈખી ઔરત તેને માટે હતી તો તે એકજ પ્યારી હતી, તે તેને મન દુન્યાની ખુશ-સુરતીઓથીખી ન્યારી હતી, અને તે પ્યારી માટે શાહજેહાન જનો-દીલથી ખુશી હતો. તે જ્યાંખી જતો ત્યાં તે પ્યારી મહોરદાર તેની સાથે જતી હતી, મહાલમાં કે લડાઈ વખતે તંખુમાં શાહજેહાનની સાથે તેની પ્યારી ખાનુ હતી જે તેના સુખમાં અને દુખમાં એક છરખોજન સાથી હતી.

હવે, શાહજેહાનનો શહેરિયાર નામનો મોટો બાઈ હતો જેની મહોરદાર લયલા નામની હતી જે લયલા તુરજેહાનના આગલા ધણી શેર અફઘનની છોકરી હતી. પોતાની મહોરદાર કેવી નેકસીરત હતી તે જોધને અને પોતાના બાઈ શહેરિયારની મહોરદાર કેવી બદમીઝાજ હતી તે બાણીને શાહજેહાન ખુશી અને ગમગીર રહેતો: ખુશી પોતાને માટે, અને ગમગીર પોતાના બાઈ શહેરિયાર માટે.

વરસો પછી, એક રહાંજના ખદીજા ખેગમ અકેલી બેકેલી ગાયલુ ગાતી હતી. તેનું ગાયલુખી બસ પોતાના બહાલા ધણી

શાહજેહાનને માટેનુંજ હતું, અને તે પાકશાહન વફાદાર મહેરદાર પોતાના ઘણીની ગયરહાજરીમાંથી તેની યાદ કરીને જાણે તેને પોતાની પાસે હાજર રાખતી હતી. અર્જમંદ ઉર્ફ ખદીમનો પ્યારો આવાજ તેના ઘણીને ઘણોજ મીઠો લાગતો અને તે છુપો ભરાઇ રહીને ઘણી વખતે તે મીઠા મીઠા આવાજનો લાભ લેતો. -તે સ્વાંજનું ગાયણથી શાહજેહાન છુપો રહીને સાંભલતો હતો.

ગાયણનો છેલ્લો શબ્દ અંધ પડ્યો કે શાહજેહાન અંદર કુદી પડ્યો, અને તેણે પોતાના હાથોમાં પોતાની મહેરદારને દબાવી દબને પ્યારથી પુછ્યું “તું કાણુને માટે એ મીઠું મીઠું ગાયણ ગાતી હતી, મહારી શરમાલ નનની મહેરદાર?”

તેણે પોતાનું માથું પોતાના ઘણીના ખભાંપર નાંખી દબને નરમ આવાજથી કહ્યું “તહમે કેટલા બધા મોડા આવ્યા? તહમારે વાસ્તે હું ઘણોવાર ખોટી રહી.”

પોતાના ચહેરાની છેક લગોલગના તે પ્યારા ચહેરાને જોઈ જોધને શાહજેહાને ચુલચુલી આંખો કરીને પુછ્યું “તું કાણુને વાસ્તે એ ગાયણ ગાતી હતી? તહારે કમુલ કરવુંજ જોઈએ. હું અદેખો મનતો જાઉંછ, માટે બોલ.”

તેણે પોતાના નાઝુક હાથોમાં તેના હાથ પકડી લેતાં તેની આંખોમાં જોધને પુછ્યું “શું અરેખરજ તહમે સહમજી શક્યા નથી કે મેં તે ગાયણ કાણુને વાસ્તે ગાયું?”

તેની આતુરતા તરફ હસીને શાહ જેહાને કહ્યું “કાણુને વાસ્તે, પ્યારી, કાણુને વાસ્તે? મહને કહે.”

“હું ત્હમારે વાસ્તે ગાતી હતી વ્હાલા સરતાજ” તેણે જવાબ આપ્યો. “આ દુન્યામાં વલી મ્હાર કોઈ બીજીની એવું છે કે જેને વાસ્તે હું તે પ્યારબધું ગાયલું ગાઉં? ત્હમારેજ વાસ્તે.”

શાહજેહાને ગુલાબના તુરા માફકતું તે પ્યાર માથું વ્હાલથી છાતીમાં દાખી દબને તે હોટો જેમાંથી “ત્હમારેજ માટે” શબ્દો નીકળ્યા હતા તે પ્યારા પ્યારા હોટોપર પોતાના હોટો ધણા વ્હાલથી દાખી દીધા. અહહા! તેજ, તેજ જન્નત હતું.

“ખદીજ” શાહજેહાન હોટો ઉપાડીને બોલ્યો “ઔરતોની તું એક અગ્નયળી છે, તું મ્હારા દીલની મગરૂરી છે, ત્હારી મીસાલ એકબી આ આખી દુન્યાપર નથી.”

અને ઉપકારમાં તે બડબડી “અને મ્હારે માટેથી દુન્યાપર બીજું કોઈજ નથી.”

તે પછી શાહજેહાન બોલ્યો: “હું મ્હારા ભાઈ શહેરિયારના મકાનપરથી હમણાજ પાછો ફર્યો છું. ત્હારી કુમની છોકરી લયલાથી તું કેટલી બધી જુદી ખાસીહત ધરાવેછ! શું ખરેખરજ તે ત્હારી કુઈ નુરજેહાનનીજ છોકરી છે?”

“બેશક, લયલા શેર અફઘન અને નુરજેહાનની છોકરી થાય” ખદીજ બોલી “વ્હાલા ધણી, ત્હમો આજે આવો વીચીત્ર સવાલ કેમ કાઢો વાર?”

“કારણ કે તે પોતાની મા નુરજેહાનની ખાસીહતથી ધણી વેગલી છે” શાહ જેહાને ખુલાસો કીધો “નુરજેહાનની હુસ્નો ખુબીથી લયલા બહુજ દુર છે.” અને તેણે વધારું “અને શું

ખરેખર ત્હારા પીદર અને નુરજેહાન બેકે ખરા ભાઈપ્રદેન છે ?”

“બેશક,” ખદીજએ ખાત્રી આપી “પણ ત્હમને એવો વહેમ ગવાનું કાંઈ કારણ ?”

“પાદશાહ બેગમ નુરજેહાનને ત્હારા પીદર એક હમશીરને જેવામાં આવે તેવી નજરથી જોતા નથી. જેમ મ્હને નુરજેહાન ગમતી નથી તેમ ત્હારા પીદરનેખી નથી.” અને શાહ જેહાને હવે વાત ફેરવતા કહ્યું “હા, પણ ખરા, આપણે આપણી વાતપર હવે કિતરીએઃ બ્યારેખી લયલાને જોઇને હું અહીં આઉં છ ત્યારે હું અજ્ઞયખીથી વીચારમાં પડી જાઉં છ, ત્હારામાં અને તેનામાં કેટલો આસમાનો ઝમીનનો ફર્ક ?”

“પણ કાંય ?” ખદીજએ પુછ્યું “મેં શું કીધું છ ? એવું તો શું છે કે જે ત્હમે સમજતા નથી ?”

શાહજેહાન ખદીજ જે ગંભીરામથી બોલી તે માટે હસ્યો, અને તેને સતાવવા માટે મસ્તીથી બોલ્યો “ત્હમારા બેકમાં દરેક આપદમાં ફર્ક છે; તું સાદી, શાંત, અને નરમ છે, અને દુન્યાની સઉથી મીઠી ઔરત છે જેથી તું કોઈખી ખીજની ખામી જોઈ શકતીજ નથી. તું બલી છે તેથીજ ખીજમાં કાંઈ ખુરામ જોઈ શકતી નથી. જેઓ અયખથી તમામ ભરેલા હોય છે તેઓજ ખીજઓની અયખ શોધવા પડે છે. તું નીરદોશ છે અને તુને કાંઈ ખુરં જણાતું નથી. કોઈ વખત તો હું એટલો બધો વીચારમાં પડી જાઉં છ કે તું તેજ ખ્યારી મ્હારી મ્હોરદાર છે કે જેણે નયાતના એક દુકડાપર, સાકરના એક કટકાપર, મ્હારં અંતકરણ છતી લીધું હતું !”

“આજ સ્હાંજના એવી કેવી વાત કરે છે, બહાલા ?” ખદીજ

શાહજેહાનને જોતી રહીને પુછવા પડી “તહમારા દુશમનને કોઈ તકલીફ તો નથીની?”

“મહારી તકલીફ તું ગળણુવા માંગે છે?” ખદીખને પોતાની છેક પાસે ખેંચીને શાહજેહાને સવાલ કાઢ્યો. “તો સાંભલ: મહને આજે વીચાર એ આવેછું કે તૂરજેહાને મહારા ભાઈ સાથે લયલાને કાંચ પરણાવી હશે? લયલા તો મહને ખીજે સીકંદર શાહ લાગે છે, અને ખીચારો શહેરિયાર તો શાંત વીચારનો છે. ચટપટી લયલા સાથે એક શાંત પ્રકૃતીના આદમીની શાદી નહીં થવી જોઈતી હતી.”

“ત્યારે લયલાને કોણની સાથે પરણવું જોઈતું હતું?” ખદીખએ પુછ્યું.

“મહારી સાથે.” શાહજેહાને ખદીખને ચીડવતી હાથે કહી દીધું “શહેરિયારે તહારી સાથે, અને લયલાએ મહારી સાથે પરણવું જોઈતું હતું.”

વઝીરઝાદી ખદીખને તે જવાબથી અતી મોઢું દુખ થયું અને ગભીરાઈથી તે બોલી “આજે આપ ઘણાજ વીચીત્ર થયા છો. મહારે તહમારા ભાઈ સાથે અને તહમારે તેની મહોરદાર સાથે શા કારણે મરણવું જોઈતું હતું?”

શાહજેહાને પોતાની ગભરાયણી બહાલી મહોરદારને પાંસામાં દાખતાં કહ્યું “કારણ કે લયલા મહારી માફક ખુશખુશાલ રહે છે અને તે મહારીજ માફક રાજતાજની શૌકીન છે. અને તું પ્યારી તો મહારા ભાઈ શહેરિયારની મીસાલ ધરખારની શાંત એકાંત ઝીંદગી પ્રસંદ કરે છે. શૌક અને લોભને ખાતીર મહને અહીંથી તહીં દોડવું

અને ધકેલા ખાવું પડે છે જે ધકેલામાં તુંબી શામીલ રહે છે, જ્યારે શહેરિયાર ભાઇને રાજનો લોભ નથી એટલે મહાલની શાંતીમાં મહાલે છે.”

“તહારા શબ્દો મ્હને બહુ લાગેછે.” ખદીજ નરમીથી બડબડી.

“ન દીલગીર થા, મ્હારી અચ્છી મ્હોરદાર, તું ન દીલગીર થા” શાહજેહાને ખદીજને વધુ ઝેરથી છાતીસરસી દબાવીને કહ્યું “હું તો સીધું મળક મસખરી કરતો હતો. તું, તુંજ મ્હારી દુન્યા છે. ત્હારા સીવા મ્હને કોઇથી ખીજતો ખ્યાલ નથી.”

ખદીજ લાલચોલ બની ગઈ, અને તેણે શાહજેહાનના ચહેરા પર પોતાનો નરમ ગોરો હાથ ફેરવીને કહ્યું “ખોસો.”

“શું ખોસું?” શાહજેહાને પૂછ્યું.

“ખોસો કે તહમે મ્હને આજના જેવી વાતોથી કદીથી ન સતાવશો.” આંખોમાં ખુશીના આંસુ લાવીને ખદીજએ ખાત્રી માંગી.

“ન સતાવીશ, ત્હારા નાઝુક દીલને એવી વાતથી ઝખ્મ જે થતો હોય તો હું કદીથી હવે એવી મસખરી નહીં કરીશ.” શાહજેહાને કહ્યું, અને પછી તેણે વધારું “આપણને હવે આઝા છોડીને દખ્ખણ તરફ જવાનો પીદર જેઠાંગીરનો હુકમ થયો છે. હંમેશની મીસાલ તું મ્હારી વહાલી તો મ્હારી સાથેજ રહેશે કેની?”

“બેશક” તમામ જનો દીલથી તે બેશકનો આવાજ અંતકરણના હંડાણથી ખુશી સાથ નીકળ્યો.

ત્યાર પછી થોડે દીવસે તેઓ ગયાં. આઝા છોડીને દખ્ખણ તરફ ગયાં જ્યારે રસ્તામાં તેમના બેઠા સુળ અને દારાને તાવ આવી. શાહ-

જેહાનને ધાસ્તી લાગી, મગર નેક ખદીખએ શાંતી સાથ પોતાના બેટાઓની યરદાસ્ત કરવા માંડી. થોડા મહીનામાં સુખ અને દારા તનન સામ થયા અને તે પછી શાહજેહાનનું દખખણનું કામખી ખલાસ થયું. કામ ખલાસ થતાં શાહજેહાન તરફ પાદશાહ જેહાંગીરે હુકમ મોકલ્યો કે તેણે દેહલી પાછા ફરવું. શાહજેહાન પોતાની હમેલદાર મ્હોરદાર અને પોતાના બે બેટાઓ સાથ જ્યારે દેહલી પાછો ફર્યો ત્યારે કીલ્લાની આગલ પાદશાહ જેહાંગીરે પોતાના વહુ બેટાને ઘણી મોટી મજાતથી નવાંજયા. દેહલીની તેમની ખુશાલી વચ્ચે એક ખીજ ખુશી ત્યાં થઈ રહી અને તે એ હતી કે ખદીખ બેગમ હમેલથી છુટી, તેણે એક બેટાનો જન્મ આપ્યો, પાદશાહ જેહાંગીરે પોતાના બેટા શાહજેહાનના તે નવા જન્મેલા ત્રીજા બેટાનું નામ પોતે પાડ્યું અને તેણે તે બચ્ચાનું ઔરંગઝેબ યાને તખ્તનું જહવાહીર એવું નામ આપ્યું.

ઔરંગઝેબ જ્યારે ચાર વરસની ઉમરનો થયો તે વખતે શાહજેહાન અને તેના પીદર જેહાંગીર વચ્ચે મોટી પંચાતી થઈ અને પાદશાહ જેહાંગીરના ગુસ્સાથી ખચવા માટે શાહજેહાનને બંગાલ તરફ ન્હાસી જવું પડ્યું. ખદીખ બેગમેખી પોતાના ઘણી સાથેજ રહેવાની બહાંસ કીધી, અને તેખી શાહજેહાન સાથે પોતાના બેટાઓને લઇને ગઈ. તેલીનગના અને ઔરીસાના જંગલોમાં જે સખ્તીઓ શાહજેહાનને વેઠવી પડી તેમાં તે નેક સીરત પતીવ્રતા બાનુનો હીસ્સો મૌખુદ હતો. આ વખતે વહી પોતાના ચોથા બેટાનેખી ખદીખને સંભાલવો પડતો હતો જે નવા જન્મેલા બેટાનું નામ મુરાદ હતું.

શાહજેહાન જ્યાંથી જતો ત્યાં પાદશાહ જેહાંગીર તરફની મુસીબતો તેની પાછલજ હતી, આખીર તે પોતાની મહેરદાર અને ચાર બેટાઓને લખને દખ્ખણનાં પોતાની માલેકીના કીલ્લાઓમાં બસાતો છુપાતો કર્યો જ્યાં તે બીમાર પડી ગયો. તે વખતે ખદીજબે પોતાના બહાલા ધણીને ખૂબ સહમગ્ન્યો કે તેણે પીદર જેહાંગીરની માશી માંગવી. આખીર શાહજેહાન ખદીજબની ઘાતોથી પીગલ્યો અને તેણે પાદશાહ જેહાંગીર પર માશી લખી મોકલી. જેહાંગીરે શાહજેહાનને દેહલી પાછા ફરવાનો હુકમ આપ્યો, પણ જમીનગીરી તરીકે તેણે શાહજેહાનના ચારેચાર છોકરાઓને માંગ્યા. શાહજેહાને તે શર્ત કબુલ કીધી, અને પોતાના ચાર બેટાઓને લાહોર મોકલવા તૈયાર થયો. બેટાઓથી છુટા પડતી વખતે ખદીજબ બેગમ આંસુઓનો એક દરીઆય રડી.

ચારે છોકરાઓ જેહાંગીરના હાથમાં ગયા, મગર ખરેખર તેો તેઓ તુરજેહાનના હાથ તળે રહ્યા.

તે પછી થોડાજ વતખમાં પાદશાહ જેહાંગીર મરણ પામ્યો, અને શાહજેહાન દેહલીના તખ્તપર આવ્યો. જેહાંગીરના મરણ પછી તુરતજ પોતાના દૌત્રાઓનો કબજે વઝીરે આઝમે લીધો અને તેમને આગ્રાના મહેલમાં સંભાલથી લઈ ગયો.

તે નવરોઝનો દીવસ હતો જે દીવસે પાદશાહ શાહજેહાન આગ્રામાં પાછો ફર્યો. સીઈ એક અને સુખભર્યો વીચાર જે સુલતાના ખદીજબના અંતકરણમાં વસ્યો હતો તે પોતાના બહાલા બેટાઓને ફરીથી જોવાનો હતો. આગ્રાના કીલ્લા આગલના મહાલમાંના પગડી-આંપર સુખ, દારા, ઔરંગઝેબ, અને મુરાદ પોતાના બહાલી માખ્યાને

મગવા માટે મોટી આતુરતાથી ઉભા હતા.

ખદીજએ પોતાના વહાલા-બેટાઓને પોતાની છાતી સરસા દાખ્યા અને તે વખતે તેની આંખોમાંથી ખુશાલીના આંસુ ટપક્યાં. શાહજેહાન ભણતો હતો કે તેની વહાલી મહેરદારને જે દુખ થયું હતું તે તેને પોતાનેજ સજાએ થયું હતું.

પાદશાહ બન્યા પછી શાહજેહાને પોતાની વહાલી મહેરદારને “મુમતાઝ ઝમીની” નો ખુલંદ ઇલકાબ આપ્યો. અને એકવારની અર્જમંદ બાનુ પાછલથી ખદીજ બેગમ તરીકે ઓળખાઇને હવે મુમતાઝ ઝમીનીના પ્યારા નામથી ઓલખાવા લાગી.

સુલતાના બન્યા છતાંખી મુમતાઝના ઠંડા સ્વભાવમાં કાંઈખી ફર્ક પડ્યો નહીં; તે તો જેવી અને તેવીજ મીઠી અને શાંત હતી. દરબારી ઠાકમાઠથી તે ઉદ્વિગ્ન મર્મ નહીં.—શાહજેહાન જે પોતે દબદબાને પસંદ કરતો હતો તે દરબારી દબદબાની મગ્નહ જેવા પછી મહાલમાં પોતાની વહાલી મુમતાઝ સાથે સાદા સ્વભાવની મૌજમાં ખુશી હતો અને પોતાની તે એકપુરી પ્યારી મહેરદાર તરફ વધારે વહાલથી ખેંચાતો, જે સદગુણી મહેરદારે ધારતી. ગમ, અને સકટોમાં વરસો તેની સાથમાં કાઢવા હતા.

મુમતાઝ જે કે દરબારી ઠાકમાઠમાં બહુ શામીલ નહીં થતી, છતાંખી રાજ્યકારોબારમાં તે પોતાના સરતાજ શાહજેહાનને ધણી મદદગાર થતી રહેતી. પાદશાહ શાહજેહાનને નામતું મોટું સીલ મુમતાઝના પોતાના કબજામાં હમેશા રહેતું હતું અને સઘત્રા પાદશાહી ખતો અને ફરમાનો ઝનાનામાં તે નેકદીલ બાનુ પાસેજ લઈ જવામાં આવતા હતા જેપર તે પોતે પોતાને હાથે સીલ કરતી હતી.

૨૨ હિન્દુસ્તાનની ખુબસુરત પાદશાહબેગમો.

મુશ્લીસ કુંવારીકાઓ જેમને તેમનાં માબાપ પરણાવી શકતા નહીં હતાં તેઓ, લાચાર અઓરતો અને બેવાઓ જેઓ સંકટ અને મુશ્લીસીમાં દીવસો કાઢતી હતી તેઓ, અને દુખ વીપતીમાં ફસેલી શાહનશાહતની તમામ ગરીબ અઓરતો પાદશાહી ઝનાનામાં જતી અને ત્યાં તેમને નેકદીલ, પરમારથી, ઉદાર, સખી એક પરી મદદગાર થતી: અને તે કોઈ નહીં પણ સુલતાના મુમતાઝ ઝમીની હતી.

સુલતાના મુમતાઝના પરમારથી કામમાં તેના જમણા હાથ મીસાલ તેની પ્યારી બેટી જેહાનઆરાની એક ધરાની દામી નામે મતીયુનનીસા હતી. કોઈની લાચાર નીરઆધાર ઔરતની જુસનેજુ પહેલાં સતીયુનનીસા કરતી, અને તેમને મહાલમાં સુલતાના મુમતાઝ આગલ લઈ જતી, જ્યાં ખુરાકી પોષાકી મલતી અને તકલીફો દુર કરવા માટે મદદનો હાથ આપવામાં આવતો. પોતાની પ્યારી મ્હોરદારના એ નેકદીલ પરમાર્થમાં પાદશાહ શાહજેહાન બહુજ મદદગાર થતો અને તે પાદશાહી અઝીઝો માથે મલીને દર રહાંજના પરમાર્થમાં વખત ગુઝારતા.

પરમાર્થના કામને ખલાસ કર્યા બ.દ દીવાને ખાસમાં ચકચકીત રઓશનીની નીચે વાજાંત્ર અને ગાયણો ચાલતાં, અને પરદા પાછલ બેસીને સુલતાના મુમતાઝ પણ તે ગાયણો સાંબલતી. કોઈ કોઈ વખતે જ્યારે પાદશાહ શાહજેહાન પોતે ગાતો ત્યારે તેના મીઠા હલકથી નીંકલતા એકએક લવઝને મુમતાઝ ઘણા પ્યારથી બરોબર ધ્યાન દઈ સાંબલતી અને બધી ખુશી ખુશી થઈ જતી.

અહહા! થીસ પ્યારા વરસો તે અતી વફાદાર અને અતી મીઠા પ્યારમાં પમાર થયા. અને, પછી, જુદાઈનો વખત આજ્યો.

પાશ્વશાહી જોડુ યુરહાનપુરમા સયર કરતુ હતુ તે વખતે માતનો શીરીસ્તો, દુન્યાની તે હુર મુમતાઝને પાક પરવરદેગારની જનાબમા હાઝીર થવા માટે, લઈ જવા આવ્યો.—તેક સુલતાના મુમતાઝ નાઈ ઘણી નાદુરસ્ત તખીયતની હતી નહી, અને મલકુલ માત અચાનક આવી ઉભો. સીરતની તે નેક બાનુ માતને કરીમ પોતે થતી હતી તે પામી અછ અને તેણે પોતાના બહાણા સરતાજને તે વખતે હાઝીર ન જોઈ પોતાની બેટી જોહાનઆરાને તેના પીદરને બોલાવી લાવવા માટે મોકલી. શાહજોહાન તુરતજ તે ઓરડામા દોડી ગયો જ્યા સુલતાના પોતાની આખીરી નાદુરસ્ત તખીયતમા ખીજાનાપર સુતેલી હતી શાહજોહાનના હાથમા પોતાના કમઝોર લાયો મુકી દઇને આખોમા પોતાની આખો નાખીને મુમતાઝ બોલી “જોહાપનાહ, પાક રહેમાનો રહીમે મ્હને બોલાવવાનો હુકમ મોકલ્યો છે, અને હુ આ ફાની જોહાન જોવેહાની મકાન માટે છોડી જાઉં છુ મ્હારા શાહ-નશાહ અને મ્હારા સરતાજ, જે મે કોઈ ભુવ કીધી હોય તો તે તમામ ભુવ માટે મ્હને માફ કરજો, મે જે ભુવથો કોઈ આડો સુખન મોઈ દલાડે ત્હમને કહ્યો હોય તો તે અકેક ભુલભર્યા લવઝ માટેખી મ્હને માફ કરજો. પ્યારા ખાવીં, જ્યારે આપ શાહઝાદા હતા ત્યારે મે આપની હમરાહ સર્વે સકટો ખમ્યા, અને હમાશ્વા જ્યારે પાક પરવરદીગારે ત્હમને તામ્તાતાજના માલીક બનાવ્યા ત્યારે હુ ત્હમને છોડી જાઉં છુ.”

આ સાબલીને શાહજોહાનના રૂએરૂઆ ઉભા થયા અને તે મોટા આવાઝથી ડચકા ખાઇને રડવા લાગ્યો.

“ન રોવ ત્હમે.” મુમતાઝે પોતાના નાજુક કમઝોર હાથથી શાહજોહાનના આંસુ પોષીને કહ્યુ “ન રોવ, અઝીઝ ખાવીં,

દુન્યામાં માણસ અમર નથી રહેતું, પાક રમખાની હુકમથી સર્વેને આંત્રી જતું પડે છે, અને તે વખતે રડવું ન જોઈએ. સંપ્ર ધરો, મહારી એક અર્જ મુતો, અને મહેને એક કાલ આપો, મહારા શાહનશાહ.”

શાહજેહાને પોતાનું માથું મુમતાઝના હાથોમાં મુકી દીધું. તેની આંખો તમામ ભીંજાયલી હતી. તેનું આખું શરીર ધરજતું હતું. થોડે વખતે તેણે માથું તે પ્યારા હાથથી ઉઠાવીને મુમતાઝની મંદ થતી આંખોમાં પોતાની આંખઆલુદા આંખો નાંખી ત્યારે તે ગલગલા સાદે બોલ્યો “પ્યારી, તું ચાહે તે કઓલ લે અને હું મહાસ જાનોજીસ્મના કસમ ખાધને કહું છ કે હું તુને આપેલા કઓલને અદા કરીશ.”

“કસમ ન ખાઓ, જહાલા સરતાજ, લાંખી જીંદગી ભોગવજો. મહેને ત્હમારા સુખનમાં પુરતો વીશવાસ છે, અને જ્યારે ત્હમે મહેને ખાત્રી આપીછ તો સાંભલોઃ મહારા મુઆ બાદ ખીજી ઔરત સાથ કદીખી ના પરણુતા. જે પરણુશો તો મહારા અને તેના યચ્ચા વચ્ચે રાજગાદીની મારામારી થશે. આપણી વડી બેટી જેહાનઆરાને ત્હમારા મહેલમાં વડપણ આપજો અને તે ત્હમારી જહાલી યચ્ચાને ત્હમારા ખીખાં યચ્ચાઓની સંભાલ રાખવા દેજો. આપણાં મવે યચ્ચાં તરફ એક અઝીઝ પીતા જેવા રહેજો અને મહારી વૃદ્ધ માતાના બેટા મીસાલ થઈ રહી તેની યચ્ચી પરવરીશ કરજો. અને હવે, મહારા શાહનશાહ અને મહારા પ્યારા સરતાજ, આખીરી સલામ. ખુદા નેગાહદારે શુમા બાશદ.” અને એક હસ્તા સાથે તેણે પોતાની આંખો બંધ કાઢી, અને તે આંખો ફરીથી કદીખી ખુલી નહીં.

સદાની શાંત મુમતાઝ મઉત વખ્તેખી શાંતી અને નરમીથીજ બીહીસ્તમાં સીધારી, અને શાહજેહાન પોતાની ઝીંદગીબરના એકપુરા પ્યાર માટે કલાકોના કલાકો ખુબ રોયો અને વરસો સુધી તે બહાલી યાદથી રોતો થયો.

તાપતી નદીને કીનુરે એક ગુલઝારમાં મુમતાઝની લાશને મોટી ઇજઝતથી દફનાવવામાં આવી, અને શાહજેહાન માદર વગરના પોતાના છોકરાંઓને લઇને આયા ગયો.

ગમથી દબાયેલો શાહજેહાન રાંજકારોપ્યારમાં થોડા દીવસો સુધી બીહીકુલ ધ્યાન આપી શક્યો નહીં. અને રમયતનેખી તેણે ચહેરો બતાવ્યો નહીં. મગર રાજ્યની ફરજ તેને જમાડયો અને તેણે હવે પોતાની ઉજડ ઝીંદગીની રસી ફરીથી હાથમાં લીધી. તે પછી, જેમ અગાઉ દરરોઝ જે “જહરખે-દરશન”માંથી રમયતને પોતાનો ચહેરો તે બતાવતો હતો, તે જહરખામાં તેને પાછું ઉભું રહેવું પડ્યું, મશરેકથી ખુરશીદ રઉથન થયા પછી ત્રણ કલાકે તે જહરખાપર આવી ઉભો જે વખ્તે પોતાના “પીતા”ને જેવા માટે રમયતનું એક ઝખરદસ્ત મોઢું ટોળું જમાવ થયું હતું. રમયતે રોતા રોતા પોતાના “પીતા”નો ચહેરો જોયો. અફસોસ, તે ચહેરામાં કેટલો મોટો ફર્ક પડી ગયો હતો.

શાહજેહાનની દાઢી રૂપેરી સુફેદ થઈ ગઈ હતી, તેના આંખોના પાપણ નીચે સીંહા રેગ પડી હતી, અને તેનું શરીર ગમથી વાંકુ થઈ ગયું હતું. તમામ રૈયતે ગંબીર ચુપકીદીમાં પોતાનું સર સલામીમાં નમાવ્યું, અને શાહજેહાને બીંજાયલી આંખોથી તે સલામતો જવાબ આપ્યો.

તે પછી શાહજેહાન રાજકરોબારમાં અસલની માફક ગુટાપો, પણ અસલની મળહ તો તેની ખુબતાજ સાથે મરણ પામી હતી. તેને વાજાંત્ર અને ગાયણમાં દીલ લાગતું નહીં, ઉંચા કપડાં, ઇત્ર, અને જહવાહીરોમાં તેને કોઈ રંગત અને ખુશખુ લાગતી નહીં હતી. તે પોતાની બેટી જેહાનઆરાને વારંવાર કહેતો “ત્હારી માદરના ગુઝરવા પછી શાહનશાહતમાં મ્હને કોઈ મીઠાસ લાગતો નથી અને મીંદગીમાં મ્હને કોઈ લજઝત આવતી નથી.”

શાહજેહાન આઆમાં હતો અને તે પોતાની જ્હાલી મ્હોરદારની લાશથીખી જાણે દુર રહેવા માંગતો નહીં હતો, તેથી તેણે આઆના કીસ્લાની પાસે જમના નદીને કીનારે એક કબ્ર બનાવવા માંડી.

મોટો શાહઝાદો સૂજ જે શાહજેહાનની પછી રાજ્યમાદીપર આવે એવું હતું તેને શાહજેહાને ખુરહાનપુરથી પોતાની માદરનું કબ્ર આઆ લઈ આવવા માટે ખુરહાનપુર મોકલ્યો. સૂજ પોતાની જ્હાલી માદરના શબને આઆ લઈને આવ્યો, અને શાહજેહાને પોતાના મહાલની બારીએથી જોઈ શકાય તેવી તે નજદીકની જગ્યામાંની કબ્રમાં પોતાની જ્હાલી મ્હોરદારની શબને બાઇઝઝત કબ્રવાસ કીધી, અને પછી તે ઉપર આખી દુન્યાના મશહુર તાજમહાલને ઉઠાવવા માંડ્યો. આહીસ્તા આહીરતા પથર પછી પથર મુકાઈને અજબ તાજ તૈયાર થયો.

દરરોઝની વીસ હજાર મઝદૂરોની છીણી અને હથોડી અગીઆર વરસો સુધી આઆમાં વાગી રહી, અને આખીર તે પાદશાહી ખ્યારની હિતમમાં ઉત્તમ નીશાની શોબાયમાન તાજમહાલ તૈયાર થયો. અહહા! સાકરના એક ટુકડાને ખુલ્લું દરજ્જો આપનાર તેક બાનુનો દરજ્જો

કેટલો અધો યુવક થયો હતો અને તેની પવિત્ર વાદ કેવી યાદ રહી ગઈ છે કે ઝમાનાઓના ઝમાનાઓ સુધી તમામે તમામ દુન્યામાં મુમતાઝ મહાલનો મશહૂર તાજમહાલ જીવતો અને જાગતો છે. આહહા! શાહજેહાન અને મુમતાઝનો તે નસીબદાર પાદશાહી પ્યાર! તેણે હીન્દને શોભાવ્યું, આગ્રાને શોભાવ્યું, જમનાને શોભાવ્યું.

જેપુર, જોધપુર અને કંઠારના સુદેદ દુધ જેવા સંગેમરમર, ફનેહપુરની મેવાત ટેકડીના લાલ પથર, ગોલકંડાની ખાણના માણેક, કામુલ, ધરાન, ઇજમ તરફની તરેહવાર ચીજોથી “દુન્યાની મગરૂરી” તાજ તૈયાર થવા સાથે તેની આસપાસ એક ગુલીસ્તાન બનાવવામાં આવ્યો જેમાંના સંગેમરમરના ફવવારા આંખને ઠંડક આપનારા પાણીને ઉડારના. અને સરોવરના સીધા ઝાડો કદીળી ન આખીર થનારી “આખીરી સલામ” કરીને યુવકસરથી ગોયા મુમતાઝ ઝમીનીના બીહીસ્ત તરફ જાંકે છે.

મુમતાઝ ઝમીનીની કબ્ર પર જે લેખ લખવામાં આવ્યો છે ત્યાં પાદશાહ શાહજેહાને એક ખુશીઆ પથર ઉપર પોતાને હાથે કોતર્યું છે “જન્મત નઝીર,” યાને બીહીસ્તની હુર. તે પ્યારા શખ્દો તાજ સાથે ઝમાનાઓ સુધી ઝીન્દા રહેશે.

અને હવે, અઝીઝ વાંચનાર, આપણને એક બદકાર છોકરાનો ટુંક કીસ્સો જાણવો છે જેનાથી શાહજેહાન હયરાન થયો હતો:

શાહજેહાને પોતાની બહાલી મહોરદારને આપેલા કૌલ મુજબ બીજીવાર શાદી કીધી નહીં, મગર તે બીહીસ્તી ઔરતે જે ધાસ્તી મરતી વખતે કીધી હતી તે ધાસ્તી ખરી પડી: તેના છોકરાઓ માંહેમાંહે રાજગાદીને માટે મરાયા અને ત્રીજા એટા ઔરંગઝેબે

પોતાના બાઇઓને મારીને, પોતાના પીતાને ગાદીએથી ઉઠાડી મૂકીને, પોતે તખ્તપર બેઠા.

ખીયારો શાહજેહાન, તે સાત લાંબા કંટાલા બરેલા વરસો સુધી આગ્રાના કીલ્લામાં કેદ રહ્યો. તે લગભગ આખ્યા આખ્યા દીવસ સુધી દરરોજ બારીએ બેસીને બસ તાજમહાલને જોતો, અને મુમતાઝ ઝમીનીને યાદ કરીને રાતો.

તેની પ્યારી બેટી જેહાનઆરાએ તેની સાથ કદીખી છોડી નહીં, અને પીદરના દુખમાં તે અઝીઝ લડકી દીલસો દેતી હતી.

બદકીરદાર ઔરંગઝેબ, તેણે જોયું કે તેનો બાપ હજુલખી રધયતનો પ્યારો હતો અને તેથી તેને રાજગાદીપરથી કાઢખી દહાડે ઉઠાડી મુકવામાં આવશે તે ખ્યાલથી તેણે પોતાના પીદરની આંખો ફાડી નાખવાનો હુકમ આપ્યો. ઔરંગઝેબનો હુકમ તેના પલીદ મુખમાંથી નીકળ્યો કે તે કામ અમલમાં મુકવામાં આવ્યું.—ખીયારા નજરકેદ શાહજેહાનને આંધણો કરવામાં આવ્યો.

એક સ્થાંજે શાહજેહાને પેલીજ બારી આગલ બેસીને જેહાન-આરાને અતી મોટા દુખથી કહ્યું “ મેં જે સઘતું ખોહયું છે, તે માટે મ્હને ગમ્ય નથી. પાદશાહી, પાદશાહત, છુટાપણું કે હાફો શૌકત ગુમાવવાથી હું ગમ કરતો નથી, પણ મ્હારી આંખો જે બચાવવામાં આવતે તો હું તે આંખોથી તે જગ્યાને જોયા કરતે જે જગ્યામાં મ્હારી પ્યારી મ્હોરદાર આરામ પામતી સુતી છે.”

જેહાનઆરાની આંખોથી ટપટપ આંસુના દીપાં તુટી પડ્યાં. આખીર, શાહજેહાન મરણ પામ્યો, અને તેની લાશને તેની

પ્યારી મ્હોરદાર મુમતાઝ ઝમીનીની કબ્ર પાસેજ દાટવામાં આવી. તે જો કબ્ર આસપાસ તાજમહાલ ઉભો છે, જે તાજ જન્નત નઝીરના મીઠા ખુલ્લંદ વફાદાર દુન્યવી પ્યારની ખુશસુરતીનો એક સ્વપ્નો છે. હંડા માહાતાબની નીચે ખીલતા ગુલની એક કલી છે, ચલકતા ખુરશીદની નીચે ખીલેલું એક ખુશખુદાર ગુલાબ છે.

વાર્તા બીજી:

ગુલઅંદામ બાનુ.

પાદશાહ જલાલુદ્દીન મોહમદ અકબરે જેપુરની રાજકુવરી રેખાને પોતાના વડા બેટા સલીમ સાથે પરણાવવા માંગી હતી, અને તેથી જેપુરનો રાજ ભગવાનદાસ તે બાઈદમાં મસલહત ચલાવતો પોતાની રાણી સાથે બેટો હતો. રેખાની માતા ના પાડીને કહેતી હતી કે જુદા ધર્મવાદાને ત્યાં બેટીને ન આપવી.

“હું પાદશાહને ના તે કેમ પાડું?” રેખાનો પીતા પોતાની મ્હોરદારને કહેવા લાગ્યો “મ્હારા પીતા બહારમલ પાદશાહ અકબરનો પડયો બેલ ઉંચકી લેનારા, અને હું અકબરની વીરુદ્ધ જાઉં એ કેમ બની શકે? પાદશાહ અકબરની દોસ્તી અને સગાઈમાં જવા સાથે તો પીતાએ અકબરને પોતાની પુત્રી આપી હતી અને તે

શાહઝાદાની મા થાય છે. શું હું પાદશાહનો દોસ્ત અને રૈયત જોવો નથી? અમારી મીત્રાચારીના વધુ પુરાવામાં પાદશાહ પોતાના વડા બેટા સાથે પરણાવવા મહારી બેટી માંગે તો મહારથી ના કેમ પડાય? વિચાર કર, રાણી, આ કાંઈ ન્હાની સુની વાત નથી કે અકબર આપણી બેટીને હિન્દુસ્તાનની બવિખ્યની માહારાણી, આખા હિન્દની મોટી પાદશાહબેગમ, બનાવવા માંગે છે. અને, વહી, આ કાંઈ બનાવ પહેલોજ નથી બનવાનો. પાદશાહની પોતાની રાણીઓમાંની કેટલીક રાજપુત છે. ફતેહપુર સીક્રીમાં જ્યારે પાદશાહી ઝનાનો હતો તે વખતે પોતાની ફાઇને બેટવા આપણી રેખા જતી હતી અને તે વખતથીજ અકબરે તેને પોતાના શાહઝાદા માટે ધારી રાખી હતી. જે સક્ષીમ તરફ ન દીલ જશે તેખી પોતાના ધર્મના લોકાના બલા માટે રેખાનું દીલ દોડશે. આવા લખોથી તો મુસલમાન અને હિન્દુ વચ્ચે દોસ્તીનો ગાંઠ વધે છે. પાદશાહ અકબર ઘણો ઝાલ્યો છે, અને ધર્મની જુદાઇને લીધે રૈયતમાં કઠુઓ કંકાસ ન થાય તે કારણે તેણે આવા લખો કીધા અને કરવા માંડ્યા છે. પાદશાહના પાટવી કુંવરની ધણિયાણી યવું એ આપણી રેખા માટે મોટી વાત છે. વહી, રેખાને પુત્ર જે થાય તો તે શાહઝાદો દેહલીનો રાજપતી થાય અને તે વખતે તેખી આપણા હિંદુઓપર મહેરબાની રાખે. એક રાજપુત પોતાના દેશ અને પોતાના ધર્મવાલાઓના બલાને માટે પોતાનો ભોગ જેમ આપે તેમ આપણી રેખાખી ભક્ષે આપે. જુદા ધર્મના શાહઝાદા સાથે પરણવા માટે રેખાને કદાપી પ્રથમમાં કાંઈ દુખખી થશે તો તે પાછલથી સુખ અને શાંતીમાં ફેરવાઇ જશે.”

આવી રીતે રાજા ભગવાનદાસે પોતાની ધણિયાણીને સહમજબ્યા પછી બેટીને સહમજબવી, અને તેણે અકબરના પ્રતીનીધીને ખુશીની

હા કહી. ખુશાલીની ખગર સાંભળ્યા પછી અકબરે પોતાના શાહઝાદાની શાદીની તૈયારી કરવા માંડી. રેખા મેગણ પાદશાહની રાજધાની આગ્રામાં દાખલ થઈ અને મોટી ધુમધામથી તેની અને સલીમની શાદી થઈ. પાદશાહી ઝનાનામાં દાખલ થવા પછી રેખાને ગુલઅંદામ બાનુના પ્યારા નામથી ઓળખવામાં આવી.

જોકે રેખા ઇસલામી ધર્મમાં દાખલ થઈ હતી છતાંયે તે પોતાનો ધર્મ ભૂલી નહીં હતી તે માનતી કે પાક ખુદા તે તો એકજ પાક ખુદા છે. પછી ગમે તો તે પાક બાપને અલ્લાહના નામથી બોલાવે કે પછી પ્રભુ કે ઇશ્વર કહે. બધું એકજ હતું. તેથી તે પોતાના પ્યારા ખાવીંદ સલીમના ધર્મને માન આપવા ઉપરાંત પોતાના ધર્મની પુઝબી કરતી.

શાહઝાદા સલીમે પહેલવહેલી પોતાની દુલહનને જોઈ ત્યારે તેણે તે પ્યારી બાનુંમાં અતી સુંદરતા નીહાલી, અને તે મનમાં ખુશી સાથે બોલ્યો “અને એ મહારી પોતાની છે. મહારા નામવર પીદરે મહારે માટે ઘણી ખુશસુરત છોકરી શોધી છે. પીદર અકબર ઘણા આક્રોશો મ્હેરબાન છે.”

પાછલથી, ગુલઅંદામ સાથે અકેલાં પડતાં, સલીમે તે બાનું અંતકરણ છતવા ચાહ્યું. સલીમનું દીલ ગુલઅંદામે છતી લીધું હતું, અને તે પોતે આતુર હતો કે તેની મ્હેરદાર પોતાના પ્યારા હોટાથી બોલે કે તેણેયે તેનું દીલ છત્યું હતું. તેજ અકલ અને તાબેદાર હોવા ઉપરાંત ઘણી ખુશસુરતીનો સુંદર નમુનો ગુલઅંદામ હતી, મગર સલીમને કાંઈ વધુ જોઈતું હતું.

“રેખા મીઠી રાજપુત રાજકુંવરી, ગુલઅંદામ મહારી પ્યારી

સુંદર મ્હોરદાર, બોલ, ત્હારા નનના પ્યારા હોટાથી બોલ કે શું તું મ્હને ત્હારા તમામ અંતકરણથી ચાહે છે.” સલીમે અર્જ કીધી “તું મ્હારી બાતુ નથી? શું તું મ્હારી મ્હોરદાર નથી? બોલ, બોલ, કે તું મ્હને ચાહે છે.”

“મ્હને જે ચાહ આપવાનો છે તે ત્હમારોજ છે.” બચ્ચાની અદાથી ગુલઅંદામ બોલી. મગર નહીં, સલીમને જે દુન્યવી પ્યાર જોઈતો હતો તે આ રેખા ઉર્ફ ગુલઅંદામમાં તે જોતો નહોતો. ગુલઅંદામના બચ્ચા સહી પ્યારમાં તે પોતાનું તમામ દીલ લુટાયલું નહીં માનતો.

વખત જતા ગુલઅંદામ બાતુએ એક બેટાને જન્મ આપ્યો જેનું નામ ખુશર મુકવામાં આવ્યું. વારંવાર જ્યારે સલીમ ગુલઅંદામને પોતાના બેટાને હાથમાં લઈને રમાડતી-જોતો ત્યારે તે તેને ગળે પોતાના હાથે વીટાલીને તેના કાનમાં બડબડતો: “ગુલે મન, બોલ, તું મ્હને ત્હારા તમામ દીલથી ચાહે છે કે?”

તેણી હસી પડતી: “નાથ, ફરીથી ત્હમારી તેની તેજ વાત? મ્હારા સરતાજ, ત્હમે એમ કેમ બોલો છો!”

“તું મ્હને ચાહે છે તેનાથી કીઆદ ત્હારા બાળકને ચાહે છે.” કોઈવાર અદેબાઈથી સલીમ કહેતો.

અને ગુલઅંદામ પોતાના શાંત અને ઠંડા સ્વભાવથી બોલતી “આપણું બાળક, એ શું ત્હમારો બેટો નથી કે ત્હમે એમ અદેબા પડી જાઓ છો? ત્હમને ચાહ્યા વગર હું એને ચાહીખી શકું કે, મ્હારા સરતાજ?” અને તેમ બોલીને ગુલઅંદામ પોતાના બેટા

પુશરને પોતાની છાતીએ દાખીને તેને એક ચુમી લઈ કહેતી “હું આશા રાખું છું કે આ આપણો પ્યારો બેટો ત્હમને કોઈ દીવસે અતી સુખ આપશે. અમે મા દીકરા તરફ ત્હમે પુશાલી અને મગરૂરી સમાન છો, મ્હારા ખાવીંદ.”

મગર, સલીમ પુરી. પુશીમાં સખ્ર ન કરી શક્યો. તેણે ઘણીવાર ગુલઅંદામનું તમામ અંતકરણ છતવા માંગ્યું, પણ તે પોતાની છતમાં સંતોષ માનતો ન હતો. જે કે સલીમનું પોતાનું દીલ એક ખીજ બાગુ તરફ પુર જોશથી ખેંચાયું હતું, મીલરૂનીસા નામની ખુબસુરત ધરિની બાનુપર તેનું દીલ દોડ્યું હતું, છતાંખી તે પોતાની બહાલી ગુલઅંદામ બાનુ પોતાના તમામ બસમાં આવે તે માટે ઠંડી સાંસ બરતો હતો. સલીમના દીલના એક કોનામાં હમેશા ગુલઅંદામ માટેની વફાદારી વસ્તી હતી.

વરસો પસાર થઈ ગયા, અને બન્ને પાદશાહ અકબર મઉતના શીરીસ્તાના હાથો મારફતે જન્નતમાં સીધાર્થો. સલીમ રાજગાદીપર બેટો, અને તે વખતે તેણે જેહાંગીર બાને દુન્યાનો પાદશાહ એવું નામ અખત્યાર કાઢ્યું. હીન્દુસ્તાનની દુન્યાનો જે કે તે પાદશાહ હતો, સેકીન એક દીલ આખખું તેને શરણે થવું ન હતું, તે દીલ ગુલઅંદામ બાનુનું હતું જે ગુલઅંદામ તેની સકંથી વડી પાદશાહબેગમ હતી અને હીન્દુસ્તાનના બિખ્વના સાહેબે તાજ શાહઝાદા પુશરની માદર હતી.

એક પુશનુમાં વસંતની સ્થવારે પાદશાહી યાગ જ્યારે અતી ઘણો ખુબસુરત લાગતો હતો ત્યારે પાદશાહ જેહાંગીર તેમાં ફરતો હતો. લગભગ તમામ ઝાડોપર ફલીઓના ગુચા ગુચા સાથે ખીલેલા ગુચો

તરેહવાર રંગોમાં આંખોને તાઝગી આપતા હતા. પરવાના અને પતંગ્યા અહીં તહીં ઉડતા હતા અને મેંહડીની કલીઓથી હવા ખુશખુદાર બની રહી હતી. સંજેમરમરના ફવ્વારામાંથી પાણીના ઉડવા, પડવા, અહેવા અને ટપકવાનો જે આવાજ આવતો હતો તેમાં રાજપુત બેગમોના દહેરાંની ઘંટીઓનો આવાજ શામીલ થઈ જતો હતો. પાદશાહ જેહાંગીર આગલ વધ્યો. અને આગમાં પોતાની રામેતાની સ્થવારની પુંખને માટે ફુલો વીંચતી પાદશાહબેગમ ગુલઅંદામ તેની નજરે પડી.

કેટલાક દીવસો સુધી પાદશાહ જેહાંગીરે તેને જોઈ ન હતી, અને એકવાર ફરીથી તે ખુબસુરતીને જોવાથી તેનું દીલ ગોચા ખલભલી ગયું. રેશમની સુફેદ સારીમાં જેહાંગીરને ગુલઅંદામ જન્મતી હુર મીસાલ લાગતી હતી, જે હુર જાણે દુન્યવી ફુલવારીમાંથી પોતાના પાક ખુદા પાસે થોડાક ફુલ તોડી જવા બીહીસ્તમાંથી સટકા આવી હતી. પાદશાહ જેહાંગીરને તે દેખાવ જોવાથી આંખોમાં અતી ઠંડક લાગતી હતી, અને ફુલના એક ઝાડ પાસેથી બીજા ઝાડ પાસે પસાર થઈ જતી ગુલઅંદામને જોતો તે ત્યાંજ ઉભો રહ્યો.

ગુલઅંદામના સીંહા સુંદર લાંબા બાલોના ગુચા તે વખતે જુલલતા હતા, અને તે સુન્હેરી જુલ્હે છુટણ સુધી પહોંચતા હતા. અતલાસની મીસાલ નરમ રીતે અખરપર ગોઠવાયલા તે જુલ્હેને ખરોખર વચ્ચેથી બે ભાગે છુટા પાડવામાં આવ્યા હતા, મગર છોટે છોટે જુલ્હે ચોરી છુપાઈથી દુર થઈ જઈને મુખમલી કાનો અને કપાલપર વીખરાઈ પડ્યા હતા. કપાલપર ટીસો ટાંધેલો હતો જે ગુલઅંદામની ખુબસુરતીને બહારાવતો હતો. ઉત્તમ દૈવના તેના કાથો

પર મોતીઓની બે છોટી છોટી કંગન હતી, અને મોતીઓની એક એર તેની ગરદન આસપાસ તે ગોરી ગોરી ગરદનને ચુમતી રમતી હતી. ગુલઅંદામની પ્રકાશીત આંખોને તેના લાંબા પાંપણો ગોચા ખુલ્લસુરતીનો પરદો આપતા હતા. તેના ગોરા ઘટમારા હાથમાં એક રૂપેરી શણ હતી જેમાં તે ફુલ તોડી તોડીને મુક્તી હતી. નીરમલા દીલની સદા સુંદર તસ્વીરનો એક ખુલ્લસુરત કીન્દા નમુનો તે ગુલઅંદામ યાત્રુ હતી.

થોડો વખત સુધી જેહાંગીર તેને જોઈ અને પછી તે હળવેથી તેની આગલ ગયો. જેહાંગીરના અંતકરણનો તે ભાગ જેમાં ગુલઅંદામ રાજ કરતી હતી તે ખુશીથી ફુલ્યો અને તેને લગભગ ગુંગાવા પડ્યો ! તે તેની પોતાની હતી અને તેથી તે તેની લગોલગ પહોંચવાને હકદાર હતો. ફરીથી તે તેના અંતકરણના તમામ પ્યાર માટે પુછીને ખાત્રી કરી લેવા માંગતો હતો. તે આગલ વધ્યો, મગર પાછો ઉભો રહી ગયો. સુંદરતા અને શાંતીનો એક સંપૂર્ણ સ્વપ્નો તે હતો અને તે ખુશનુમાં સ્વપ્નાનું જાદુ તે તોડવા ખુશી નહીં હતો. તે થોભ્યો અને ઘણા પ્યારથી પાછો જોવા લાગ્યો. આખીર, ગુલઅંદામની નજર જેહાંગીરપર પડી. તે પહેલાં તો ચોંકી કે કાણુ હશે, પણ જેહાંગીરને જોઈને તે એક મીઠું હસવું હતી.

આવી રીતે ઉત્તેજન પામીને તે વધારે આગલ વધ્યો પણ તે બોલતો અચક્યો, અને તેમના વચ્ચે જે ચુપકાદી વસી હતી તે તોડતાં ગુલઅંદામ બોલી, “જેહાંપનાહ, આપ શું જોતા હતા ? શેનો વિચાર કરતા હતા ?”

પાઠશાહ જેહાંગીર તેની લગોલગ જઈને બોલ્યો “ચુલે મન,

મહારી ગુલઅંદામ, ત્યારે પુછવું જોઈએ?" તેનો ઉડો આવાજ પ્યારના નઝારાથી ધરજતો નીકળ્યો, "શું તું જાણતી નથી?"

ગુલઅંદામ જોહાંગીર તરફ જોઈને હસી અને પછી નરમ રીતે માથું ધ્રુણવ્યું "ઉંહું, હું તો કાંઈથી રહમજતી નથી. શું આપને રાજકારોઆરની કોઈ ઇંતેઝારી છે? કહો મહને."

પાદશાહ હવે તેની છેક નજદીક ગયો, પણ તેણે હાથ ન લગાડ્યો. ગુલઅંદામ પોતાની પુંજ માટે તૈયાર હતી, અને જોહાંગીર તેને છુવા માંગતો નહીં હતો. તે તેની આંખોમાં પોતાની આંખો નાંખીને કાલાવાલાથી પુછવા પડ્યો "રેઆ, મહારી બહાલી ગુલઅંદામ, રાજપુત પરી, સીફ એકવાર બોલ, સીફ એકવાર બોલ કે 'મહારા પ્યારા ખાવીદ, હું તહમને મહારા તમામ અંતકરણથી ચાહું છું'."

ગુલઅંદામ તેનાથી થોડી દુર જાણુએ થઈ અને રહેમદીલીથી હસીને બોલી "મહારા સરતાજ અને મહારા પાદશાહ" તે બોલી, મગર તેના આવાજમાં ગંભીરતા અને દીલગીરી હતી "મહારા નાથ, એ તો તેજ પુરાણી વાત."

"હા, મહારી ગુલઅંદામ," તેણે અધીરાઈથી જવાબ આપ્યો "કદાપી ત્યારી આગલ એ પુરાણી વાત હોય, મગર મહારી આગળ તો એ એક નવી વાત થશે, ઘણી ખુશ આમદ વાત કહેવાશે અગર જો તું સીફ એટલુંજ કહેશે કે 'હું તહમને મહારા તમામ અંતકરણથી ચાહું છું.' વરસો સુધી એ અર્જ મેં તુને કીધેલી છે. એટલા પ્યારા શબ્દો તું મહને કહે તો મહને ઘણી ખુશી હાંસલ થશે."

ગુલઅંદામનો મીઠો મુખડો શીકો પડ્યો. તેણે નરમીથી કહ્યું

“મહારા ધણી અને મહારા માલીક, મહને જે સમજું તહમને આપવાનું હતું તે સમજું મેં તહમારે ચર્ણે ધર્યું છે. તહમારા જ્ઞાનામાં ખુશસુરત ઔરતો પોતાનો ખ્યાર તહમારી ઉપર નીસાર કરવા સમજી તમામ તૈયાર છે તો મહારો ગરીબ ખ્યાર શું છે?”

“તેઓ, તેઓનું શું?” પાદશાહ જેહાંગીર ઝટ બોલ્યો “હું જાણું છું કે તેમના ખ્યાર ઉપર હું કાબુ ધરાઉં છું, મગર મહને તો તહારો ખ્યાર, રેખા, મહારી ખ્યારી ગુલઅંદામ, મહને તો તહારો સંપુર્ણ ખ્યાર જોઈએ છે.” તેના દયાયલા ગંબીર આવાજમાં હવે જોશ આવ્યો “મહારી સાફદીઝ ખ્યારી, મહારી સુરીયાના નેકી, હું તો તહારું પોતાનું આખખું અંતકરણ માંગુ છું. આપણી શાદીની વખતે મેં તહારું દીઝ કેવું ચાહી લીધું હતું તે તુને યાદ છે? તે વખતે તું સીફ એક છોકરી હતી, પણ તહારી ખુશસુરતી અને સાફ અસ-મતે મહારા દીલને ગીરફતાર કરી લીધું. તે વખતનો ખ્યાર ઉમ્રના વધવા સાથ પોતેખી ગોયા વધ્યો છે. તું અગાઉ કરતાંખી મહને તો હમણાં વધારે ખુશસુરત અને વધારે ખ્યારી ખ્યારી લાગે છે. તું મહારી પસંદદીદા ગુલામ છે, મહારી સઉથી વડી પાદશાહબેગમ છે. તું મહારી બધી ઔરતો કરતાં જીઆદા છે, આલા છે, તું ગુલોમાં ચમનની સમન છે. તું મહારી પદમા તો તેઓ બધી તરફ દયાલુ છે. રેખાબેગમ ઉર્ફ ગુલઅંદામ ખાનુના લવજની મીઠાસ તો ગોયા ખીજ-ઓનો અબ્યાસ છે. આ તહારી ખ્યારી ખ્યારી આંખોમાં મહારે માટેના લુલ્હની શું એક નઝર નથી? હું તહારો ખાવીંદ, તહારો શાહન-શાહ, હમેશાને વાસ્તે શું ફેકટમાં એ કાલાવાલા કર્યા કરીશ? ગુલઅંદામ, જે શખ્દો હું બોલવા કહું છું તે શખ્દો સીફ એકજ વાર તું બોલ, અને પછી હું કદીખી તુને તે શખ્દો બોલવા

નહીં કહીશ.”

મગર પાદશાહબેગમ ગુલઅંદામ ચુપ ઉભી રહી અને પાદશાહજી આગલ બોલ્યો “તું મ્હારી સર્વેથી વડી મ્હોરદાર છે, તું મ્હારી પાદશાહ બાનુ છે, તું મ્હારી રાજગાદીના વારીસ શાહઝાદા ખુશરની માદર છે. ભવિષ્યના પાદશાહની માદર તરીકે તું હજીજીવણી વધારે બળવાન છે. આહહા! ત્હારા આ સુંદર નનના હાથો, તે કેવી સત્તા ધરાવે છે! પાદશાહ, પાદશાહત, અને માહેબે તાજ શાહઝાદા ખુશરને ધરાવનાર એ તું મોટા દીલની બાનુ, શું એટલા થોડા શબ્દો જે હું ત્હારી પાસે માંગુ છું તે મ્હને તું આપી શકશે? ત્હારા અંતકરણ પરનો તમામ કાબુ મ્હને શું તું સપુર્દ કરી શકશે? બોલ, સીફ એકવાર બોલ, અને ફરીથી હું માંગીશ નહીં.”

“જેહાંપનાહ,” ગુલઅંદામનો આવાજ નમ્ર અને આતુર ધીમે હતો. “મ્હારા ખાવીદ, મ્હારા સરતાજ, મ્હને માફ કરો! હું ત્હમને સુખી કરું એ ફાકટ છે. જે સમ્રાટ હતું તે મેં ત્હમારે ચર્ણો ધર્યું છે, છતાં હું ત્હમને સંતોષી બનાવી શકી નથી. ત્હમે કેવોક પ્યાર માંગો છો?” ગુલઅંદામની આંખો આંસુથી ભરાઇ આવી, જે દુખ તે પાદશાહને આપતી હતી તેની દીલગીરીના આંસુથી તેની આંખો ભરાઇ ગઈ અને તે બોલી “જનામે આલી” તેમ બોલતાં તેનો નમ્ર અને પ્યારો આવાજ ધ્રજવા લાગ્યો. “જેહાંપનાહ, આપણી પરણેલી ઝીંદગી સુખી નીવડી છે, અને તેમ બન્યું છે તે માટે આપણે બન્નેએ મગર થવાનું છે. જો કે આપણી શાદી બીજાઓએ નક્કી કરી હતી છતાંબી આપણને પસ્તાવાનું કશુંએ નથી અને તેમનો ઉપકાર માનવાનું થયું છે. ઘણાંઓ એવાં છે કે જેઓ પોતાને માટે

અને પોતાના સુખને માટે પરણે છે, પણ આપણા લગ્ન તો ખીજાં-
ઓનાં સુખને માટે થયાં છે. આપણી શાદીથી જુદી જુદી ધર્મની
બે જાતના લોકો એકસંપીલા બન્યા છે. આ વિચાર ત્હમારા મરહુમ
ખીલીસ્તી પીદર અને મ્હારા પીતાજીના હતા. જેઓએ આપણાં લગ્ન
ગોઠવ્યાં હતાં. આપણા દાખલાથી કાંઈ દીવસે હિન્દુસ્તાનમાં ઘણા
સુખી અને સંપીલા લોકો વસી શકશે. આ વિચારજી શું ત્હમને
સુખી કરવાને પુરતો નથી? હું તો એ વિચારથી ઘણી સુખી છું.
ત્હમે ત્હમારી શાહનશાહત અને રૈયતને ફાયદો કીધો છે. અને,
તેથી, ત્હમે જે પ્યાર શીધો છે તે પ્યાર કરતા આ વધારે ફાય-
દામંદ છે.”

પાદશાહ જેહાંગીરે પોતાની મ્હોરદારના તે શબ્દો સુપકીદીથી
સાંભળ્યાં. તે તત્ત્વજ્ઞુય થઈને તેને જોતો હતો. જ્યારે ગુલઅંદામનું
બોલવું બંધ થયું કે જેહાંગીર અતી મોટા માનથી તેને નમ્યો અને
પ્રલોમાં ફરતી તેને છોડીને તે ગયો. મગર, તે પછી ઘણી વખત
પાદશાહ જેહાંગીરે ઉપદેસ અને દીલસોઝીના પ્યારા શબ્દો પોતાની
પાદશાહબેગમ રેઆ ઉર્ફ ગુલઅંદામ બાનુથી મેલવ્યા.

એક દીવસે તેઓ સાથે બેસીને વાતો કરતાં હતાં તેટલાં
ગુલઅંદામ બાનુએ પુછ્યું “ત્હમે જનાબે આલીના કપાળપર
ગંબીરતા કેમ છાઈ રહી? શું આપ બાદશાહોના પાદશાહ, દેહલીના
તાજવર, જેહાંગીર નથી? ત્હમારા પાદશાહી ઝનાનામાં અકેકથી
સરસ ખુબસુરતીઓ ત્હમારા દીલને બહેલાવવા માટે છે. વલી,
હમણાં એક સઉથી ખુબસુરતમાં ખુબસુરત બાનુ જે આવી છે તે
મીહરનીસા જેને અમોએ મહાલની રૈશની તુરમહાલ નામ આપ્યું

છે તે તો એક અજબ ખુબસુરતી છે.”

જેહાંગીરે ગુલઅંદામના કાનપર પડીને કહ્યું “ ગુલઅંદામ, તે તો એક જંગળ છે. તેણે મહારા પ્યાર બર્યા શખ્દો તરફ બહેર-પણુ બતાવ્યું છે અને પોતે બદવાનમાં પાછી ફરવાની ઇચ્છા રાખે છે. શું તે એમ ધારે છે કે મહારે તેને મલવા માટે કહેવડાવતું બેઠ્યો? જો તેમ તું ધારતી હોય તો મહારા કામમાં મદદગાર થવાને વાસ્તે તું, મહારી પ્યારી રાજપુત મલીકા, તૈયાર થશે ?”

ગુલઅંદામ બોલી “ મીહરનીસા ખીજની મહોરદાર હતી અને તેથી તે પોતાના ઘણી માટે સોગમાં છે. ત્હમે તેને મુલાકાતે બોલાવો તે હીક નહીં થઈ પડશે ” અને ગુલઅંદામ મીહાસથી અને ખીનસ્વાર્થ બોલી “ મીહરનીસાને પોતાનો વિચાર ફેરવવા હું પોતે જાહેને તેને સહમગ્નવીશ.”

“ હજુણખી જો તે મહારી સાથ પરણવા નાખુશ હોય તો હું દખાણુ નહીં કરીશ ” જેહાંગીરે કહ્યું “ હું તેને બદવાનમાં પાછી ફરવાની રજા આપીશ.”

ગુલઅંદામ મગરરીથી બોલી “ અચ્છુ કહ્યું, મહારા સરતાજ મગર શીક નહીં કરશે, હું ત્હમને મદદ કરવાને મહારેથી બનતું કરીશ.”

જેહાંગીરે અદ્યથી ગુલઅંદામનો હાથ ચુમતા કહ્યું: “ ગુલઅંદામ, તું એક દેવી છે, અને મહારેથી ઘણા આલા દરજ્જાની છે.”

તે પછી જેહાંગીર રેખા બેગમ ઉદ્ધ ગુલઅંદામ બાનુને છોડી ગયો, અને જતો જતો તે પ્યારી બાનુની વગર સ્વાર્થની જાનની-સારી ઉપર આફરીન વરસાવતો ગયો.

આમોના કીલ્લામાંના મીઠરૂનીસાના ઓરડામાં ગુલઅંદામ બાતુ મધ. સુલતાના ગુલઅંદામ જેવી દાખલ થઇ કે તેને જોઇને મીઠરૂનીસા પોતાને ગુલ-એ પડીને તેને ઇજ્જત આપવા લાગી. ગુલઅંદામે પોતાનો હાથ આપીને તે ખુબસુરત વીધવાને ઉઠાડી. તેને બેસાડી અને પોતે તેની પાસે બેસીને બોલી “મીઠરૂનીસા, તું કે જેને સર્વે અમે નુરમહાલ કહીએ છીએ તેને, તુને હું પુછવા આવી છું કે તું હજુભૂખી ખઈવાન જવા માંગે છે?”

“હા, હું જવા માંગુ છું.” નુરમહાલે કહ્યું.

“ઠીક” પાદશાહ જેહાંગીરની રેબા બેગમે કહ્યું “ત્યારે તો મહારે ત્હારી સાથે ખુલ્લમ ખુલ્લી વાત કરવી જોઇએ. ખ્યાલ કર કે જો તું નામવર પાદશાહની બેગમ બને તો ત્હારો દરજ્જો અને ત્હારી સત્તા કેટલી વધે? એ વાતપર તું કાંઈ ખ્યાલ કર, સ્હમજ, અકલ દોડાવ.”

નુરમહાલ તો પોતાના કાનોપર જે આવાજ આવતો હતો તેને માનતીથી નહીં હતી! તે બેઇતેકાદથી બોલી “ત્હમે, પાદશાહના સર્વેથી વડા બેગમ, ત્હમે મ્હને આ વિચાર કરવા કહ્યો છો? આવો ખ્યાલ દોડાવવા કહ્યો છો!”

“હા” ગુલઅંદામ બાતુ સાદામથી બોલી “પાદશાહ તુને માંગે છે. તુ જાણતી નથી કે તુ શાને નાપસંદ કરે છે, તુ થું થું રદદ કરે છે. તેથી હું ત્હારી આગલ સારૂ સારૂ ખુલ્લુ કરી દઉં છું: હું તુને મ્હારો ધણી આપવા માંગુ છું, મ્હારી જગ્યા આપવા માંગુ છું, મ્હારા જહવાહીરાત આપવા માંગુ છું, અને મ્હારી પાસે જે સધલુ છે તે હું તુને આપી દેવા માંગુ છું. એ માટે વિચાર કર,

અને ત્હારે મન ફેરવ, તુ પાદશાહ જેહાંગીરને પરણી લે અને હું તુને મદાર તમામ આપી દઉં છું.”

મીહરૂનીસા તો ને દાલસાઝ રાજપુત ખુબસુરતીને અતી મોટી અગ્નયણીથી જોવા પડી. તેણે પોતાના મનમાં કહ્યું: “શું આ એક સાધારણ ઔરત છે? શું એના શબ્દો ખરા છે મા હું સ્વાનેા જોઉં છું?” તે પોતે પોતાને કાઠ જવામ આપી શકી નહીં. તે તો ગુલઅમ્મની બીનસ્વાર્થી ખુલદીને જાણીને ગોયા એકબાન થઇ ગઈ

“ઓ અનમોલ મોતી, તું અનમોલ કેમ થઇ ગઇ?” પાદશાહબેગમે કહ્યું “હમણાં હું જાઉં છું મગર તું એ વાતપર ખુબ વિચાર કરજે, અને ત્હારે ફાયદો ત્હારેથી દુર તું ના કરતી.”

નુરમહાલ ઝાંખો વખત સુધી તે વાત ઉપર વિચાર કરવા લાગી, અને પાદશાહની રાજપુત બેગમ રેખા ઉર્ફ ગુલઅમ્મ બાનુની ખુબસુરતી, રહીમદીલી અને બીનસ્વાર્થી ઉમદાસ્વબાવના અગ્નયણી સાથે વખાણ કરતી ખુબ વિચારમાં બેઠી. અને, પછી, પાદશાહબેગમ બનવા તૈયાર થઈ.

થોડા દીવસમાં પાદશાહ જેહાંગીર અને મીહરૂનીસા ઉર્ફ નુરમહાલની શાદી થઈ, જે વખત પછી જેહાંગીરે તેને ‘નુરજેહાન’ યાને દુન્યાની રૌશનીના નામથી બોલાવવા માંડી.

પાદશાહ જેહાંગીરના નુરજેહાન સાથના લગ્ન પછી પાદશાહ બેગમ ગુલઅમ્મ પોતાની લગભગ આખી ઝીંદગી પાક ખુદાની ઇબાદતમાં અને પુંજમાં કાઢી, મગર તે બાનુના સરપર જગળ ખડી થઈ હતી જેથી બાંગીયામાં ફરતા ફરતા ઘણી વાર તેનો એહેરો મુરજાઇ જતો હતો.

શાહઝાદો ખુશરૂ, તેનો છોકરો અને રાજગાદીનો વારીસ, પોતાના પીતાના વિચારો સાથે ધણીવાર મલતો થતો નહીં હતો. ધણી વખત બાપ બેટાને તોરફાર થતી હતી. અકબરના વખતમાં ખુશરૂ અકબરનો ધણો પ્યારો હતો કેમકે તે ચંચલ, ખુશમીઝાજ અને રહીમદીલ હતો અને તે તેના પીઠર જેહાંગીરની સખ્તદીલી અને આલીમ તખ્વીયતથી દુર હતો.

હવે, પાદશાહ જેહાંગીર અને યુલ્લઅઘામના બેટા ગાદીવારીસ ખુશરૂ બાપ બેટા વચ્ચે એક ધણી મોટી પંચાતી થઈ: પાદશાહી લશકરના સીપાહસાલાર ખાનેઆઝીમની બેટી અઝીઝ સાથે ખુશરૂ પરણેલો હતો અને તે છતાં તેનો પીઠર જેહાંગીર તેને નુરજેહાન અને શેર અફઘનની બેટી લયલા સાથે પરણાવવા માંગતો હતો. ખુશરૂને જીવતી ઐરીપર બીજી ઐરી કરવી ગમતી નહીં હતી અને તેણે તેથી લયલા સાથે પરણવાની ના પાડી ત્યારે પાદશાહ જેહાંગીર અને તેની વચ્ચે મોટી પંચાતી થઈ.

નુરજેહાન લાલચુ હતી, તેણે હવે રાજસત્તા ભોગવવા માંડી હતી, અને તે એવું ધારતી કે જે લયલા ખુશરૂ સાથે પરણે તો જેહાંગીર પછી રાજની સત્તા ચાલુ તેનાજ હાથમાં રહી શકે. ખુશરૂએ જ્યારે તેની બેટી લેવાની સાફ ના પાડી ત્યારે નુરજેહાન છેડાઈ અને તેણે જેહાંગીરને ખુશરૂ સામે ઉશકેરી મુક્યો.

શાહઝાદા ખુશરૂએ તેથી પોતાના સસરાની મદદથી જાંડ ઉઠાવ્યું. મગર તે હાર્યો, પકડાયો, અને તેને કૈદ કરવામાં આવ્યો.

ખુશરૂની પડતી અને તેની વીપત્તીની ખબર તેની માદર રેઆ ઉર્ફ યુલ્લઅઘામ ખાનુને પોંહચાડવામાં આવી. તે ખબરથી યુલ્લઅઘા-

મને મોઢું દુખ થયું કેમજે તેનો બેટો તેની ક્રીદગીનો હરદીલ અઝીઝ ચીરામ હતો. પછી, ખુશરના મૌતની દીલ ચીરી નાંખનારી નાખુશ ખબર તે માદરને મલી, જે સાથ એવું માલુમ પડ્યું કે ખુશરના ખુનમાં નુરજેહાન, શાહઝાદો ખુરરમ (જે પાછલથી શાહ-જેહાનને નામે તખ્તપર આવ્યો હતો) અને શાહઝાદો પરવીઝ શામીલ હતા.

રેખા ઉફ ગુલઅંદામે તે અફવા સાંભલી કે તે ખરંનરં કરવા પાદશાહ બેગમ નુરજેહાનની પાસે જવા તૈયાર થઇ. તેને જ્વો તે વિચાર આવ્યો કે તે નુરજેહાનના ઓરડાની તરફ ગઈ.

તે અંધારી રાત હતી અને એક પણ બહાર ડોકાવીને બારે આકાશ તરફ ગુલઅંદામે જોયું. ઝઝકલાં વખતે સીફ થોડા સીતારાઓ આકાશપર દેખાયાં હતાં, મગર હમણાં તો સીફ વાદળાંની પાછળ તે છુપાયાં હતાં. ચંદ્રમા દેખાતો નહીં હતો, અને થોડે થોડે વખતે વીજળીના અમકારા થયા કરતા હતા. આસપાસ બધે કાળાશ હતું અને ગુલઅંદામને લાગ્યું કે તેના અંતકરણની દીલગીરીમાં તે કાળાશ શામીલ થનો હતો અને તેની સાથ પવિત્ર કુદરતખી રડતી હતી.

જ્યારે તે નુરજેહાનના ઓરડામાં દાખલ થઈ, જે ઓરડો મહાલમાં અતી સુંદર અને અતી શણગારેલો હતો, ત્યારે નુરજેહાનની આસપાસ તેની બાનુ મીત્રો, સગીઓ અને સાહિલીઓ એકઠી થઇ હતી અને તેની વખાણ પર વખાણ કરતી હતી. નુરજેહાન પોતાની બેટી લયજાને લઇને બેઠી હતી. જેવી ગુલઅંદામ બાનુ દાખલ થઇ કે બધીઓએ ઉઠીને પાદશાહની તે વડી બેગમને ઇઝઝત

આપી. પણ ગુલઅંદામે કોઇનીખી તરફ જોયું નહીં. તે તો સીધી નુરજોહાન આગલ ગઇ, જેને ગુલઅંદામના સુંદર ચહેરાને દીલગીરીમાં ગરકાવ જોઇને ઘણી દયા આવી ગઇ. નુરજોહાન ગુલઅંદામને જોઇને ઉડીને ઉભી થઈ અને તે બેઠેલી આંખો એક થઈ ગઈ, બેઠે પાદશાહ જેહાંગીરની બેગમ હતી, બેઠે ખુશનુરત હતી, મગર બેઠે ઘણા જુદા સ્વભાવની હતી. હમણાં નુરજોહાન કીર્તીના શીખરપર હતી અને ગુલઅંદામ દીલગીરીના મધ્યમાં.

ગુલઅંદામ બોલી: “મ્હને કહે, નુરજોહાન, કે આ સાચ્યું છે કે ?”

“શું સાચ્યું છે ?” નુરજોહાને પુછ્યું.

“કે ત્હારા કાવત્રાં મારફતે મ્હારો બેટો, મ્હારો કીમતી ખુશરૂ, જીવ્યાહ થઈ ગયો છે ?”

નુરજોહાને કાંઇખી જવાબ આપ્યો નહીં. તે ગુલઅંદામના દીલગીર ચહેરા તરફ જોવા લાગી અને તે ઓરડામાંનાં દરેકે ધાસ્તીથી પોતાનો દમ ઉચો રાખ્યો.

“મ્હને કહે, નુરજોહાન, મ્હને કહે, સીફ મ્હને કહે.” ગુલઅંદામનો ગલગલો સાદ ફરીથી અર્જ કરવા લાગ્યો.

નુરજોહાનનું માથું નીચું નખી ગયું. તેના હોઠોથી ‘ના’નો શબ્દ નીકળ્યો નહીં, અને ગુલઅંદામ સ્હમજી ગઈ કે વાત ખરી હતી. ત્યારે તેના અંતકરણની દીલગીરી નરમ ઠપકામાં બહાર ફાટી નીકળી:

“ઓ મીહરુન્નીસા, નુરજોહાન, મેં તુને સઘળું આપ્યું:

મહારો ધણી, મહારો ઉચો દરજ્જો, મહારી હુકમત, મહારી દૈલત. તે સઘણું લીધું. શાહનશાહતની ઉંચામા ઉંચી ખુલંદી તહારી છે. આગલ કોઇખી ઔરતે રાજ નહીં કીધું હતું તેવી રીતે તું પાદશાહ અને પાદશાહત ઉપર રાજ કરે છે. મેં તુને બધું આપ્યું, અને મેં ફક્ત મહારી પાસે મહારો છોકરો રાખી લીધો. અને તેં તેનેખી મારી નાંખ્યો. અરે તું આ બધી ચીજથી કેમ સતોષ પામી નહીં? તું એવું કામ કેમ કરી શકી? ખુશર મહારો બેટો મરણ પામ્યો છે, જીવ્યાલ થયો છે. મહારી આંખોની રૌશની, મહારી જીંદગીની ખુશાલી છીનવી લેવામાં આવી છે. ઓ નુરજોહાન, ઓ મીહરન્નીસા, જો તુને એક બેટો હતો તો મહારા દીકરામાં હમણાં કેવા અંગાર ઉઠે છે તેનો તુને ખ્યાલ આવી શકતો. મહારી પાસે હવે બાકી શું છે? કાંઈજ નહીં. મહારો એક પુરો ચીરાગ ખુબની નાખવામાં આવ્યો છે, અને હવે મહારી જીંદગી સીધા થઈ ગઈ છે.”

ગુલઅંદામ ગઇ, આટલા મોટા ગુન્હા વાસ્તે સીફ એક નરમ ફપકો આપીને તે ગઇ, અને તે નુરજોહાનના ઓરડાના દરવાજામાથી બહાર નીકલી કે વીજળીનો એક મોટો ટડાકો એવો તો ઓરથી થયો કે નુરજોહાન ચોકીને ધ્રજ અને તેની આસપાસની કેટલીક ઔરતો મનમાં બોલી “પાક પરવરદેગારખી આવી એક પારસા સાધવી હુસ્ના દીલને દુખ આપવામાં આવ્યું છે નેથી ગુસ્સે થઇ રહ્યો છે.”

ગમગીર ગુલઅંદામ ધીમેથી અને દીલગીરીથી પાછી પોતાના ઓરડા તરફ ગઇ અને આકાશની સીહાઇને જોતી તે પોતાના ઓરડાની બહારની અગાસી ઉપર ઉભી રહી.

“ચંદ્રમાં અને સીતારાઓ ચાલી ગયા છે.” તે બોલી “હું શું કામ અહીં થોભું? મહારી જીંદગી હવે કિન્નર અને સીલા છે, મહારા સીલા દીલની ઉદાસી અને ગમ કદાચ ખીજાઓનેખી ઉદાસ બનાવશે. તેઓ મહારા ગમથી પોતે ખીલશે, અને પાક ખુદાની દયા તરફ કદાચ શક લઈ જશે. તેથી બહેતર છે કે હું મરી જાઉં. ઓ પાક ખુદા, ઓ દયાળુ પરમેશ્વર, મહને તેડી લે.”

તેની બેટી અને તેની સાહેલીઓ તેને આંસુઓમાં ડુબેલી જોતી. તેમના શબ્દો તેને શાંતી કે દીલાસો આપી શકતા નહીં. દુખના સીલા દીવસો તેના ઓરડામાં પસાર થવા લાગ્યા અને એક સહવારે તે ઠંડી અને મરણ પામેલી જણાઈ. રેઆબેગમ ઉર્ફ ગુલઅંદામ બાનુ પોતાના પ્યારા બેટા ખુશરની પાછળ ખીલીસ્તમાં સીધારી હતી.

ખુશરની લાશને અલાહબાદમાં કબ્રવાસ કરવામાં આવી હતી, અને ત્યાં તેનીજ પાસે તેની માદરવી લાશને બાઇઝઝત દફનાવવામાં આવી. તે બે કબ્રની આસપાસમાં પાદશાહ જેહાંગીરે એક ખુશનુમાં બાગ તૈયાર કરાવ્યો.

ખુશર બાગ અલાહબાદમાં આવે સુધી છે જેમાં રેઆ બેગમ ઉર્ફ ગુલઅંદામ બાનુ મોટી નીંદમાં સુતી છે. આવી એક ખીન-સ્વાર્થી પરમાર્થી જીંદગી થોડીજ જણાયલી છે એ દીલગીરી બધું છે, મગર ખીજાને માટે પોતાની જીંદગીની કુરબાની આપનાર એક ખીનસ્વાર્થ પવિત્ર જીંદગીના ટુલનો પમરાત હઝારાન હઝારો વરસો સુધી જીવતો રહેશે. પાક પરવરદીગારની પવીત્ર જનાબમાં ગયલા

બલા અને પારમા જનોની વચ્ચે ખુશસુરત રેખા ઉર્દૂ ગુલઅંદામ હથુણુ હવે છે.

વારતા ત્રીજી:

સુરીયા બેગમ.

મહાન મોગલ પાદશાહ અકબરને ઘણી મ્હોરદાર હતી, તે પોતાના હાથ નીચેના રાજ મહારાજાઓ સાથે દોસ્તીના સમાગમમાં હમેશા રહેવા માટે તેઓની પુત્રીઓ સાથે લગ્ન કરતો. તેથી જતજતના ધર્મની ખુશસુરત ઔરતો તેના જનાનામાં ઘણી હતી. એ સધલીઓ વચ્ચે એક ખુશસુરત રાજપુત રાજકુવરી આવી.

આખોમાં આંસુ અને દીલના પ્રગટ ધબકારા સાથે તે રાજકુવરીએ પોતાના બચપણના બાપીકા મકાનને આખીરી સલામ કીધી અને અકબરની રાજધાનીમાં દાખલ થઇ. તેના લગ્ન પછી તેના ખાવીદ અકબરે તેનું સુરીયા યાને શૈશન દીદાર બેગમ એવું મીઠું નામ આપ્યું. સુરીયા બેગમને જનાનામાં દાખલ થતી અકબરની બીજી મ્હોરદારોએ જોઇ અને તેના બચ્ચાસહી ચહેરા તરફ જોઇને લેઓ હસવા લાગી.

બધીઓને જોઇને સુરીયા શરમાલ અને ધ્રજરી માલુમ પડતી.

શાદીને વખતે તેણે પોતાના પ્યારા ખાવીંદ અકબરને જોયો હતો, અને હવે તે એકવાર ફરીથી તેનો અહેરો જોવા આતુર થઈ. તે અનાનામાં આવ્યો. તેમના દીક્રનો બેનરશી ખેંચાણ તેમના એક-ખીજના પ્યારમાં પુખ્ત થયો, અને થોડાજ વખતમાં ખીજ અદેખી પાદશાહબેગમોએ જોયું કે સુરીયા બેગમ પાદશાહ અકબરની અઝ્ગી માનીતી થઈ હતી. તેઓએ, તેથી, અકબરના કાનમાં સુરીયાને માટે ઝહર ઉતારવાનો મોકો જોવા માંડ્યો.

શાદી વખતે સુરીયાના બાપે રીવાજ મુજબ તેની માથમા સાહેલીઓ, દાસીઓ, નાકરાનીઓ, નાયનારીઓ વીગેરે મોકલી હતી જેમાં ખીન વળડનાર એક છોકરી હતી. તે નવજવાન છોકરી ધણી એકમાર્ગો હતી, અને પોતાની ખાતુન સુંદર સુરીયા બેગમની આમલ ખીન વળડીનેજ પોતાનો વખત પસાર કરતી હતી. સુરીયા બેગમનેખી તે છોકરી ગમતી હતી, અને ખીન ઉપરના તેના ગાયણોને તે બહુ પસંદ કરતી હોવાથી તેને વારંવાર વગાડવા અને ગાવા પોતાની પાસે બેસાડતી. તે છોકરી પોતાની રાજપુત ખાતુનને તેના ઘરની યાદ આપતી ગાયણો ગાતી, જે ગંભીર થઈને સાંભલવામાં સુરીયાના કલાકોના કલાકો બેમાત્રુમ પસાર થઈ જતા હતા.

અદેખી બેગમો તે સાંભલતી, હસતી, અને એકખીજના કાનોમાં બડમડતી. ઝહરની શુરૂઆત તેઓએ કીધી, અને પાદશાહ અકબર સુરીયા બેગમ તરફ શકીલો બની ગયો. એક દીવસે અકબરે સુરીયાને કહ્યું: “મહારી રાજપુત બેગમ, ત્હારી ગાનારીને હું પસંદ કરતો નથી.”

“શા માટે, જેહાંપનાહ?” તેણે તઅજબુઅ થઈને પુછ્યું.

“તેણે ત્હમને ગુસ્સે કરવા જેવું શું કામ કયું છે?”

“કાઠખી નહીં.” અકબરે જવાબ આપ્યો “સીવા કે તું તેને બહુ પસંદ કરે છે. જ્યારે તે ગાય છે અને બીન વખતે છે ત્યારે તુ મ્હને બૂલી જાય છે, અને એ હંમેશા ત્હારી પાસે હોય છે જે હુ પસંદ કરતો નથી.”

“જેહાપનાહ, મ્હને ગાયણ બહુ ગમે છે.” સુરીયા બેગમે ખુલાસો કરી “અને જ્યારે ત્હમે મ્હારી પાસે નથી હોતા ત્યાં, મ્હારા સરતાજ, મ્હને કલાકો બહુ કટાલાબરેલા લાગે છે.”

થોડા વખતને માટે તો તે આવસે પાદશાહ સતોષ પામ્યો, મગર ઝનાનાતું ઝહર ચાલુ રહ્યું, અને ફરી અને ફરીથી અકબરે તે ગાયણ ગાનારી છોકરી માટે નાખુશી બતાવી.

અકબર એક દિવસે યક-બ-યક સુરીયા બેગમના ચોરડાના દાખલ થયો અને તેણે જોયું તો સુરીયાનું ધ્યાન પેલી છોકરીને ગળેથી નીકલતા સંગીતમાં ગરક ગયું હતું. ગાનારી અને સુરીયા બેગમ એ બેકની પીઠ અકબર તરફ હતી, એટલે અકબરે કબા રહીને પોતાની મ્હોરદારને થોડોક વખત જોયાજ કીધી. સુરીયાના નનના હાથોમાં તેની હડપચી મુકેલી હતી અને તેની આખો સંગીતના સરોદથી આસુઓમા ડુબી હતી. અકબરે તે પછી પેલી ગાનારી તરફ થોડોક વખત જોયું. તે છોકરીનો ઘાડો ઉડો આવાજ તે ચોરડાને ગાયા પોતાના પડઘાથીજ ભરી નાખતો હતો અને તે છોકરીની નજર આખો વખત સુરીયા બેગમને જોઈ રહી હતી.

‘એક છોકરીના આવાજથી કેટલો આ આવાજ ઘાડો છે!’ અકબરે વિચાર્યું.

તે પછી તે આગલ વાગ્યો અને ઝાઝુર થયો. સુરીયા બેગમ એકદમ ચાંકીને ઊભી થઈ, અકબરે તેની તરફ જોવા આગ્રહ પેલી છોકરી તરફ જોઈને તેને હુકમ કીધો કે તેણે ત્યાંથી ચાલી જવું. તે ગાનારીએ અતી ઝડપથી તે ઓરડો છોડ્યો, અને અકબર હવે સમ્પત્તિ ગીતે પોતાની જવાન મહોરદારને કહેવા લાગ્યા: “ મહને એ છોકરી પમંદ નથી અને હું આશા રાખુ છું કે ત્હારા ઓરડામા હવે ફરીથી એને તું મોલાવશે નહીજ.”

સુરીયા બેગમ મીઠામથી હસી અને અકબરનો હાથ પોતાના હાથમા વ્રત્તન તે બોલી: “ જેહાંપનાહ, ત્હમે એટલા બધા અદેબા કેમ બની ગયા? પ્યારે ત્હમારી આંખાપર શુ પરદો નાખ્યો છે કે આપ જોઈ શકતા નથી કે સીક આપજ મહારા આત્માના આકૃતાય છે? મહારી જીન્દગીના ખુરશીદ ત્હમે છે. હું એ છોકરીને ફકટ એના સગીત માટેજ પસંદ કરું છું. ત્હમે મહારેથી દુર હોવ ત્યારે મહારી એ મગ્નહ હોય છે, અને મહારા સ્વામી, મહને આશા છે કે ત્હમે મહારેથી મહારી એ મગ્નહ છીનવી ન લેજો.”

મગર, અકબર નર્મદીલ ન થયો. “ હું એ છોકરીના ચહેરે ખીલકુલ પસંદ કરતો નથી.” તે બોલ્યા “ ફરીથી ફરીથી એને ત્હારા ઓરડામા દાખલ ના કરતી.”

સુરીયા બેગમે કાલાવાલા કીધા. “ ખદા ન થાયો, મહારા સગતાજ, આપ જ્યારે અહીં નથી હોતા ત્યારે હું તનહાખમાં વખત કેમ પમાર કરું? મહને માફ કરો, અને આ સગીત જે મહારા મુનસાન વાગતું અકેલું સુખ છે તેની મગ્નહ મહને લેવા દો. મહારા સ્વામી, મહારા નાથ, મહારા એક પુરા અઝીઝ, હું ત્હમને આહુ છું.”

પર હિન્દુસ્તાનની ખુબસુરત પાદશાહ બેગમો.

તે મીઠા મીઠા શબ્દોમાં ગોવા બાદુ હતું અને તે પ્યારા શબ્દોના અક્ષરોથી ગોવા અકબરનો ગુસ્સો દુર થઈ ગયો, અને તે વધુ ન બોલ્યો.

મગર, થોડાક દીવસો પછી એક સહાનના અકબર ફરીથી યક-મ-યક દાખલ થયો, અને તેણે તે છોકરીને ફરીથી તે ઝોરડામાં જોઈ. સુરીયા બેગમ પલંગ પર અરધી લેટેલી હતી, તેના પગો જુહલતા હતા, અને તે નનના ખુબસુરત પગોની આગળ બેસીને પેલી છોકરી બીન વગડતી અને સંગીતના સરોદ કાઢતી હતી. સુરીયા બેગમ તે સંગીતના એક એક લવજને સાંભળવામાં ગોવા એટલી તો મશગુલ હતી કે પાદશાહ અકબરનાં પગલાં તેણે સાંભળ્યા નહીં.

અકબરે ત્યાં ઉભા રહીને થોડો વખત સુધી બેઠોને જોયાં કર્યાં. અને તે પછી પલંગ તરફ ધસી જઈને તેણે મોટેથી તીખા આવાજો કહ્યું:

“ ફરીથી ! આ ગાનારને ત્હારા ઝોરડામાં હું કેમ જોઉં છું ? ”

સુરીયા પોતાના ખાલીને આવાજ સાંભળીને પલંગ ઉપરથી એકદમ ઊડી, અને તેની આગળ દોડી જઈને તે બોલી, “ જેહાં પનાહ, મ્હને માફ કરો. મેં ત્હમને ઝોરડામાં દાખલ થતા સાંભળ્યા નહીં.”

“ તેં મ્હને ઝોરડામાં દાખલ થતો સાંભળ્યો હોય કે નહીં હોય ” અકબરે હવે નફરતની નજરથી કહ્યું, “ ત્યારે તેની આંખોમાં તેણે ગુસ્સાથી જોયું ” “ આ ઝોરડાને ફરીથી અહીં કેમ માતી બેસાડી ? મેં

તુંને કહ્યું હતું કે તારા ઓરડામાં એ ફરીથી નહીં આવે, અને તું મહારા હુકમને નાકરમાન થઈ.”

“જનાબે આલી, મહારા ખાવીદ, મહારા બહાલા સ્વામી, સાંભલો, હું અર્જ કરું છું.” પોતાના પતિના ગુસ્સાથી ગભરાઈને સુરીયા બેગમ કાલાવાજા ફરવા પડી.

મગર અકબર એટલો તો ગુસ્સે થઈ ગયો હતો કે તેણે તેના કાલાવાજા પર કશુંખી ધ્યાન આપ્યું નહીં. “હું તારા કાંઈખી સાંભત્તવા માંગતો નથી” તે બોલ્યો “તારી નાકરમાની પુરતી થઈ છે. તું અને તારી ગાનારી જે પ્રમાણે ગુટાવજા રહો છો તે ઉપરથી ખાત્રીથી કહું છું કે એ ગાનારી એક છોકરી નથી પણ છુપા લીયાસમાં તારો આશક છે, અને તેથી તું મહારી તરફ એક બેવફા મહોરદાર છે.”

સુરીયા બેગમ તો તે સાંભળીને ધાસ્તીથી ગોચા ફાટી ગઈ! તેના હોટો ગભરાટથી ખુલ્લા થઈ ગયા, અને તેણે આગત વધીને પોતાના બંને હાથોમાં અકબરનો હાથ પકડીને કહ્યું “ઓ મહારા ખાવીદ! ઓ પાદશાહ સરતાજ! એ તમને શું બોલો છો?”

ગુસ્સે થયેલા અકબરે તેના હાથો પછાડી નાખ્યા. “તારા શમ્પદાનુ” જાદુ હવે વધુવાર ન ચાલશે. હું જે બોલું છું તેજ પાછું બોલી સાંભલાઉં છું કે આ ગાનારી એક છોકરી નથી પણ તારો આશક છે.” અને સમ્પત શમ્પદાના તીરે અકબરના મુખથી નીકળવા લાગ્યા. પોતાના બંને હાથો એકબીજામાં મેલવીને પોતાની છાતીપર મુકી દઈ માત આપ્યું હોય તેવા શીકા ચહેરાએ સુરીયા બેગમે પોતાના ખાવીદ અકબરના તે સમ્પત કડવા શમ્પદો વહેસતથી સાંભલ્યા. અકબરે

પોતાના સખ્ત શત્રુઓ કહી કહીને આખીરશમાં તે બોલ્યો "મ્હને ખાત્રી છે કે આ એક ઝનાના નથી મગર એક મદાના છે, બીન વગડનારના સાહયામાં ત્હારો આશક છે," અને સુરીયા બેગમની ધારતી અને અજાયબી વચ્ચે તે બીન વગડનારે આગલ વધી આવીને કહ્યું: "જેહાંપનાહ હઝરત, સાચ્યા છે. હું એક મર્દ છું."

સુરીયા બેગમના દીવ્રના ઉડાણથી એક કારમાં ચીખ બહાર પડી!

સુરીયા બેગમ અકબરના પગો પાસ પડી ગઈ. "જેહાંપનાહ, મ્હારા રક્ષામી, મ્હારા નાથ, આ બીન વગડનાર એક મર્દ છે તે વાત હું ગણતી નહીં હતી."

અકબર એક બેરહમ હસવું હસ્યો અને તે સુરીયાથી દુર હડીને બોલ્યો "હું તે ગણું છું."

"મ્હારી વાત સાંભલો. ત્હમો બન્નેની આગળ મ્હને ખુલાસો કરવા દો." તે બીનવગડનારે માંગી લીધું.

"બન્નેની આગલ ખુલાસો!" અકબરે નકરતથી પડ્યો કીધો, "આ એક હીક ગોઠવેલો દેખાવ છે, છતાંબી, મ્હારે એ દેખાવની આખીરો સુધી જવું જોઈશે. આગલ બોલ." તેણે તે બીન વગડનારને હુકમ કીધો.

"પાદશાહ સલામત" તે જવાને અદખાના અદથી શુર કીધું "જ્યારે સુરીયા બેગમ પોતાના બાપીકા મહાલમાં એક નનની છોકરી હતી ત્યારથી હું દર રહાંજના રાજમહાલમાં જતો અને મહાલમાંના રાજકુંવરો અને રાજકુંવરીઓ સાથે રમતો. સુરીયાથી અજાણ અને કોઈથીબી અજાણ હું સુરીયાને બચાવણીની એક દેવી

મીસાલ પુનઃ લાગ્યો, અને તેમ અજ સુધી રહ્યું છે. પાછલથી જ્યારે હું મોટો થયો ત્યારે મહાલના ઝનાનામાં મહત્તે દાખલ થતો અટકાવવામાં આવ્યો, મગર હું મહારી દેવીને લુહ્યો ન હતો અને તેની શકલોસનમ હું મહારી સાથમાં લઈ ગયો. પછી, રાજમાં જ્યારે એવી વાત ફેલાઈ કે તે ત્હમે જોહાંપનાહની મહારદાર ચનારી છે, અને તેના પીતા તેની સાથમાં મોકલવા માટે એક ખીન વગ્નડનાર છોકરીને માંગે છે ત્યારે મેં પોતે કોઈખી જોખમે તે ખીન વગ્નડનાર ખની જવાનો ઠરાવ નક્કી કર્યો. હું મારી યુક્તિમાં ફાળ્યો. કોઈનેખી તે વાતની ખબર પડી નહીં અને કોઈનીખી એ ખાખદમાં મેં મદદ લીધી નહીં. મહારો કોઈ ઉપર વીશવાસ નહીં હતો. હવે, તેથી, આપ જોઈ શકો છો કે સુરીયા બેગમ આ ખાખદમાં ખીલકુલ બેગુન્હા છે. સીફ મહનેજ ઉપક્રો મલવો જોઈએ. ત્હમે અકેલાજ સુરીયા બેગમનું તમામ અંતકરણ ધરાવો છો. હું તો એમના ચર્જોની પાસ બેસી રહેતો અને સંગીતના સરોદ નીકાલી ખીન વગ્નડતો. મહને માનો, જોહાંપનાહ હઝરત, મેં જે કહ્યું છે તેનો અકેક લવજ સાચ્યો છે.”

તે થોડ્યો, અને અકબર ગુરસાથી બોલ્યો: “ત્હમે ત્હમાના ખુલા અકકારમાં પકડાઈ આવ્યાં છો, ત્હમે બેઉ શું એમ વિચારો છો કે હું આ બનાવટી વાત માનીશ?”

“જોહાંપનાહ, મહારી વાત માનો યાં ન માનો, લેકીન તે તમામ સાચ્યી છે. મહારા સ્વાંગથી સુરીયા બેગમ અજલણ હતી. કોઈખી પુરાઈથી એ ખાતુ નીદોષ છે. અને, જો સુરીયા બેગમ, મહારા અંતકરણની પ્રવીન મુર્તી, ત્હમને ચાહતી નહીં હતે તો, જો કે ત્હમે

પાદશાહ છો છતાંખી, હું ત્હમને મળવા શકતો અશ્વસોસ કરવા દેતો. સેકીન, તે ત્હમને અને સીફ ત્હમનેજ આહે છે, અને તેથી હું ત્હમો જોહાંપનાહ પાસે અને ત્હમારી બેગમ પાસેથી માંગી લઉં છું કે મેં ત્હમો બન્નેની સુખી ઝીંદગીમાં જે એક પડછાયો નાંખ્યો છે તે મારે માફ કરો.”

તે ખીન વગ્નડનારે તેટલું બોલીને ગુફને પડેલી સુરીયા બેગમ તરફ વળ્યા દુખથી જોયું. તે પછી તે ફરી ગયો, અને પોતાના ખીનને લઇને તે તે ઓરડો છોડી ગયો.

જે અચ્ચો પમાડનારી વાત અકબરે સાંભળી હતી તેને તે માની ન શક્યો. તેણે પોતાની રડતી મ્હોરદાર તરફ ફરીને કહ્યા શબ્દોમાં કહ્યું: “હું એમ વિચારતો હતો કે તું મ્હને આહતી હતી, હું એમ માનતો હતો કે તું મ્હને વફાદાર હતી, મગર તે સઘસો વખત તું મ્હને ડમતી હતી, અને હું તો તુને આહતોજ હતો.”

“મ્હારા સ્વામી, મ્હારા નાથ, મ્હાર માતો” સુરીયા રડી રડીને બોલી “તે ખીન વગ્નડનારે ત્હમારી આગણ જે વાત કીધી છે તે સાચી છે. હું નહીં જાણતી હતી કે મ્હારી ખીન વગ્નડનાર ઝનાના લીઆસમાં એક મદાના હતી. હું ત્હમને આહું છું, મ્હારા સરતાજ, હું સીફ ત્હમનેજ આહું છું.” અને તેણે ફરીથી અકબરનો હાથ પકડવાની કોશીશ કીધી.

અકબર તેનાથી દુર હતી ગયો અને તેણે સખ્ત રીતે કહ્યું: “મ્હારી પાસ ન આવ, મ્હને ન છુ. હું ત્હારા મકોછળને વધુ વાર માંગતો નથી. હું ત્હારી જવાની અને નીર્દોષ સુરતને માનતો હતો,

ત્હારીપર જાનો મનથી ખુશ હતો, મગર તેં મ્હારા વીશવાસનો ઘાત કાઢ્યા.”

“નહીં, નહીં મ્હારા નાથ” ડચકા ખાઈ ખાઈને સુરીયા બેગમ બોલી “હું ત્હમારી વફાદાર મ્હોરદાર છું. મ્હારો પ્યાર તમામ ત્હમારોજ છે. જ્યારે મ્હારા બહાલા માખાપને છોડીને હું અહીં ત્હમારી મ્હોરદાર થવા આવી ત્યારે મ્હારાં અંતકરણ ગમગીર હતું. મગર, જ્યારે મેં ત્હમને જોયા ત્યારે ત્હમારીપર મ્હારો પ્યાર દોડવાને લીધેજ મ્હારો ગમ દુર થયો અને હું સુખી થઈ. અને જ્યારે મેં જાણ્યું કે ત્હમે પોતેથી મ્હને ચાહતા હતા ત્યારે મ્હારા સુખમાં મોટો વધારો થયો. મ્હારાં માનો, મ્હારા નાથ, હું ત્હમારીજ છું. મેં ત્હમનેજ ચાહ્યા છે, અને ત્હમનેજ ચાહુ છું. મ્હારા સ્વામી, ત્હમે તો મ્હારી કીંદગીના ખુરશીદ છો.”

“ત્યારે તું મ્હને ના ફરમાન કેમ થઈ? મેં તુને ના કહ્યું છતાં તેં તે ખીન વગ્નડનારને ત્હારા ઓરડામાં કેમ લીધા?”

“હું તો જાણતી નહીં હતી કે તે મર્દ છે. હું સંગીતને પસંદ કરે છું. જોડાંપનાહ ત્હમે મ્હારેથી દુર હોવ ત્યારે સુનસાન કલાકો પસાર કરવા માટે સંગીત મ્હારી મજબૂત હતી. અને ત્હમને ચાહ હશે, મ્હારા સ્વામી, કે છેલ્લા જ્યારે ત્હમે મ્હને તે ખીન વગ્નડનારને મ્હારા ઓરડામાં નહીં લેવાનો હુકમ આપ્યો ત્યારે મેં ત્હમારા પ્રજ્ઞાવાલા કીધા અને તે પછી ત્હમે કાંઈથી નહીં બોલ્યા. ત્હમારી ખામેશીને હું રજામંદી સ્હમજી. ત્યાં મ્હારી જુલ હતી. મગર ખીજી કાંઈથી રીતે મેં જુલ કાંઈ નથી. હું ત્હમારી આવશ મ્હોરદાર છું, બેવશ નથી. ત્હમે જે કહો છો તેમ હું દોષીત નથી, નીર્દોષ છું.

મહારા સ્વામી.”

“ નહીં, નહીં ” અકબરે કહ્યું “ હું માનતો નથી, તુને માની શકતો નથી. હું હવેથી કદીબી ત્હારી મુલાકાત લઈશ નહીં, હું હવેથી કદીબી તુને જોઈશ નહીં.”

“ અરે, અરે, એમ ન બોલો,” સુરીયા બેગમ ઝારથી રડીને બોલી “ ત્હમે મહારા પ્રાણુ છો, નાથ. હું ત્હમારા વગર જીવી શકીશ નહીં. મહારા માનો, મહારામાં વીશવાસ લાવો, મ્હને આગ-લનીજ માફક ચાહો, મહારા પ્રાણુપ્રીય સ્વામી.”

“ નહીં. ત્હારી દીવકરેબી હવે વધારે વાર મહારી આગલ ન ચાલશે. હું તુને કદીબી માફ નહીં કરીશ.” અકબરે કહ્યું, અને તેની તરફ જોયા વગર તે ફર્યો અને તે ઓરડો ઝડપથી છોડી ગયો.

અકબરને પોતાના ઓરડાના દરવાજાની બહાર જતો ફાટે ફાટે ડોળે જોઈને પછી ગુઠ્ઠાએ પડેલી સુરીયા બેગમે તમામ પછડાઈ પડતાં બોલી “ અફસોસ.”

થોડે વખતે સુરીયા બેગમ ઝમીનપરથી ઉઠી. તેનો ખુબસુરત ચહેરો માત આંખ્યું હોય તેવો શીકા હતો, અને તેની મોટી કાલી આંખો તેના આત્માપર પડેલો આઝાગ પ્રગટ બતાવી આપતી હતી.

પાદશાહે જે રાજ, જે ભેદ, શોધ્યો અને તેથી તે “ સુરીયા બેગમ પર ગુસ્સે થયો હતો તે ખબર પાદશાહી ઝનાનામાં ફેલાઈ ગઈ. થોડે વખતે સુરીયા બેગમની સાહેલીઓ અને પાદશાહી ખાનાની બાનુઓ તેના ઓરડામાં ગઈ અને સુરીયા બેગમે તેમના તરફ જોયું, ત્યારે તે કશ્શ્વારસ જે સુરીયાની આંખોથી ટપકતો હતો તેણે તે બંધીઓને ચૂપ કરી દીધી.

“મહારે માટે એક કાગજ અને કલમ લઈ આવ” સુરીયાએ પોતાની સાહેલીઓમાંની એકને કહ્યું, અને તે છોકરી તેના ફરમાનને નામે થઈ. અને તે પછી જાણે પોતાની આસપાસ ઉભેલી સાહેલીઓને તે કહેતી હોય તેમ, ગમમાં દયાઈ ગયલા આવાજથી સુરીયા બોલી “હું મહારા સ્વામી તરફ મહારો પ્યાર પુરવાર કરવા માંગુ છું.”

ઝડપથી તેણે પોતાનો હાથ ખુલ્લો કાઢી અને પોતાની કમર-બંદના મુખમલી પટામાંથી એક ખંજર ખેંચી કાઢીને તેણે પોતાના તે હાથમાં બોકી દીધું અને પોતાની હાથની ધોરી નસ ખુલ્લી કાઢી. પોતાના પ્રાણના વહેતા લહુમાં કમળને ડુબાડી કાઢીને તેણે કાગજ પર લખ્યું “મહારા નાથ અને મહારા સરતાજ, મહારી પાર-સાઈ, મહાર પતિવ્રતાપણ પુરવાર કરવા હું મરું છું.”

કોઈથી તે હાથને અટકાવવાની હીમત કરી ન શક્યા. તે પતિ કે જ્ઞેને તે સાચી હતી અને જ્ઞેને તે ચાહતી હતી તે પતિ તરફની તેની તે જાનનીસારી હતી. તે ખીચારી પુરવાર કરવા માંગતી હતી કે તેની હૈયાતીની રજરજ, તેના લહુનું અકેક ટીપું તેના સ્વામી પાદશાહ અકબરનું અને સીફ તેનુંજ હતું. તે રાજપુત કુળવંતી હતી, અને રાજપુતોને તેમની આયર આલા અને પ્યારી છે. ખેશક. એજ ખીસાલ દુન્યાની તમામ ઔરતોને પોતાની આયર પ્યારી હોવી જોઈએ, અને તેને આલામાં આલા કીમતી ગણવી જોઈએ. અઝીઝ વાંચનાર, એક આરતને એક મહેરવારને, તેની આયર-વગરની જીંદગી ખીલકુલ નીકામી છે.

પોતાના પ્રાણના લહુથી લખાએલા શબ્દોવાલું તે કાગજ પોતાની સાહેલીને તેણે આપ્યું. “આ પાદશાહ સરતાજના પોતાના

હાથમાં આપજો અને તેમને ખ્દારી આખીરી સલામ કહેજો," તે બોલી. અને, તે પછી, તે પોતાના પલંગખર પછડાઈ પડી. તે પતિવૃતા બાનુ માતને કરીબ થતી હતી.

સાહેલી પેસો પયગામ લઈને તે ઓરડામાંથી દોડી ગઈ, અને તેની કાટેલી આંખો અને ગભરાયલા ચહેરને જોઈને પાદશાહ રહમત ગયો કે કાંઈથી અસાધારણ બન્યું છે. અકબરની ગુસ્સાભરી આંખોએ તે પયગામ તરફ પહેલાં તો નકરત નાખી, મગર પછી તેણે તે પાછો વાંચ્યો અને તે વખતે તેના હીલમાં તે બયાનક સચ્ચાઈ ગોચા સુધ્ધ મીસાલ સુબાઈ ગઈ. રાજપુતોના સ્વભાવથી તેનું રૂએરૂ માહીતગાર હતું. અને હવે તેના અંતકરણમાં સુરીયા બેગમની વફાદારીના ઠોકા વાગ્યા. અકબર હવે ગમમાં ગઈ થઈ ગયો, તે ગભરાયો, અને સુરીયા બેગમના ઓરડામાં અતી ઝડપથી ચાલી ગયો.

બેગમના ઓરડાના દરવાજા નજદીક ઉભેલી બાનુઓ અને સાહેલીઓએ તમીને દુર થઈ જઈને પાદશાહને અંદર જવાનો માર્ગ આપ્યો. અકબર સુરીયા બેગમના પલંગ ઉપર વાંકો વલ્યો અને તેણે પોતાની મ્હોરદારના શીકા અને તમામ થના આકારને પોતાના હાથોમાં લીધો, અને પોતે જ બેવફાઈ ધારી લીધી હતી તે માટે હવે તે સુરીયા બેગમની માફી માગવા લાગ્યો. અકબરના હાથોના સ્પર્શથી અને તેના આવાજથી સુરીયાની જુદમાઈ જતી આંખો ખુલી અને તે આંખો અકબરની આંખોમાં મલી. સુરીયાના ઝંદ હોટો થોડા હાલવા લાગ્યા, મગર અફસોસ કે તેમાંથી આવાજ નીકળી ન શક્યો. તે કમરંગ ચહેરા ઉપરથી હસવાનો એક પડછાયો પસાર થઈ ગયો, તે બીચારી તે હસવાથી ગોચા એમ કહેવા

માંગતી હતી કે “પાદશાહ સરતાજ, મહારા ખ્યારા સ્વામી, તહમે મહારી વફાદારીને સાચી ખ્યારે માની છે ત્યારે હવે હું સુખથી મરું છું.”

અને, ત્યાર પછી, એક ડચકું, એક હાંડી સાંસ, એક ધરવરી, અને તે પારસા વફાદાર ગજા પાક ખુદાની પરીત્ર જનાયમાં સીધાચોં. હયાત ખામ ગયલી સાહેલીઓ તે જોઇને તે ઓરડામાંથી ચાલી ગઇ અને પાદશાહને ત્યાં પોતાની મહોરદારની લાશ સાથે છોડી ગઇ.

પાદશાહ અકબરનો ખુમસુરત ચહેરો ઘણા દીવસો સુધી પોતાની વફાદાર ખ્યારી મહોરદાર સુરીયા બેગમના માતના ગમમાં અતીબ્ય ગીરફતાર રહ્યો. તેણે તે મહોરદાર કે જેને ઘણી ચાહી હતી અને જેની વફાદારી ઉપર તે ઘણો શક લઇ ગયો હતો તેની લાશની ઉપર એક રોઝો ઉઠાવ્યો અને તે તુરખતના તખ્તાપર ચાલીસ રાત સુધી એક ચીરાગ તેણે રૈશન રાખ્યો.

ઘણા દીવસો સુધી અરધી રાતને વખત તે કબ્ર પાસેથી વાજાંત્રનો છહેરી આવાજ અને સંગીતનો મીઠો સરોહ આવતો હોય તેવું અકબરને સંભલાયું, અને તે વખતે અકબરની આંખઆલુદા આંખોથી આંસુના ટીપાં ટપટપ તુટી પડતાં હતાં.

વાર્તા થોથી

ઔરંગઝેબની બેટી—

ઝબુત્રીસા.

૧૬૩૭ના સાલના મે મહીનાની સાતમી તારીખ તે હતી જે દીવસે આગ્રા ખુશી અને ખુરરમીથી ગાજવાજ રહ્યું હતું, કારણકે પાદશાહ શાહજેહાનના ત્રીજા બેટા ઔરંગઝેબની શાદી હતી. પાદશાહ શાહજેહાનની દરબારના અરકાનોમાંના એક અમીર નામે શાહનવાઝખાન જે ધરાનના શાહી તુખમથી ઉતરી આવેલો હતો તેની ખુબસુરત બેટી દીલરસખાનુ સાથે ઔરંગઝેબ પરણેલો હતો.

આપણી વાર્તાની શુરૂઆતની રાત્રે મેંહડીના સુખ રસથી વરરાખના પગેને રંગીને હીનાબંદીની કીયા કરવાની હોવાથી ખાન સાહેબ શાહનવાઝખાન ઘણા કોડોશીકતથી પાદશાહ શાહજેહાનના મહાલ પર હીના મોકલેલો હતો, અને તે દમામદાર વરથોડો જોવા માટે દરેક ધરમાંથી મદદો અને છોકરાઓ દરીઆખના મોજાની મીસાલ રસ્તાપર ધસ્તા હતા, અને દરેક ધરની અગાસી અને બારીપર બાનુઓ અને છોકરીઓ જમાવ થયલી હતી.

વાજત્રોનાં ખુશ સરોદોથી અને મસાલની બબુકેદાર રૈશનીથી રસ્તાઓ ગોયા ઝીન્દા અને સુખભર્યા થયા હતા. સુન્હેરી અને રૂપેરી

તળાકોમાં કીમતી નવાઝીશો ભરેલી ખચખચ હતી, જે ખુમચાઓ
ઝરકસખથી ભરેલા હિંચા કપડાં પહેડેલા નૈકરો અને ગુલામો ઉચકીને
ચાલતા હતા: પહેલા આવી તે હીનાની તળાક આવી, પછી દલ્હાને
વાસ્તેનો છોકરીના આપે કીધેલો ધણો હિંચો પોષાક આવ્યો, પછીની
તળાકોમાં તેને માટે શણગાર સજવાની ચીજો આવી જેમાં મંત્ર
અને ખીચ ખુશખુદાર પ્રવાહીથી ભરેલી મુન્હેરી શીશીઓ અને
તરેહવાર નકશીની ગુલાબદાનો હતી, તે પછી શીરીની (મીઠાઈ),
નખાત (સાકર), સુકકા મેવા, પાનની તળાકો આવી, અને પછી
આતશખાઝીની ચીજો પસાર થઈ. આ આતશખાઝી ખાસ ઈરાન
અને હિન્દુસ્તાનથી મંગાવવામાં આવી હતી જેમાંથી તરેહદાર ચીજો
જેવી કે માહતાખી, ફુલજરી, અનારદાના, હાથપુલ, કલમ, મોર,
રોથી, છમ્પુંદર, ચર્ખી, ખુએઅનાર, ગોટાખરા, દીપક, રંગમહતા,
પેટારા, ચદ્દર, હથનાલ, જહજુની, ખુમનચંપા, જહરી, સુકખંદા,
નારી, લોટન, ગુલરેઝ, મંદીરાખાઝી, ખાંસખાઝી, આરાખાઝી, લુકા,
સીતારા વીગેરે વીગેરે બનનાર હતાં અને જે જેવા માટે આખખી
રાત આગ્રા તમાશખીનોથી ઉભાઈ જનાર હતાં. તે પછી પાદશાહી
કુટુંબ માટેની સૌગાતોથી ભરેલી તળાકો આવી જેમાં હિંચી ઝરદો-
ઝીની રેશમી ઓરણીઓ, મુખમલી બંદીઓ, જહવેરાતવાલી જુતીઓ.
અને ટોપીઓ હતી. દુલ્હન નદીલરસ ખાનુની તરફના કુટુંબીઓ
અને દોસ્તો સગા-સ્નેહીઓ, મોટા જમેલામાં મક્કીને વરધોડામાં
સામીલ થયાં હતાં જેમાંની ખાનુઓ બધે ગાડીઓમાં અને પાલકી-
ઓમાં હતી અને મદો ઘોડા પર અથવા તે ખુલ્લી ગાડીઓમાં
બેઠા હતા. અસાખરદાર યાને ચોખદારો તેમની આજુબાજુમાં ચાલતા
હતા અને તે હીનાનો વરધોડો આગલ વધતો ગયો કે દરેક રસ્તેથી

ખુશી, ખુશ-આમદી, અને મુઆરકબાદીના ખુશનુદી આવાઓ ઉઠી રહ્યા.

તે મુઆરક જમેલો પાદશાહી મહાલમાં પહોંચ્યો કે તેને દીવાને ખાસમાં બજો આનંદી આવકાર આપવામાં આવ્યો. શાહજાદો ઔરંગઝેબ જ્યાં બેઠેલો હતો તે જગ્યાની નજદીકમાં પરદાની પાછલ પાદશાહી કુટુંબની બાનુઓ જમાવ થયેલી હતી. તે પછી પરદાની પાછલથી જોરા ખુબસુરત હાથો બહાર નીકળ્યા, અને તે હાથોએ દુલ્હા ઔરંગઝેબના પગો અને હાથો પર હીનાથી રંગ આપ્યો. તે બાદ ઔરંગઝેબને કીમતી લીલાસથી સજ્જ્યો અને તેને સરતાપા ઇત્ર અને ખુશખુશી ભરી નાખવામાં આવ્યો. ઔરંગઝેબની માદર પાદશાહમેગમ મુમતાઝમીની તે વખતે ખીચારી હતી નહીં, તે તો જન્નતમાં સીધારી હતી, તેથી તેને બદલે તેની બેટી, ઔરંગઝેબની વડી બહેન, પાદશાહજાદી જોહાનઆરાએ પોતાના ભાઈના મોંઠામાં સાકરનો એક ટુકડો મુક્યો અને દુઆ ચાહી કે તે સાકર મીસાલ તેની પરણેલી જીંદગીખી મીઠી નીવડે. ખીજી બાનુઓએ તે પછી ઔરંગઝેબની બલૈયાં લઈ દુઆ મંચી, અને તે પછી અયશમહાલમાં બધાં જીઆફતે ગયાં.

ખીજી રાત્રે, સ્થવાર પડવાની યોગ્ય કલાક અગમજન, શાદીની કીયા થઈ. તે બાદ આઆમાં કેટલાક અફવાડયાઓ ખુશીમાં મુઝાર્યા પછી શાહજાદો ઔરંગઝેબ આઆ છાંડીને પોતાના હોદ્દાપર દખખણ પાછો ફર્યો. ઔરંગઝેબ દખખણમાં નીજામત ધરાવતો હતો, યાને તે ત્યાંનો સુબાદાર (વાયસરોય) હતો.

એક વરસ પછી દક્ષિણાખાદના કીલ્લામાં દીલરસ બાનુ હમેલથી

છુટવા માટે દુખ ખમતી સુતી હતી, જ્યારે ઔરંગઝેબ દીવારની ચારે તરફ ફરીફરીને તેને માટે દુઆ ગુઝારતો હતો જેને તે ધણેજ ચાહતો હતો. મગરેબની નમાઝનો આવાઝ ઇલાદતઘાહથી ઉડી રહ્યો ત્યારે ઔરંગઝેબ કીલ્લાપર ઉભો રહીને ખુરશીદને ગુલાબી રંગમાં ગુરૂબ થતો જોતો હતો, તે વખતે તેને માટે ખુશ પયગામ આવ્યો કે દીલરસ ખાનુ હંમેલથી છુટી હતી અને તેણે એક બેટીને જન્મ આપ્યો હતો. તે પછી ઔરંગઝેબે પોતાના હાથમાં પોતાની બેટીને જ્યારે લીધી ત્યારે તેણે તે નનની બચ્ચીના ગુલકદ્દી મીસાલના ચહેરાને જોઈને પોતાની મ્હોરદાર તરફ ફરીને કહ્યું “પ્યારી, આપણી બેટી કેટલી બધી ખુબસુરત છે? આપણે એને જેખુન્નીસાનાં પ્યારા નામથી બોલાવીશું, કારણ કે એનો નનનો ખુબસુરત ચહેરો ગવાહી આપે છે કે ખુબસુરત ખાનુઓની વચ્ચે એ અતી ધણી ખુબસુરત લાગશે.”

તેથી તે છોટી બચ્ચીનું નામ જેખુન્નીસા મુકવામાં આવ્યું. ઔરંગઝેબ પોતાની આ પ્યારી બેટીને ધણા વ્હાલથી ચાહતો ચહતો અને તે પોતાની તે ખુબસુરત લડકી સાથે એક બચ્ચાની માફક રમતો હતો.

તે પછી ઔરંગઝેબ અને દીલરસ ખાનુને ત્યાં બીજા છોકરાં જન્મ્યાં, પણ જેખુન્નીસાજ પોતાના પીદરની ધણી લાડકી હતી. જેખુન્નીસાની ઝીહન અને દાનાઈ ધણી હતી, અને તેણે બચ્ચપણથીજ અબ્યાસનો શૈક બતાવ્યો. તેથી ઔરંગઝેબે પોતે પોતાની બેટીને શીખવવા માંડી, અને તેની હુશ્યારી જોઈને ધણું વધારે શીખવવા માટે તેણે તેને માટે એક આજ્ઞા કેબલણી પામેશી ખાનુને રોકી. તે

બાનુનું નામ હાશીઝા મરીયમ ખીખી હતું, જે પોતાની એલીના અબ્યાસ પાછળ સખ્ત મહેનત કરતી હતી. કુરાન શરીફનો પાઠો અબ્યાસ જ્યારે ઝેબુનીસાએ કીધો, અને તે આખી કુરાન શરીફ મોઢેથી બોલી ગઇ ત્યારે ઝેબુનીસા, હાશીઝા મરીયમ ખીખી, દીલરસ બાનુ, અને ઔરંગઝેબની ખુશીના દરીઆઓ ગોચા કીનારો નહીં હતો. ઔરંગઝેબ પોતાની બેટીની હુશ્યારીથી એટલો બધો તો ખુશ થઇ ગયો કે તેણે તેને તેજ વખતે ત્રીસ હજાર સોનામોહર બેટ આપી દીધી.

ઝેબુનીસા જેમ જેમ બચપણથી જવાનીમાં બહરતી ગઇ તેમ તેમ ઔરંગઝેબની મગરૂરી ખીલતી ગઇ. ઘણીજ ખુબસુરત ઝેબુનીસા હતી, રેશમ જેવા તેના લાંબા મુલ્હે તેના અખરતે વધારે ખુબસુરતી આપતા હતા અને ઔરંગઝેબે જેવું નામ મુક્યું હતું તેવીજ રીતે તે છોકરી ખુબસુરત બાનુઓથીખી વધારે ખુબસુરત થતી હતી. દીલરસ બાનુ પોતાની પ્યારી બેટીને ઇરાની તૌરનો લીઆસ સજાવતી અને તેને જવાહીરાત પહેનાવતી. મગર, ઝેબુનીસા સારા સારા કપડાં કે કીમતી જહવારીતની દરકાર થોડીજ કરતી, તેનું તો ધ્યાન શીખવામાંજ તમામ રોકાયેલું હતું.

ઝેબુનીસા જેમ મોટી થતી ગઇ તેમ તે પોતાના પીતાપર ગોચા રાજ કરવા લાગી, તેનો એકબી સખુન ઔરંગઝેબ નામંજુર રાખતો નહીં.

જ્યારે ઝેબુનીસા ઝોગણીસ વરસની થઇ ત્યારે તેની માદર દીલરસ બાનુ મરણ પામી, અને જ્યારે તે વીસ વરસની થઇ ત્યારે ઔરંગઝેબે પોતાના બાપ શાહજહાનને માદી ઉપરથી ઉઠાડી મુકી

તેને કૈદ કર્યો અને પોતે તખ્તપર બેઠા. ઔરંગઝેમે પોતાના પીદરનું ખુન કરવાનો ઇરાદો કીધો, મગર ઝેયુન્નીસા જોયે તેની સાથેજ આયા આવી હતી તેને તે છળની ખચર પડી ગઈ અને તેથી તે વગર ધાસ્તીએ પોતાના પીદર ઔરંગઝેમ આગલ ગઈ અને તેના કાલાવાલા કરીને તેણે પોતાના ખપાવા શાહજહાનની ઝાંઘળી માગી લીધી. ઔરંગઝેમ ઝેયુન્નીસાની માગણીને તુચ્છકારી શક્યો નહીં, અને તેણે પોતાની બેટીને વચન આપ્યું કે તુલક પાદશાહ શાહજહાનને મારી નાંખવામાં નહીં આવશે.

વહી, ઝેયુન્નીસાના મમાવાને પણ મારી નાખવાનો ઇરાદો ઔરંગઝેમે કીધો, મગર તેણી ઝેયુન્નીસાના કાલાવાલાથીજ ખચી શક્યો. લેફ્ટીન ઔરંગઝેમ પોતાના સસરાને કૈદ કરવાને તો ચુક્યો નહીં, ત્યારે ઝેયુન્નીસાએ ખાવાનું છોડી દીધું અને પોતાના મમાવાને છોડી દેવામાં નહીં આવે તો ભુકમરાથી પોતે મરી જવાનો વિચાર મજબુત કીધો, આથી ઝેયુન્નીસા આખી ત્રણ દિવસ અને ત્રણ રાત સુધી ખાધા વગર રહી. ઔરંગઝેમે તેને ઘણુંખી સદમગ્નવી, મગર તે એકની એ નહીં થઈ. આથી ઔરંગઝેમે ગભરાઈ જઈને પોતાના સસરાને કૈદથી રીલા કીધો અને તેની ઉપરાંત વહી તેણે તેને એક પ્રાંતનો હાકેમ બતાવ્યો. મગર તેણે તે હુકમ આપતાં આપતાં ચુસ્તથી કહ્યું “મદને એને છોડવાનો અને હોદ્દાપર મુકવાનો હુકમ કરૂંયાત આપવો પડ્યો છે, લેફ્ટીન એ માટે પાછળથી ઘણો સંબાલભરેલો વિચાર કરવામાં આવશે.”

પાદશાહી મહાલમાં ઝેયુન્નીસાને એ ઘણાજ મોડા અને ઘણાજ આરાસ્તા ઔરડાઓ આપવામાં આવ્યા હતા, જેમાંના એકમાં તેણે

પોતાની કીતાબોનો મોટા સમ્રાટ ગોલ્ડીને ઓરડાને એક કુતુખખાનામાં ફેરવી નાખ્યો. ઇતિહાસ, ભાષાઓ, કાયદા, અને મુસલમાન ધર્મની પવીત્ર કીતાબોથી ઝેબુન્નીસાનું કુતુખખાનું ભરપૂર હતું અને તેમાં દરરોજ તે કેટલાક કલાકો સુધી ગુંટાછ રહેતી હતી અને બ્યારે તે ત્યાં વાંચતી બેઠી હોય ત્યારે જઈને તેને અડચણ કરવાની કોઈનીબી હિમત ચાલતી નહીં હતી.

તે જાણતી હતી કે પોતે પરણી શકનાર નહીં હતી, કેમજે પાદશાહ ઔરંગઝેબ જેવા એક મોટા મોગલ પાદશાહની વડી બેઠી માટે કોઈનેબી લાયક ગણવામાં આવે તેમ હતું નહીં, અને તેથી ઝેબુન્નીસા પોતાનો સધલો વખત અબ્યાસમાં ગુજારીને તેનાથી પ્રખ્યાત થવા માંગતી હતી. રાજકારોબારના કાયદાઓનો અબ્યાસ તેણે ખાસ રીતે કર્યો હતો. અને કેટલીકવાર પાદશાહી દીવાને ખાસના અમલદારો કાયદાની ખારીકી માટે પાદશાહ-દુખતર ઝેબુન્નીસાની સલાહ લેવા જતા હતા, અને તે વખતે તે કાયદાની ચેત્પડીમાં બેસા વગર એવી તો સરસ સલાહ આપતી કે બધા સતોષ પામી ખુશી થઈ જતા. ઝેબુન્નીસા સલાહ લેવા આવનાર અમલદારોની મુશકીલી શું હતી તે સાંભળતી, સાંભળતી વખતેજ તે વિચાર દોડાવતી, અને લગભગ સવાલના ખત્મ થતાજ જવાબ આપી દેતી, અને તેનો તે ચુકાદો ઘણો દુરઅદેશ, કાબેલ્યતથી ભરેલો અને ઘણોખરો હંમેશા ખરોજ નીવડતો.

પાદશાહીખાનાની ખીદમતકાર ખાનુઓ ઝેબુન્નીસાને ઘણી ચાહતા હતા, કેમજે તેઓમાંની કોઈબી માંદી પડતી ત્યારે એક માદરની માફક તેમની માવજત પાદશાહજાદી કરતી હતી અને તે

તેમને દરેક મદદ આપતી. મુશ્કેલીસ અને લાચારો તેની આગલ મદદે આવતાં, અને એમુન્નીસા સખ્ત પરદો રાખનારી નહીં હોવાથી તેની આગલ જવાને મુશ્કેલી પડતી નહીં.

જે કે એમુન્નીસાને એટલી બંધી ચાહવામાં આવતી, છતાંયે તે પોતાનો આલા દરજ્જો ભુલતી નહીં. ઔરંગઝેબ પોતાની બેટીના તે આલા દરજ્જાની સ્વીચોથી ખુશ થતો, અને તે કાઠવાર બોલતો “ હા, હું પાદશાહ છું એ બીના મ્હારી બેટી એમુન્નીસા કદાચ કાઠવાર ભુલીથી જશે, મગર એમુન્નીસા પોતે એક પાદશાહની બેટી છે તે વાત કદીથી ન ભુલશે.”

અંધકારો અને દસ્તેકાબીલ યાને હુન્નરવાળા આસામીઓને ઉત્તેજન આપવામાં એમુન્નીસા એક મોટામાં મોટી મૌજ માનતી હતી. એમુન્નીસા પોતે પવીત્ર કુદરતની બક્ષેશ ધરાવનારી એક શાયરા હતી, અને બીજાઓ કવિતા લખે યા અંધ રચે તે જોઈને તે ઘણી ખુશ થઈ જતી. એક વખતે એક પીદવાન મુસલમાન એક ફાર્સી કીતાબનો પોતે કરેલા તરજુમામાની કાઠ ખામી સુધારવા છેક કશ્મીરથી એમુન્નીસા પાસે આવ્યો હતો, જે કીતાબનું તે ધર્મ-ગુરૂએ “ તફસીરે-ફખીર ” નામ આપ્યું હતું. પાદશાહઝાદી એમુન્નીસાએ તે તરજુમાની ખામી દુર કરીને તે તરજુમાને એવી સફાઈથી સુધારી આપ્યો કે પેલો શીખેલો ધર્મગુરૂથી તચ્ચજીવન થઈ ગયો અને તેણે પોતાની કીતાબનું નામ બદલી નાંખી એમુન્નીસાના માનમાં તે કીતાબનું નામ “ એમત-ઉત-તફસીર ” આપ્યું. વહી બીજા ઘણા અંધકારોએ પોતાની કીતાબો પાદશાહઝાદી એમુન્નીસાને અર્પણ કરી હતી, જેઓને તે શાહઝાદીએ કીમતી મદદ કરી હતી.

ઝેમુન્નીસાની ઝીંદગીની જવાનીમાં તેના અંતકરણની અંદર એક છુપો ગમ દાખલ થયો: જ્યારે તેનો પીદર દખ્ખણનો સુબાદાર હતો ત્યારે તે પાદશાહઝાદીનું દીલ એક છત્રપતિએ ચોર્યું હતું, જેની હુસ્યારીના વર્ણનોથીજ માત્ર ઝેમુન્નીસાનું દીલ તેના પોતાના હાથથી ગયું હતું. તે ઘણા ચાલાક જવાન હતો, મગર તે હિન્દુ હતો! તેજ, તેજ એક છુપો ગમ ઝેમુન્નીસાના અંતકરણમાં પયદા થયો હતો. તે ચાલાકી પર નીસાર થઇને તે છત્રપતિને ચાહતી થઇ હતી, મગર બન્નેની જાન જુદી હોવાથી મોટી દરકત હતી. નેથી, તે પ્યાર છુપો હતો, ખામોશ હતો, અનમોલો હતો. આ છત્રપતિ કાઠજ નહીં, પણ શીવાજી હતો.

મુરવીર શીવાજીનું નામ હજુજુમી હિન્દુસ્તાનમાં સર્વેથી ઝલકતા મરાઠાઓના રસ્તમ તરીકે મશહૂર છે. રસ્તમ ઝોરમાં પુર બળ હતો, જ્યારે શીવાજી ચાલાકીથી એક કીર્તીવંત નામના કરી ગયો. શીવાજીના દાદા માલોજી ભોંસલે એક કુળદીપક મરાઠા હતો જે દોલતાપ્પાદમાં રહેતો હતો. માલોજી ભોંસલેને ત્યાં વરસો સુધી કાંધખી બચ્યું થયું નહીં. અને તેણે બહુ બહુ માનતાઓ કીધી છતાંખી કાંધજ વસ્યું નહીં. આખીર, શાહ શરીફ નામના મોહમેદન ફકીરની દુઆ માલોજીએ લીધી અને પાક ખુદાના હુકમથી તેને ત્યાં એક છોકરો પયદા થયો. માલોજીએ તે ફકીરના નામ પરથી પોતાના બેટાનું નામ શાહ પાડ્યું, અને તે નામ આગલ જીનો ઉમેરો કરીને તેને શાહજીના નામથી બોલાવવા લાગ્યો.

શાહજી ભોંસલે પોતાની જવાનીમાં બીજાપુરના રાજાની નૌકરીમાં રહ્યો, અને ત્યાં તે પોતાની હુસ્યારીથી એટલો બધો તો વધી ગયો કે બીજાપુરની દરબારમાં તેણે મોટો હોદ્દો મેલ્યો. આ શાહજીને

ત્યાં એક છોકરો જનમ્યો જેનું નામ શીવાજી મુકવામાં આવ્યું, અને તે છોકરાએ એક મરાઠા પાદમજુના હાથ નીચે તબલીમ લેવા માંડી, જે પાદમજુ તેને પોતાના દેશ અને હિન્દુ ધર્મ માટે ઘણો કચો હાથ બેસાડીને કેળવણી આપવા માંડી.

શીવાજીની માતા એક મરાઠા સરદારની છોકરી હતી જે સાક રાજપુત કુળથી ઉતરી આવેલી હતી. શીવાજી જવાન ઉમરમાં આવ્યો ત્યારે તેના આપ શાહજીને પુનાની પાસે એક મોટી જગીર મલી. શાહજીનું કુટુંબ તાનજેરમાં રહેતું હતું જ્યાં તેની પાસ એક કીમતી ઝમીનદારી હતી. ઝમીનદાર અને જગીરદાર શાહજીના પુત્ર શીવાજીને તાનજેર અને પુનામાં પોતાની ચાલાકી ચત્રાવવાનો મોકો મળ્યો. શીવાજીની માતાના રાજપુત લઢુથી અને તેના પોતાના સીપાહાના પ્રાક્રમોથી શીવાજીમાં લડાયક જીત્સો પ્રગટી નીકળ્યો, અને તે એક ચાલાક સીપાહ બન્યા તરીકે જવાનીથીજ મશહૂર બનતો ગયો. ઉદેપુરના રાણાની સુરવીરતાથી પોતે હતો અને સુર્યવંશી કુળથી દીપતો હતો એમ કહેલાવવામાં શીવાજી પોતે મગર થતો હતો. તેણે રક્ષતા રક્ષતા સીપાહાના ખસલતના જવાનોની એક ટુકડી તૈયાર કરી અને તેઓ સાથે તે પહેલાં તો છોટે છોટે પ્રાક્રમો કરવા લાગ્યો. જે પછી તેણે કેટલીક ટેકડીઓપરના કીલ્લાઓનો કબજો લેવા માંડ્યો અને આહીસ્તા આહીસ્તા બળ વધારતો ગયો. શીવાજીની સુરવીરતાની વાતો દખ્ખણમાં ફેલાઈ જ્યાં ઔરંગઝેબ તે વખતે સુબાદાર હતો અને તેની લાડકી લડકી ઝેમુન્નીસા જવાની તરફ ઢળતી હતી. શીવાજીના પ્રાક્રમોની વાતો ઔરંગઝેબની સુબાદારી દરબારમાં ઔરંગઝેબ આગલ તેના અમલદારો કરતા હતા અને તે વાત બ્યારે ઝેમુન્નીસાને કાને પડતી ત્યારે તે મનમાં વખાણ

કરતી હતી. ઔરંગઝેબ શીવાજીના પ્રાક્રમો માટે નાખુશ થઈ કચવાતો, જ્યારે ઝેબુન્નીસા તે સુરવીર મરાઠા જવાનની ચાલાકી માટે ખુશ થઈ શાહમાની માનતી હતી ! ઝેબુન્નીસા તો શીવાજીને જોયા વગરજ તેની ઉપર પ્યારમાં પડી હતી, તેના પ્રાક્રમોની અગમચળ કરનારી વાતો ઉપર કલાકોના કલાકો સુધી તે ખુશ સ્વપ્નાઓ જોતી હતી, અને શીવાજીને પહેલવાન અને રાજાનો ઇલકાબ મનમાં અને મનમાં તે આપતી હતી.

ઝેબુન્નીસા જ્યારે વીસ વરસની થઈ ત્યારે દૈલતાબાદની દર-બારમાં મોટી ઉઠ્ઠપાહલ અને તૈયારીઓ થઈ રહી. ઔરંગઝેબે પોતાના પીતા શાહજેહાનને ગાદીએથી ઉઠાડી મુકવા માટે આગ્રા જવાનો ફરાવ નક્કી કર્યો હતો. તે નવા નીકલેલા મરાઠા સુરવીર શીવાજીથી ગભરાતો હતો કે કદાચ તે જઈને પાદશાહ શાહજેહાનને મદદ કરશે. તેથી તેણે શીવાજીને પહેલાથી પોતાનીજ પક્ષમાં લઈ લેવાનો વિચાર કર્યો અને તે વિચારથી તેણે શીવાજી પર પયગામ મોકલ્યો કે તેણે (શીવાજીએ) તેની (ઔરંગઝેબની) સાથમાં આગ્રા જવું. હવે, ઝેબુન્નીસાનું અંતકરણ ખુશીથી ટુલતું થયું, કેમજે તે માનતી હતી કે શીવાજી ઔરંગઝેબ આગલ આવશે અને તે વખતે તે પોતે તેના મનમાં માની લીધેલા પ્યારને જોઈને ખુશ થશે.

મગર, ઝેબુન્નીસાની આશ પુરી ન થઈ. તેનું સર્દદીલ અને તેના બાપની ઉશ્કેરાત ત્યારે થઈ કે જ્યારે પયગામચીએ આવીને કહ્યું કે શીવાજીએ ઔરંગઝેબના કાગળને ધીકકારથી વાંચી કેંકયો હતો, તે કાગળને કુતરાની પુછડીએ બંધાવીને, પોતાની હુઝુરમાંથી તે કુતરાને દુર કરાવ્યો હતો. ઔરંગઝેબ પોતાના પયગામની હીણ-

પસ્તી આ રીતે થયલી જાણી ગુસ્સાથી ગરમ આગ થઈ ગયો અને તેજ વખતે તેણે કસમ ખાધા કે તે “પાહાડી ઉંદર” ઉપર જીવર વેર લેશે.

તે પછી તો આપણને ખબર છે કે ઔરંગઝેબ આગ્રા ગયો, તેણે પોતાના પીતાને ગાદીએથી ઉઠાડી મુક્યો, તે પીતાને તેણે કંદે કરાવ્યો અને તેનું ખુન કર્યા જ્યારે તે ગયો ત્યારે ઝેયુન્નીસાએ તેને રહમગ્ગવીને તે ખુની વિચારથી દુર કીધો. હવે, ઝેયુન્નીસ પોતાના પીતા ઔરંગઝેબની પાદશાહી વખતે જો કે ઘણી વખણાતી હતી અને પ્રખ્યાત હતી છતાંયે તે પોતાના ઉંચા દરજ્જાનો વિચાર બાજુએ રાખીને પોતાના પ્યારની તો તે પરસ્તાર થઈ જતી હતી: શીવાજીને તે છુપી ચાહતી હતી. આગ્રા અને દેહલીમાં સુરવીર શીવાજીના પ્રાક્રમોની વાત આવતી ત્યારે પાદશાહ ઔરંગઝેબ ગુસ્સાથી તેને કચડી મારી નાખવાના શખ્દો બોલતો, અને તે ગુસ્સો જાણી લઈ શીવાજી કદાચ પકડાઈ જાય તો તેના જનપર જે આઝાબ ગુઝરે તે ખ્યાલથી ઝેયુન્નીસા મનમાં ધ્રજતી હતી.

પાદશાહજાદી ઝેયુન્નીસા પોતાનો પ્યાર છુપાવવા માંગતી હતી, પણ તેનું દીલ તેમ માની શકતું નહીં હતું. તે દીલ તો પોતાના ઉભરાઓ કવિતા અને ગાયણોથી બહાર કાઢતું હતું: ઝેયુન્નીસા ફાર્સી, અરેબીક, અને ઉર્દુ ભાષાઓ અચ્છી રવેશે જાણતી હતી અને તે તે ત્રણે ભાષામાં પોતાના પ્યારના ગાયણો જોડીને ગાતી હતી.

એક દિવસ ઔરંગઝેબ ઝેયુન્નીસાના ઓરડાની આગલથી અગાસીપરથી પસાર થતો હતો ત્યારે તેણે વાજીવ ઉપર પોતાની એટીને ગાયણ ગાતી સાંભળી. તે તે મીઠા ગાયણને સાંભલતો ત્યાંજ

છુપો ઉભો રહ્યો, અને ઝેબુન્નીસા વાજાંત્ર અને ગામણમાં એકદમ લીન થઈ જઈને પોતાના પ્યારનું ગાયણ ગાતી હતી.

પોતાની બેટીનો ભેદ ઔરંગઝેમે આ વખતે કાંઈક જાણ્યો. તે મરાઠા છત્રપતિની વાતો જ્યારે સાંભળી ત્યારે ઝેબુન્નીસાના ચહેરાપર જે રંગ ચઢી ઉતર થતો ઔરંગઝેમે જોયો હતો તેની મતલબ તે આજે સ્ફુર્ભ શક્યો. હવે તેની ખાત્રી થઈ હતી. તે તે ઔરંગ પાસેથી ખસી ગયો, અને દરવાઝો ઘણીજ હળવેથી બંધ કરીને તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.

તે પછી એક દીવસે શીવાજીના એક ઘણા મોટા પ્રાકમની વાત ઔરંગઝેબને કાને પડી જેથી તેનો ગુસ્સો એકદમ ચઢી ગયો અને તેણે રાજા જ્યસીંગ નામના એક મોટા અફસરને લશકર આપી શીવાજીની સામે લડવા મોકલ્યો.

એક સહાંજના ઝેબુન્નીસા બેઠી હતી અને તેના બાલ તેની કનીઝ (સખી) સીંગારતી હતી. પાદશાહઝાદીની આજુબાજુમાં બધી તરહેવાર ફીમતી અને ખુશખુની ચીજો મુકેલી હતી. તે ઔરંગમાં રૂપાના કોચો અને કુરસીઓ હતાં જેપર ફીમતી ઝરદોઝી સાથની મુખમલ ખીલાવી હતી. ઝેબુન્નીસાના અતી ખુબસુરત ચહેરા સામે આકર્ષનો હતો જેમાં તે ચહેરાનો ખીન્ને મુકાબલો રજુ થતો હતો ! ગુલદાન, ઇન્દાન, ગુલાબદાન, પાનદાન અચ્છી આરાસ્તગીથી ગોઠવેલા હતા. ખુલખુલો અને ચલ્લીઓ સુન્હેરી પીંજરમાં ગાતી હતી અને નીચેના ગુલક્યારાઓમાંથી ફુલોનો બહેકબહેકાત ઉપર આવતો હતો. આવી બધી ખુશનુમાં ચીજોની વચ્ચે ઝેબુન્નીસા બેઠી હતી છતાંખી તેના ચહેરાપર ઉદાસી હતી, તેનો વિચાર મરાઠા છત્રપતિ

શીવાજી સાથે હતો, અને તે ઈચ્છતી હતી કે તે મોગલ લશ્કરથી નહાસી છુટી પોતાના કોઈ પાહાડી મકાનમાં છુપાઈ રહે.

કનીઝે ઝેમુન્નીસાના બાલ સાથે રેશમનો ટુકડો સીંગાર્યો કે તેજ વખતે એક બીજી કનીઝ ત્યાં દોડી આવી કે જે ઝેમુન્નીસાના પ્યાર માટે બધું જાણતી હતી “શાહઝાદી સાહેબા, શીવાજી પકડાયો છે, અને તેને દેહલી લાવવામાં આવે છે.”

“કેવી રીતે પકડાયો?” ગભરાત છતાંબી ઝેમુન્નીસા ઘણીજ ઘણીજ ધીમેથી બોલી.

“રાજા જયસીંગની ફૌજ ઘણી મોટી હતી, અને તે જોઈ શીવાજી પોતાના માણસો સાથે એક પાહાડી કીલ્લામાં ભરાયો. જયસીંગે તે કીલ્લાને ચારે બાજુથી ઘેરી લીધો અને શીવાજીએ જ્યારે જોયું કે નહાસવાનો કોઈજ માર્ગ નહીં હતો ત્યારે તે એક શર્તે શરણ થયો. શીવાજીએ એવી શર્ત ડાંધી કે જે તેના માણસોને જવા દેવામાં આવશે તો પોતે ખુશીથી મોગલ પાદશાહના કૈદી તરીકે શરણે થશે. હવે, જયસીંગે પાદશાહ સલામતપર આજેજ પયગામ મોકલ્યો છે કે તે શીવાજીને ગીરફતાર કરીને અહીં લાવે છે.”

ઝેમુન્નીસાએ તે સંવત્સુ ગુપચુપ સાંભળ્યું. તેના અંતકરણમાં એ વીચાર ગુમી રહ્યો હતો: “હું મહારા પહેલવાન, મહારા છત્રપતિને જોઈશ, અને જે મહારેયી બની શકશે તો હું તેને મદદ કરીશ.”

થોડા દિવસ પછી છતાયજો અને કૈદ પકડાયજો શીવાજી દેહલી આવ્યો, અને ઔરંગઝેમે તેને પોતાના પગોપર પડવા તથા રાજા જયસીંગને ઈનામ આપવા માટે એક દરબાર ખાસ ભરી.

દરેક જણુ તે મોટા મરાઠા સરદારને જોવા માંગતું હતું, અને દીવાને-આમ તેથી ચીકાર બરાધ ગયું હતું. ઉંચાણ પર પાદશાહી તખ્ત હતું અને તેની હાર કટારમાં મોટા અમીર ઉમરાવો અને સરદારોની જગ્યા ચઢઉતર હતી જેમાં બધા આવીને ગોઠવાઈ ગયા હતા. તખ્ત સુદૈદ દુધ જેવા સગેમરમરનું હતું જે તરેહવાર રીતે સણુગારેલું હતું. પાદશાહના ખીદમતકારો તખ્તની પાછલ ગોઠવાઈ ગયા હતા અને પાદશાહ આગ્રે તેની રાહ જોતા હતા. એક પરદાની પાછલ પાદશાહી ખાનાની ખાનુઓ અને અમીર ઉમરાવોની ખાનુઓ ખેડેલી હતી. આ પરદાખાનાની પહેલી હારમાં તેવીસ અને પંદર વરસની પોતાની બે ખુબસુરત બહેનો સાથે પાદશાહઝાદી ઝેખુન્નીસા ખેડેલી હતી જેમની આસપાસમાં તેમની ત્રણ પ્રુધઓ :જેહાંનઆરા, રૌસનઆરા, અને સુરીયા ખાનુ જે મરહુમ જન્નતનઝીર મુમતાઝ ઝમીનીની લડકીઓ હતી તેઓ ખેડી હતી.

થોડેવારે તખ્તની પાછલનો પરદો ખસી ગયો અને પાદશાહ ઔરંગઝેબ અંદર દાખલ થયો અને તે આવીને મોરના આકારના તખ્તપર બેઠો.—આખી દરબારનો તે દેખાવ ઘણોજ દમામદાર લાગતો હતો. ઔરંગઝેબનો કરડો દેખાવ જોઈને ઝેખુન્નીસા શીવાજીની ઝીંદગી માટે ધાસ્તી કરવા લાગી.

પાદશાહ ઔરંગઝેબ બેઠો કે તુરતજ દરબારનું કામ બરા બક્ષીએ શુર કીધું. મરાઠા સરદારને જીતનાર જ્યસીંગને પહેલા ધનામ આપવામાં આવ્યું અને તેના વખાણ કરવામાં આવ્યા. તે પછી ઔરંગઝેબે શીવાજીને મંગાવ્યો જેને તખ્તના પગ પાસે લાવવામાં આવ્યો.

ઝેમુન્નીસા પોતાનો તે પ્યારો કે જોણે ઘણા વરસોથી તેનું દીલ છુપું ચોરી લીધું હતું તેને પહેલવહેલી વાર જોવા માટે પરદા પાછલથી વાંકી વલી. શીવાજી જે કે હવે જવાનીથી વધારે ઉંમર તરફ ઢળતો જતો હતો, મગર તેનું શરીર આવળની ગાંઠ જેવું સીપાલાના લાગતું હતું. તેના દેખાવ ઘણો દમામદાર હતો. તેણે એક મરાઠા હાડવૈયાના જેવો પોપાક પહેર્યો હતો. તેની કમરઅદમાંથી ખંજરનો હાથો જાંકી જાંકીને બહાર જોતો હતો. તેની સમશીર તેની બાજુમાં ઘટકતી હતી. તેની હાલ તેના હાથ પર હતી અને તે એકરકાર દમે દમામ અને રૂઆપથી મોગલ દરબારને નીહાલતો હતો. તેના મનમાં એક મક્કમ વિચારે ધર ક્યું હતું, જે તેના પહેલા કપાળ પરથી દેખાતું આવતું હતું. તેની કાલી આંખોમાંથી થીકારના ચમકારા નીકલતા હતા.

વખાણતો એક મુંગો ગણુગણાત આખી દરબારની છાતીમાંથી ઉઠી રહ્યો, અને બાનુઓના પરદા પાછલની ઝેમુન્નીસાએ પોતાના ઘડકતા અંતકરણ ઉપર પોતાનો હાથ દાખ્યો. પોતાના પીતાની દરબારમાં ઝેમુન્નીસાએ ઘણા દેખાવલા મર્દો જોયા હતા, મગર શીવાજીની સુરત તો તેની આંખોમાં હૃદયી ઝીંખાદા ખુશસુરત જણાઈ. ઝેમુન્નીસાની ઉંમર હમણાં અઢવીસ વરસની હતી, અને તે બરજવાનીની શુદ્ધકલી હતી. તે કુંવારી પાદશાહઝાદીનું મગજ ઘણુંજ ઉત્તમ કળવાયતું હતું, અને તેણે શીવાજીને જોવાથીજ તેના સીપાલાના શરીરે ધુપ અને જાંવની શું અસર પાધી હતી તે એકજ નજરમાં જોઈ લીધું. પોતાના છોકરીયાના ઝમાના વખતે ઝેમુન્નીસાએ જે જે ગાયણો તેના પ્યારા શીવાજી માટે જોડ્યા હતા તે ગાયણોના મીઠા મીઠા અલ્લહાજો હવે તેની જવાનીના આ વખતમાં ગોયા તેને

પ્યારની ગરમીથી ગુંગલાવા લાગ્યા. ઝેબુન્નીસા હવે પોતાના દીલો જનથી શીવાજીને જોવા લાગી. મગર, દરબારની એક હીલચાલે તેને પ્યારની નીંદથી જગાડી.

પાદશાહ ઔરંગઝેબે શીવાજી આગલ ઉભેલા આદમીને હુકમ કીધો કે શીવાજીને કહેવું કે તે તખ્તને નમે, પાદશાહને જુલુકે.

મગર, શીવાજીએ મગરૂરીથી તેમ કરવાની સાફ ના પાડી. તે જોઈ ઔરંગઝેબ મીસ્લે આતીશ ગરમ આગ થઈ ગયો.

શીવાજી મગરૂરીના ગુમાનમાં ખડો હતો, ઔરંગઝેબ આતીશ મીસાલ ગરમ થતો ગુસ્સાથી ખેડો હતો, અને હવે શું થશે તેને માટે ઘડક ઘડક ઉડતી છાતીએ ઝેબુન્નીસા જોઈ રહી હતી.

શીવાજીને તુરતજ દીવાને-આમથી લઈ જવામાં આવ્યો, ઔરંગઝેબ ગુસ્સાથી ચુપ બનેલો બેસી રહ્યો. પાદશાહખાનાની ખાનુઓમાં શીવાજીના દેખાવ અને તેની હીમતના વખાણની ધીમી વાત જે ચાલી રહી તે ઝેબુન્નીસાના કાનોપરથી આવી અકડી, તેથી ઝેબુન્નીસાની છાતી ખુશી અને મમના નીસાસાથી ઉચકાતી રહી. મગર, દરબારમાંની એક બીજી હીલચાલે તેને બીજીવાર ગોયા જગૃત કીધી, અને તે શું બતાવ બને છે તે જોવા સાર પરદા પાછલથી વાંકી વક્ષી, દરબારમાના કેટલાક ઉમરાવો શીવાજીની ઝીંઠગી બચાવવા માટે પાદશાહ ઔરંગઝેબના પ્રગો પાસ પડીને કાલાવાલા કરતા હતા, અતી ગુસ્સો ચઢેલો છતાં ઔરંગઝેબે તેમનું સાંભળ્યું, અને પછી દીવાને-આમ તે છોડી ગયો.

ઝેબુન્નીસા પોતાના ઔરડામાં પાછી ફરી, મગર તેનું મન

મધ્ય અશાંત રહ્યું, જેથી જ્યાં સુધી તેનો બાપ ઝનાલખાનાની તરફ આવેલો તેને જણાયો નહીં ત્યાંસુધી છેક બપોર તુલીક ઝેપુન્ની-સાએ પોતાના ઝોરડામાં બેચયનપણે ફેરા ખાયા કીધા. પાદશાહની આમદ ઝનાલખાના તરફ થયલી જાણીને ઝેપુન્નીસા તુરતજ તેની પાસ દોડી ગઈ. “જેહાંપનાહ,” તે બોલી “આપની ચાલ એક ખુશરવી ચાલ ન કહેવાશે. અગર ત્હમારા જેવા એક મોટા મોગલ પાદશાહ કે જેનું નામ તખ્તનું જહવાહીર છે અને જે દુન્યાના જીતનારનો ખેતાબ ધરાવે છે તે એક હીમતવાન માણસ, એક ખરા સીપાહાના ખસલતના શખ્સ, સાથ જે ધીકકારથી વર્તેશો તો.” અને ઝેપુન્નીસા તેમ બોલીને પોતાના પીદરની પીકપર હાથ ફેરવતા તેનો બાપીકો ખ્યાર જીતતાં આગલ બોલી “અઝીઝ પીતાજી, તલ-વાર અને ઝોરથી દુન્યા જેટલી જીતાતી નથી તેટલી તે દયા અને માયાથી જીતી શકાય છે. ગરમીથી કામ બનતું નથી, નરમીથી જે ચાલે તો એક મોટો પાહાડ એક કમઝોર બાલથી ખેંચાઈ આવે છે. માટે, ખ્યાલ કરો, મહારા પીતા, અગર જે શીવાજી જેવા એક બહાદુર ખસલતના સુરવીર સાથ ત્હમે ગયરવાઝખી ચાલ ચલાવશો તો જાહોજલાલી ભરેલી દેહલીની પાદશાહના દરબારપર સદા સુધીનો એક ડાઘ રહી જશે” અને તેમ બોલી રહીને ઝેપુન્નીસા પોતાને ગુઝન્યે પડી, “પીતાજી, દયા, દયા.”

“અઝીઝ લડકી” ઔરંગઝેબે દયાશીલ બની જતાં ઝેપુન્નીસાનો હાથ પકડી લઈ કહ્યું “મહારી અઝીઝ બેટી, હું બધું સહમત જાયો છું અને ત્હારે ખાતીરહું તેનીપર દયાળું અને મહેરબાન થવા માંગુ છું. શીવાજી અગર જે હસલામી ધર્મ અખત્યાર કરે તો હું તેને માફ કરવા ઉપરાંત ત્હારો હાથ તેને નીકામાં આપવા તૈયાર છું.”

પાદશાહઝાદી ઝેયુન્નીસા તે સાંભલીને ગુઠણપરથી એકદમ બડકી ઉઠી અને ગભરાતથી પોતાના પીદર તરફ જોવા લાગી. તેણે તો એકાદ બે પોતાની વીશવાસુમાં વીશવાસુ કરીએ સીવા કોઇનીથી આગળ પોતાના તે પ્યાર માટે વાતજ કરી નહીં હતી અને હીંચા તો તેના પીદર તેનો હાથ શીવાજીના હાથમાં મુકવાની વાત કરતો હતો! લગ્ન અને શર્મથી લાલ અને ગભરાયેલી અનેલી ઝેયુન્નીસા પીદરને તુરતજ છોડીને પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગઇ.

ખીજે દીવસે ઝેયુન્નીસા તરફથી એક બેગમ ઔરંગઝેબને મલી અને તે શીવાજીને જ્યાં નજરકંદ રાખવામાં આવ્યો હતો ત્યાં ગઇ. ત્યાં જઈને તેણે શીવાજીને ઝેયુન્નીસાના પ્યારથી વાકેફ કર્યા બાદ પાદશાહ ઔરંગઝેબના વચન અને શર્તની વાત કહી. અન્નયય કરનારી ચુપડીદી સાથે શીવાજીએ તે બધી ખીનાની વીગત સાંભલી. તે વાત એકદમ અને ન ધારેલી હોવાથી શીવાજી કેટલીક મીનીટો સુધી તો કાંઈથી બોલી શક્યોજ નહિ. પેલી બેગમે શીવાજીની ચુપડીદીને એ અર્થ સ્પષ્ટ લીધો કે તે પોતાની કૈદી હાલતના સખમથી મુરખમયો હતો અને તેથી તેણે ધ્યાનથી તેની વાત સાંભલી ન હોય અને તે કારણે તે કાંઈથી બોલતો નહીં હતો. તેથી તેણે પોતાના શખ્દો ફરીથી બોલી સંભળાવ્યા શીવાજી પોતાની જગ્યા પરથી ઉઠ્યો અને ખારી આગલ ગયો. બેગમે જોયું તો તેમ કરતાં શીવાજીએ પોતાની આંખોમાંથી નીકલેલાં આંસુના બે ટીપાં ખંખેરી કાઢ્યાં હતાં. અને વહી ચાલતાં ચાલતાં ધીમેથી બોલ્યો હતો “આ બનવું શું શક્ય છે કે ઔરંગઝેબની બેટીએ પોતાનું અંતકરણ મ્હને આપ્યું હોય? તે એક મુસલમાન અને હું એક હિન્દુ છું.” કેટલોક વખત સુધી શીવાજી ખારી આગલ ગુપચુપ ઉભો

રહ્યો. તે પછી બેગમ તરફ ફરીને તે બોલ્યો “કુલવંત બનુ સાહેબા, ત્હમારી પાદશાહજાદીએ મ્હને અતીબ મોટું માન આપ્યું છે. હું તેના પ્યારને લાયક ક્યાંથી ?” અને તેટલું બોલતાં જ શીવાજીએ એક ઉંડી સાંસ ભરી અને તે નીસાસા સાથ અંદરના એક ઝોરડામાં ચાલી ગયો.

તે પછીને બીજે દીવસે દરબાર ફરીથી ભરાય અને ત્યાં શીવાજીને લઈ આવવાનો પાદશાહ ઔરંગઝેબે હુકમ આપ્યો. એકવાર ફરીથી તે મરાઠા સુરવીર ઔરંગઝેબના તખ્ત સામે ઉભો રહ્યો અને તે મોગલ પાદશાહને મગફરી ભરી આંખોથી જોવા લાગ્યો. ઔરંગઝેબ તરફથી એક નીશાની થઈ અને શીવાજીની પાસે ઉભેલા નાઝીરે શીવાજીને કહ્યું કે પાદશાહને નમનું.

શીવાજીએ ઘંટના આવાજ મીસાલ બોલતાં મગફરીથી કહ્યું: “હું એક છત્રપત તરીકે જન્મેલો છું અને મ્હને એક ગુલામની મીસાલનું કામ કરતાં આવડતું નથી.”

ઔરંગઝેબે ગુરસાથી જવાબ આપ્યો “એક હારેલો શખ્સ પોતાના કીસમતના હારવા સાથ પોતાનો દરજ્જેથી ખોલે છે. તવવારે શીવાજીને મ્હારો ગુલામ બનાવ્યો છે અને તેથી શીવાજીએ પોતાના ફેરવાયલા ચક્રકરને તાપે થવું જ જોઈએ.”

આ શખ્સો સાંભલીને તો શીવાજીએ પાદશાહ ઔરંગઝેબ તરફ પીઠ ફરી દીધી. તે પછી તેના મનમાં એક બીજો વિચાર દાખલ થયો અને તેથી તેણે તુરત જ ફરી જઈને ઔરંગઝેબ તરફ ચહેરો ફાંપ્યો અને બોલ્યો “ત્હમારી મોટી જોડકરીનો હાથ લગ્નમાં મ્હને

આપો અને હું લઈને એક પીતા તરીકે માન આપીશ. મગર, કીસમતના ફરવા સાથે મહારા મનની સ્વતંત્રતા કાંઈ ફરી નથી અને તેથી હું એક ગુલામ તરીકે તો મહારા ગુણો પર કદીબી નહીં પડીશ.”

શીવાજીએ તેને માન આપવાની, ના પાડવાથી અને ભર દરબારમાં મગરરીથી પાદશાહઝાદીને હાથ લેગ્નમાં માંગવાથી ઔરંગઝેબ ગુસ્સાથી ગોચા જલ્લી ગયો. તે પોતાના પાદશાહી જ્નેશો ખરોશમાં આવી ગયો અને તેણે તે “પાહાડી ઉંદર”ને પોતાની નજરથી દુર કરવા અને સખ્ત કૈદમાં નાંખવાનો હુકમ આપ્યો.

પરદા પાછલથી ઝેખુન્નીસા આ વખતેબી જોતી હોવાથી શીવાજીને જ્યારે ઘસડી લઈ જવામાં આવ્યો ત્યારે તેનું દીલ ગોચા ટુકડા ટુકડા થઈ ગયું. થોડીક પળ સુધી તે હોશ ફરામોશ થઈને પોતાના મગઝથી એમગઝ થઈજઈ તે જાન વગરના એક પુતલાની મીસાલ ઉભી રહી. તેની પુછ્ઓએ અને તેની ખહેનોએ તેની સાથે વાત કીધી, મગર તે તો તેમના બોલવાનો એક શબ્દબી સાંભલી કે સ્હમજી શકી નહી. પછી તેની ખહેનોએ તેની ગરદન આસપાસ હાથ વીટાલ્યા ત્યારે તે હોશમાં આવી અને તેમની તરફ જોઈને હસી, પોતાની પુછ્ઓ સાથે એચાર શબ્દ વાત કીધી, અને પછી તે દરબાર છોડી ગઈ. મગર, તેને અશાંતી અને અસુખ લાગવાથી તે પોતાના ઓરડામાં આંટાપર આંટા મારવા લાગી, એક વજ્ર મુકીને બીજા વજ્રને હાથમાં લેવા લાગી, વલેકીન કશામાં તેને મગ્ન ન મલી.

ચાર પછી તે પોતાના આગીચામાં ફેરા ખાતી ખાતી મનમાં

બોલી “મેં તેને શા માટે જોયો હશે? અરે, તેને જોવાથી તો મહારા છુપા અને અજાણ પ્યારે આગનું રૂપ લીધું છે અને હવે તે મહારા અંતકરણમાં બળે છે. મહારા પીદરના ગર્ભ કાલના શબ્દોથી આશાએ મહારા મગજમાં એક વીજળીની મીસાલ ચમકારો કર્યો છે. અને, ત્યારે, શા માટે મહને ગમગીર અને ઉજડ બનાવવા મહારેથી તે પ્યારી આશાને છીનવી નેવામાં આવે છે? મહારા પ્યારના દર-ખતને શું ફળ નહીંજ લાગશે? બચપણથી મેં શીવાજીને વખાણ્યો અને ચાહ્યો છે. શું તે સઘળી વખાણ અને ચાહ ફાકટ જશે? મગર, તેણે આજે મહારા હાથની માંગણી શા માટે કીધી? શું એ ખરું હશે કે તે પોતેખી મહને ચાહે છે? અરે, મહારા છુપા પ્યાર, મહારા દુખી દીવ! મહારે કોશીશ કરવીજ જોઈએ, હીમતવાન બનીને ખમવું જોઈએ, અને આખીર મહારા આંસુઓમાં મહને રાહત મલશે.” અને તેટલું બોલતાં ઝેબુન્નીસા રડી અને ડચકાં ખાવા લાગી.

થોડા દીવસ પછી એક સ્થાંજના ઝેબુન્નીસા પોતાની કેટલીક સખીઓ સાથે બાગમાં ફરતી હતી, જે વખતે એક સખીના હાથમાં શીવાજીના ચહેરાનો એક ચિતાર હતો જે જોઈ જોઈને ખીંચ્યો તે ઉપર વાદળીવાદ ચલાવતી હતી! ઝેબુન્નીસાએ તે ચિત્ર પોતાના હાથમાં લીધું અને સખીઓથી દુર થઈ જઈને તે પુવારા પાસે જઈ ઉભી. ખુરશીદ મગરેખમાં ગુરખ થતો હતો અને તે આલીશાન આકૃતાખ પોતાના ઝરરીન કીરણો ઝેબુન્નીસાના ચહેરાપર નાખી રહ્યો હતો જે ચહેરા પેલા ચિત્રમાં ગોયા ગુરખ થતો હતો.

અહહ! તે ખુખસુરત આંખોથી આંસુઓ નીકલી નીકલીને તે ચિત્રને ભીજવી નાખતા હતા. તે આખઆણુદા આંખોને જોઈને

કુવારો પાસે ઉગેલા નરગીજના કુસોળી દીલસોઝીની ખુશખુ નીકાલી નીકાલીને પાદશાહઝાદીની હુઝુરમાં પેશ કરતા હતા. અને ઠંડી ઠંડી હવાની લહેકો ઝેમુન્નીસાના તે આંસુઓને સુકવી નાંખવા માટે તેની પ્યારી પ્યારી આંખોને ચુમતી હતી. આખીર તે બોલી: “મહારા પ્યારા, હું કેવું ઈચ્છું છું કે તુને જોડે અને ત્યારી મદદમાં આઉં.”

તેજ વખતે તેના હાથપર એક નર્મ આંચકો લાગ્યો જેથી તે પોતાના વિચારોથી ચોંકી. તેની સહીષ્ણુ વીશવાસુ કનીઝ તેની પાસે આવી ઉભી હતી. “ઉમ્મદરાઝ પાદશાહઝાદી” તે બોલી “તમને ત્હમને મદદ કરવા દેશો? ચાલો, હું ત્હમને શીવાજી પાસે લઈ જવા તૈયાર છું.”

તે રાતના જ્યારે પાદશાહઝૈરંગઝેમ નીંદમાં હતો અને મહાલ શાંતિમાં વીટલાઈ ગયું હતું ત્યારે તે કનીઝ પાદશાહઝાદી ઝેમુન્ની-સાના ઓરડા તરફ ગઈ. થોડીજ વારમાં તમામ પુરકાપોશ થયેલાં બે આકારો મહાલના એક ખાનગી દાદરપરથી નીચે બાગમાં ઉતર્યા. આ આકારો રાતની અંધારીમાં ગોયા બેમાલુમ થઈ ગયાં, અને સંત્રીઓ તેમને માટે કાંઈથી જાણી શક્યા નહીં.

ત્યાર પછી મહાલથી થોડે દોડેના સજકેદીઓના કેદખાનાના દરવાજા આગલ બે ખાનુઓ પુરકાપોશ ઉભેલી જણાઈ અને જ્યારે બંદીખાનાના દારોગાએ તેમના હાથોના થોકાથી દરવાજો ખોલ્યો ત્યારે તે બેમાંની આગલ વધીને ઉભેલીએ કહ્યું “અમે મરાઠા શીવાજી સાથે વાત કરવા માગીએ છીએ, અમને દાખલ કર.”

“જેહાંપનાહ પાદશાહ સલામતના હુકમ સીવા કોઈથી તે મરાઠા સાથે વાત કરી શકે નહીં” દારોગાએ કહ્યું અને પછી તે

ઔરતના સઘળા ખોલવા આગળ જાણે તે બહેરો થઈ ગયો. તે જોઈને પાછલ ઉભેલી બાતુ આગળ વધીને ઝારભર્યા આવાજથી ખોલી “ખોલ” અને તેણે રૂખાબથી કહ્યું “હું પાદશાહની બેઠી છું.”

વાદલ પાછલ છુપાયેલો ચંદ્ર હવે બહાર નીકળી ચુક્યો હતો અને તેની ખુબસુરત ઠંડી રૌશની પાદશાહઝાદીના ખુબસુરત ચહેરાપર પડી, દારોગાએ નીકાબથી રીહા થયેલો તે ચહેરો જોયો, અને ઓલખ્યો. તેણે દરવાજો ખોલ્યો, અને તે બેઠે બાતુઓને દાખલ કીધી. તે દારોગો બીજે દીવસે પોતાને ઘર એક તવંગર માણસ તરીકે ગયો, મગર ઝેબુન્નીસાના સુન્હેરી સીકકાઓએ તેના હોટો બંધ કીધા હતા.

*

*

*

*

થોડા દીવસ પછી શીવાજીએ બીમાર બનવાના ઢાંચ કીધાં, મગર તે જેમ એકાએક બીમાર થઈ ગયો હતો તેમ અચાનક સાંજેથી થઈ ગયો. અને પોતે સારો થયો તેથી તેણે પોતાની માનતા પુરી કરવા સારૂ ગરીબોને દર ગુરવારે મીઠાઈ વહેંચવાનો ઇરાદો ઝાહેર કર્યો. પાદશાહ ઔરંગઝેબ તેનો ઇરાદો પુરો નહીં બી કરતો, લેકીન ઝેબુન્નીસાની સહમતીવતથી તે પીગલ્યો.

મીઠાઈ તો વહેંચાવા લાગી, મગર દર અઠવાડયે ગરીબો વધતા ગયાં અને મીઠાઈનો કરંડયો મોટો થતો ગયો. તે કરંડયો રફતા રફતા એટલો મોટો આવતો ગયો કે ત્રણથી ચાર માણસો તેને ઉચકતા ત્યારે તે કંદખાનામાં લઈ જઈ શકાતો હતો. તેને શીવાજી પોતાનો હાથ લગાડતો, અને તે પછી તે પાછો બહાર લઈ જઈને

તેમાંની મીઠાઈઓ છોટેના એક મયદાનમાં બેઠેલાં ગરીબોને વહેંચવામાં આવતી.—ઔરંગઝેબ તે વાત સાંભળીને ખુબ હસ્તો અને મનમાં બોલતો “એ પાહાડી ઉંદરે મેળવેલી હરામની સોનામોહરા મહારા રાજ્યના ગરીબોમાંજ ખર્ચાય એ ઘણું જ સાર.”—પેલી તરફ ઝેબુન્નીસાબી તે વાત સાંભળીને ખુબ હસ્તી અને મનમાં બોલતી “મેં શીખવેલી તાલથી અને કીધેલી બનાવતથી મમલો તો દીકરંગપર જતો જાય છે, મીઠાઈનો ટોપલો દર અઠવાડીએ ફુલતો જાય છે, અને પછી——” મગર, તે વધુ વિચારવાને બદલે મોટેથી હસી પડી.

હવે ઝેબુન્નીસા આગલી ખુશીમાં પાછી આવતી હતી તેમ તેની પુછ્યો અને બહેનો જોવા લાગી, અને તેઓએ એ બધું ધ્યાનથી જોયું કે જ્યારેબી શીવાજીની ખયરાતની વાત મહાલમાં ઝેબુન્નીસાને કાને આવી અઠડતી ત્યારે ઝેબુન્નીસા મોટેથી ખડખડાત હસી પડતી.

અઠવાડયાઓના અઠવાડયાઓ મીઠાઈનો તે ટોપલો બહારથી અંદર અને અંદરથી બહાર જતો અને હવે સંત્રીબી તે તપાસવાની થોડીજ દરકાર કરતો હતો, તેને કાંઈ શીવાજીની ચુકિતની ખબર થોડીજ હતી જે! શીવાજીના મીઠાઈ લાવનાર જાતવાલાઓએ તેનો ભેદ રાખ્યો હતો અને શહેરની દીવાલની બહાર નદી આગલ કેટલાક મરાઠા ઘોડેસ્વારો છુપા રહેલા હતા તે વાતની કોઈને ખબર નહીં હતી. કોઈને ખબર નહોતી હતી, સીવા ઝેબુન્નીસા અને તેની પેલી વીશવાસ કનીઝને! સંગીતના પોતાના ઓરડામાં ઝેબુન્નીસા વજ્રંત્રપર ગાતી અને વજાડતી, મગર વારંવાર તે ગાયણમાંથી ઉઠીને તે ઓરડાની બારી આગળ જતી અને નદી તરફ જોતી. પછી પોતાના હોટોપર

હસવાનો છાપ લઈને અને પોતાના અંતકરણ પર પોતાના બંને હાથો મેલવી ઝોરથી દબાવી દબને તે હસીને જઈને પેલી વીશવાશુ કનીઝ આગલ બેસતી.

એક સહવારે ઝેયુન્નીસા અને તેની પેલી કનીઝ બારી આગળ સાથે ઉભેલી હતી. તેઓ કાંઈ ધ્યાનથી જોતાં હતાં અને બોલતાં હતાં. થોડે વારે પાદશાહઝાદીએ ધીમેથી પોતાની સખીને કહ્યું “મહાલમાં કાંઈ ગડબડ ચાલે છે. તું જા અને જો કે કાંઈ ખબર મળે છે કે?”

સખી ગઈ અને થોડીવારમાં પાછી ફરીને પાદશાહઝાદીની પાસે વાંકી વલીને ધીમેથી બોલી “સખળું બરોબર પાર ઉતર્યું છે. શીવાજી આસાનીથી છટકી નહાડો છે.”

ખરેખર, શીવાજી નહાસી ગયો હતો. મીઠાઈનો મોટો ટોપલો તે દીવસે અંદર આવ્યો કે તેમાંની મીઠાઈ કાઢી બાળુએ મુકીને ટોપલામાં શીવાજી ઉતરી બેઠો, તપાસ કરનારે રાખેતાની બેદરકારી વાપરી, બહાર જવા બાદ થોડે છોટે જઈને રસ્તો બદલી નાખવામાં આવ્યો, અને મૌકાપર ટોપલામાંથી નીકળીને તૈયાર રાખેલા ઘોડાપર સ્વાર થઈને શીવાજી મોગલ હદમાંથી નહાસી ગયો. અઝીઝ વાંચનાર, શીવાજીને નહસાડનાર ઝેયુન્નીસા હતી. તે પાદશાહઝાદી પોતાનો ઇસલામી ધર્મ છોડીને શીવાજીને પરણી શક્તી નહીં હોવાથી તેણે પ્યાર કરતાં ધર્મને બદલો ગણ્યો. અને મરાઠા જીવપતિ શીવાજી-એખી પોતાના હિન્દુ ધર્મને પ્યારો ગણ્યો, તે ઇસલામી ધર્મમાં વડ-

લાઇને એક મોટા મોગલ પાદશાહની બેઠીને શાદીમાં લેવા કરતાં પોતાના પ્યારા હિન્દુ ધર્મને વલગી રહ્યો. અથાક મઝમુત પ્યાર કરતાં ધર્મને બહાલા ગણનાર તે બે બહાલાંઓ આખીર છુટાં પડ્યાં.

મગર, તે પ્યારીએ પોતાના પ્યારા તરફ વફાદારી કીધીઃ ઝેમુન્નીસાએ શીવાજીને કેડમાંથી નહસાડ્યો. ઔરંગઝેબ રહમન્યો કે શીવાજી પોતે પોતાની હીકમતથી નહાસી ગયો હતો, અને જ્યારે તેણે તેના નહાસવાની ખબર જાણી ત્યારે તે ગુસ્સાની આગથી જલી જતો હતો.

ઝેમુન્નીસા જાણતી હતી કે હવે કરીથી તે કદીખી શીવાજીને જોઈ નહીં શકશે. તે વારંવાર પોતાના વજીરને લઈને ખારી આગળ બેસતી અને પોતાના પ્યારના બેડેલા ગાયણો ગાતી. જ્યારે તે ગાતી ત્યારે તેની આંખોથી નવધાર આંસુના ટીપાં તપકીને તેના વજીરને સીંજવી નાંખતાં હતાં.

વાર્તા પાંચમી:

મીહરનીસા

ઉર્ફ

ઈરાનનો સીતારો—

હિન્દનો માહાતાબ.

પ્રકરણ ૧ લું.

ગરદીશ.

પરવરદીગારે પાકનો છુપો હાથ એક ઝમીનદોસ્ત થયલા આદ-
મને ટેકા આપી ઉઠાડવામાં તુરત મદદે આવે છે. ભોંયપર પડેલાં
કદીબી ભોંયે પડ્યાં રહેતાં નથી, તેમને ગાટેબી વખત એવો આવે
છે જે તેમના બખ્તપર સુખનો ખુરશીદ ચમકાવે છે. માણસને સખ
જોઈએ, ધીરજ વગરજ માણસ નાશુકગુઝાર બની જાય છે અને
પાક ખુદાના પવીત્ર કામને કોઈ વાર તે ગયરમન્સાશી માની લે છે!
મગર, થોડી સખ જોઈએ; પાક બારીતાલા હંમેશાં દનસાશી છે.
આપણી વાર્તામાં ઝમીનપર પડી જતી એક બાળકને પાક રખ કેવી

મીઠી મદદનો મુખારક હાથ આપી ઉઠાડે છે અને તેને કેવા આલા દરજ્જાની ખુશંદીએ ખેસાડે છે તેનો એક દાખલો બતાવ્યો છે:

અઝીઝ વાંચનાર, આપણે રાત્રી નદીપર આવેલા લાહોરમાં દાખલ થઈશું જ્યાં હિન્દુસ્તાનનો મહાન પાદશાહ અકબર પોતાની દરબાર ભરતો હતો. દેહલી અને આગ્રાની સાથે લાહોર પણ અકબરને ધ્યાન હતો, અને તેણે એક ખાસ આરાસ્તા મહાલ લાહોરમાં બંધાવ્યો હતો.

પાદશાહી મહાલથી થોડે દુરના એક ઘરના મકાનની અગાસી પર એક મોગલ બેઠો હતો જેના હાથમાં ઇરાનથી આવેલું એક કાગલ પકડેલું હતું. આ મોગલ અસીફખાન નામનો એક અમીર હતો જે થોડા વરસોની વાતપર ઇરાનથી હિન્દુસ્તાન પોતાનું નસીબ આજમાવવા આવ્યો હતો. અસીફખાનનો ઉમરાળી દેખાવ અને અદખાના અદાઓપર અકબરનું ધ્યાન ખેંચાયું, અને તે પછી તેની કેળવણી અને હુક્યારીઓથી ખુશી થઈને અકબરે તેને પોતાની પાસમાં રાખ્યો. અને, રક્ત રક્ત અસીફખાન એટલો તો વધી ગયો કે લાહોરના ઓમરાઓમાંનો એક આગેવાન અમીર તે થયો.

અમીર અસીફખાનના હાથમાં જે કાગલ હતું તેમાં તેના ઇરાનના એક સગાએ પોતાની વીપત્તીઓની વીગત દરશાવી હતી. કાગલના લખનારે ઇરાનની દરબારમાંના પોતાના હુશમનોથી ડરીને હિન્દુસ્તાન આવવા પોતાનો ઇરાદો થયેલો છે એવી મતલબનું લખ્યું હતું અને લાહોરમાં જે કોઈ આબરુદાર નોકરી યા રોઝગાર હોય તો પોતાને માહિતગાર કરવા જણાવ્યું હતું.

“ કીક ” કાગલની આખીરીએ પહોંચતા અસીફખાન મનમાં

બોલ્યો “ખ્વાજા ઐયાશ લીયાકતદાર અને હુન્નરમંદ આદમી છે, તો તેને માટે હિન્દુસ્તાનમાં સારી જગ્યા મલકશે. હું તેને વાસ્તે કાંઈખી કરી શકીશ ખરો.”

અસીફખાન હિન્દુસ્તાનમાં તે કાગલ વાંચતો હતો તેજ વખતે ખ્વાજા ઐયાશ પોતાનો જન બચાવતો ધરાની દરબાર છોડીને હિન્દુસ્તાન આવવા નીકળીખી ચુક્યો હતો ! ખ્વાજા ઐયાશને ધરાનના શાહે મોટા દરબજાપર ચઢાવ્યો હતો, મગર તેમ થતાંજ ઐયાશના દુશમનોની સંખ્યા ઘણી વધી ગઈ અને તેઓ તેને ફસાવવાની લીકમત કરવા પડ્યા. વાત જ્યારે ઘણીજ આગલ વધી અને પોતાનો છવ જવાનો વખત આવેલો ઐયાશે જોયો કે તેજ વખતે તે નહોડો.

રસ્તો લાંબો અને મુશકીલ હતો. અને ઐયાશની યાત્રા અઝીઝમ ખીખી હમેલદારીના પુરા દીવસોમાં હતી એટલે આહીસ્તા આહીસ્તા આગલ વધવાનું હતું. નહાસવાનું હતું તેથી સાથે ઘણી ચીજ લઈ શકાય નહીં અને પુરાકીનો લીધેલો નહાનો જથ્થો ખી રક્તા રક્તા ખતમ થવાપર આવતો હતો. અધુરામાં પુરું, અઝીઝમ ખીખી જે ઘોડાપર બેઠેલી હતી તે ઘોડો દુખજો હતો.

જંગલ અને રણ જેવી જગ્યાઓ પસાર કરીને તેઓ એક દીવસે એક પાહાડી જગ્યાપર આવી પહોંચ્યા જ્યાં થોભતાં ખ્વાજાએ પોતાની ખીખીને કહ્યું “ખ્વારી, જે હું ભુલતો નહીં હોઉં તો હવે એકાદ દીવસની મુસાફરી પછી આપણે કંદહાર તરફની સરહદપર જઈ પહોંચીશું જ્યાં આપણને આસાદશ લેવાની જગ્યા મદદ સાથે મળશે.”

અઝીઝમ ખીખીએ તે સાંભળ્યું અને તેની આંખોમાંથી આંસુના દીપાં સરી પડ્યાં. તે ખુબસુરત બાનુ થોડાં દીવસોમાં સખ્ત ગરદીશ નીચે દબાઈ હતી અને તેથી તેના અતી ઘણા નાઝુક વખતમાં! તે એક નીસાસો નાંખીને બેઠી:

“શૌહર અઝીઝ, ખારા સરતાજ, હવે વધુ વાર હું ખમી શકતી નથી. આપણા બચ્ચાનો જન્મ થવાનો વખત બહુજ નજીક આવતો જાય છે અને તેથી હવે મ્હારે હીંચાંજ ઉતરીને આરામ લેવો જોઈશે.”

“અફસોસ! અફસોસ!” ઐયાશે નીસાસો કર્યો “અરે, આપણે કેવી ખરાબ હાલતમાં આવી પડ્યાં છીએ. હીંચા કેઈ ઘર કે એક ઝુંપડીખી નથી કે તેની છાયામાં બેસીએ. આ પાહાડની ટેકડીઓ સીવા હીંચા કાંઈખી નથી.”

“અને આપણે હિન્દુસ્તાન પહોંચ્યે તે અગાઉ તો મરી જઈશું.” એક ડચકું ખાંધને અઝીઝમ બેઠી “મગર, હવે મ્હારે થોડાપરથી ઉતરી પડવુંજ જોઈએ. ઓ! થોભો, થોભો, હવે મ્હારાથી વધુવાર ખમાવું નથી.”

ઐયાશે પોતાની મ્હોરદારને થોડાપરથી ઉંચકી લીધી અને એક ટેકડીની પાછલની થોડી છાયામાં તેને સુવાડી. અંકેલી, દાયા-દાસીની મદદ વગર, ખીચારી અઝીઝમે કષ્ટથી એક બેટીને જન્મ આપ્યો.

બે જણાં મુશકીલીથી તે રસ્તો કાપી શકતાં હતાં તો આ ત્રીજો બોળો આવ્યો! તે બાળકનો રડવાનો સાદ તેમની ન્હાસબાગના છુપા રસ્તામાં એક મોટી નડતળ સમાન થઈ પડશે એમ ઐયાશે

જોયું અને તે ઘણી શીકમાં પડ્યો. ઝમાનાની ગરદીશના અતી બીકત સંક્રમમાં ઐયાશ અને તેની મહોરદાર સપડાયલાં હતાં અને ખાવાના પુરતા ખુરાક અને પીવાના પુરતા પાણીથીયે તેઓ મહો- તાંજ હતાં. ઘણી દયાજનક હાલતમાં તેઓ હતાં અને તેમનું બચ્ચું તેમની ન્હાસભાગની આસાનીમાં એક કાંટા સમાન યુગશે એથી ગભરાઈને ઐયાશે વીચાર કાઢ્યો કે તે બચ્ચીને ત્યાંજ તજ દેવી. ઘણી કંગાળ રીતે નબલી થઈ ગયલી અઝીઝમ બેઠકને અધેલીને બેઠી હતી અને તેના હાથમાં તેની બચ્ચી હતી ત્યાં ઐયાશ ગયો અને બોલ્યો:

“અઝીઝ, આપણને હાંધ્યા વધુવાર થોભવું જોઈએ નહીં. આપણે હવે આગલ જરૂર.”

“હવે તો આપણને આપણી ગરદીશીમાં એક વધુ ભાગીદારનો મેટાપ થયો છે.” અઝીઝમ બીબી નબળા આવાજથી બોલી “અરે! મ્હારામાં એટલી તો શક્તી કમ છે કે આ બચ્ચાને પુર દુધથી મલી શકવું નથી. જુઓ, એ ભુકથી રડે છે.” અને તેટલું બોલતાં અઝીઝમની આંખો આંસુમાં તરી રહી.

“ઘરાનના આ પાલાડોમાં એ બચ્ચી એક કમનસીબ કાંટા સમાન છે.” ઐયાશે કહ્યું.

“એમ ન બોલો.” અઝીઝમે ડચકું ખાધું “જુઓ, આપણી બેટી મ્હને તો ઘણીજ ખુશસુરત લાગે છે. હમણાંથીજ મ્હારી નજરોમાં તો તે અતી ખુશનકશ છે, એ એક કાંટા નથી ગોયા ઘરાનનો સીતારો છે.”

“મગર, એ એક ઝાંખો સીતારો છે.” ઐયાશે કહ્યું.

“પાક પરવરદીગાર એ સીતારાને ચક્કાત આપે.” અઝીઝમ બોલી.

“અઝીઝમ, આપણને હવે આગલ વધવુંજ જોઈએ, અને આપણી બેટીને લીંચાજ છોડી જવી જોઈએ.”

“બચ્ચાને છોડું!” મુરજબલો તે ચહેરો વધુ કુમલાયો. “ધારા સરતાજ, તે કેમ બને?”

“અનવુંજ જોઈએ.” અને ઐયાશે તેના કારણે પોતાની મ્હોરદારને સહમજબ્યાં. મગર, અઝીઝમે પોતાના હાગરને છોડવાની તાજ પાડી.

આખીર, તેઓ આગલ વધ્યા અને અઝીઝમ ખીખીએ પોતાના બોળામાં પોતાની રડતી બચ્ચીને લીધી. થોડાક કદમો સુધી તેઓ આગળ વધી શક્યા. ક્ષેકાત, તે પછી અઝીઝમ પોતેજ બોલી “સરતાજ, હું બચ્ચા સાથે સ્વારી કરી શકતી નથી. મ્હોરબાની કરીને બચ્ચાને ત્હમે લો.”

અઘ્યાશે અઝીઝમને તે બોગતથી છોડવી અને તેઓ દીલગીરી ભરી ચુપકીદીમાં થોડુંક વધુ આગલ ચાલ્યાં. થોડે દુર જવા પછી અઘ્યાશને ડોકર વાગી અને તે પડ્યો. અઝીઝમ પોતાના ધ્યારા શૌહરને ઝમીન સાથે ઝોરથી અફલાયલો જોઈને રડી પડી. પણ તેની મદદમાં જવા માટે તેને શક્તીજ નહીં હતી.

“ધ્યારી, ધ્યારી!” અઘ્યાશે ડચકું ખાતા કહ્યું. “આપણી બચ્ચીને છોડી જવા દે. તું તેને લઈ શકતી નથી, તેમજ હુંખી હવે તેને લઈને ચાલી શકતો નથી. ત્હારામાં તેમજ મ્હારામાં બેકમાં હવે ઝોર નથી, નાતવાન અને કમતાકત થઈ ગયાં છીએ. આપણે

બચ્ચીને લાઇશું તો આપણા જન ગુમાવીશું. આપણા જન બચાવવા હોય તો બચ્ચીને મરવા દે.”

અઝીઝમ કમકમી. મગર, તેમની ઝીંદગીના કમરાના દરવાજાને મોતના હાથો ખટખટાવી રહ્યા હતા. તે વાત તે બુઝી જઈ શકી નહીં. તે એકદમ રડી પડી, તેણે પોતાની બચ્ચીને ગળે લગાડી લીધી, અને બોલી “બચ્ચી, ખુદા હારીઝ. તુને છોડી જતાં મહારાં જીગર દુકડા દુકડા થઈ જાય છે, મગર લાચાર છું.” અને તેણે પોતાનો ચહેરો પોતાના શૌહર તરફ ફેરવીને કહ્યું:

“મગર આ ખડકપર તો નહીં, આ ઉજડ ખડકપર તો નહીં.” તે કાલાવાલા કરવા પડી “આપણા બચ્ચાને કોઈ જનવર ખાઈ જશે, મહારી ઓરણી લો અને એમાં વીટાલીને એને પેલા ઝાડપર મુકો. અરે, હું મહારી બેટીને સીફ આ ઓરણીજ આપી શકું છું અને ખીજાં કાંઈજ નહીં! અફસોસ, હું ઘણીજ કમનસીબ છું, કંગાલ નસીબની એક માદર છું.” અને તે ડચકાંપર ડચકાં ખાવા લાગી.

નાનવાન ઐયાશ ધસડાઈને તે ઝાડ નીચે ગયો અને ઝાડપર મુશકીલીથી ચઢીને તેણે તે ઝાડના એક જડા ડાંખલાપર તે બચ્ચાને ખાંધી મુકી.

તે પછી તે બેઠે ઘણી-ઘણીઆણી આહીસ્તા આહીસ્તા પોતાની કંટાલા ભરેલી મુસાફરી કરવા લાગ્યા.

અઝીઝમ ઘોડાપરથી ફરી ફરીને પોતાની બચ્ચી તરફ જોતી રહી ત્યાં સુધી કે જ્યાં સુધી તે ઝાડ જણાયું, પણ જ્યારે તે ઝાડ લાંબા તફાવતે દેખાતું બંધ પડ્યું કે તે કંગાલ માદરની છાતીથી

એક લાંબો નીસાસો નીકળ્યો, તેણે પોતાનો ચહેરો પોતાના હાથોમાં મુકી દીધો. અને મોટેથી રડી પડી. તે સાદુ ઐયાશના કાનોપર પડ્યો કે તે પોતાની કંગાલ યાદના ખ્યાલમાં આવી ગયો, અને તેણે પુર ગમથી પોતાની મ્હોરદારના ચહેરા તરફ જોયું.

અઝીઝમ રડતીજ રહી, અને તે પકળીથી જરા આગલ વધતા તેણે ખુબ પાડી “પ્યારા, પ્યારા” અને ઐયાશે જોયું કે અઝીઝમ થોડેથી હલી પડતી હતી. ઐયાશે તુરત તેને પોતાના હાથોમાં જીલી લીધી.

“મહાડે બચ્યું, મહાડે બચ્યું!” તે ઐયાશને ગળે વળગી ગલગલા આવાજથી બોલી “પ્યારા સરતાજ, હવે આપણે જીવી શકીશું નહીં, માટે ચાલો. ચાલો, આપણા બચ્યા આગલ ચાલો, કે આપણે ત્રણ જણાં એકબીજાની સાથમાં મરતી વખતે રહીએ.”

ઐયાશે પોતાની મ્હોરદારને સ્થમજવવાની કાશીશ કાઢી, મગર વ્યર્થ. ઐયાશના પોતાના અંતકરણમાંથી બાપીકા પ્યાર જોશ બાઈ રહ્યો હતો. અને તેથી, ઐયાશના આંસુઓથી તેની મ્હોરદારના આંસુઓમાં મલી ગયાં.

“અફસોસ, અફસોસ!” તે રડતાં બોલ્યો “શું આપણને કાંઈથી આશા નથી? આપણુ ત્યારે મરીજ જમશું. આવી કિસ્સા જગ્યાપર?”

“ચાલો આપણી બચ્યા આગલ જમએ અને ત્યાં જમને ત્રણે સાથે મરીએ” અઝીઝમ ફરીથી બોલી “અરે મેં મદારા બચ્યાને છોડ્યુંજ નહીં હવે તો કેટલું સાર થતે.”

ઐયાશે ઘોડાને પાછો ફેરવ્યો, મગર હવે તેનામાં તે શક્તી નહીં હતી કે જેથી અઝીઝમને ઉંચકીને ઘોડાપર મુકે. તેથી, ઘોડાને ત્યાંજ છોડી દીધો. અને તેઓ ઘસડાતાં પેલા ઝાડ પાસે ગયાં. ઝાડ પાસે જઈ પહોંચતાં તેઓએ જોયું તો એક મોટો નાગ ઝાડના તે ડાંખલા પર વીંટલાઈ ગયો હતો. અને તેણે પોતાની ફેણ તે બચ્ચાના માથા પર પહોંચી કીધી હતી. ઐયાશ અને અઝીઝમના પગલાંથી તે નાગે પોતાની વીંટ છોડી દીધી અને ત્યાંથી ચાલી જવા ગયો કે નબળા ઐયાશને જાણે સુર આવી ગયું, તેણે પોતાનું સઘનું ઝાર જમાવ્યું, અને પેલા નાગને પોતાના હાથમાંની લાકડીથી મારી નાખ્યો. પછી તે ઝાડપર ચઢી ગયો અને તેણે તે બચ્ચાને બાંધેલું છોડ્યું અને તેને તેની માદરના હવાલામાં આપવા ગયો. મગર, અઝીઝમ પાસે આવતાં તેણે અઝીઝમને ઝમીનપર પર પડેલી જોઈ. તેણે અઝીઝમને બોલાવી, મગર તે જ્યારે નહીં બોલી ત્યારે ઐયાશે તેને મરણ પામતી ધારી.

“અફસોસ!” બચ્ચાને બાળુએ મુકી દઈને તે કપાલ ઉપર હાથ મારી બોલ્યો. “કમતાકતીને લીધેજ એ મૈતને કરીબ થવા પામી. અરે, મહારી ખુબસુરત મહેરદાર, તું મહને છોડી ગઈ? આપણા મકાનપર ત્હારી ખીદમતમાં દાસીઓ રહેતી હતી, તું મુખમક્તના બીંછાણા પર સુતી હતી, અને તુને આરામો આસાદશની દરેક ચીજ મક્તની હતી. મગર, હીંચા તો ત્હારા દાકેલા શરીરની લારા પતથરોની ઝમીનપર પડી છે, ઉજડ જગ્યા ઉપર પડી છે, અને હીંચા હવે ત્હારાં મોંઢામાં રેડવા માટે પાણીનું એક ટીપુંબી નથી, ખુરાક નથી, કાઠ મદદબી નથી. અરે, મહારી ખ્યારી બચ્ચી મહેરદાર, મહારી વક્ષદાર નેક બાનુ, તુને આવી હાલતમાં જોતી એ

અતીખ્ય દીલગીરીભર્યું છે.”

તે પોતાની ઘણીઆણીને ઘણો આહતો હતો અને તે પોતાના દુખમાં મોટેથી પુકાર પાડી રહતો હતો, મગર, એક નાતવાન હાથ લંબાયો અને તેથી તેના દીલમાંનો ખુબ્બ જતો ચીરાગ પુર રૌશનાઈમાં આવ્યો. તે અઝીઝમનો હાથ હતો, તેની આંખો પણ ખુલી ગઈ, અને તે શીકું હસવા લાગી.

પ્રકરણ ૨ જી.

મદદ.

તેવામાં એકાએક તે ઉજડ પાહડી જગ્યાપર ત્રણ ઘોડેસ્વારો આવી લાગ્યા, જેઓ એમથી તેમ થોડુંકે તે તરફ કાંઈ શોધવા સાર કરતા જણાતા હતા, અને તે ત્રણમાંનો એક જે વૃદ્ધ હતો અને જેનો લીઆસ ભપકાભર્યો હતો તે ખુબ પાડી બોલ્યો “આએ તે ઝાડ છે” અને ઘોડેથી ઉતરીને તે તે ઝાડ પાસે ગયો. અને ત્યાં જ્યા પછીથી તેણે ખુશીના આવાજથી પુકારી કહ્યું “અને તેજ નાગ છે.” તે પીરમદની ખુબથી તેની હમરાહના બે જવાનો દોડી ગયા, એકે ઘોડાઓને પકડી રાખ્યા જ્યારે બીજો પોતાના શેઠની પાસે જઈ ઉભો. ઐયાશે જે નાગને માર્યો હતો તે નાગને તેઓ તપાસવા લાગ્યા. થોડીવારે પેલા ખુબ્બા શખ્સે કહ્યું “આ નાગને

કોઈએ હમણાજ મારેલો લાગે છે અને હું ધારું કે આ તરફમાં કોઈ માણસ હમણાં હશેજ. મહારી ઝીંદગી જેને બચાવી છે તેની તપાસમાં જવાની આપણી ફર્જ છે. હું આ નાગને મારી મારો જન બચવાનાર શખ્સને જરૂર બંદો આપીશ.”

અઝીઝ વાંચનાર, ગરદીશીમાં સપડાયલા તે ત્રણને બચાવવા માટે પાક પરવરદીગારે પરદા પાછલથી પોતાનો પ્યારો મીઠો હાથ મદદમાં તે અમન વખતપર બહાર કાઢ્યો હતો: અહહા ! પાક ખુદાની શાના—ધયું એમ, કે કંદહાર અને ધરાનની વચ્ચે વેપાર ચલાવનાર એક ખુઝેર્ગ વેપારીને (ઐયાશ અને તેની પ્યારી મહોરદાર અને એરી જે વખતે ભુક અને ખાસથી મરી જવાની આણી ઉપર આવ્યાં હતાં) તે આગલી રાત્રે એક સ્વપ્નો આવ્યો. વેપારીએ ખામમાં પોતાને એક પાદાડની જગ્યા આગળ ફસેલો જોયો. અને ત્યાંના એક ઝાડપરથી એક નાગને પોતાની તરફ ડાંખ મારવા આવતો જોયો. તે દેખાવથી વેપારીને ઉંઘમાં એટલી તો ધારતી લાગી કે તે ઝગડી ઉઠીને જ્યારે બાહ્યાણમાં બેઠો ત્યારે તેનું શરીર તમામ ધ્વજતું હતું. તુરતજ તેણે પોતાના સ્વપ્નાની તાસીર મનમાં વાંચી અને તે બડ બડ્યો “તે નાગ મહારો દુશમન છે અને જે તેને મારી નાખવામાં નહીં આવશે તો જરૂર તે કોઈ ને કોઈ દીવસે મહારો જન લેશે. તેથી સ્વપ્નામાં જોયલા પાદાડ તરફ હું જઈ અને તે નાગને મારી નાંખુ.”

પરવરદીગારે પાક દુખમાં ફસેલા આદમીએને કોઈ ને કોઈ વાતે મદદ પહોંચાડે છે: પેલા પીરામદનું સ્વપ્નું તો સીધું એક બહાણું હતું ! અને તે બહાણાથી પેલાને વહેમ ગયો, તે પોતાના માણસો

સાથે સહવારના પહોરમાંજ બહાર પડ્યો, સ્વપ્નામાં જોયલા પહાડને શોધતાં ચાર પાંચ દીવસખી થઈ જાય તે માટે તેણે ખુરાક અને પાણી પુરતાં જરૂરમાં સાથે લઈ લીધું, અને જ્યાં ઓપાશ હતો ત્યાંજ તે થોડીજ મુસાફરી પછી આવી લાગ્યો.

નાગને મારનારને શોધવા માટે તે યુજોગ શખ્સને બહુ દુર જવું નહીં પડ્યું, નજદીકમાં પહાડની આડમાં ભુકમરાથી મરવા પર આવેલાં તે ત્રણે હતાં.

“ પેલા જાડની નીચે પડેલા નાગને કાણે માર્યો તે ત્હમે જાણો છો ?” પેલા વૃદ્ધે અપ્રયાશને પુછ્યું.

“ તે નાગને મેં માર્યો ” અપ્રયાશ પડતાં પડતાંખી ઉઠીને પેલા યુજોગને ઈજ્જત આપીને કહ્યું “ આ મહારી છોટી વાડકીના શરીર આસપાસ ત વીટલાઈ ગયો હતો જેને મેં માર્યો.”

તે યુજોગ બોલ્યો: “ અમીરી ખસલહતના નેક શખ્સ, હું એમ સહમજ્જું છું કે તે નાગને મારવામાં તેં મહારો જાન બચાવ્યો છે ” અને તેણે પોતાના સ્વપ્નાની વાત કહી “ હું ત્હમને તેનો બદલો આપવા માંગુ છું. ત્હમને કેવી રીતે હું મદદ કરી શકું તે તે મ્હને આપ જણાવી દો. હું આપને બહુ તકલીફમાં જોડું છું.”

“ ખુરાક. પાક પરવરદીગારને ખાતીર થોડો ખુરાક અને થોડું પાણી આપો.” અપ્રયાશ એકદમ તે પીરમદના પગો ઉપર પડીને બોલ્યો “ મહારી મહોરદાર ખીચારી ભુકથી મરે છે.”

તુરંતજ તે ઘણી-ઘણીઆણીને ખાવાપીવા માટેની ચીજો આપવામાં આવી જે તેઓએ અતી ઘણી ઉતાવળથી ખાઈ પી પાક

ખુદાના શુકરાના કીધાં.

પેલા વેપારીએ પોતાના નૌકરોનાં ઘોડાપર ઐયાશ અને તેની મ્હોરદારને ખેસાડ્યાં અને ઐયાશે પોતાની મેટીને પોતાના ખોળામાં મુકી લીધી. તે વેપારીના મકાન તરફ જવા સાડ હવે તે છતી મુસાફરી શુર થઇ. ઘોડાક માઇલો કાપવા પછી તેઓ તે મુઝોર્ગ વેપારીના એક ઓળખીતાને ત્યાં જઇ લાગ્યા કે જે શખ્સ રમલ નાંખનાર હતો. તે શખ્સને બધી વાત કહેવામાં આવી, જેણે કહ્યું કે ઉજડ જગ્યાપર જન્મેલી અને માયાપથી તથા દેવાયલી તે બાળકી એક મોટી પાદશાહ બેગમ થનાર હતી અને ખુબસુરતીમાં બણી આજ્ઞા નીકલનાર હતી.

ઐયાશ અને અઝીઝમે તે બવિખ્યવાણી હસ્તાં હસ્તાં સાંભલી, અને ઐયાશ બોલ્યો “અમે ત્રણે લુકથી મરી જતાં હતાં, અને મ્હારી બેટી એક મોટી પાદશાહબેગમ થશે એ વાત ખચ્ચીતજ હસ્વા સરખી લાગે છે. અમે બન્ને તો માત્ર એવી દુઆ કરીએછ કે અમારું એટલું બચ્ચું જીવતું રહે, બસ.”

“આ વાત હસ્વા સરખી નથી.” તે રમલ નાંખનારે કહ્યું “સીતારાની ચાલ મોટી પડતી નથી. ઓ અમીરી ખસલહતના નેક ઐયાશ, ત્હમારી બેટી ધરાનના સીદા પાહાડમાં મુકેદ સીતારા મીસાલ જન્મી છે, મગર એક દીવસે તે કોઇ મોટી પાદશાહતની રાણી થશે, તખ્તની ખુલંદીપર ખીરાજશે.”

પ્રકરણ ૩ જી.

ખુલંદ બખ્ત.

પોતાના મદદગારનો ઘણો ઉપકાર માંની અઘ્યાશ હવે હિન્દુસ્તાનની મુસાફરીએ નીકળ્યો, અને થોડા દીવસ પછી લાહોરમાં મહોરદાર અને ખેટી સાથે આવ્યો. અઘ્યાશ પોતાના સગા અસીફખાનને ઘર રહ્યો, તે અસીફખાનના હોદ્દાના કારોબારમાં મદદ આપવા લાગ્યો, અને થોડા વખત પછી અઘ્યાશને પાદશાહ અકબરની રૂબરૂમાં જવાનો મોકો મળ્યો.

કોઠનીખી સાથે બલાઘ કાઢેલી કદીખી ફોફટ જતીજ નથી એવો પવિત્ર કુદરતનો નીયમ છે. અઝીઝ વાંચનાર.—પાદશાહ અકબરના પીદર હુમાયુનને પોતાના હુશમનોથી બચીને બ્યારે ધરાન જવું પડ્યું હતું ત્યારે આ અઘ્યાશના પીદરે હુમાયુનને મદદ કાઢી હતી. અકબર તે વાત જાણતો હતો, અને તેથી હમણાં જ્યારે અઘ્યાશ તેની રૂબરૂમાં આવ્યો ત્યારે પોતાના બાપને અઘ્યાશના બાપે કાઢેલી મદદ પાદશાહને યાદ આવી. પાદશાહ અકબરે અઘ્યાશને મોટી ઇઝઝત આપી, અને તેને પાદશાહીખાતાના કારોબારપર નેમ્યો, રહતા રહતા તેને ખઝાનચી બતાવ્યો, અને ધરાનથી હિન્દુસ્તાન આવ્યા પછીના થોડા વરસમાં તો તે અકલીમાદ-ઉદ-દઉલાનો ખેતાબ મેલવવા પામ્યો.

પેલી છોટી બચ્ચી જે હવે મોટી થતી હતી તેનું નામ મીહ-રૂનીસા યાને અઉરતોનો આફતાબ મુકવામાં આવ્યું. તે ખુબસુરત

છોકરી ગુલાબના ફુલની ખ્યારી ખ્યારી ફલીની માફક ઉછરતી ઉધરતી હતી, અને તેનું મગજ પણ તેજ મીસાલ અકલમંદીમાં ખીલકુલ ગુલાબના ખુશબુદાર હતું. જેમ સુર્ય પોતાના ચક્કરના તેજથી બધા રીતારાને ઢાંકી દે છે તેજ મીસાલ મીલરૂનીસાની ખુશસુરતી બધી ખુશસુરતીએને દબાવી દે તેવી ચક્કરી. તે ખુશસુરત છોકરી પોતાની સાથમાં રમનાર બધી છોકરીઓની સરદારી લેતી હતી, અને લાહેરના પાદશાહી આગમાં ખેતની વખ્તે મીલરૂનીસા બધી છોકરીઓની રાણી થતી હતી.

અઘ્યાશ અને અઝીઝમ પોતાની અતી ખુશસુરત છોકરીની કેળવણી પાછળ ઘણું ધ્યાન આપવાં લાગ્યાં. પાદશાહ અકબરના રાજ્યમાં કેળવણીનું બધું સુખ હતું અને તે કેળવણીના પ્રતાપે અમીર અઘ્યાશની બેઠી મીલરૂનીસા હીન્દુસ્તાનની અતી કેળવાયત્રી પાદશાહબેગમ તરીકે વખણાઈ ગઈ હતી. પાદશાહી ઝનાનામાં મીલરૂનીસા જતી હતી, અને ત્યાં અકબરની વડી બેગમ રોખીઆ સુલતાના અને સલીમની માદર પ્રખ્યાત જોધબાઈ તેને ખ્યારથી પોતાની પાસે રમાડતાં અને કેળવતાં. ચાલાક મીલરૂનીસા તે પાદશાહબેગમોની માથમાં થોડો થોડો વખત રહેવાના સખખથી ઘણી દુસ્વાર થઈ અને પાદશાહીખાનાના રસમે રવીશેથી માહીતગાર થઈ.

કેળવણીમાં તમામ પ્રકારે ખુશસુરતીનો તે આદતાબ મીલરૂનીસા બહરતો ગયો: તે સંગીતમાંથી કમાલ કરતી હતી, અને જવાન તે છોકરીના નાજુક ગલાંમાંથી જે મધુરો આવાજ નીકળતો હતો તેનીપર તો સલીમની માદર જોધબાઈ ગોયા પરવાના મીસાલ દીવાની બનતી.

પોતાની છોકરીની જવાની અને અતી ખુબસુરતીને લીધે તેને કોઇ જાળમાં ગીરફતાર કરે તેથી ગભરાઇને અઝીઝમ પોતાના શૌહરને કહેતી “પ્યારા, આપણી બેટીની ખુબસુરતી કોઇનેથી ધાયલ કરવાને પુરતી છે, અને હવે જો જલદીથી એની શાદી કરીએ તો સારી વાત થશે.”

પાદશાહ અકબરની દરબારમાં એક તુરકોમાન અમીર હતો, જેનું નામ આફતા જુલો હતું. આ અમીરે એક વખતે પોતે એક-લાએજ હત્યાર વગર સીંહને ચીરી નાખ્યો હતો અને તેથી પાદશાહે ખુશી થઇને તેને “શેર અફઘન” નો ખેતાબ આપ્યો હતો. આ ખેતાબ પછી આફતા જુલો નામ બુલાતુ ગયું, અને તે બાલાદુર શખ્સને બધાં શેર અફઘનના નામથીજ ઓલખવા લાગ્યાં હતાં.

આ હીમતવાન અને પ્રખ્યાત અમીર જે પાદશાહ અકબરની દરબારમાં ઘણો માનીતો હતો તેની સાથે અઘ્યાશ અને અઝીમની અતી ખુબસુરત લડકી મીહરૂનીસાને અદરાવવામાં આવી.

પ્રકરણ ૪ થું.

નીરાશ થયેલા શાહઝાદા.

પાદશાહ અકબરના રાજ્યમાં નવા વરસ માને નવરોઝની રાત્રે પાદશાહી મહાલના ઝનાના બાગમાં મેળો ભરવામાં આવતો હતો, જે મેળામાં દરબારના અમીરોની, રાજાઓની, ઝમીનદારોની અને પાદશાહના તમામ તાલુકદારોની ઘણીઆણીઓ પોતપોતાની તરફથી દુકાનો ખોલીને ખેસતી. તે બાનુઓ પોતપોતાને ગામથી નવી નવાઇની ચીજો લાવતી જેથી નવરોઝી મેળામાં તરેહવાર નવી અને કામતી-અચ્છી ચીજો મલી શકતી. મજકુર ચીજોના ખરીદદારો પાદશાહ પોતે, તેની પાદશાહબેગમો અને રાણીઓ, અને પાદશાહી કુટુંબની બાનુઓ હતી. આ નવરોઝ બાઝારની અંદર સીકું એકજ મઠ જમ શકતો હતો અને તે પાદશાહ અકબર પોતે હતો. જે બાનુઓનો ચહેરો હંમેશા નીકાળ પાછલ છુપાયેલો રહેતો હતો તે સુંદર ખુબસુરત ચહેરાઓના દર્શન તે રાત્રે અકબરની આંખોને થઈ શકતાં હતાં. જે વખતે કેટલીક અર્જ થતી અને કેટલીક રજામંદીઓ આપતી હતી.

પાદશાહ અકબરની વડી બેગમ રોખીઆ સુલતાનાએ નવરોઝ બાઝારમાં અઝીઝમ ખીલીને અત્તરની દુકાન ખોલવા કહી હતી. ગુલાબનું અત્તર બનાવવામાં અકતીમાદ-કદ-દડકાની તે ખુબસુરત ચહેરદાર ઘણી જાણીતી થઈ હતી, ઈરાનથી એ હુન્નર તે શીખી આવી હતી, અને તેણે નવરોઝી મેલામાં ગુલાબના અત્તરની એક

આરાસ્તા દુકાન ખોલી, જ્યાં પગ મુકતાંજ માણસનું દીમાગ તે પ્યારા પ્યારા ખુશખુશી તાઝગીમાં તર થઇ જાય.

તે અંતરની દુકાનપર પોતાની માદર અઝીઝમ સાથે મીહર-નીસા પણ બેઠી હતી. થોડે વખતે મેળામાં વાત ફેલાઇ રહી કે પાદશાહ આવી પહોંચ્યા છે. અકબર પોતાની માનીતી બેગમ સાથે મેળામાં ફરતો હતો, પોતાની પાદશાહતની જંગળો ભૂલી જમને તે એક દુકાનથી બીજી દુકાનમાં ફરી ડકકાની મસલીન, કશમીરની ઝરદોઝી, અને ગામગામોની હુન્નરમંદી જોતો હતો. આખીર તે ત્યાં આવ્યો જ્યાં અઝીઝમ બીબીની દુકાન હતી. અઝીઝમ રોખીઆ મુલ્કતાનના સાથ વાતે વલગી હતી, તેવામાં રોખીઆ અકબરની આગલ વધી કહેવા લાગી “જેહાંપનાહ, અકતીમાદ-ઉદ-દકિલાની ખાનુએ જે હુન્નરમંદીથી ગુલામનું અંતર બનાવ્યું છે તે ખરીદવાની હું આપ સરતાજને અર્જ કરું છું.”

અકબરે અઝીઝમ બીબીની દુકાનમાંના તમામ અંતરનું વજન પુછ્યું અને તે વજનની ખરોબરનું સોનું આપીને તે સવલું ખરીદી લીધું. તે વખતે અકબરની આંખો મીહર-નીસાના ચહેરાપર પડી જે છોકરી પોતાની નવજવાનીના બહારમાં સંતર વરસની ગુલેનવચા હતી. અકબરે એક પીતાની માફક તે લડકીના ખભાંપર હાથ મુકીને તેને મુઆરક્યાદી આપતાં કહ્યું “બેટી, મહારી દરબારમાં શેર અફઘન ઘણો મોટો હોદ્દા છે અને હું પોતેબી ત્હારા જેવી એક બેટીનો હાથ તે અમીરના હાથમાં મુકવાને વાસ્તે એક પળખી થોભું નહીં. અચ્છી લડકી, ત્હારા જેવી ખુબસુરતીની સંભાલમાં એક મઝયુત અને ઝોરાવર સરદાર જોઇએ. પાક ખુદા ત્હારા

સંભાલનાર તો છે, મગર શેર અફઘનની લાયકીઓને લાયક તું બેટી છે. ને શેર અફઘન જેવા બાહાદુર અને લાયક અમીરની બત્તી મહોરદાર થવા માટે પાક પરવરદીગાર તારો મદદગાર થાય.”

મીહરૂનીસા લગ્નગથી લાલ થઈ ગઈ. જ્યારે પાદશાહ અકબર ત્યાંથી પસાર થઈ ગયો કે તે પોતાની માદરની પાસેથી સટકાને મેળામાંના ગુલામજળથી ઉડતા ધુવારા તરફ ગઈ. ઝરદોઝીથી કીમતી અનેલી પોતાની સપાટ ત્યાં કાઢીને મીહરૂનીસાએ પોતાના પગપર જુદલતાં કપડાંની રૂપેરી દામન રહેજી ઇંચકી પોતાના ગોરા ગોરા પગો તે ધુવારાની ન્હાની તલાવડીમાં ડુબાડ્યાં અને છાંડરીયાના અદાથી ગમત લેવા લાગી. માહાતાબનું ડંડું સુદેહ સુદેહ અજવાળું મીહરૂનીસાના ખુબસુરત ચહેરાપર પડેલું હતું, તે ચહેરાના અજરપર પડેલા કાત્રાં ઝુદેહ ઘરાની રીતથી પહેડેલી મોતીની સેરે જુદા થઈને ખભાંપર એક તરફમાં જુદલતાં પડ્યાં હતાં, અને ગરદન આસપાસ તેવાજ કીમતી મોતીની એક માલા વીટલાઈને લટકતી હતી. પાદશાહ અકબરે શાદીની વાત કાઢી હતી, લેકીન આ ગુલેનવ-ચાથી તો તે વાત ઘણી દુર હોય તેમ તે એક બાળકની મીસાલ ધુવારાના પાણી સાથે ગેલ કરતી હતી!

આ વખતે શાહઝાદો સક્લીમ મેળામાં ફરતો હતો! તે ચોરી છુપીથી દાખલ થયો હતો, અને પોતાના પીદર મુહકની અચ્છામાં અચ્છી ખુબસુરતીઓને નીહાલતો તે વાતથી તેને અદેખાઈ ઉપજી હતી. સક્લીમે પોતાના મનમાં વિચાર કરી રાખ્યો હતો કે પોતે જ્યારે પાદશાહ થાય ત્યારે એવા એવા મેળા અનેક શુભ પ્રસંગે ભરાવવા. પોતાના વખતમાં એવા મેળાઓ કરવાના વિચારોના સ્વપ્નામાં

લીન થયેલા ધ્યાનમાં તે ધ્યાનમાં સહીમ તે ધુવ્વારા પાસે આવી સાગ્યો જ્યાંના પાણીમાં બેધ્યાનપણે ખુસ્લા પગો ડુબાડીને મીહર-નીમા ઉભી હતી. મીહરનીસાને જોઈને સહીમ છક થયો ! તે ગોયા પત્થરના પુટલા મીસાલ સ્તબ્ધ થઈ ઉભો ! તે ચહેરાની ખુબસુરતી અને તે શરીરનો દૌલદાર અચ્છો ઘટમ તેણે કદીખી અગાઉ જોયો નહીં હતો. તે વીચારવા લાગ્યો કે તે પોતે સ્વપ્નો જોતો હતો, ખાખમાં હતો, યા ક્રીન્દગીની ખીદારીમાં ?

“કેવી ખુબસુરત ? કેટલી બધી ખુબસુરત ?” મીહરનીસાનો હવે એકાએક તે તરફ ફેરવાયેલો ચહેરો જોઈને તે મનમાં બોલ્યો. તે બેઠેલી આંખો એક થઈ ગઈ, ચાર આંખો એકમેકમાં દુરથી મક્કી ગઈ, અને મીહરનીસા કોઈ ખેંચાણથી ખેંચાઈને શર્મથી જુલકી ગઈ. તેણે પોતાની ચશ્મો નમાવી દીધી. તે છોકરીને ક્યાં ખચર હતી કે તેના ખુલ્લું કીસમનનો સીતારો તે ધુવ્વારા પાસે પહેલવહેલી વખત તેની આંખોની સામે આવીને ઉભો હતો !

“ખુબસુરત બાતુ, આપ કાલુ છો ? કોઈ પરી છો કે જે ખીહીસ્તથી ચોરીજુખીમાં નહાસીને આ દુન્યાપર ભુલી પડી છે ?” સહીમે હસીને પુછ્યું, મગર તેની આંખો તો પ્યારની ઝંજીરમાં અસીર હતી.

મીહરનીસા હસી પડી. તેનો મીઠો વાજાંત્રીક ખુશ આવાજ હોટાથી બહાર પડ્યો : “નહીં, સાહેબ, હું પરી નથી, હું તો સીધી અકતીમાદ-ઉદ-દઉલાની લડકી છું.”

“અકતીમાદની બેટી ! ઓ, ત્યારે તું તેજ મીહરનીસા છે, જેની અતી ખુબસુરતીની વાત મહારા કાનોપર આવી પડી હતી.

સાંભળેલી વાતને હું સહરાધાતી સહમજતો હતો, લેકીન આજે હું તે માનું છું.”

“આપ કોણ છો?” શર્માઈને મીહરૂની સાથે પુછ્યું.

“હું? હું, સલીમ. પાદશાહ એકબરનો ખેટો.” મીહરૂની સાથે તેને જોવા છતાં ઓળખતી નહીં હતી તે જાણીને અજ્ઞયથી સાથે સલીમે જવાબ આપ્યો.

“કોણ? સાહેબ—આલમ!” મીહરૂની સાથે લગભગ ગભરાઈને કહ્યું; અને પછી સલીમને જુલકવા લાગી.

“ન જુલકો, હું આ બાગમાં એક સાધારણ માણસની માફક આપને મળું છું, માટે ન જુલકો.” સલીમે તુરત કહી દીધું “ચાલો, મ્હારી સાથમાં આ બાગની અંદર થોડુંક ફરો.”

મીહરૂની સાથે તે પાદશાહઝાદના શબ્દોને અપમાન કરી ન શકી, તે તેની ઇચ્છા મુજબ થોડી હીંચાં ત્યાં ફરી, અને પછી બોલી “મ્હારે મ્હારી માદર પાસે હવે જવું જોઈએ” અને તે એક હરણીની માફક ત્યાંથી સટકી ગઈ, અને પોતાની માદરની પાસે જઈ ઉભી.

હવે, સલીમનું દીલ તેના હાથોથી ગયું! શરાબની નશામાં જેમ એક આદમી સરશાર ખતી જાય, તેમ સલીમ પ્યારની નશામાં ગોયા મદહોશ ખતી ગયો! તે રાત્રી પછી સલીમના દીવસો બસ “મીહરૂની સા—મીહરૂની સા—મીહરૂની સા” નાજ પ્યાલોમાં પસાર થવાં લાગ્યાં.

એક દીવસે સલીમને વીચારમાં લીન થયેલો જોઈને તેને અચ-

પૂણથી દુધ પીવાડનાર તેની ખીદમત કરનાર ઔરત જોને તે “દુધ-મા”ના ઇલકાખથી બોલાવતો હતો તેને સલીમના માથાપર હાથ ફેરવીને કહ્યું “બેટા, શું વીચારમાં એટલો બધો ચીરફતાર છે?”

“દુધ-મા,” સલીમ ગલગલા આવાજથી બોલ્યો “તું અકતી-માદ-ઉદ-ઉડલાની બેટીને જોળામે છે?”

“હા, હું તેને જોળાખું છું” બારીક નજરોથી સલીમને જોતી રહીને તે ખુધ્યા બોલી “તું તેને વાસ્તે શું કહેવા માંગે છે? તે તો શેર અફઘન સાથે અદરાયત્રી છે.”

“હું તેને ચાહું છું” સલીમ બોલ્યો “અને દુધ-મા, ત્હમે મ્હને આ બાબદમાં મદદ આપજો. હું તેનીપર કાગલ લખવા માંડુ છું, અને ત્હમે તે કાગળ લખ જજો.”

“પણ શેરઅફઘન મીહરૂનીસા સાથે અદરાયલો છે.” તે વૃધ્ધ બાનુએ કહ્યું.

“સાહેબ-આલમને માટે શેરઅફઘન શું પોતાનો હાથ તે ખુબસુરતી ઉપરથી ઉઠાવી ન લે?” સલીમ બોલ્યો “દુધ-મા, તું જા, તું મ્હારો ખત લખ જા અને તેનો જવાબ લાવ.”

પ્યારના એકથી અનેક કાગલો લખાયા અને તેના જવાબો મળ્યા. અઝીઝમ ખીખી પોતાની બેટી માટે ઉમંગી બની હતી, અને તે ખુલ્લું નજર દોડાવતી હતી. અને, મીહરૂનીસાનુંખી મન તપ્તની તરફ દોડ્યું! મગર, સલીમની દુધ-મા ખીધી. તે ખુધ્યા જાણતી હતી કે પાદશાહ અકબરની નજરમાં શેરઅફઘન અને ઐયાશ બંન્ના માનવંત હતા. અને, આ કામની જો પાદશાહ, શેરઅફઘન, કે ઐયાશ

કોમનેખી ખજર પડી તો તેની પોતાની કમળખતી હતી! તેથી, સલીમની દુધ-માએ વધુવાર કાગલો નહીં લખવાની સલીમને સલાહ આપી, સલીમે છેવટનો એક કાગલ લઈ જવા ખુબ દબાણ કર્યું, અને જ્યારે તે ખુબ્યા તે લઈ જવા ખુશી થઈ ત્યારે સલીમે પરણવાને માટેનો પોતાનો છેવટનો ખર્ચો ઉભરો તે કાગલમાં ખાલી કરી દીધો!

ચીન્તા અને વસવસાને આધીન થઈને સલીમની દુધ-માએ તે કાગલ મીઠરૂનીસાના પીદરને આપી દીધો અને ઐયાશ તે વાંચીને એકરાર બની ગયો. તેણે તે કાગલથી પોતાની મહોરદારને વાકેફ કરીધી, જ્યારે અઝીઝમે તેને સલીમ તરફથી મીઠરૂનીસાપર આવેલા પ્યાર ભર્યા ખીજ કાગલોથી વાકેફ કરીધો. ઐયાશ પોતાની મહોરદારની નજર કંઈ ખુલ્લદીપર દોડતી હતી તે સ્વમશ્ન ગયો. પાદશાહી ગાંક સંધ્યાવામાં ફેટલા પેય વળના હતા તેથી ઐયાશ માહીતગાર હતો. વળી, ઐયાશ ઘણો અસીલ હતો, તે શેર અફઘનને આપેલા વચનનો ભંગ કરવા માંગતો નહીં હતો. તેણે પોતાની બેટીને પોતાની નજદીકમાં બોલાવીને કહ્યું “મહને સાંભલી લે, મહારી બેટી, કે શાહ-ઝાદાએ તુને ચાહી છે તે તેણે તુને એક ઘણું મોટું માન આપ્યા સમાન છે, અને મહારી જગ્યાપર કોઈ ખીજને આપ હોય તો તે તુરતજ શાહઝાદા સાથે પરણવાની તુને રજા આપે. મગર, હું જે બધું જોઉં છું તે ત્હારા માન અને સુખના ભવિષ્ય માટેજ. મહારી અચ્ચી, ત્હારીપર શાદીની માંગણી આવી છે-તે સીફ શાહઝાદાની પોતાની તરફથી આવી છે, અને ત્હારે એટલું યાદ રાખવું જોઈએ કે તેમાં પાદશાહ અકબરની ખુશી કે તેના હુકુમની રજામંદી નથી. વહી, એટલુંખી યાદ રાખજે કે કહિલને પાલવાવાસો માણસ હું છું, મેં શેર-અફઘનને કહિલ આપ્યો છે કે ત્હારો હાથ તેનાજ હાથમાં મુકવો.

આલા ખ્યાલાતોના અમીર અને આહાદુર શેરઅફઘનની તું અદરા-
યલી મહોરદાર છે. શેરઅફઘનની મહોરદાર તરીકે તુંને ખાત્રી ભરેલી
એક સારી માનવંતા જગ્યા મલશે, મગર શાહઝાદો “હાથ જે
તું પકડશે તો ત્હારા નસીબમાં વલી કોઇ જુદીજ જગ્યા રહેશે.
શાહઝાદો તો અત્યાર અગાડનો પરણેલો છે અને તેની મહોરદાર
રેખાબેગમ તરીકે ઓળખાય છે. વલી, શાહઝાદા સલીમની તે
મહોરદાર રેખા બેગમને ખુશરૂ નામનો એક છોકરોળી થયલો છે, જે
છોકરો અને રેખા બેગમ પાદશાહ અકબરના બહુ માનીતાં છે.
બેટી, શાહઝાદાને પરણવાથી તુંને કાંઈ શાહઝાદાના ઝનાનખાનામાં
પહેલી જગ્યા ન મલશે, અને હજુશુભી ભવિષ્યમાં શાહઝાદો બીજી
મહોરદારો વહીં કરે તેનીથી કોઇ ખાત્રી નથી. અને તેથીજ, તું
શાહઝાદાની ઘણી બેગમોમાંની એક તરીકે ઓળખાશે. વીચાર કર,
મહારી અચ્છી બચ્ચી, વીચાર કર, તું ત્હારી ઝીંદગીનો નાશ કરે
અને મહારા વચનનો ભંગ કરે તે અગાડ ખુબ વીચાર કર.”

પોતાના પીતાના શબ્દોની સચ્ચાઇ હવે મીહરૂનીસા સદમજ
ગઈ, અને શાહઝાદાને પરણવાથી તે તેની બીજી એવી કચકાંઠ
ન્દાની બેગમોમાંની એક કહેવાશે તે કારણે તેનાં મનમાં વસાવેલો
ખ્યાલખી પળટીને ટળી ગયો. તેથી, મીહરૂનીસાએ શાહઝાદાનું તે
છેલ્લું કાગલ તેની ઉપર પાછું મોકલતાં કહેવડાયું કે “અકમીતાદ
ઉદ-દઉલાની બેટી મીહરૂનીસા તો અત્યાર અગાડની પ્રખ્યાત શેર-
અફઘનની મહોરદાર થવા માટે અદરાઇ ચુકી છે.”

મગર સલીમ તે જવાબને હીકારતની નઝરથી જોવા લાગ્યો,
મગર તે તુરત પોતાના પીદર અકબર પાસે ગયો અને તેણે સમજાવી

વાત કહી દઈ પોતાના ખ્યારથી તેને વાકેફ કીધો. અકબરે તે બાબ-
દમાં વચ્ચે પડવા સાફ ના પાડી અને સલીમને તેની પોતાનીજ
ખ્યારી મ્હોરદાર રેખાભેગમના ચાહમાં સુખ માનવા કહ્યું.

નાસીપાસ થયલા સલીમે પોતાના પીઠરના ઓરડામાંથી બાહાર
નીકલતાં દાત નીચે હોટને “દયાબ્યો, અને મીહરૂનીસાના પેલા
જવાબના કાગઝપર ગુસ્સાથી હાથ માર્યો.—હજીબી સલીમ
ખામેશ ન રહ્યો. તેણે પાદશાહ નામવરની છુપેથી શેરઅફઘનને
પોતાની પાસ બોલાવ્યો, અને મીહરૂનીસાપરથી હાથ ઉઠાવી લેવા
કહ્યું. શેરઅફઘનની સાફ ના પાડી. સલીમે શેરઅફઘનને ડરાવવા
માટે તેને ધમકીઓ આપી. તે ધમકીઓનીથી કાંઈ અસર શેર-
અફઘનપર ન થઈ. વલી, સલીમે ઐયાશનેથી ધમકી આપી.

શેરઅફઘન અને ઐયાશને મલેલી ધમકીઓની ખબર પાદશાહ
અકબરને થઈ તેથી તેણે શેરઅફઘનને તુરતજ શાદી કરવાનો હુકમ
આપ્યો અને તે બર્દવાનમાં જઈ રહે તેથી તેને ત્યાંની એક કીમતી
ગંગીર ભેટ આપી. અકબરે, વલી, શાહઝાદા સલીમને અલાહબાદમાં
હોદો આપ્યો અને વગર દીલે અલાહબાદ ચાલી જવાનો હુકમ
કીધો.

સલીમ તુરતજ પોતાની માદર જોધબાઈ પાસે ગયો અને તેને
સ્હમજાવવા લાગ્યો કે પાદશાહ પાસે જઈને તેણે (જોધબાઈએ)
કાલાવાલા કરી શેર અફઘનને સહમજાવી મીહરૂનીસા પરથી હાથ
ઉઠાવી લેવા કહેવું.

“મહારા બેટા, અઝીઝ બચ્ચા” જોધબાઈએ સલીમને

૧૧૪ હિન્દુસ્તાનની ખુબસુરત પાઠશાહબેગમો.

કહ્યું “મીહરૂનીસા ખીજને અદરાયલી છે તેથી તું તેને ભુલી જા. ત્હારી પોતાની મ્હોરદાર કેવી ખુબસુરત અને પ્યારી છે તેનો ખ્યાલ કર. ત્હારા બેટા ખુશરૂની માતા રેખા મીસાલની સાફ દીલ અને સ્વાર્થ વગરની એકબી બાતુ આ દુન્યાપર તુને નહીં મલશે. રેખાને મેલવવામાં તું ધણોજ નસીબદાર છે, મ્હારા બેટા. રેખાને ત્હારી આંખોની સામે તું લાવ, અને અકતીમાદ-ઉદ-દઉલાની ખેરીના અગ્ન-યજ અહેરાને તું ભુલી જા.”

“માદર” સલીમ બોલ્યો “ત્હમારા શખ્દો અકલપસંદ અને સારા છે, મગર ત્હમે પ્યારની અસરને ભુલી જાઓછો. મીહરૂનીસાને હું જનોદીલથી આહું છું, તેની ખુબસુરતી તેને તખ્તની માલીક બનાવે તેવી છે, અને હું તેના સરપર તાજ મુકવા માંગુછું. રેખા સાફ દીલ અને ખુબસુરત છે અને ત્હમે કહો છો તેમ સ્વાર્થ વગરની છે, મગર તે સાધવી જેવી છે, તખ્તોતાજ કાંઈ સાધુ સાધવીઓ માટે નથી. મા, પ્યારી અમ્મી, તું મ્હારો પ્યાર જે મીહરૂનીસા માટે છે તેને ક્યાંથી સ્હમજે, તેથી હું ત્હારી સાથ ને બાબદપર વધુ બેલવા માંગતો નથી. મ્હારા પીદરે મ્હને કાલે અલાહબાદ ઉપડી જવાનો હુકમ આપ્યો છે, અને જ્યારે તુંબી મ્હારે માટે કાંઈ કરી શકતી નથી, તો સલામ, હું જાઉં છું.”

સલીમ પોતાના પીદરના હુકમ મુજબ તુરત અલાહબાદ ગયો. અને મીહરૂનીસાના શેરઅફઘન સાથ લાહોરમાં લગન થયાં. લગન પછી તે ધણી-ધણીઆણી બર્દવાનમાં ધણા પ્યારથી રહેવા લાગ્યાં. સલીમ તેમના લગનથી ધણોજ નાસીપાસ થઇ ગયો, અને તે નીરાશ થયેલો શાહઝાદો શેરઅફઘનનો દુશમન બની રહ્યો.

મીહરન્નીસાનું ઉંચું મગજ પોતાના બાહાદુર ધણી શેરઅફઘનની પવીત્ર સેવા કરવામાં સદા ઢલતું, અને તે ધણી નમાની રહેવા સાથે પોતાના શૌહરના કામોમાં ઉપ્યોગી થઈ. થોડા વરસ પછી તેમને ત્યાં એક બેટી જન્મી. અગીઆર વરસો સુધી તે ધણી-ધણી-આણી પોતાના દુખમાં દુખી અને સુખમાં સુખી ભાગીદારો તરીકે રહ્યાં, અને એકબીજાનાં પ્યારમાં ખુશ હતાં.

મગર, અગીઆર વરસો પછીના એક દીવસે અંગાલમાં ખખર મલી કે માહાન અને ભલો પાદશાહ અકબર જેના સુન્હેરી રાજ્યમાં હીન્દે શાંતી, આબાદી, અને એકસંપીની નેકી ચાખી હતી તે નેક પાદશાહ ખીહીસ્તમાં સીધાર્યો હતો.

માહાન અકબર મરણ પામ્યો, અને તેના તખ્તપર તેનો બેટા સલીમ, જેહાનગીર ચાને દુન્યાના છતનારનું નામ ધારણ કરીને, બેઠો — સલીમના તખ્તપર આવવાથી શેરઅફઘનના માતનો દીવસ નઝદીક અને નઝદીક આવતો હતો.

પ્રકરણ ૫ મું.

શેર અફઘનનું ખુન.

સલીમના પાદશાહ જેહાનગીર તરીકે તખ્તપર આવવાના સખખથી ચાલીસ રાત અને ચાલીસ દીવસ સુધી આગ્રામાં મોટી

૧૧૬ હિન્દુસ્તાનની ખુબસુરત પાદશાહબેગમો.

ધામધુમ અને ખાણીપીણી થઇ. પાદશાહતની દરેક જગ્યાપરના રાજાઓ અને અમીર ઓમરાઓ તાજપોશીની કીયામાં શામીલ થવા આગ્રા આવ્યા હતા, અને જ્યારે તેઓ પોતપોતાના મકાનો મહાલ તરફ પાછા ફર્યા ત્યારે તેઓ પોતાના મગજપર ભારી દુઃખાનો છાપ સાથે લઇ ગયા. આ તાજપોશીના મોકાપર સલીમે શેર અફઘનને પણ ખાસ તેડું કીધું હતું, અને શેર અફઘન પોતાની અતી ખુબસુરત મ્હોરદાર મીહરૂનીસા સાથે આગ્રા આવ્યો. તેના મનમાં શકનો ખ્યાલ પચાઇ થયો નહતો. મીહરૂનીસા માટે પાદશાહ જેહાનગીરે પોતાની શાહઝાદાઝીંદગી વખતે તલબ રાખી હતી તે વાતને વરસો ગુજરી ગયા હતા અને બાહાદુર મગર બોલો શેર અફઘનના ખ્યાલમાંથી તે બાબદ ગોયા બુલાઇ જવા પામી હતી, તેના અમીરી ખ્યાલોના મગજમાં એવું હવે ન રહ્યું હતું કે જે તેને ખ્યાલ આપી શકે કે પાદશાહ જેહાનગીર એક પારકા મદની મ્હોરદારપર હજુભૂખી નજર રાખતો હતો. બોલો અને અમીરી ખસલતનો નેકદીલ શેર, તે શું જાણે કે તેના પાદશાહની આંખો તે વખતેથી તેની મ્હોરદારની ખુબસુરતીમાં ડુબી રહી હતી !

પાદશાહ જેહાનગીર મોઝલો, ઝીંદદી, અને ઘાટકી હતો. મીહરૂનીસાની ખુબસુરતીએ તેની આંખોમાં ગોયા જાદુ ભરી દીધું હતું, અને તે પરવાના મીસાલ વરસો સુધી તે ચીરાગના ખ્યાલમાં મુરબ્બો હતો. અગીઆર વરસો સુધી મીહરૂનીસાની તસ્વીર જેહાનગીરના મનમાં સદા ખેંચાયલી રહી હતી, અને હવે તે પોતાને મોટો મલેકો જોતો હતો. મગર, પાદશાહ જેહાનગીર પોતાની રૈયતને સ્હેજથી કારણે ઉશકેરવા માંગતો નહીં હોવાથી તે આ બાબદમાં ધણે સંભાળભર્યો થવા આહતો હતો.

અંતકરણ પુરવંક માન આપતો હોય તે મીસાલ જોહાનગીરે શેરઅફઘનને ઘણી મોટી ઇજાતથી પોતાની પાસમાં બેસાડ્યો, અને વાત ઉપરથી વાત કરતાં જોહાનગીરે જોઈ લીધું કે તે ભોલા તુરકો-માનના દીકરામાં આગલી યાદનો ગોચા પડ્યાયોખી હસતી ધરાવતો નહીં હતો. પાદશાહ જોહાનગીરે હીકમતથી કામ લીધું: તેણે પોતાના એક મસલહતીને જાણે કશીમાં નહીં હોય તેમ શેરઅફઘન પાસે મોકલ્યો, અને તેની મારફતે જાણવા આહુતું કે તે (શેરઅફઘન) પોતાની મ્હોરદારને તલાક આપવા ખુશી હતો કે? ઉત્તમ મગજશક્તીના શેરે પોતાના જનનાં જોખમેખી પોતાની વ્હાલી મ્હોરદારથી દુર થવાની ના પાડી અને તલાકની સુચના કરનાર પેલા શખ્સને તેણે નફરતની નજરથી જોઈ થોડાક ગુસ્સાના શખ્સો કહ્યા.—જોહાનગીરે તે જાણ્યું, અને તેણે ઘણો વધારે સંભાળખરેસો થવાની કોશીશ કરી. શેરઅફઘન જોહાનગીરની પ્રજામાં એક પ્રખ્યાત પહેલવાન તરીકે મશહુર હતો અને લોકો તે ઉમરાવ ખસલહતના પહેલવાનને ઘણા આહતા હતા.

પાદશાહ જોહાનગીરે જાણે પેલા શખ્સની વાત પસંદ નહીં કરી હોય તેમ શેરઅફઘનને મોઢેથી તે ફરીયાદ ખાનગીમાં સાંભળતાંજ પેલાને (મનલખી ઢાંગથી) પોતાની દરબારથી દુર કરી. શેરઅફઘનને તે જોઈને પાદશાહ માટે પોતાને પયદા થયસો રહેજ વહેમ મનમાંથી તુરતજ કાઢી નાંખ્યો, અને પાદશાહ જોહાનગીરે બ્યારે આગ્રાથી પોતાની દરબાર દેહલીમાં ખશેડી ત્યારે તેખી તેની સાથમાં દેહલી ગયો. જોહાનગીરે દેહલીમાં અનેક અહાણાથી શેરઅફઘનને થોભાવ્યો અને રાખ્યો, અને ભોસો શેર પોતાની મ્હોરદાર મીહરૂનીસા સાથ દેહલીમાં દીવસો ગુઝારવા લાગ્યો. શેર અને

મીહર એક ધણીધણીઆણી પોતાના અતી ધણા બદાલમાં સુખી હતી તેટલાં એક બનાવ બન્યો:

એક દીવસે દેહલીમાં ખખર આવી કે થોડેક દુરના એક ન્હાના જંગલમાં એક અસાધારણ કદનો બહુજ વીકાલ વાઘ જોવામાં આવ્યો હતો. પાદશાહ જોહાનગીરે આ મોકો સારો જોયો, અને તેણે પોતાની સાથમાં શેરઅફઘનને અને પોતાના કેટલાક અમીરોને લીધા. પેલા વાઘની છુપાવાની જગ્યાની આસપાસ દુરથી કેટલાક માછલો સુધીનો એક ગોળાકાર ઘેરાવો ભરી લેવામાં આવ્યો, અને પછી આગ સળગાવીને તથા ઢોલતાસાના આવાજો કરીને પેલા વાઘને છેડી મુકવામાં આવ્યો. તે વીકાલ રાક્ષસે ગુસ્સાભરી એક ગર્જના જે કીધી તે કેટલાક અમીરોના હાંજન ગગડી ગયાં અને તેઓએ ચાહ્યું કે તેઓ દેહલીનો દરબારમાંજ પાછા જલદીથી જાય તો સારૂ. અમીરોનો ગભરાટ જોઈને જોહાનગીર હસ્યો. અને મસખરી કરતાં તેણે કહ્યું “છે કોઈ તહમારામાંથી એવો એકબી બાહાદુર કે જે એકલો એ વાઘની સામે થાય?”

પાદશાહના શખ્દો સાંભળીને અમીરોના ચહેરા શીકા થઈ ગયા, અને તેઓ એકબીજાના ચહેરા જોવા લાગ્યા. આખીર, તેઓ બધાની આંખો શેરઅફઘનની તરફ ફરી. તે બાહાદુર તુરકોમાન ચુપચાપ ઉભો હતો. તે એટલો બધો તો નમાનો હતો કે બીજા અમીરોને શર્માદગી નહીં પહોંચે તે સારૂ તેમની ધાસ્તી તરફ હસતો નહીં હતો. મગર, તેણે વીચાર કીધો કે જે પાદશાહનો બોલ કોઈબી ઉપાડી ન લે તો તેણે પોતે ઉપાડવો.

ધાસ્તીભર્યાં મન છતાંબી તણુ ઉમરાવોએ પાદશાહના માનીતા

થવાની લાલુચ થોભાવી નહીં અને તેઓ આગલ વધીને જોહાન-ગીરને નમ્યા. તેઓએ પોતાના હત્યારો હાથમાં લીધાં અને પાદશાહની રજા માંગી. જોહાનગીરે તેમને રજા આપવામાં ધીલ કીધી. અને તે મનમાં આહતો હતો કે શેર અફઘન વાધ સામે જાય, વાધને હાથ માર્યો જાય, અને તેની મ્હોરદાર મીહરન્નાસાને તે પોતાને હાથ લે! મગર, જ્યારે શેરઅફઘન બોલ્યો અને હાલ્યો નહીં ત્યારે જોહાનગીરના ગલામાં ગુસ્સાનો ધુંવો ગુચવાયો. તે પોતાનો ગુસ્સો છુપાવવા માંગતો હતો, અને તેથી તેણે પેલા ઓમરાઓ સાથે વાત કરવા માટે જમાન ઉપાડવા ઇચ્છી કે તેજ વખતે શેરઅફઘનનો દમા-માદર આકાર તેની તરફ આવવા માટે હાલ્યો. જોહાનગીર તે જોઈને મનમાં ધણે ખુશી થયો.

શેરનો સાફ આવાજ નીકળ્યો, અને તેની હીમમતભરી વાત સાંભળીને ત્યાં ઉભેલા સર્વે અમીરો ગોચા પળવાર ડંગ થઈ ગયા: “એક વાધની સામે હત્યારથી હુમલો લઈ જવો તે કામ બેસલાહ અને નામદાના છે. પાક પરવરદીગારે માણસોને, તેમજ વાઘોને, અવ્યવો અને નસો બક્ષી છે. માણસોને વધારામાં તે અંકકલ બક્ષી છે જેનાથી હીકમને તે પોતાનું ઝોર આઝમાવી ફતેહ મેલવી શકે.”

તે ત્રણે ઓમરાઓ તે વાત દહેશતથી સાંભળી. “નહીં, નહીં” તેઓએ વાંધો લીધો “ઝોરમાં તો સમજા માણસો વાધથી કમતર હોય છે. વાધ તો સીફ હત્યારથીજ મારી શકાય.”

તે સાંભળીને શેરઅફઘન મગરરીથી બોલ્યો: “ત્હમારી બુલ છે, તે માટે હું જો પાદશાહ નામવરનો હુકમ હોય તો ખાત્રી કરી આપું.” અને પોતાની તલવાર અને દાલ જમીનપર ફેંકતા તે પેલા

ઘેસવાની અંદર કુદીને વાધના મુકાબલામાં જવા તૈયાર થયો. જેહાનગીર જોકે મનમાં તો ખુશ થઈ ગયો હતો, છતાંબી તેણે શેર અફઘનનો હાથ પકડીને ખેંચતા કહ્યું “નહીં, નહીં, શેર, આ તો હું જે બહાદુરીની આશા રાખું છું તેથીબી વધુ થઈ જાય છે.”

મરહુમ પાદશાહ અકબરના વખતમાં એક સીંહને પછાડીને તેનું ડાચું ચીરી નાખનાર આ પહેલવાને હવે આજે પોતાની આખર ઘોડામાં ન જવા દેવાની લાલચ કીધી, અને તેથી તે પોતાના વીચારને દુર કરી શક્યો નહીં. પાદશાહના હાથમાંથી નમનતાઈ ભરી અદાથી છુટો થઈ જતાંજ તેણે કહ્યું “પાક પરવરદીગાર મહારો મદદગાર.” એટલું બોલીને શેરઅફઘન તે વાધની સામે જવા પેલા ઘેરાવાની અંદર કુદી પડ્યો.

અજબબીથી જોનારાઓ ગોયા પત્થરના પુતલા મીસાલ થઈ થઈ ગયા. શેરઅફઘનની હીમત સાર બધાઓએ વખાણ કીધી, મગર તેના ભુલભર્યા કામ માટે તેઓ કમકમ્યા. હીમતવાન શેરઅફઘને વાધ સામે કુદતાનીસાથે વાધના ચહેરાપર એક મુકકી ગુમાવી દીધી તે જોઈને પાદશાહ જેહાનગીરબી ધડીભર પોતાના ઘાટકી તે મનસુખાને ભુલી ગયો. ગુસ્સે થયેલો વાધ પાછલ હતીને એક મોટી ગર્જના સાથે શેરઅફઘનના શરીરપર કુદ્યો અને શેરઅફઘન તે વાધને લડીને દુર કરવા લાગ્યો ! હત્યાર વગરના તે બાહાદુર પહેલવાન અને વાધની લડાઈ પાદશાહ અને તેના અમીરોએ દમ રૂંધી નાંખનારી ચુપકીદીથી જોઈ. આખીર, ઝખ્ખી અને લોહુલુવાન થયેલા શેરઅફઘને જ્યારે પેલા વાધને પોતાના શરીરથી છુટો કરીને ઝમીનપર પટકી નાખ્યો અને તેના સરને ઝમીનપર અફાલી અફાલીને તેને મારી નાખ્યો ત્યારે ઓમરાઓએ, ખુશાલીની ચીખ અને તાલીઓની

જે મર્જના કાંધી તેથી ગોયા પાદશાહ જેહાનગીરના કાનોખી બહેરા મારી ગયા! જેહાનગીરે દાંતમાં આગલી કરડી લીધી!

મીહરૂન્નીસાએ પોતાના પ્યારા શૈહરે કીધેલા હઝોલનાક પ્રાકમની વાત મગરૂરીથી સાબળી, મગર ન્યારે શેરઅફઘનનું લોહુ-આહુદા શરીર પાલકીમાંથી બહાર કાઢવામા આવ્યુ ત્યારે તે મબરાક કે નેનો ધણી તે ઝખ્મોથી મૌતના હાથોમાં જઈ પડે. અઠવાડીયાઓ ના અઠવાડયાં સુધી મીહરૂન્નીસાએ પોતાના ધણીની મારવાર ચાલુ ખાંત અને ઝહમતથી કાંધી, જે વખતે અનેક વાતો તેના કાનોપર આવી પડી. શેરઅફઘન ન્યારે થોડો વખત પછી વાત સાબલવા અને તેનો જવાબ આપવા પુર શક્તીમાન થયો ત્યારે મીહરૂન્નીસાએ પોતે સાબલેલી વાતો તેની આગલ કહી દીધી અને ફેહલીથો તુરતજ નીકલીને બંદવાન જવાની ખુશી બતાવી. શેરઅફઘન તે સાબલીને લખ્યો, અને તેણે મીહરૂન્નીસાને ખાત્રી આપી કે તે સાબલેલી વાતો અફવા હતી. તેણે વધી વધારામા પોતાની ધણીઆણીને કહ્યું કે પાદશાહ તેઓનો ધણો સારો દોગ્ત હતો.

શેરઅફઘન ન્યારે ચાલવા હાલવાને શાનીવાન થયો કે તે જેહાનગીરની ફરિયારમાં જેહાનગીરને માન આપવા ગયો. પાદશાહે તેને મળે લગાડયો, અને કહ્યુ “મહારા મરહુમ પીતાજી નામવરે લ્હમને “શેરઅફઘન”નો ઇલકાબ આપ્યો તે તદ્દન ખરોજ છે.” અને પછી જેહાનગીરે તેને મજબૂત આપીને બેસાડયો અને પોતાને મલકા બીજે દીવસે પાછો બોલાવ્યો.

બીજે દીવસે શેર અફઘન જેવો પાદશાહી મુલાકાતે જવા ગયો કે મહાલની સામેના રસ્તાપર તેને એક છોડાયલો હાથથી મલ્યો.

૧૧૪ હીન્દુસ્તાનની ખુબમુરત પાદશાહબેગમો.

અજાયબી તો એ હતી કે તે રાખે ત્યાં એકબી માખુમ જગાનું નહીં હતું ! અને શેર અફઘનને પેતાને એકેયો પરતા હાથારની ગયરહા કરીમા તે હાથથી મામે ફરી ગયયો જોયો તેની પામે તેના કમર-ખદમા મહેલુ એકાખજર હતુ જે તેજો ખેચી કાઢ્યુ, જેવો પેયો હાથથી શેરઅફઘાનપર ધમી ગયો કે શેર પોતાનું તમામ બાજુ જોયા વાપરીતે પેલા ખજરથી તે હાથીની નુર છેડ મળા આગવથી કાપી નાખી. પાહાડ જંવા તે મોગા જનવરે દખની એક ચીખ મળી તે તમમર ખાવા લાગ્યો, અને મકિનના તરફીયા માગતો એ-મોગા આરાજ સથ ઝગીનપર તે અરવાયો.

પાદશાહ જેહાનગીર આ બતાવ મહાનની એક મરીમાર ! ધુપાઈ ધુપાઈને જોતો હતા તેજેજ ગેમકવનને મારી નખાવા માટે તે હાથીને તે વગે પામ જોડી મારતા હતા અને જ્યાર તેણે તંત્રુ - બાઝી આ બીજવાર પશુ ધામ માતો ગઈ ત્યારે તેણે ફાતપર ફત કચકચાવ્યા અને ગરબાથી પોતાના ખગપર મુઠો મગી.

તે માહાદુર તુરનેમાન પેતાનું ખજર મકા પાડુ અને મહાલમા પાદશાહ જહાનગીરને જન્મ માર્યો તેજો બેન્તાનેવાર તે હાથીનીજ વાત કાઢી અને પદશાહી જનવરખાતાના એક જનવરને મારી નાખવા માટે તેણે પાદશાહની મરી માગના ઉમેયુ 'જેહાપતાહ, મહારી ઝીંદગી બચાવવા માગજ માત મે તેને માર્યો'

શેરઅફઘનની બાહાદુરી અને તાકતની તે વાત મબળી કાઠક ગભગયલો જેહાનગીર ટુંકમા બોલ્યો, અને તેણે શેરઅફઘનને જ વાતી જલદીથી રજા આપી. શેરઅફઘન ધીરે ધીમે પોતાના ઘર તરફ ગયો અને તેણે ઘર જઈને મીલકતનીમાને તે વાત જ્યારે ફહી

ત્યારે તે ખુબસુરત ચહેરા અને આકા મગજની બાનુએ પાદશાહ-
પર પોતાનો શક જમ્ય છે એવું જાહેર કીધું. બોલા શેરઅફઘને
હસીને મીઠરૂનીસાના ગાલપર આંગણી મારી કહ્યું “ મહારી અચ્ચી
અઝીઝ, પાદશાહ તે ઝમાનાને બુઝી ગયો છે.”

મીઠરૂનીસાએ તે નહીં માન્યું, અને તુરતજ બંદવાન ચાલી
જવાની મઝી બતાવી. પહેલાં તો શેરઅફઘને બંદવાન જવાની ના
પાડી, મગરે મીઠરૂનીસાએ જ્યારે કલાવાલા કીધા ત્યારે શેર પીગ-
લ્યો, તેણે બીજે દીવસે પાદશાહ જેહાનગીરની તે માટે રજા માગવાનો
ઠરાવો કીધો. — બીજે દીવસે શેરઅફઘને પોતાની બંગાલની જગીર-
પર જવાની જ્યારે પાદશાહથી રજા માંગી ત્યારે જેહાનગીરે કામખી
બહાણીથી તેને રોક્યો નહીં. જેહાનગીરનું અંતકરણ તેના નીશકલ
થયલા પાખી મનસુબાને યાદ કરીને ડંખવા લાગ્યું, જેથી તે શેરને
રોકી શક્યો નહીં. તે દીન પછીને દીવસે તે એક ધણીધણીઆણી
પોતાની અચ્ચી લયલાને લઈને પોતાને મકાન બંદવાનમાં પાછા ફર્યા.

છ મહીના શાંતીમાં પસાર થયા, અને તે પછી વલી પાદશાહ
જેહાનગીરે શેરઅફઘનનો નીકાલ કરવાનો વીચાર મઝમુત કર્યો.
તેણે ફત્વ નામના એક પોતાના મસલહતી અમીરને બંગાલાનો
સુબો નેમ્યો. પાદશાહ જે આબદમાં નીરાશ થયો હતો તેને અમલમાં
સુકવા માટે કુતુબ તૈયાર થયો, તેણે શેરઅફઘનપર હુમલો કરવા
અને તેને મારી નાખવા માટે બાહેના લુચ્ચાઓને રાખ્યા. મગર, તે
વાતની જ્યારે મીઠરૂનીસાને ખબર થઈ ત્યારે તેણે પોતાના ધણીને
બાહાર જવાઆવવા નહીં દીધો. છતાંબી શેરે પોતાના ઘરની
આસપાસમાં તો બંદોબસ્ત રાખ્યોજ નહીં, કેમજે તે પોતાના બળ-
પર મુસ્વાક હતો.

એક રાતના બ્યારે શેરઅફઘન પોતાના કુતુબખાનામાં, 'કીતાબો રાખવાના કબરામાં, વાંચતો બેઠેલો હતો ત્યારે કુતુબના માથુસોને મોકો મળ્યો. તેઓ તેની મોડી રાત સુધી વાંચવાની તબીબતથી માહિતગાર થઇને ખાસ તે ઝોરડામાં ઝઝકલાના વખતથી આવી છુપાયા હતા. વાંચતાં વાંચતાં શેરની આંખ લાગ મઠ જે વખતે ખુનીઓએ બાહાર નીકળીને તેનાપર સામટો હુમલો કરવાનો વીચાર કીધો, મગર તેમાના એકે મોટેથી કહ્યું "એક માથુસપર આપણે બધા તુટી પડીએ એ નામહી છે, મહીનો તેમાં છે કે એને ઉઠાડીને એકેક માથુસ એની સાથ લડીએ."

તે આવાજ શેરના કનોપર પડ્યો કે તે મીરલે શેર કુદી કઠ્યો. અને, તે બોલ્યો, "રાસ્ત ગોફતી." તેટલું બોલીને તેણે પોતાની શ્વમશીર મ્યાનથી બાહાર ખેંચી કાઢાડી અને લડવા માટે બાહાર આવવા પેલાઓને કહ્યું. પેલાઓ બાહાર નીકળ્યા પણ તેઓ તે બાહાદુર પહેલવાનને કાંઇપી મળ કરી શકે તે અગાઉ પોતેજ ઝખ્મી થયા અને જન બચાવી ત્યાંથી ન્હારી ગયા. જે શખ્સે શેરઅફઘન સામે સામટો હુમલો નહીં લઇ જવાની પોતાના સાથી-ઓને સલાહ આપી હતી તેણે તે લરજધરમાં બાગ નહીં કીધો હતો, અને તે શેરના ઝોરડામાંજ ઉભો હતો. શેરે તેને શાખાસી આપી, તેને મોટું ધનામ આપ્યું, અને તે ધરજંગમાં તેના માથુસોની કેવી દાર મઠ હતી, તેની ખબર કુતુબને કહેવા રવાના કીધો.

બાહાદુર શેરઅફઘનની આ ચોથી વખતની મોટી બાહાદુરી હતી, અને બ્યારે તે વાતની લોકોને ખબર પડી ત્યારે તેઓએ તેની શેરદીલીપર આફરીનનો વરસાદ મોખા વરસાવ્યો. મગર, મીઠરનીસા અતી શીકમંદ બની રહી.

એક સનના માહાતાબના સુંદર ચાંદરણામાં શેરઅફઘન અને મીહરન્નીમા પોતાના બાગીચામાં ફરતાં હતાં જે વખતે મુજબના એક ઝાડની પાસે અટકી ઉભીને મીહરન્નીએ એક સુંદર મોઢુ પુલ તોડી એક મીઠા મીઠા હસ્તા સાથે પોતાના પ્યારા ઘણીને આપ્યું. માહાતાબની સુંદર ઠડી રૈશની તે ખુશસુરત ચહેરાને અતી દમા-મદાર બનાવતી હતી જે જોઇને શેરઅફઘને કહ્યું “ મહારા અંતક-રણની રાણી ” મહારા આત્રા શાંત મકાન માટે ત્હારી ખુશસુરતી સરખાવતી નથી. ત્હારી ખુશસુરતીના બદલામાં તો પાદશાહી મહાલ તુને જોઇતો હતો.”

દુખનો એક મોજો મીહરન્નીમાના ખુશસુરત ચહેરાપર ઉઠી રહ્યો અને તે અજાયબી સાથે બોલી પડી. “ મહારા પ્યારા સરતાજ, કોઈ વખતે નહીં અંત આજે ત્હમે એવી વાત કેમ કરોછો ? હું ત્હમારા ધરમા મુખી છું તો મહારે પાદશાહી મહાલને શું કરવું છે ? પ્યારા સરતાજ, મહને તો ત્હમારા શાત મકાનમાંજ સુખનો સુખ દેખાય છે. હું તો ઇચ્છું છું કે પાદશાહ મહારો ખ્યાલ મુકી દે. આજે ત્હમે એવું બોલીને મહારા દીવનં દુખ દીધું છે. બોલો, પ્યારા સરતાજ, મહને વચન આપો કે ફરીયાદી કદીખી ત્હમે એવા કઠોર શબ્દો ત્હમારા પ્યારા પ્યારા મુખથી નીકલશે નહો.”

ઉપલી વાતચીત પછીને થોડે દીવસે બગાલાનો સુબો કુતુબ બંદબાનમાં ચોકકસ મીઠકનોની તપાસ માટે આવ્યો. તે આવ્યો તે દીવસે શેરઅફઘન તેને મલકા જવા માટે તૈયાર થયો. મીહરન્ની-સાથે તેને નહીં જવા માટે ઘણો રહમજાવ્યો, મગર શેર તેને પદાવી લઇને કહ્યું કે પાદશાહ જોડાનગીરના માનને ખાતીર તેન-

પ્રતીનીધી કુતુબી મુલાકાતે તેજે જુવુન તો એ. મીલકન્નીસાએ પોતાના ધણીને જતો મમળીર નીમયા બેગો.

કુતુમે શેરને મેટી હાંમન આપી આ તો તેની માથમા તેજે થોડે રતે સ્વારા કીડી મગર, એકએક કુતુમ ચોલી ગયો અને તેજે કદયુ કે તે પોતે હાથપર સ્વારા કરને બદલાનમા મોટા ડામથો નાખ્ય થવા માગતો હતો. એટલુ બાંધાત થોડી પણ નહી ગઈ કે કુતુમો એ નકર શેરબકતનને ગળે પડયો કે શેરે તેના થેડાને મર્યા હતો. આ સામનીરે કુતુમ શેરપર હેડયો, શેર પેલા જુકાને મારતા ધમ્મા. લેડીન, તમ્મ રતે પેલા નકરે શેરના પગોપર પડીને ઝડેન યાકુ કે તેજ તે કુતુમના, હેરાથી તમ્મ જુદા કદયુ હતુ શેરબકતન તુરુત પ્રત્ય ન્દમજી ગરા અને તે કુતુમ પર ધસે કુતુમે શમશીર મારતા નાગ તત્તારત ગમી હતી. પણ તે શમશીર મારે તે અગાડ શેરબકતની સામનીર તના મરપર તુડી પડી અને ખીજી પણ તે કુતુમ એ લગ્ન બનીને ઝમીનપર પડયો. કુતુમના માળુપો જેઓ પ્રપત્તમા સામીય હતા તેઓ શેરબકતનપર સામટા તુડી પડયા અને તેઓ એ તે બહાદુર પટેલરાતન ખુન કાઢ્યું.

પ્રત્ય અને પોતાના ધણીના ખુનની ખમર મીલકન્નીનાને મલી, જેમે પોતાના ધણીની વાન મગાડી અને સામ સાલવાની તહયાગી કીડી. મગર, મીલકન્નીમાના ઘરર કુતુમના માળુસા ચડી આવ્યા અને તેઓએ કુતુમના ખુન માટે હન્માકનો નાંવ કાઢ્યા!

મીલકન્નીસાએ તેઓને ન્દમજાગરા, મગર તેઓ તે તેના મકાનને ઘેરાને પાઠશાહી હુકમની રાહ બેગા બેકા. હેલકીમા ખમર ગમ્મ, અને પાઠશાહે હુકમ મોકલાવ્યો કે શેરબકતની, મીલકન્ની

તમામ જન ધરો લેવી અને તેના ઘણીના ગુન્ધાને માટે તેની
વીજ્યા મીલકતનીસાને જવાબ આપવા સાર દેહલીમાં પકડી લાવવી!
મીલકતનીમા! તેને પકડીને દેહલી લઇ જવામાં આવી

પ્રકરણ ૬ હું.

તુરમહાલ.

મીલકતનીસાને દેહલી લઇ જવામાં આવી, અને ત્યાં મહાલમાં
મરહુમ પાદશાહ અકબરની વડી બેગમ અને પાદશાહ જહાંગીરની
સાવકીમા રોખીઆ સુવતનાએ તેને ઘણી ઇજાઝતથી પોતાની પાસે
બેસાડી અને તેને પોતાની સાથમાં મહાલની અંદર રહેવા માટે
ફર્યું. મીલકતનીસાએ મહાલમાં રહેવાની ના પાડી.

મીલકતનીસાની આમદ અને મહાલમાં રહેવાની તેની નામઝોની
વાત પાદશાહ જહાંગીરને કાને પડી, અને તેથી તેણે તેને પોતાની
પાસ ખાસ દરબારમાં બોલાવી. મીલકતનીસાની પાંતકી પાદશાહ-
નશીનીના અયવાન તરફ લઇ જવામાં આવી અને તેને તે દીવાન-
ખાનાના દરવાજાપર ઉતારી મુકી કે પાદશાહે મીલકતનીસાને પોતાની
હુકુમમાં જવાનો હુકમ કીધો. જહાંગીર જ્યાં બેઠો હતો ત્યાં
બુલકાવેલા સરથી મીલકતનીસા આગત વધી. પાદશાહે તેને પોતાની
તરફ આવી આવતી બોધ, અને તે વખતે તેને તે જાનો યાદ

આવ્યો કે જ્યારે નવરોઝી ખાત્રારના ઝનાની મેળામાંના ગુલાબ-
જળથી ઉડતા ફુવારામાં છોકરીયાના અગ્રથી મીહરૂનીસા પોતાના
પગો પાણીમાં ડુબાડીને ઐજ મેલવતી હતી. તે ઝમાને ગુઝર
પામ્યો હતો અને તેની હમરાહ મીહરૂનીસાની લડકીયાના અદાઓ
થી ગુઝર પામી હતી, હમણાં તો તે દમામદાર આકાર ખુશ્નુરત
અંડરતી નકશો પેશે નઝર કરતો હતો. જો કે છેડેથી હવામાં ફડફડ
ઉડતી નીકાળના કપડાએ તે આગલ વધતા આકારના નકશો સુરતને
બંધ રાખ્યો હતો, મગર તે કપડું કાંઈ તે ખુશ્નુરત શકિતો હમને
છુપાવી શકવાને સામર્થવાન થયું નહીં હતું. સાદી માદી મીહરૂની-
સાના દાગીના વગરના ખુશ્નુરત ઘટમારા ગોલ હાથો ઉડતા નીકાળને
પકડવાની ટોશીશ કરી રહ્યા હતા, મગર તેનાથી તો અઝોરથી
જેહાનગીર ઝખ્મી બની રહ્યો હતો !

જેવી મીહરૂનીસા તખ્તના પગો પાસ આવી ઉભી કે પાદશાહ
જેહાનગીરે રહેજ આગલ નમીને કહ્યું “ખુશ્નુરત બાનુ, માદર
રોખીઆએ મહાલમાં આપેલા આલીશાન કમરામાં રહેવાની આપે
ના પાડી છે એવું મેં સાંભળ્યું છે. બાનુ, આ તો સીફ કામ
અજાડ ગોઠવણ છે. મેં તો ત્હમને દેહલી મહારી સાથ પરણવા માટે
બોલાવ્યા છે, અને દેહલીમાંજ રહી સુખી થવા ત્હમને હોંયા લાવ-
વામાં આવ્યા છે.”

પાદશાહ જેહાનગીરનો આવાઝ નીકલતાજ મીહરૂનીસાએ
પોતાના સરને રહેજ ઉપર ઉઠાવ્યું હતું, મગર તેનો વાક્ય ખત્મ
થતાંજ તેણે મગરૂરીથી તે સરને ટટાર કીધું અને અજાયબીની
ફાદી આંખોથી તે પાદશાહને જોવા લાગી. લગભગ ચાર વરસોની

વાતપર જેહાનગીરનો સાદ સાંભળીને મીહરનીસા જે હસતું હતી હતી, તે હસ્તું હવે તેના ગાલમાં ખાડા પાડતું નહીં હતું. તખ્તના કદમો પાસ ઉભેલી મીહરનીસા એક રીકા અને સ્તબ્ધ પથરના પુટલા મીસાલ તે વખતે લાગતી હતી, મગર જેહાનગીર તે આકારના જાદુમાં એવો તો જલકડાઈ ગયો હતો કે તે તેને “મહારી મીહર” કહીને બોલાવવા તત્પર હતો.

હવે તેનો આવાજ જેહાનગીરના કાનો પર પડ્યો અને તેણે તે સાંભળ્યો “હજરત, આપના મહાલમાં હું રહી શકતી નથી. મહારી સાથ પરણવાની વાત મહેરબાની કરીને આપ કરશે નહીં. મહારા ધણીને ઘાટકી રીતે મારી નાખવામાં આવ્યો છે અને હું જે કાંઈ માંગું છું તે સીધું મંજૂર છે.”

“ગંધ ગુઝરી જુલો જાઓ” જેહાનગીર બોલ્યો “તમને હીંચા છે અને તમને સુખી રાખવાને માટે હું મહારેથી બની શકતું સંબંધ કરીશ. પરણવાની ઇચ્છા કરનાર હું છું. મીહર, તું મહારી અતી વહાલી મહેરદાર થશે, મહારી માનીતી પાદશાહ બેગમ થશે. આપણે ધણા વરસો સુધી આ મૌકા માટે યોગ્યા છીએ અને હવે આપણે સુખી થઈશું.” પાદશાહ જેહાનગીર વધારે આગલ જુલકયો. મગર, મીહરનીસા લલચાઈ નહીં. તે મગરેથી બોલી:

“જેહાંપનાહ, હું એવા કેઈ મમોકા માટે યોગીજ નથી, હું તો મહારા અમીરી ખસલહતના ધણી સાથ સુખી હતી. અને હવે હું જે માંગું છું તે એટલુંજ કે મહારા ધણીના ખુનીઓની તપાસ ચલાવવી અને તેઓને તેમના ઘાટકી પાપી કામ માટે તેમને ખુરે ફેંકે પોંદ્યાડવા.”

“તે કામ તો આપણે મહારા ન્યાયધીશો પર છોડશું.” ચર્ચા જાન જોહાનગીરે ચીકણા ચોપડા લઈએ વાખ્યા “આપણે માટે, તો આપણને આપણો વીચાર માન કરવાનો છે. મહારા તખ્ત પર મહારી હમરાહ બેસવા માટે તું મહારી પહેલી બેગમ કહેવાશે. તારા પ્યારા પ્યારા સરપર હું પાદશાહી તાજ મુકીશ, અને તમામ હિન્દુસ્તાન તુને માન આપશે અને પોતાની પાદશાહ બેગમ તરીકે તુને ચાહશે.”

મીઠરૂનીસાની આંખો ચમકી અને તે ઉપલા વાક્યો પુરા થતાં જવાબમાં સાફ ધીકકારથી બોલી, “હું તાજ કે તખ્ત માટે દરકાર કરતી નથી. એક તાજ, જહોજલાલી, એક મહાલ, કે તખ્ત મહારી આગલ શું છે? મહારાં તો જે હતું, મહારો ઘણી, તેનું ખુન થયું છે, અને તે ખુન માટે હું તમારી પાસે ઇન્સાફ માગું છું, ઇન્સાફની અર્જ કરું છું, ઇન્સાફ, સીફ ઇન્સાફ ચાહું છું, તે મ્હને આપો અને તેમ કરીને મહારી પર મ્હેરખાની કરો, અને મ્હેરખાની કરીને કીમતી તખ્તને છુછા જેવા ખાલી શબ્દો પર ન ગુમાવો.”

તેના ધીકકાર, તેની સાફ નામરઝીથી પાદશાહ જોહાનગીરે છેડાયો: “છુછા જેવા ખાલી શબ્દો.” તે ગુસ્સાથી પડ્યો પાડી પુકારી પડ્યો “મહારા શબ્દો છુછા જેવા નથી અને તેમ નથી તે તું શીખશે. મેં તુને હાંપી બોલાવી કે તુને મહારી મહારદાર બનાવું, મહારી પાદશાહ બેગમ બનાઉં, તો તે મહારી માગણીને તુચ્છકારી કાઢી છે. તુને નથી જોઈતો મહાલ, તુને નથી જોઈતી જહોજલાલી, તો તેમાનું કાંઈપી તુને નહીં મલશે. કીલ્લામાંનો એક ઔરડો તારા કપડખાનું બનશે, અને રાજ તરફથી નામેશી પામેલાંઓ જે કુકડા

પામે છે તે તુને મલશે. જા, અને જખને તે મેલવ.” તેણે હુકમ કર્યો અને તખ્તના મસન્દમાં તેણે પોતાની પીઠ નાખી દીધી.

મીહરૂનીસા મગરરીથી ફરી ગઈ. મગર, તે દીવાનખાનું છોડી જતી હતી ત્યારે પાદશાહના શબ્દો તેના મગજમાં ઘુમી રહ્યા અને જ્યારે તે પીલકીમાં બેઠી ત્યારે તે મનમાં બડબડી: “સીફ એક એરડો, એક કચદી, કીલ્લામાં, નામેશી! એમ બોલીને એ શું કહેવા માંગતો હશે? એ બધું મ્હારેથી કેમ સહન થશે?”

મીહરૂનીસાને દરબાર હોલથી લઈ જવામાં આવી, અને કાલ્લામાંની એક સઉથી અંધારી કોટડીમાં તેને કચદ કરવામાં આવી. તેનો સ્વભાવ મગર અને ગુસ્સાખાજ હતો, અને તેના આત્માએ તે પડતી અને કચદી હાલત માટે ગોયા બળવો ઉઠાવ્યો, અને તેની આંખો આંસુના દરીઆખમાં ડુબતી રહી. આખીર, સુલતાના રોખીઆ અને જોધબાઈ મીહરૂનીસાના એરડામાં જવાની રજા મેલવી શકી. અને, જોહાનગીરની માદર જોધબાઈ મીહરૂનીસાને તે અંધારી કોટડીથી પોતાના મહાલમાં લઈ જવા માટે પોતાના બેટાને સ્હમજાવવામાં દાવી શકી. તેથી, મીહરૂનીસા જોધબાઈની સાથે જઈ રહી. હીંચા તેણે છ વરસો પસાર કર્યા.

આ છ વરસોના પહેલા બે વરસો સુધી તો પાદશાહ જોહાનગીરની માદર જોધબાઈ અને સાવકી માદર રોખીઆ સુલતાનાની સ્હમજાવતથી જોહાનગીર તરફનો મીહરૂનીસાનો ધીકકાર કમતી થતો ગયો. મીહરૂનીસા એ છ વરસો દરમ્યાન જોધબાઈ સાથે ફકટ ખાતી પીતી રહી, લેકીન તેણે કાંઈપી પૈસા મેલ્યા નહી. છતાંપી, તેણે ભરી ગુદી, સીવીસાંધી, અને ચીત્ર કલાનો પોતાનો હુન્નર અજાવી પૈસા

૧૩૨ હિન્દુસ્તાનની ખુબસુરત પાદશાહબેગમો.

બેલવવા માંડ્યા. મીહરૂનીસાએ વલી એક નીશાલ કાઢી જેમાં તે બાતુઓને, છોકરીઓને, અને દાસીઓને બરવા ગુઠવાનું કામ શીખવવા લાગી. અને તેમ કરતા થોડાજ વખતમાં પોતાની હુશયારી અને જુનરથી મીહરૂનીસા મહાલમાંના તમામ પાદશાહી ઝનાનખાનામાં માનીતી થઈ અને સઘલીઓ તેને નુરમહાલના નામથી બોલાવવા લાગી. નુરમહાલ યાને મહાલની રાણી.

હવે મહાલમાંની નુરમહાલની હુશયારીઓની વાતો પાદશાહ જેહાનગીરના કાનોપર પડવા લાગી. મગર તે ધીકકાર સમુલ્લેખો જુલી ન જઈ શક્યો હતો, કે જે દરબારમાં તેણે અનુભવ્યો હતો !

વખત; આખીર, વખતે મીહરૂનીસાને નરમ બનાવી અને હવે તે કાંઈ જેહાનગીરને યાદ કરવા લાગી. શાહઝાદા સલીમ તરીકે પહેલ બહેલી વખતે તેણે જેહાનગીરને જોયો હતો અને તે વખતે તેને કેવા પ્યારથી તે યાદ કરતો હતો, તેણે કેવા પ્યારભર્યા કાગલો મોકલાવ્યા હતા, તેણે પ્યાર માટે કેટલાં ફાંફાં માર્યા હતાં, અને દરબારમાંથી તેણે પ્યાર માટે કેવા શબ્દો ઉચ્ચાર્યા હતા તે બધું હવે નુરમહાલ યાદ કરવા લાગી. હવે તો તે પોતે જેહાનગીરને ચલાવા લાગી: તે પાદશાહને પોતાને હાથે બનાવેલો તુરો બેઠ આપવા એક દીવસ ગઈ, મગર જેહાનગીરે ચહેરો ફેરવી લીધો. વલી, નુરમહાલને હાથનો બનાવેલો મોરના પીછના ગુંઠણ કામનો એક પંખો જોધબાઈ તરફથી પાદશાહપર ગયો, જેહાનગીરે તેની કારીગીરીને બહુ વખાણ્યો અને પોતાની માદર તરફથી બેઠ આવેલા તે પંખાને અતી વફાલથી પોતાની પાસમાં રાખવા લાગ્યો. મગર પાદશાહ જેહાનગીરે જ્યારે જાણ્યું કે તે પંખો નુરમહાલને હાથનો બનાવેલો હતો ત્યારે તેણે તે

કચ્છાઈને બાળુએ મુકી દીધાં । લેડીન, તેને પાછો તે પખો થોડે
વખતે ઉચ્છી લીધો અને તેની કારીગીરી બારીકીથી જોવા લાગ્યો.

મકરણ ૭ મું

નુરજહાન.

મરહુમ પાદશાહ અકબર હરમાલ સીફ નવરોઝની રાત્રે ઝનાની
બાઝારનો એક મેજો બરાવતો હતો, મગર પાદશાહ જહાનગીર તો
સાલમા અનેક સારા પ્રસંગે તેવા મેજા બરાવતો. એવો એક મેજો
બરાવ્યો, જેમાની તમામ દુકાનો પર ફક્ત “નુરમહાલ” અને “નુરમહાલ”
નુજ નામ ધણા ખ્યાલની બોલાતું રહ્યું. નુરમહાલના અતી ચાલાક
મગઝમાથી નીકલેલી હુન્નરમંદીની તરેહવાર ચીઝો તે ઝનાની બાઝા-
રમા દીપી નીકલી હતી: મેજાની લગભગ તમામ દુકાનોની દીવારો
પર નુરમહાલના મદરેસાની મુશજજરો ઓળવેલી હતી, અને નુરમ-
હાલને હાથના બનાવેલા ચીત્રો રાણીઓ અને એમનો દુકાનો પર
જોઈને જહાનગીર તબજુજ રહી મનમાં વખાણ કરતો હતો. અબજબી
તો એ હતી કે જહાનગીર પોતેબી પેલા મોરના પીછનો બનાવેલા પખો
લઈને મેલામા ફરતો હતો । તે જોવા માટે નુરમહાલ તો ત્યાં ન હતી,
મેકીન જહાનગીરની માદર જોધબાઈ તે પખો જહાનગીરના હાથમા
જોઈ હસતી હતી.

મેળા પછીને એક દીવસે જોધખાખએ પોતાના આલીશાન દીવાનખાનામાં ઝીઆફતની એક મજલીસ બોલાવી, જેમાં તેણે પોતાના એટા જોહાનગીરનેથી તેડું કાઢ્યું. જ્યારે જોહાનગીર પોતાની માદરના તે આલીશાન કમરામાં દાખલ થયો ત્યારે નુરમહાલ ખીજ કટલીક ખાનુઆ સાથે એક બારીની પાસે ઉભેલી હતી. તેણે પોતાના વીધવાપણ્યનો સુફેદ પોષાક સજ્જો હતો અને તેના કાલા કાલા ઝુલ્હે માત્ર તે પોષાક અને તેની ચામડીના સુફેદ રંગપર કાલાશ તરીકે દેખાતો હતો. તેના સાદા દેખાવથી તો તે ઝાંરખી ઝીઆદા દીખી રહી હતી. જોહાનગીરની નજર અચ્છી રવેશે પડે તેથી જોધખાખ બોલી: “નુરમહાલ, હાંયા નઝદીકમાં આવ, પાદશાહ નામવરતા દરશણ કર.”

નુરમહાલ આહીસ્તા કદમ ઉઠાવીને પ્રગટ બેઠીલીથી આગલ આવી, અને જે કીમતી મુખમલની ચ્હાર પાછપર માદરની પાસે જોહાનગીર બેઠેલો હતો ત્યાં આવતાંજ તે ચુકણો પર પડી ગઈ અને ઝમીનપર હાથ લગાડીને પછી તે હાથ પોતાના કપાળ પર તેણે મુક્યો. તેમ તરલીમ બળવી નુરમહાલ ઉઠીને ઉભી થઈ અને પછી ઝમીન તરફ નજર નાંખીને નીચે નમાવેલી ચશ્મેથી તે ત્યાં ઉભી રહી. અહ્હા! નુરમહાલના મુખથી બહાર પડેલા શબ્દો તે વખતે જોહાનગીરને અતી ધણા શીરીનો ખુશચુકતાર લાગતો. કેમ ને, ફરીથી જોહાનગીર તે આકારને જોઇને અમલની માફક ઝખ્મી થયો હતો. હવે, જોધખાખએ નુરમહાલને ત્યાં બેસવા કહ્યું, મગર નુરમહાલ ત્યાંથી સટકી ગઈ. જ્યારે પાદશાહ તે ઝોરડામાંથી રવાના થયો કે તે નુરમહાલને માટેનો નવો સ્વપ્નો પોતાની પ્યાર ભરી આંખોમાં ફરીથી જોતો ગયો.

પાદશાહ જોહાનગીરની પોતાની વડી રાજપુત બેગમે જો કે તેનો પ્યાર હતો હતો, મગર આ નુરમહાલમાં તો તે અજ્ઞયમ ખેંચાણુ જોતો હતો ! રેખા બેગમ તો જોહાનગીરને મન થોડીકવાર માટે આકાશથી ઝમીન પર ઉતરેલું એક મુદ્રાવ હતું, મગર નુરમહાલને તો જોહાનગીર પોતાના તખ્તે તાજની ભાગીદાર માનતો હતો. રેખાને જોહાનગીર સાંધવી માનતો, જ્યારે નુરમહાલને તે પાદશાહ બેગમ નરીકે રાજની લગામ સંભાલે તેવી ધારતો હતો. પોતાની માદરના ઓરડામાં નુરમહાલને ફરીથી જોશ પછી જોહાનગીરનું દીલ ફરી એકવાર ચોરાઈ ગયું, તેનો ગુસ્સો ઉતરી ગયો, તેનું દીલ તેના પોતાના હાથોથી જતું રહ્યું ! જોથી, તેણે પોતાની માદરપર કહેવડાવ્યું કે નુરમહાલના પોતાના કમસમાં તે નુરમહાલની મુદ્રાકાતે જવા માંગતો હતો.

વખત મુકરર કરવામાં આવ્યો, અને જોહાનગીરની સાથે જોધબાઈબી ગઈ. નુરમહાલ તેમને દરવાજા આગલથી ધક્કત આપીને અંદર લઈ ગઈ. પાદશાહ જોહાનગીર તો નુરમહાલના ઓરડાનો સણુગાર જોઈને છકક થઈ ગયો, અને અજ્ઞયમી સાથે તેણે જોધુ કે જ્યારે નુરમહાલે પોતે તમામ સાદો પોષાક સજ્યો હતો ત્યારે તેની દાસી-ઓએ ઉંચામાં ઉંચો પોષાક પહેર્યો હતો. તે જોઈ તેણે પુછ્યું : “નુરમહાલ, આપ તો તદ્દન સાદા લીખાસમાં છો, અને આપની દાસીઓ આવા ભપકા ભરેલા પોષાકમાં ?”

પોતાની દીલગીરીને હવે ત્યાગ કાઢી હોય તેમ નાઝુક ખુશ આવાઈથી નુરમહાલે જવાબ આપ્યો : “જેહાંપતહ, જેઓ ખીજના તોફાર હોય તેઓએ પોતાના માલીકોની ખુશી મુજબના કપડાં પહે-

રવા જોમએ. એ દાસીએ મહારી નોકર છે અને હું મહારી ખુશી મુજબના ઉંચામાં ઉંચા લીલાસ એમને ખાસ પહેરાઉં છું. મગર, હું પોતે તો, એ દુન્યાના ગીરફતાર કરનાર પાદશાહ જેહાનગીર, હું પોતે તો ત્હમારી મોકર છું, ત્હમારી દામ્તો છું, તો મ્હારે ત્હમારી ખુશી મુજબના કપડા પહેરવા જોમએ. એણે આપ નામવરની શી મર્જી છે ? ” નુરમહાલના આવાજની મીઠાસ, તેની નમનતાઇ, તેનો નરમ હપકો, એ બધાથી જેહાનગીર ગોચા છતાઈ મથો. અઝીઝ વાચનાર, મીહરન્નીસાના બુલદ બખ્તનો વખ્ત હવે નઝદીક હતો.

“નુરમહાલ, હું તુંને ચહાઉ છું, માગ તુંને જે માગવું હોય તે. હું તુંને મહારી પાદશાહ બેગમ બનાવીશ.”

નુરમહાલે, જેહાનગીરની આખોમાં પોતાની આખો નાખી, એજ જેહાનગીરે તેને પોતાને એકવાર ક્યદ કરાવી હતી તે વાદ કરીને હવે તેણે જોયું કે મોકો મરો હતો, હવે વખ્ત આવ્યો હતો કે જ્યારે તે (જેહાનગીર પોતે) તેના ક્યદી બની રહ્યો હતો, તેના ખ્યારમાં ખીલકુલ ખીરફતાર હતો. જેથી, તે તેને સતાવવા બોલી, “પાદશાહ, હું તો એજ માગુ છું, અને તે કામગીર નહીં મગર બદવાન પાછી જવા માગુ છું.”

જેહાનગીર અતી મોટી દીલગીરીથી ફર્યો, તેણે પોતાના કદમાં દરવાજા નરફ ફેરવ્યા, અને તે ત્યાંથી ચાલી મથો. તેની માદર જોધબાઇ તેની પાછલ ગઇ.

એ દીવસ પછી નુરમહાલ જ્યારે ગુહતી બેઠી હતી ત્યારે તેના ઓરડાનો અલગો દરવાજો ખોલીને પાદશાહ જેહાનગીરની વડી બેગમ રેખા દાખલ થઈ. તે પોતાને માન મલે તે અગાઉ જાણી,

ઝટે નુરમહાલ પાસે બેસી ગઈ, અને પાદશાહ જોહાનગીર સાથે પર-
ણના માટે તેને સ્થગનવત્તા લાગી! તે સ્વર્ગ વગરની બાનુએ
પોતાનો દરજ્જો નુરમહાલને આપી દેવાની ખુશી બતાવી, તેણે નુર-
મહાલ જોહાનગીરની વડી બેગમ તરીકે આજખાશે એમ કહ્યું.
નુરમહાલ તો અબ્બાસીના ગર્ક થઈને પોતાનું સર્વે સર્વ અપણ
કરનાર તે બીનસ્વાર્થી બાનુને ફાટે ફાટેડોળે જોતી રહી. રૈબાબેગમ
ગઈ, અને પોતે જોહાનગીરની વડી બેગમ થશે તે જાણીને નુરમહાલ
રાત્રી થઈ. થોડાજ વખત ગયો નહીં કે નેના ઓરડામાં જોધખાત
દાખલ થઈ, અને નુરમહાલે પાદશાહ સાથે શાદી કરવાની પોતાની
મર્જી બતાવી.

પાદશાહ જોહાનગીર નુરમહાલની મુલાકાતે તેજ દીવસે આવ્યા.
અને તેણે ચાલીસ મોતીઓની એક માલા નુરમહાલને ભેટ આપી જે
માલામાલા દરેક મોતીની કીમત સહાઈ હજાર રૂપાના સીકકાઓ હતી.
લગભગ ચોવીસ લાખ રૂપાના સીકકાઓની અતી બારે કીમતની
તે માલા ભેટ આપીને પાદશાહ ગયો કે લગનની તૈયારીઓ કરવા
માટેનો તેણે હુકમ આપ્યો.

આખીર, પાદશાહ જોહાનગીરની મીલકતની સા ઉર્ફ નુરમહાલ
સાથ શાદી થઈ, અને તે દીવસથી પાદશાહે પોતાની તે પાદશાહ
બેગમને નુરજોહાન બાને દુન્યાની રકિશનીના નામથી બોલાવવા માંડી.

નુરજોહાન અને નુરજોહાન વગર પાદશાહ જોહાનગીરનો એક
બી દીવસ ગયો નહીં, તે પોતાની પાસે તેની હાજરી દરેક ઠેકાણે
ધમ્મકો હતો! દરબાર હોલમાં બેસે ત્યારે બી પાદશાહ જોહાનગીરને
પોતાની પાસે પોતાની મહોરદાર નુરજોહાન તો પહેલેજ બેઠતી હતી.

મગર પરદો કરવો પડતો હોવાથી દરબારમાં તખ્તની પછવાડે નુરજેહાન માટે ખાસ બેઠક બનાવવામાં આવી હતી. પાદશાહી તખ્તની પાછલ લાકડાની આર બનાવી લેવામાં આવી હતી જેની પાછલ નુરજેહાન બેસતી અને તે પરદામાંથી હાથ બહાર કાઢવા માટે એક આકોર્ષ રાખવામાં આવ્યું હતું જેમાંથી નુરજેહાન હાથ બહાર કાઢતી અને પાદશાહના ખભાંપર તે હાથ મુકતી. પાદશાહ તખ્તપર બેઠો હોય તે સધળો વખત નુરજેહાનખી જેહાનગીરનાં ખભાંપર હાથ મુકીને પાછલના તખ્તપર બેસતી.

નુરજેહાનથી પાદશાહ જેહાનગીર પોતાને અતીપ્ય મોટું સુખ મહેલું રહમંજતો હતો અને તેથી તે પોતાના જન પ્રાણ મીસાલ નુરજેહાનને આહતો. ખ્યાર શું ચીઝ છે તેનો અનુભવ સીક જેહાનગીરને ત્યારેજ થયો કે જ્યારે તેને નુરજેહાન મળી. નુરજેહાનખી પોતાને મળેલા આલામાં આલા દરજ્જાનો અચ્છી રવેશે ઉપયોગ કરવા માંડ્યો. પોતાના લગન પછી નુરજેહાને પોતાના પીદર ઐયાશને વઝીરે આઝમનો હોદ્દો આપ્યો, ઐયાશ ખરેખર ઘણો ભલો માણસ હતો અને તે જ્યારે રાજનો વઝીર થયો ત્યારે તમામ રૈયત ઘણીજ ખુશી થઇ ગઇ. પોતાના પીદરની મદદ સાથે પાદશાહ બેગમ નુરજેહાને રાજના દરેક સ્થલે અનેક સુધારા વધારાઓ કરીયા. વલી, નુરજેહાને દરબારની શોખા વધારવા દરબારને એક ઘણાજ આલીશાન મકાનમાં ફેરવી નાખી, અને તે કરવા છતાંખી દરબારી ખર્ચો તેણે ઘણીજ અચ્છી કુશલતાથી ઓછા કરાવી નાખ્યા. વલી, પાદશાહ જેહાનગીરે પોતાના રાજના સીકકાઓપર નુરજેહાનનો અહેરો છપાવ્યો અને તે રીતે નુરજેહાનના સોતાના તથા રૂપાના સીકકાઓ તમામ હિન્દુસ્તાનમાં તે વખતે વપરાવા લાગ્યા.

વરસો પસાર થતા ગયા, અને નુરજેહાનના પ્યારમાં જેહાનગીર ગાયા દુન્યાપર ખીહીસ્તની મગ્નહ મેલવતો રહ્યો.—મગર, વરસો પછી નુરજેહાનને કોઈ કોઈ વાર લાગતું કે તેમને માટે કોઈ હરકત નહીંક આવતી હતી. નુરજેહાને આવતા ખ્યાલથી પોતાને દુર રાખવાની કોશીશ કરી, મગર નહીં.

પાદશાહ જેહાનગીરની ઝીંદગીના છેલ્લા વરસો દરમ્યાન તેને દમનો રોગ લાગ્યું પડ્યો, અને તે રોગ રહતા રહતા એટલો બધો તો ઝેર પકડતો ગયો કે તેને હવા ફેર માટે કશમીર જવું પડ્યું. જેહાનગીર અને નુરજેહાન કશમીર ગયાં, મગર નુરજેહાને અતી મોટી દીવગીરી સાથે જોયું કે પાદશાહની તખ્તીઅતમાં કાંઈની ફર્ક પડતો નહીં હતો. તેથી, કશમીરથી તેઓ પાછા દેહલી આવવા નીકળ્યા જે વખતે જેહાનગીર એટલો બધો તો ખીમાર થઈ ગયો કે તેને પાલકીમાં ઉચકી લાવવો પડ્યો. પાલકીની લગોલગ નુરજેહાન રહેતી, અને રસ્તામાં તે પોતાના ઘણીને ખુશ રાખવા માટે તરેહવાર વાતો કરતી, કવિતાઓ બોલતી, અને ગાયણો ગાતી, મગર નહીં, માનના હાથે જેહાનગીરની ઝીંદગીના દરવાઝાને ખટખટાવતા હતા એમ નુરજેહાને જોઈ લીધું, અને તેથી તે જેહાનગીર નહીં સાંભળે કે નહીં જોય ત્યારે ખુબ રડી લેતી. આખીર જેહાનગીરની તખ્તીઅત અતીખબ ખરાબ થઈ મઠ જેથી નુરજેહાને “મતી”ના ગામડામાં પાલકી ધોભાવી અને ત્યાં ઉતારો લઈ રાત અને દીવસ એક કરી જેહાનગીરની બરદાસ્ત કરી. લેકીન, પાક પરવરદીગારનો હુકમ થયો હતો તેથી નુરજેહાનની ગમે તેટલી મહેનત નકામી હતી: પાદશાહ જેહાનગીર પોતાની મહોરદાર નુરજેહાનના હાથોમાં મરણ પામ્યો, મરતી વખતે તેની આંખો તેની પોતાની “દુન્યાની રૈશની”

ના ખુબસુરત ચહેરાપર પડી હતી.

પાદશાહ જ્ઞેહાનગીરના માતાની ખબરે તમામ રૈયતને દીક્ષગીર કાઢી, મગર, તેના માતા નુરજ્ઞેહાનની ઝીંદગીને દુખના દરીઆખમાં દુખાડી દીધી. નુરજ્ઞેહાને વરસો સુધી આગમાં આલા દરજ્જેને ધરાવ્યો હતો અને આખા રાજપર તેની હુકુમત ચાલતી હતી, લેકીન હવે, હવે તે તે સુખના દીવસો જ્ઞેહાનગીરની સાથ ગુઝર પામ્યા હતા અને દુખનો સીદા પડ્યાયો તેની ઝીંદગીપર આવી પડ્યો હતો.

પોતાની દીક્ષગીરીની બારે ચુપકાદીમાં નુરજ્ઞેહાન પોતાના ઘણીની લાશ સાથે લાહોર ગઇ, મગર લાહોરમાં જ્યારે પાદશાહની લાશને દફનાવવામાં આવી ત્યારે તેના ચહેરાપરની ગંભીર ચુપકાદી ખામોશ ન રહી શકી, તે તે અતીવ્ય બારે ડચકાં સાથ આંસુઓનો એક દરીઆખ ગોળા રહી. જ્ઞેહાનગીરની લાશપર તેણે એક કામતી મકબરો બંધાવ્યો, અને તે મકબરાથી ઘોડે દુરના એક ન્હાના ઘરમાં તે રહેવા લાગી. પોતાના ઘણી જ્ઞેહાનગીરની પાછલ નુરજ્ઞેહાન ઓગણીસ વરસો સુધી જીવી અને તે તમામ ઓગણીસ વરસો સુધી તે લાહોરમાં જ્ઞેહાનગીરની કબ્ર પાસેજ વીધવાપણાને સુદૈદ સાદો લીખાસ પહેરીને સાદી ઝીંદગી ગુઝારતી રહી.

અહહા ! ધરાનનો તે ઝાંખો સીતારો જેના જન્મ વખતે જુક અને પ્યાસથી તેના માદર પીદર મરી જવાની અણીપર હતાં અને જેને તેઓએ તજને એક ઝાડપર બાંધી છોડી હતી અને જેના સરપર નાગે ફેણ ફેલાવી હતી તે તે ઝાંખો સીતારો પેલા કાઠ રમલ જોનારે ભવિષ્યવાણી કહી હતી તે મુજબ એક મોટી પાદશાહતની પાદશાહ

એમ થયું. મીહરન્નીસા, ધરાનનો એક અંખો ન્હાનો સીતારો હતી, મગર હીન્દુસ્તાનનો તો તે એક ચલકનો મોટો માદાનાય બની હતી.

લેક્ટીન, “ખાલી હાથે આવ્યા અને ખાલીજ હાથે જવાના” તે મીસાક નુરજોદાન જ્યારે મરણ પામી ત્યારે એક મુકેદ આરીમાં મળ્યલી હતી તે ગઝ, જેમ લાખો વરસોની આ પુરાણી દુન્યાપર ગણત્રીમાં ન ગણી શકાય તેટલાં માણસો બેઠી રીતે આવીને બેઠી રીતે ગયાં તે મુજબ તેમી ગઝ, અને તેની લાશને તેના ઘણી જોદાનગીરની પાસે એક સાદી કબ્રમાં દફનાવવામાં આવી.

શયલા કુંવારી.

મોહમેદન સંસારી વારતા.

લખનાર—મશરેફ.

પ્રકરણ ૧ લું.

માઆપનું વેર !

હાલનું ભપકાદાર મુંબઈ—અને થોડા વરસો આગમગનું માછી મારેનું ગામડું એ બેમાં કેટલો ફેરફાર ! અને તોખી વ્યાપ્તિમાં જુઓ તો જગ્યા એકજ, મગર આગનું અભણોના ઝુપડાઓનું મુકામ, અને આજનું એક જહોજસાલીબરેલું ભપકાદાર શહેર, એ નામવર ઇંગ્લેન્ડ સરકારની મોલખાલા પુકારે છે અને એવા શહેરમાં આપણી વાર્તાનો પરદો ખુલે છે.

આપણી વાર્તાની જ્યારે શુરૂઆત થાય છે ત્યારે મુંબઈમાં વીજલીની ત્રામ ચર્મ નહોતી તથા મોટરકારોની ઘણી સંખ્યા ધમાલ નહીં હતી, વધી આજે જ્યાં ત્યાં મોટી મોટી બીલડીંગો થઈ ગઈ છે

તેટલું ખરું થયું નહોતું કારણ કે સુધારાઓ અમલમાં મુકાતા હતા, અને મજગામ તથા વાલકેશવર આબુએ એકાંત સુમસાન જગ્યાઓ મળી હતી જ્યાં રાતના આજની માફક એકાંત ફરતું નહીં હતું. કોઈ તરફ દરીઓ રક્તા રક્તા પુરાતો હતો અને ઇમારતો અંધારી હતી અને એ લત્તાપર પારસીઓના અસલી મકાનો, તેનાથી આગલ કોશાખા તરફ જતાં યુરોપીયનોના થોડાક અંગણાઓ વાગેરે હતા. મેહરમાં કોકોની વસ્તી વધતી અને વધતીજ જતી રહેતી હતી અને સરકારી ખાતાઓ તમામ સ્થાપાયા સાથે સુધારા, અને સુધારા દર-રોજ વધ્યા જતા હતા. આવા વખતમાં આપણને કોશાખા તરફના એક એકાંત અંગણામાં કામ છે, જે અંગણાની બહાર “નવાય મનઝીર” નું પાત્રું મારેલું છે. નામ ઉપરથી તે કોઈ મોહમેદન ખંડખાનો અંગણો માલુમ પડે છે, અને ખરેખર તેમાં હાલ નવાય સુલેમાન પોતાની બેટી સંગીના સાથે અંગણામાં જણાય છે. અલબત્ત, નવાય અસલ રહીશ હૈદરાબાદનો છે, મગર તે વારંવાર પોતાની ખુશમુરત બેટી સંગીના સાથે મુંબઈના પોતાનાં આ અંગણામાં આવીને થોડા દિવસ ગુઝારી પાછો પોતાને વતન જાય છે. વતનમાં એ સુલેમાન મીઆ નવાયનો બેનાબહાર હોવા સાથે બેટી જગીરનો માલિક ગણાય છે અને નવાયની પકડી ખાનાર તો તેની આંખે એકની એક પુરી બેટી સંગીનાજ એકલી વારીસ છે.

નવાય સુલેમાન પચાસની હદ કુદાવી ગયો છે, તેનો દેખાવ કદાવર આંગ સાથે પહોલી પોશાની બતાવે છે અને ઘડીબર માણસને તે પોતાના ક્યાયથી દગ કરી નાંખે તેવો દમામ અને રોગ ધરાવે છે. તેની બેટી સંગીના વીસ વરસની ઉંમરમાં આવી ચુકેલી મનમોહન સુંદરી છે, તેના ગુણાખી ગાલ, તેનો ખેંચાણકારક મોહક દેખાવ,

તેની ગોરી ચામડી, તેનું સરોવર જેવું સીધું ઉંચું બદન, ઘટમાઈ અંગ બેશક તેની આસપાસ મધપર માંખ બમે તેમ આસકેતે બમ-બમાવી મુકે તેવું છે—અને આ ખુબસુરત સુંદરી પોતાના બાપની ઘણીજ લાડકા અને અઝીઝ બેટી છે. નવાળ પોતાની આ બેટીનો પડયો બોલ ઉંચકી મે છે અને જીવ પ્રાણજ તેની ધાંટીમાં મુકવાનું બાકી રાખે છે.

સંગીનાની માદર યોડાજ વખતપર મરણ પામવા પછી નવાબે ખીજ બાયડી હજી કાંઈ નથી—તે પોતાના હૈદરાબાદી રીવાજ મીસાલ સંખ્યાબંધ બેગમો ધરાવવા સામે અબાવ રાખે છે અને તેણે કદીખી અગાઉ એકથી ખીજ બાયડી પરણીજ નહીં હતી, અને જ્યારે તેની એકપુરી ધણીઆણી મરણ પામી તે દલાડા પછીખી તેણે ખીજ બાયડી કરવાનો હજી સુધી કાંઈ વાચારજ કાંઈ નથી, તે માસેતેજર તવંગર આસામી હોવા છતાંખી જાણે એક મુઠ્ઠીસ કર્જદાર રાત દીન ધારતી કર્યા કરે તેવી ધારતી દીલમાં રાખતો હતો, અને એ છુપી શીક તેની થુ હતી તે પુછવાપર સંગીના ધણી મહતી હતી પણ તે આપે પોતાની બેટીને પોતાનું દુઃખ થું હતું તે કદીખી જણાવ્યું ન હતું. તેની ધણીઆણી જીવતી હતી ત્યારે તે એવી શીક યોડી રાખતો હતો, મગર બેગમના યુઝર પામવા પછી નવાબની શીક અતીશય વધી ગઈ હતી એમ તે બેટીને લાગતું હતું અને તે ખતી ખતીને પુછીને થાકતી અને જ્યારે કાંઈજ જવાબ મલતો નહીં, ત્યારે વીચાર કરતી કે કદાચ પીદરને માદરના યુઝરવાનો ગમ લાગતો હશે.

એક સ્થાનના સંગીના તથાચાર મઠને ઝવેરીની દુકાનપર જવા માટેની રજા લેવા પીદરના ઓરડામાં આવી અને તે વખતે હાથમાં

એક ફોટોગ્રાફ લઈને નવાખ હાથ અફસોસ કરતો બેઠેલો હતો. તે જોઈ સંગીનાનું છગર જતી ગયું અને તેણે સવાલ કીધો “પીદર ફોટોનો ફોટો છે, અને તે જોઈને કેમ અફસોસ કરો છો?”

નવાખ સ્ટેજ ચોંક્યો, પણ સમયમુચકતા રાખીને ચહેરાપરનો ફેરફાર પકડાઈ નહીં આવે તેથી હસ્તો ચહેરા કરી બોલ્યો “વજી ફોટોનો? તહારી માદરનોજ તો. પ્યારી બેટી, તું જાણેછ તો ખરી કે તાહરી માદર સુધરેલા વીચારની હતી અને તેથી તેણે પોતાનો ફોટોગ્રાફ પડાવેલો, તેજ આગે ફોટોગ્રાફ છે અને આજે મરહુમની મને યાદ થાય છે.”

“બહાના પીદર” સંગીનાએ દીક્કસોઝીયા પોતાના બાપ તરફ જોઈને કહ્યું, “ગમ ના કરો, ગમે ગમે અને શીકરે શીકરે તમારો ચેહરો શીકકો પડતો જાય છે. મુએલાં કંઈ પાછા આવતા નથી, અને મુએલાના ગમથી છવતાંઓએ પોતાની ઉપર દુઃખ બેહારી લેવું એબી સઝાવાર નથી.”

ફોટોગ્રાફ ખાનામાં સેરવી દેતાં નવાખે વાત ફેરવી તોલીને પુછ્યું: “તુ ક્યાં જાય છે બેટી?”

“પેટી હીરાની વીટી જે તમે મને એક દાવસે ઝવેરીને ત્યાં બતાવી હતી તે જો નહીં ગઈ હોય તો તમોએ બેટ કીધેલા એકમાંથી તે ખરીદવાના ઇરાદાએ ઝવેરીને ત્યાં જાડંછ.”

“ઠીક છે, બેટી, જાઓ, જલદી પાછા આવજો.”

“હું જાડંછ, પીદર, મગર તમે ફરીયા શીક નહીં કરશો.”

“નહીં બેટી.”

અને સંગીના પીઠર તરફથી મલેલા તે જવાબ પછી દરવાજો અલગો બંધ કરી બહાર નીકળી અને ઘાટર ઉતરીને બપકાદાર બે ઘોડાની ગાડીમાં બેસીને ઝવેરીની દુકાન તરફ જવા વળી, અને તેજ વખતે સામેથી કોઈ ગયાર જવાન તેને જોતો “નવાબ મનઝીલ” ની સીડીપર ચઢી ગયો, સીડીપર ચઢતાંજ તે બડબડ્યો “એજ સંગીના! અહહા! શુ ખુશસુરત ચેહેરો! એક બખીસને ત્યાં એક ખુલખુલ! ઓ સુઝી નવાબ સુલેમાન, તું, ને તહારે ત્યાં આવું સુંદર ગુલાબ?” અને તે એટલું બડબડતો જાણે પોતાના આપતું મકાન હોય તેમ ધબર ધબર ઉપર ચઢી ગયો અને જઈને તેણે નવાબના દાવાનખાનાનો દરવાજોજ ચોક્યો.

“કોણ છેઓ? અંદર આવો.” અંદરથી જવાબ મળ્યો.

તે જવાને દરવાજો ખોલ્યો ત્યારેથી નવાબના હાથમાં પેલોજ ફોટોગ્રાફ હતો અને તેણે તે આવનારને અંદર બોલાવતાંજ તે ફોટો જરૂદીથી ખાનામાં સેરવી દીધો.

“આવો સાહેબ, આપતું એસ્મે શરીફ?” નવાબે તે આવનારને પોતાની સામેની કુરસી બતાવતા તેને હાથ શેકહેન્ડમાં લઈને નામ પુછ્યું.

“સલીમ” તેણે કુરસીપર બેસતાં જવાબ આપ્યો.

“આપ શું ફરમાસ રાખો છો?” નવાબે પુછ્યું.

“ફરમાસ વગર ને કામ વગર કોઈ તહમારી આગળ આવેથી શાનો?” પેલા અન્નણ્યાએ દમામથી કહ્યું, અને નવાબ તો તેનું કોહુંજ ભોપતો અન્નયત થયો, તેની આખી ઝીંદગીમાં તેણે આવો અસબ્ય માણસ જોયો નહીં હતો!

“તહમારું આખું નામ જણાવવાની મહેરબાની કરશો?” નવાબે પેલાને પુછ્યું.

“હાથમાં આખા નામની કાંપળ જરૂર નથી.” પેલા જવાને તેવાજ ચાલુ દમામથી કહ્યું “પણ મહને પુછવા દેઓ કે તહમે મહને પીછાણોછ?”

“ખીલકુલ નહીં.”

“હીક” પેલાએ બેદરકારપણે પગપર પગ ચઢાવીને લાંબો છર થઈને બેસતાં કહ્યું “ક્યાંથી ખખર હોય? તહમે તો એક ઔરતને ફરસાવી, તેના બરતારને ઝહર આપી મારી નખાવ્યો, અને તે ખીયારાની—

નવાબ અહીં ગુસ્સાથી ઉડી ઉભો થયો. જેના ઉડવા સમેત પેલાખી ઉડ્યો અને તેણે ગળવામાંથી એક પીસ્તોલ કાઢાડતાં કહ્યું “ખખરદાર! નવાબ મુલેમાન! બેસી જ, અગર જો અહીંથી એક કદમખી ભયું’છ યા તહારા આદમીમાના કોઇનેખી બોલાવવાની ખુમ પાડીછ તો તેજ ઘડીએ આએ પીસ્તોલની ચાંપપર મહાર આંગળું ખેંચાશે અને તહારું કપાલ આરપાર વીંધમ્મ જશે.”

નવાબ ધુન્નતો ધુન્નતો બેસી ગયો, તેણે ચાહ્યું કે તેની પોતાની પીસ્તોલખી હમણાં તેનાં હાથમાંજ હતે, મગર તે દુર હતી અને નવાબને સામેવાલાની પીસ્તોલને તાબે થવાની ફર્જ પડતાં બેસીજ જવું પડ્યું. તેનાં પગ ધરજવા લાગ્યાં અને આંખો ખેંચાઈને જણે મોટી થઈ જવા લાગી! “તહમે એ શું વાત લાવ્યાછ? ઔરત કોણ, ઝહર શું, અને વાત કેવી?”

“અસ, પેત્રા કરવાના છોડી દે—હું ઘણો વખત થયો તહારી શોધમાં હતો અને તહારી પકડી ખમર કઢાડયા પછીજ હું અહીં તહારી પાસેથી જવાબ લેવા આવ્યોછ, તહારી પર વેર લેવા આવ્યોછ.”

“તહમે માણસ જુલેલા લાગોછ” નવાખે કહ્યું “ઝરા હંડા પડો, હું માણસને ખોલાવીને પીક-મી-અપ ખરફ મંગાકિ તે ઝરા પીઓ—”

“ખખરદાર!” પેલાએ નવાખની સામે પાછી પીસ્તોલ પકડતાં ખુમ પાડી “માણસની જરૂર નથી—માણસ કદાચ કોઈ અહીં આવીખી લાગે તો ત્હારે તેને તાલ તક્તવટથી દુર કરવો, નહીં તો યાદ રાખ કે ઝરાકપી મહારે માટે તેને ઈશાશે કરશે કે પકડ ધરતી કોશીશ કરશે, તો તેજ વખતે આએ પીસ્તોલની એક ગોલી તહારા માથામાં પેવસ થશે, અને બીજી ગોલી મહારા માથામા—ખખરદાર, એમજ બેસી રહે. મહને પીક-મી-અપથી હંડો પાડવાની કોશીશ ના કર—મહને તો ગરમજ રહેવા દે, કારણ કે મહને તહારીપર મહાઈ વેર લેવુંછ.”

“તહમાઈ વેર?” નવાખે અજ્ઞયખીથી સવાલ પ્રાપ્તો.

“હા, મહારી માદરનું વેર તેજ મહાઈ વેર.” પેલાએ કહ્યું.

“તહમારી માદર! તે કોણ?”

“કુલસુમ.”

“કુલસુમ?” નવાખના ડોળા તે નામ બોલતાંજ જાણે બહાર નીકળી પડયા અને તેનાં હોટ અજ્ઞયખીથી ખુલ્લા થઇને ધુજવા લાગ્યા. “શું કુલસુમ તહમારી માદર થાય?”

“હા — કેમ હવેખી ખોલતી કે હું માણસ જુએલો લાગું.”
તે જવાને ગુસ્સાના બધાં ચટાંચટાં કહ્યું “નવાખ સુલેમાન! જાણ,
જાણ, કે હું કોઈજ નહીં પણ મરહુમ હુસેન હૈદરાબાદી અને તેની
ધણીઆણી કલસુમનો ખેટો સહીમ થાઉં અને હું તાહરીપર મહારી
માદરનું નેમજ પીદરનું વેર લેવા સારું અહીં આપ્યો.”

“હા, હું કોઈ મહારાં સગાં હુસેન અને કલસુમ વીશે જાણું,
પણ તેઓના વેરની શું વાત છે?” નવાખે પુછ્યું.

“અંજાણી અમ્મા ન થા, નવાખ, જાણે કશામાંજ નહીં
હોય તેમ બધું જુએક કેમ? હમણાં તો તહારી આંખ ફાટી ગયલી
તે હોટ ઉપરનો રંગ ઉડી ગયલો. મેં તને કહ્યુંની કે પેત્રા ના કર,
મહારા આપના પૈસાપર તો તું આજે ખીલી નીકલ્યો ને મોટા
નવાખ થયો.” સહીમે કહ્યું “અને નવાખ સાહાય, તમે જુહારવાજેજ
સાય વેચ્યો કે? તહમારે હાથે જરખાદ થયલા એ આદમીઓના વારીસ
ખેટાનેજ ઉડાવો ને જનાવો કે? ખીયારા તમે મોટા લોકો તો કાંઈ
કરતાજ નથી—અસ લોકના ગણાં દાખીનેજ છકકાં ઉડાવો કે?—નહીં,
નહીં, જનાવો ના, જનાવો ના, નવાખ સાહાય જનાવો ના, પણ યાદ
રાખો કે તહમે એક ખુન કીધું ને ખીજને જરખાદ કીધી.”

નવાખ હવે ઘણો શીકરો બની ગયો, હવે શું કરવું તેની તેને
સમજ પડી નહોતી—તે સહીમની સામે જાણે ધારતી નહિ રાખતો
હોય તેમ કરતો હતો, પણ તેનું દીલ બાતીનમાંથી ઘડક ઘડક
ઉડતું હતું.

“કેમ ચચાગન?” પેલાએ ગુસ્સાના આવેશમાં તું ને તમેને
ખેલી દેતાં ખોલવાનું આજુજ રાખ્યું “મહારા મરહુમ પીદરના બાક

નવાળ સુત્રેમાન! કંઈ યાદ આવેછ? હું તો તે વખતે ઘણો ન્હાતો હતો, ને તે પછી મોટો થાઉં અને વેર લેવા જેવો થાઉં તેટલાં તો તમે મહારા બાપના પદસા પર ખુબ દોરચોર ચલાવીશી લીધી, હું વેર લેવા જેટલો થયો ત્યારે વલી ત્હમે વરસો સુધી યુરોપની મૌજ ચાખવા ઉતરી પડ્યા—પણ હવે, આજે તહમારો મરહુમ બાઈના છોકરા સલીમની ચુંગાલમાંથી, નવાળ સુત્રેમાન, તું કેમ બચશે? આજેજ અને તુને મલવાનો મોટો થયોછ અને યાદ રાખ કે મહારો બહલો લીધા વગર હું આજે કુરસી ઉપરથી ઝીનહાર ઉડી નહીં. ઓ ખુની, હવે ખી કાંઈ આગલી યાદ થાયછ કે હજુજીવી વધારે સાંભલાઉં?”

“હું કંઈજ—”

“કંઈજ જાણુતો નથી! શાખામ ચચાગ્ગન, પેત્રામાં તમે અવવલ નંબરના પુરવાર થયાછ, તો ફીક છે, આખી વાત મહારે મોંઢેથી સાંભલી લો, અને પછીખી ના કેહજોતી કે તહમારું પાપ દુન્યાની હવામાં ખુલ્લું નથી થયું!”

“પણ—”

“પણ બણ કંઈ નહીં” પેલા જવાને પીસ્તોલ હાથમાં રાખીને હાથ ટેબલપરજ મુકી રાખતા કહયું “બધું પાછું સાંભલો, જાણે તહમે કશામાં નહીં હોવ તેમજ સાંભલો, જાણે તહમે કશામાં નહીં હોવ તેમજ સાંભલો મીંચાજી, અને પછીજ તહમારું અંતકરણ શું કહે છે તે કહી સાંભલાવજો. સાંભલો, વીસ વરસની તે વાત છે જ્યારે હું પાંચ વરસની ઉમરનો હતો અને મહારા મા બાપની ખીશ્યાર દૌલતમાં હું એક તેમનું બહાનું બચ્યું મૌજ મજાહની રેલ

હેલમાં ઉધરતો હતો. તહમે તે વખતે સદંતર કરકાયાલુસ હતા, તહમે મહારા બાપના ભાઇ હોવાથી ઘરમાં તહમને ખાવા પીવા અને રહેવાનું મલતું હતું—મગર અફસોસ, કે માહરા બજા પીદર નહીં જાણતા હતા કે પાલેલો કુત્રો પગ કરડવાનો હતો અને તેની આસનીનમાં એક સાંપ વસેલો હતો, ઓ મુઝી મારે આસતીન! ઓ ઝહરીલા સાંપ! તેં નમકેની કદર નહીં કીધી, ખાધેલા નમકપર હીસો હવસનો બદકયલ પરદો ફેરવ્યો અને તે મુરખી ભાઇની ઘણીઆણી જે તહારી માદરની જગ્યાપર કેહેવાય તેને તેં ખુરે રસ્તે ઉતારવા સારું ફંદ અને ફેરવતા જાત્ર નાંખવા માંડ્યાં. મગર બ્યારે પતીવરતાપણાંથી તું નેક બાબાને ફેરવી નહીંજ શક્યો, ત્યારે તેં તહારા માઝાદ ભાઇનું ખુન કરવાનો ઇરાદો કીધો! શરમ, દુન્યાની ધાનત, હયક હોગે તહમારા જેવા લાનતી કુતરાઓ ઉપર કે જેના ઘરતું નમક ખાવું તેનાજ નમકદાનમાં થુકવું! ઓ આદમીઓના નામને કત્તક લગાડનાર નીચ હીસો હવસના પાપી કુતરાઓ, તહમે બધાં ખાઓછ ત્યાંજ થુકોછખી!”

“મગર—”

“મગર મગર કંઈ નહીં” સત્રીમે જુરસાથી પુકાર માંખો “કમખખત પત્રીદ, તેં તે પછી મહારા બાપને ધીમું ઝહર આપવા માંડયું અને ભાઇના કદરદાન આથા હેલળ રહેવાના ઢોંગ કરીને તેં તેની દવાઇમાંથી ઝહર આમેઝ કરીને આખીર તે મહારા નેક પીદરને તેં મારી નાંખ્યો, એ ખુનનું કામ મહારી માદરે છેલ્લેજ પારખ્યું અને અફસોસ કે તે વખતે તો બધું રંધાઇ ચુક્યું હતું અને મહારા મુરખી પીદર માતને મળી ચુક્યા હતા. તેં મહારી બોલી માદરને

સમગ્રવ્યું, તે ખીચારીને કુસલાવી કે હવે ગયતું માણસ ફરીથી આવવાનું નહીં હતું અને તુને પોલીસના હાથમાં સપડાવ્યાથી તેને પોતાને કાંઈજ ફાયદો થવાનો નહીં હતો, અને એમ સમજાવતાંજ તે જણાવ્યું કે મહારા પીઠરની તમામ દૈવત મહારી માદરે તહારા હાથમાં મુકવી અને તેના બદલામાં તું તેની સાથે પરણીને તે ખીચારીને તહારી ધણીઆણી કરવાનો હતો. મહારી બોલી માદર ! તેણે મુઝમાં રોઝા ખોડ્યા, તેણે સધલી દૈવત તહારા કબજામાં આપી, તેનીપર તહારો કામુ થાય તેમ બધું કીધું અને પછી તહારી સાથે પરણવા તૈયાર થઈ. મગર તેં તેણીને ડિડાવી ડિડાવીને વખત કાઢાડી નાંખ્યો અને પછી તું કોઈ માસેતેજ્જર શખ્સની છોકરી સાથે પરણ્યો.”

—હું તહારી માદર સાથે પરણીજ કેમ શકું ?”

“શયતાન ! જહાન્નમાં નાંખ તહારા પરણવાને, પણ તેં મહારા બાપનું ખુન છુપાવ્યા તેણીને પરણવાની કબજાત આપી, અને પરણવાની કબજાત આપીનેજ તેં મારા બાપના સધલા પઠસાપર હકુમત મેલવી. પઠસા કબજે થયા પછી તેં તેને ડિડાવી, બનાવી, અને તેજ પઠસાથી એક પઠસાદારને આજી નાંખીને તેં તેની છોકરી મેલવી અને મહારી ખીચારી માયને તેનાં પોતાનાજ ધરસાંથી બહાર હાંકી કાઢાડી અને મહારા બાપની મીલકતનો તેમ કરીને વારીસ થઈ બેંડા દુખથી દીવાંની બનેલી અને પોતાને સંકળમાં ફસેલી જોધને મહારી માદર તહારી સામે કશુંજ કરી શકી નહીં, કારણ કે તે જાણતી હતી કે તુને પોલીસમાં ફસાવવાથી એક ખુનના કામપર જાણી જોધને આંખ વીચામણાં કરીને પોતેમી ગોયા શામીલ થવા માટે તેના પોતાના સરપર આદત આવવાની હતી—અને તેથી તે ગુપચુપ ચાલી ગઈ.

હવે તું મહારા પાપના પધસા અને મીલકતપર તહારી બધરી સાથે ખેરીક મૌજ કરવા લાગ્યો અને માહરી માદર મહને લઇને લોકને ઘરેઘર ગોવા બીક માંગતી હોય તેમ માંગી તાંગીને મહાર અને પોતાનું પેટ ભરવા લાગી ! લોકે તહારી તરફ પોતાની બાબીને રખડતી કરવા માટેનોજ ફકટ વીકકાર નાંખ્યો, કારણ કોઈ શું જાણે કે તે છુપા કેવાં બચકર પાપો કીધાં હતાં અને વસી કોઇનીખી આગળ મહારી માદર તાહરા પાપને કંઘાડું પાડવાની કોશીશ કમનસીબે કરી શકતીજ નહીં હતી—”

“પણ તેણે પોતેખી ત્યારે તેં જોયું કે પાપમાં શામીલગીરી આપી હતી—”

“ચુપ, એવકુદ્દ.” સલીમે ગર્જના કીધી “તહારા જેવા નીચ નીમકહરામ પસીદ કોરગાઓ તો બોલી ઔરતોની કમસમજનો લાભ લઇને તેઓનાં તાંતીઆ તેઓનાજ મલામાં નાંખીને બમાવે એનું પાપ તહમારેજ શીર છે, તે બોલી થઇને તહારા ફરેજમાં બમી ગઇ તો શું થયું ? મગર તેનો આઝામ તો તું પાપી પસીદના માથા ઉપરજ રહેશે.—પણ, વધારે, સાંબલ, તુને તે પછી એક છોકરી પયદા થઇ અને મહારી માદર પોતાનાજ ઘરબારથી ઉખડી જઇને પોતાના વારીસ બેટાને મુદ્દલીસીમાં લઇને રખડતી થઇ. અને તમે ત્રણે તો મૌજ મારવા લાગ્યા. અફસોસ, અફસોસ, ઓ હું કેવું ચાહું છું કે તહારી ઔરતખી વીધવા થઇને પોતાનાં યતીમ બચ્ચાંને લઇને લોકને ઘેર ઘેર રોડીના ટુકડાને માટે રખડે ! પણ હું જાણું છું કે તહારી તે ઔરત મરણ પામીછ અને તું તહારી ગુલામ જેવી બેટી સાથે ચમન કરેછ—”

“અફસોસ, પ્યારા બચ્ચા સલીમ !” હવે આંખમાં આંસુ લાવીને નવાબે કહ્યું “તુને ક્યાંથી ખબર હોય કે પર્ધાસાદારો જેઓ મહારા જેવાના પલીદ કામથી તવંગર બન્યા હોય તેમના બહારના શરીર ફકટ ટીપટાપથી શોભી શકે છે મગર, મગર, ઓ અફસોસ—”

“કેમ અફસોસ કરોછ, અચાનક, તહમારી પાપી છાતી ઝરા ખુશી કરો.”

“અફસોસ, પ્યારા બચ્ચા, કે ઉપરની ટીપ ટાપ બધી ફાકટ છે, અંદરજો—અંદર અંતકરણને જો, તેના થોડા ધાગીવાગીને તે પાપની દર પળે યાદ કરાવેછ, ને તે હું દર થોડે મહારા પાપને યાદ કરીને પસતાઉંછ—પસતાઉંછ—પસતાઉંછ.”

“પસતાઓછ ? શું ખરું બોલોછ ? તમે પાપીઓ વળી પસતાવોખી કરી શકોછ ખરા કે ?”

“સલીમ, મહને ચોખ્ખા ના દે, તાણુ ના માર, હા—હું ખરા દીલથી પસતાઉંછ. હું ખરા દીલથી પસતાઉંછ, સલીમ, અને તેના પુરાવો અહીંજ માળુદ છે.” એમ બોલતાંજ તેણે પેસો ફોટોગ્રાફ ખાનામાંથી કહાડીને સલીમની તરફ મુક્યો “જો—જો—આએ કાણુનો ફોટોગ્રાફ છે જો હું રાતને દહાડો જતકુંછ, કાણુ કે મહાર અંતકરણ મહને તે જોવા અને તેની મારી માંગવા કહેછ. હું જ્યારે ખી એ ફોટો જોઉંછ ત્યારે એની પાસે મારી—મારી—મારીજ માંગુછ. જો, સલીમ એ કાણુનો ફોટો છે.”

“કાણુ ? મહારા મરહુમ પીદરનો ફોટોગ્રાફ ?” એમ બોલતાં એક ઝડપ મારીને સલીમે તે ફોટોગ્રાફ ઉચકી લઈ હોટ સાથે દાખ્યો અને દીલગીરીથી ટેબલ પર પાછો મુક્યો.

“હા—હા, તહારા પીદરનોજ ફોટોગ્રાફ, તહારા પીદરનો અને મહારા માજણ્યા ભાઈનો” અને અહીં નવાજ પેહલીજવાર ફુસકે ફુસકે રડ્યો “સલીમ, તુંને શું ખબર હોય બચ્ચા કે હું મહારા પાપના બોગ્ગથી હવે દયામ જતો જાઉં છું, અને મને મહારો પ્યારો ભાઈ યાદ આવેછ—એ ફોટોગ્રાફ હૈદરાબાદમાં લીધેલો છે, આપણામાં ફોટો નહીં પડાયો એવી ચાલ છે, મગર મહારા ભાઈ સુબરેલા વીચારના હતા, તેવણે પોતાનો ફોટો કોઈ મુરોપીયન દોસ્તને ત્યાં પડાવેલો, મહને તે બેઠ આપેલો, અને મહને તે વખતે શું ખબર હતી કે બાવીસ વરસ પછી એ ફોટોગ્રાફ મહારા કલેગર ફોતરી ખાશે!—મગર, હવે મહને મુજબા દે સલીમ કે તહારી માદર જીન્દા છે કે?”

“માદર! અફસોસ, ઘરેઘર નોકરી ચાકરી કરીને મહારી માદરે મહને મોટો કાધો અને મહારી ઉમર પુખ્ત થઈ ત્યારે તહમારા પાપનો ખુલાસો કરીને તે ખીચારી ખહીના રોગથી પીદામને મરી ગઈ—મરતી વખતનો તે ખુલાસો મેં સાંભળ્યો ને સાંભળ્યોજ તહ મારીપર વેર લેવાનો મેં ઇરાદો રાખ્યો. હું હવે અદબ રાખીને બોલું છું ચચાજન કે તહમારું અંતકરણ જે દખેછ તે સાચું છે, હવે તહમારો પાપી વખતળી હું ધારું કે નજદીક આવતો જાયછ અને આએ ખીસતોજ હું ધારું કે મહારા માગ્યાપનું વેર લઈ શકશે—”

“નહીં, નહીં,—દુખમાં મરેલાને ના માર, મારીને તું શું કામ હાથ ખરડેછ? મહારું પાપજ મહને મારેછ, જહાલા બચ્ચા, તું મહારે હાથે ગયરમતસૂફ પામેલા મહારા વડા ભાઈનુંજ પ્યારું ફરજંદ છે તો હું તુંને સલાહ આપું કે તું મહારા જેવા પાપીના લડુમાં

તહારા હાથ ના ખરડ, મહાઈ અંતકરણ મહને ડંખેજ, મહારી
ઝીંદગી મહને અકારી નકારી ઝલર જેવી કડવી હવે લાગેજ, તો
મહને મહારા પોતાના પાપમાજ મરી રહેવા દે—હું તુને થયલા
ગયર ઇનસાફનો બદલો આપવા માંગુજ, મહને મારી નાંખશે
તો તું તહારા સરપરખી આફત ખેંચશે અને તેટલું બધું કીધા
પછીની ફાયદો તો કાંઈજ થવાનો નથી—મુએજાં કાંઈ પાછાં આવ-
વાના નથી—તુને તહારો બદલો હું નેક રીતે આપવા માંગુજ, તું
હમણાં ક્યાં છે તે કેવી હાલતમાં છે?”

“હું હમણાં તો મહારી માદરના કોઈ દુરના સગાને ત્યાં મુઘ-
ધમાંજ રહુંજ, તે બેઠે ઘણી ઘણીઆણી ગરીબ છે અને મહારી
બીચારી માદર તે લોકનાજ ઘરમાં મરણ પામેલી, તે દીવસથી હું
તે લોકને ત્યાંજ છું, નોકરી કરુંજ, ને બહુજ ગરીબમાં તે લોક સાથ
દાહાડા કાઢાડુંજ.”

“હીક,” નવાજ મુલેમાને ખાતું ખોલતાં અને તેમાંથી નોટનું
એક બંદલ દાહાડીને કહ્યું “લે આજે પાંચ હજાર, એક વેપારીને
આપવાના તબયાર કીધેલા હતા તે તું લે, તેને તો હું એક મોકલીશ,
ને જા—હું મહાઈ વીલ આજને આજ ફેરવી નાંખુજ અને તેમાં
મહારી તમામ મીલકત અને પછસા તહારા નામપર ચઢાવી આપુંજ,
મગર એક શર્ત—”

“અને તે શર્ત?” પાંચ હજારની પેલી નોટો લઈને ખીસામાં
મુકતાં ધીરજથી થોડો વીચાર કરીને સહીમે પુછ્યું.

“એજ કે તું મહારી સંગીના સાથે પરણે અને તહમો બેઠે
દરગીઝ છુટાં નહીં પડો. સંગીના સાથે પરણે તોજ તુને બધી મીલકત

અને પછા મને, નહીં તો નહીંજ—બોલ સંગીના સાથે પરણ્યો ? હા બોલ ને ખુશી થઈને ચાલી જ, ને ના બોલ ને ગમે તો તહારી પીસતોલની ચાંપ દાખ ને મહને મારી નાંખ.”

“મહને સંગીના ક'યુલ છે, ચચાગ્નન.” સલીમે પીસતોલ ખીસામાં મુકતાં કહ્યું. •

“તો જ—આવતા યુધવારે મહને ખપોરે બે વાગે અહીંયાજ મલજે—સલામ.”

“સલામ” અને સલીમ શેકહેન્ડ કરીને દાદર કિતરી ગયો.

પ્રકરણ ૨ જી.

શયલા.

આપણને હવે મહાલક્ષ્મી તરફના એક કંગાલ નહાના ઘર તરફ નજર નાંખવાની છે, એ તરફ થોડી વસ્તી છે અને ગરીબ સ્થિતીના લોકો ઘણાખરા વસે છે. જે ઘરની આપણે વાત કરીએ છીએ તે એક મજલાનું ન્હાનું મકાન છે અને તેના પહેલા માલખર એક ગરીબ સુંદર છોકરી રહે છે અને ભોંયતણીએ એક યુધ્યા ચૌરત પોતાના જેવીજ યુદ્ધી થઇ ગયલી તેની એક બહેન સાથે મુકામ કરે છે. આપણને ભોંયતણીએવાલાઓ સાથે કામ નથી, જે કામ છે તે માલખરના સુધડ નહાના રહેણાણમાં. આપણે જોઈશું તો ગરીબ

સંસાર છતે બધું ઘણુંજ સહાધાર અને સાક છે. બારીએ લાલ પરદો કરેલો છે, અને ઝોરડાની વચમાં નહાની એક ગોળ સંગેમર-મરની મેઝપર તેવોજ લાલ ભરેલો કટકો ટેબલ ક્લોથ તરીકે સથગારીને મુક્યો છે અને તેની ઉપર ખુશબુદાર એક તુરો પુલોથી બહેક બહેક થતો મુકેલો છે. તે ગરીબ ધરની સુંદરતા એક કોચપર અઢેલીને અરધી સુતેલી અરધી બેઠેલી છે અને તેણે પોતાની નજર એકઠી ટગરે સામે ચટાઇપર રમતી ચાર વરસની એક ખુચીપર ઠેડવી રાખેલી છે.

તે સુંદર છોકરીની ખુશ શોભાઇતી આંખો, તે ભરેલી ગરદન અને તે ગરદનપરનું ભરાવદાર માથું, ગુલાબી રૂખસાર, કીરમજી હોઠ, સુદૃઢ મોતી જેવાં દાંત, સાંપની પેચવાલા ઝુલફા, અને તુરીલો ગલ-ગોટા જેવો મુખડો બતાવી આપે છે કે ગરીબાઇની શીપમાં એક આબદાર મોતી છુપાયલું છે. મધ્યમ ઉંચાઇ કરતાં તે રહેજ વધારે લાંબી છે તોખી તે જે છે તેના કરતાંખી વધારે ઉંચી ને દમામદાર લાગે છે. કોચપર ગોઠવાઇને બેઠરકાર રીતે બેઠેલી તે સુંદર ખુબસુરતી જોવા પછી કોઇ જવાન શખ્સ પ્યારમાં નહીં પડે એ બીલકુલ અજાયબી ઉપજાવે તેમાં કશોજ શક નહીં હતો,—તેણે થોડોક તુરકીશ દબનો પોશાક સજેલો છે, તેના હાથ કાણી સુધી ખુલ્લાં છે અને બાલ છુટા નાંખેલા તેની ખુબસુરતીમાં કાંઈ વધારોજ કરે છે—તેનાં આંગલાપરની એક પુરી હીરાની વીટી તેની એકલી માલોમતા છે અને તે વીટી પોતાની શેઠાણીની ખુબસુરતી જોઇને ગોચા શરમાઈ જાય છે! તેની ઉમર લગભગ વીસની થવા આવેલી છે. તે ગુલાબ સમ ખુબસુરતી તેને પુખ્ત ઉમરની ચૌરત બનાવી ચુકી છે. આ સુંદરી જેની બેઠક ખુબસુરતીએ આપણું મન તેના બણી રોકી રાખેલું છે

તે આપણી વાર્તાનું દીક્ષ અને હગર હોવા સાથે તેનું સુંદર નામ શયલા કુંવારી છે, અને તે હળુશ પરણ્યા વગરની એક કુંવારીજ છોકરી છે.

શયલાના દાદા એક રાજપુતાણી બાપ સાથે પરણેલા, અને શયલાની તે રાજપુત બપાઈ પોતે ઉકમાઈ અને નવાઈનું સુંદર નામ પોતાના બેટાની બેટીપર રાખીને “શયલા કુંવારી”ના પ્રિય નામથી તેને બોલાવવા લાગી, અને તે નામ પછી સુંદર શયલાને તેના મા અને બાપ શયલા કુંવારીના નામથીજ બોલાવતા ગયા અને રહ્યા. શયલાના દાદા તવંગર હતા, મગર તેમના અને તેમની ઉંચ કુલની મહોરદારના મરણ પછી એકાએક જાણે તે કુટુંબપર આક્રમિત આવી પડી, અને શયલાના પીતા પોતાની સઘળી દૌલત ગુમાવવા સાથે કર્જદારીમાં જઈ પડ્યા, અને આપણે હાલમાંથી તેજ ગરીબાઈના સખમે આ સુંદર છોકરીને મુશ્કેલીમાં વસતી જોઈએ છીએ.

આપણે ઉપર જોયું તેમ તે કોચ ઉપર અરધી સુતેલી અને અરધી બેડેલી ઢબે આરામ કરે છે, અને ચટાઈપર રમતી ચાર વરસની બુચીને ટગર ટગર જુએ છે. તે બુચીની પાછલ ઘણીજ સંભાળ લેવાયલી પ્રગટ નજર પડી આવે છે, કેમજે જેમ શયલા પોશાકમાં સુધડ અને સફાઈદાર છે તેજ મીસાલ તે નહાનું બાલકથી સફાઈદાર સાદા કપડામાં સમજાયતું છે.

એકાએક શયલાનો ચહેરો રક્તા રક્તા ગંભીર બનતો ગયો, તેનો અરધો હસ્તો દેખાવ શરસાખાજ બની રહ્યો, તેના આંખના તોપચાં જાણે ઉંઘવાની હોય તે મીસાલ વીંચાઈ વીંચાઈ જવા લાગ્યા. પણ થોડોજ વખત, અને બીજી પહે તે તે ગમમીન ગમગોસાર

આંખો પેલી ખુચી તરફ ફેરવીને ઝડવાસથી બોલી “કંગાલ બચ્ચી, તહારે, તહારેજ લીધે હું આટલું બધું ખમું છું.”

તે બચ્ચું શયલાના શબ્દોનો ભાવાર્થ સમજી શક્યું નહીં, ફક્ત તેના કાનોપર તે ગુસ્સા ભરેલા ગડગડાતનો ઉઠો આવાજ થયો, અને શયલાએ જે રીતે પોતાનો હાથ ધીક્કર્યો તેથી તે બચ્ચું બીધું અને તેણે હાથમાંની રમવાની ટીંગલી ફેંકી દઈને મોટેથી બેંકરો તાણીને રડવા માંડ્યું.

“અઝીઝ, મહારી અઝીઝ મરીયમ!” અને બેઠેલેલી શયલા તે જહાલી ખુચીને ઝડપથી હાંચકી તેને છાતીમાં દાખી દેતાં બોલી “કલેન્ન, ના રડ! પાક ખુદાને ખાતીર, નાં રડ! હું તહારી સાથે ચીરડાઈ? નહીં અઝીઝ બચ્ચા! ના રડ, મહારા જનન, મહારા છગર મરીયમ, ના રડ!”

તે બચ્ચું તો ભરાયલી છાતીએ ટુસકાં ખાવા લાગ્યું, અને તેને સમજવતાં સમજવતાં શયલા હાકી ગઈ. તે નીરદોશ બાલના ટુસકાંએ શયલાની છાતીમાં ગોયા બંડ જગાડ્યું. “એમ ના રડ, તહારી નીરદોશ નહાની આંખોમાંથી નીકળતાં આંસુનાં ટીપાંઓ મહને દરી-આબના મોબ મીસાલ લાગે છે તો તે મોજની છોલ મહારીપર ના ઉડાર ને મહને ના બીજવ, જહાલા જનન, મેં તુંને ઠપકો આપ્યો કે? હું મુઠ્ઠી તુંને ઠપકાની આપતી.” અને એમ બોલતાંજ શયલા તે બચ્ચાં કરતાં હવે પોતે વધારે ઝોરથી રડવા ને ડચકાં ખાવા લાગી “હું મુઠ્ઠી તુંને ધમકાવતી.”

મરીયમે હવે શયલાની ગરદન આસપાસ પોતાના નાઝુક કુમસા હાથ નાંખ્યા અને શયલા તે જોઈને ખુશી થતી પોતાના આંસુ તુસી

નાંખીને મરીયમને ઝોરથી છાતીએ દાખવા લાગી, અને તેની સાથે રમવા લાગી, આખીર, રમીને મરીયમ સુધ્ધ ગઇ જે જોઇને શયક્ષાએ તેને હલવેથી ઉંચકીને પાસેના ઓરડામાં લઇ જઇને ત્યાંના ખીજાનામાં મુકી.

ઝઝકડું થયું હતું અને દીવાનો વખત થવાથી શયક્ષાએ ખતી સજગાવી, તેટલાં કોઠાએ બહારથી દરવાજો થોક્યો—શયક્ષાએ દરવાજો ખોલ્યો.

ઉંચર આગલ એક બાતુ જેણે મોંઢાપર પુરકો નાંખેલો રહેવાજ દીધેલો હતો તે ઉભેલી જણાઇ. તે સાદા પેશાકમાં સજ થયેલી બાતુ હતી, હાથપર ફક્ત એસવેટો હતી, અને તેણે નીકાળ કાલો જે ચેહેરાપર નાંખેલો હતો તે એટલો તો જડો હતો કે તે બાતુના ચેહેરાનો એક ઝરાખી ભાગ જણાતો નહીં હતો, આંખ અને નાંકની જગ્યા આગલ ફક્ત જલીવાતુ પાતડું કપડું હતું. શયક્ષાએ આ બાતુને અગાઉ કદી ખી જોઇ નહીં હતી, અને તે બાતુએ શયક્ષાને આ આગમજ કદીખી દીડી ન હોતી—તેથી, એક એક ખીજને જોતાં ને જોતાં અગ્નયમ રહ્યા!

“ત્હમે કોણુને પુછોછછ?” વાંસલી જેવા મધુર જીણા સાદે શયક્ષાએ તે અંજણી બાતુને સવાલ કીધો.

“છ-હું-હું-ત્હમરી માફ માંગુછ ખ્હેન” તે બાઈ આગુઆગુ જોતી ગભરાતી ગભરાતી બોલી “કે કંઈ ભુલ મેં કીધેલી લાગેછ. યાતો હું ધર ભુલી ગઇછ, કે નહીં તો હું જેઓને મલવા માંગુછ તેઓ હીંયાંથી હું ધાઈછ કે ખાલી કરી ગયાછ.”

“ત્હમે ખોટે ધરે અથવા ખોટે રસ્તે આવેલા લાગોછ, કારણ

કે હાંયાં તો ઘણાં વરસ થયાં અમારાંજ કુટુંબીઓ વસતાં હતાં.”

“નહીં”—પેલી બાઈ ફરીથી આંતુઆંતુએ જોઈ જોઈને વીચાર કરતાં બોલી “હું ખોટું રસ્તે ને ખોટું ધરે તો આવીજ નથી પણ, હું જેઓને જેવા માંગું તેઓ હાંયા જણાતા નથી!”

“તમે હાંયા કોણને મલવાની આશાએ આવ્યા હતા, બાનું?” ઘણી સમ્યક્તા વાપરીને શયલાએ સવાલ કીધો.

“માલવાના આગણા રહીશ શરીર કિદદીનના ખાનદાનવાલાઓને હું મલવા માંગતી હતીજી.” તેવોજ સમ્યક્તાભર્યો જવાબ તે અંતરણી બાઈએ આપ્યો.

“અંદર આવોજી.” અને શયલાએ આમંત્રણ દેતા ખસીને હાથ બતાવ્યો. “હું હવે જોઈ શકું છું કે ત્હમારું કામ મહારાજ કુટુંબીઓ સાથે છે.”

તે અંતરણી બાઈ જરા વખત ઉઘમઘેલી રહી, પણ પછી તુરતજ પોતાનો વીચાર ફેરવીને તે ઉંબર ઉપરથી અંદર દાખલ થઈ, પણ વળી તેણે ચહેરો ફેરવી નાંખ્યો અને તુરતજ પાછી ફરવાનો વીચાર કીધો.

“અંદર આવો બાનું” શયલાએ કહ્યું “પાકપુદાને ખાતીર અંદર આવો નહીં તો ચાલી જાઓ, કારણ કે ત્હમારી વર્તણૂકથી મહત્તે અપમાન મળે છે, કેમજે હું એમ સમજું છું કે ત્હમે અંદર આવવા માટે ત્હમારી સલામતી નહીં ધારતા હોવ—અંદર આવો બાનું, હું કંઈ લુચ્ચી લખાડ કે ગલાફાંસું નથી કે ત્હમે એમ ખીહોછો. ઉલટું જો કદાચ ખીહવું ને દરવું જોઈએ તો ત્હમારેથી માહરે ખીહવું જોઈએ, કાંયજે ત્હમારો ચહેરો હું જોઈ શકતી નથી.”

“પણ મને કહો, મહેને ત્હમે કહો કે ત્હમે શું શરીરુઉદ્દીન માલ વાલાલાનાજ ખાનદાનના છો?” પેલી બાઈએ અંદર આવતાં આવતાં કાલાવાલાની હાથે પુછ્યું.

“હાજી—શરીરુઉદ્દીન મહારા દાદા થતા હતા, અને મહાર નામ શયલા છે.”

“ત્હમાર નામ? ત્હમાર નામ શું?” અચકી અચકીને બેલી બાઈએ પુછ્યું.

“મહાર નામ શયલા.”

“શયલા? ત્હમે શરીરુઉદ્દીનના ખાનદાનના થાઓ?”

“હાજી—પણ બાનું તમે અંદર આવો, જરા શાંત થાઓ, ત્હમારો નીકાળ ઉતારો, આવો આપણે ટેબલ આગળ બેસીને વાત કરીએ” શયલાએ સુચના કરી.

“તમે આગલ ચાલો, હું તમારી પાછળ ચાલુંછ.” બાણે શયલાથી બીહતી હોય તેમ તે બોલી. શયલાએ દરવાજો ખંધ કરીને અને તે બેઠ મેઝ આગળની કુરસીઓપર જઈને બેઠા. એક મીનીટ સુધી તે બાઈ કાંઈજ બોલી નહીં પણ આસપાસ જોવા લાગી અને તે પોતાના જડા ખુરકા તલેથી બધું જોતી ને તપાસતી હતી તેટલા શયલાએ તેના આખા શરીરને નીહાલવા માંડ્યું. આખીર તે નવી બાઈએ છુટકારાનો એક દમ બેચતાં કહ્યું “ત્હમે ત્યારે શરીરુઉદ્દીન માલવાલાના ખાનદાનનાજ છેઓ કેમ? ને ત્હમાર મુખારફ નામ શયલા, કેમ?”

“હાજી.” અંજલ્યખીથી તેની તરફ જોતી શયલાએ પાંખી ખાત્રી આપી.

“ડીક, તો તહમારા પીદર, તહમારા માદર, તહમારા ભાઈ—”

“મહારા પીદર ને માદર તો મરણ પામ્યા.” શયલાએ કહ્યું.

“મરણ પામ્યા?—શું બોલોછ ? બેઉ મરણ પામ્યા ? ક્યારે ?”

“મહારા માઆપને મરણ પામવાને બે વરસ થવા આવ્યાછ બાનુ” શયલાએ કહ્યું “હું તો નહાનપણથી અમારા એક દુરના સગાને ત્યાં સીકંદરાબાદ હતી અને જ્યારે મહારા માતાજી બહુ ખીમાર થયા ત્યારેજ મહને મુંબઈ બોલાવી લેવામાં આવી. ખીયારા મહારા પીદર ! તેવણુના એકાએક ગુઝર પામવા પછી એક મહીનામાં મહારા ભલા માતાજીખી ખીમાર થઇને મરણ પામ્યા, અને તે વાતને આજે બે વરસ થઈ ગયા છે.”

“બે વરસ થઇ ગયા ? તો તહમારા એક ભાઈ હતાની ?”

“હા, હતો.”

“તેવણુનું શું થયું ?” પેલી અંજલ્યખી બાનુએ આતુરતાથી સવાલ કર્યો.

“મહારો ભાઈ ખીયારો પરદેશ બેડવા ગયો છે, તે સ્ટીમરપર નૌકરીએ રહ્યો, અને અમારી ગરીબાઈમાં વધારે બોજો નહીં થવા પરદેશ જતી આગબોટપર ગયો છે.”

“ગરીબાઈ ! એ શું બોલોછ ?” પેલી કાઠ બાઈ જાણે સપનો

દંખ લાગ્યો હોય તેમ ચમકીને બોલી, અને શયજ્ઞાનું મોઢું જ નેવા લાગી.

“હા, બાનુ, ગરીબાઈ, મુશ્કેલી, તંગદસ્તી, જે કંઈ તે અમારા કુટુંબની એક આકૃતિ જ હતી” શયજ્ઞા દીલગીરી બરેલા ચેહેરાએ ખુલાસો કરવા લાગી “મહારા દાદાની તવંગરી બરબાદ થવા પછી મને સીકંદરાબાદમાં રાખીને મહારા નહાના બાઈને લઈને માદર અને પીદર અહીંયા મુંબઈ આવ્યાં, અહીંયા ગરીબાઈમાં વખત કહાડવા પછી મહારા પીદરના મરણની આગમન કોઈ અજ્ઞાત રીતે દશ હજાર રૂપિયાની રકમ મહારા બાપના હાથમાં આવી, મગર મહારા પીદરની કિલટી પુઢી થઈ, તેવણે જુગાર અને શરત રમવામાં તે આખી રકમ ગુમાવી દીધી અને તે રકમ ગુમાવવાથીજ તેવણના દીકર પર અસર થઈ. દીકરના ધનકારા બંધ થયા, એકાએક મરણ પામ્યા. તે પછી તેવણના ગમમાં મહારા માદરજીભાર પડ્યા, મ્હને સીકંદરાબાદથી બોલાવી લેવામાં આવી, તે પછી મહારા માદર મરણ પામ્યા. મહારો બાઈ તુટેલા જીગરે સ્ટીમરની નૌકરીએ ગયો, મેં બધા જુનો પુરાણો સામાન વેચી નાંખ્યો ને આજે મહારા કામનો થોડો સામાન લઈ લીધો અને અચેક્ષા થોડા પત્રસામાંથી પેહેલા ગુઝરાન કરવા લાગી અને હવે હું સીવી-ગુંથી બરીને મહારું સારી રીતે પુરૂ કરું છું—”

“ને કોઈ તહમરી સાથે બીજું?” પેલી બાનુએ સવાલ કીધો.

“ને કોઈ મહારી સાથે બીજું?” શયજ્ઞાએ જાણે પોતાની સામે બુત જોયો હોય તેમ અજાણીથી ફાટી જતાં તે અંજાણી બાનુના ચહેરા તરફ જોઈને તેનો સવાલ પાછો બબડી લીધો “તે-તે”

“હા, તે-તે—” શયજ્ઞાના હાથ પર હાથ મુકીને તેના કાન પર

પડતાં તે બાહ જાણે જરા બીહીતાં બીહીતાં બોલી.

“તે તો મ્હારી મરીયમ ખુચી!” શયલાએ ઝડપથી બોલી દીધું.

“તે-તે-તે ખુચીજ—”

“તેનું તલમુને શું—હા, મંદુળે—”

તેટલાં પાસેના ઝોરડામાંથી મરીયમનો રડવાનો સાદ આવ્યો.

“ઓ, લેઓ, મરીયમજ કેહી ઉઠીછ, ને રડેછ.”

“હવે હું જાઉંછ, શયલા, હું જાઉંછ—મ્હને હવે મ્હારે મકાને જવાનું જોઈએ” તે અંજણી બાઈએ ઉઠી ઉભી થતાં કહ્યું “રાત થણી પડી જશે તો નવરે રસ્તે જવાશે નહીં, વીકટોરીઆ ગાડીની દુરજ મલેછ, થોડું ચાલવું પડશે તેથી મ્હને હવે જવા દે.”

“ત્હમ્હારી વસ્ત્રાણુક વીચીત્ર છે—મરીયમ પાછી મુંગી રહી મઠંછ તો મ્હને તેની આગલ જવાની જરૂર નથી રહી, તલમે બેસો, ત્હમ્હારી વાત કરો—તલમે મરીયમ વીશે શું—”

પણ તે બોલી રહે તે અગાઉ પેલીએ કહ્યું “તલમે મ્હને રોડા ના, મ્હને વખત થાયછ, ઝોરડાં લતામાંથી મ્હારેથી જવાશે નહીં.”

“નીચેના બાકુત પાસે હું ગાડી મંગાવી આપશ તેમાં જાવું.” શયલાએ સુચવ્યું.

“નહીં-નહીં, હુંજ પોતે ગાડી જોઈ લેવશ ને જવશ, તલમે તસ્દી ના લેઓ—પણ મ્હને હવે જવા દેઓ.”

“તલમે આવ્યા શું ને જવા શું માંગોછ?” શયલાએ કહ્યું “આવ્યાને વખત નથી થયો તેટલાં જાઓછ! મ્હને તલમે સવાસો

પુછી લીધા, તો હવે મહનેથી જરા પુછવા દેશો કે નહીં !

“ના-ના, મહને તહમે હમણાં કાંઈજ ના પુછતાં !” લગભગ ગભરાત બતાવતાં તે બોલી “મહારી ધીરજ ખુરી ગઇ છે, મહને કાંઈ સુનતું નથી-હાલમાં હું જાઉં છું, ખીચ વખત આવીશ ત્યારે વાન.”

“તહમે પાછા આવો કે નહીંથી, આવશો તેની ખાત્રી શી ?” શયલાએ દરવાજો રોકતાં પુછ્યું.

“ખાત્રીમાં આવે મોતીની માલા” તે ખાત્રીએ છાતી પાસે હાથ નાંખીને ગલાંપરથી મોતીઓથી ભરેલી એક માલા સંરવી કાઢાડતાં તે શયલાના હાથ આગલ ધરીને કહ્યું. “લેઓ, રાખો, હું પાછી આવું ત્યારે મહને આપજો.”

“ઓહો, ત્યારે તહમે તો કોઇ મોટે ધરના ખાત્ર છો.” શયલાએ માલા લેતાં કહ્યું “મહને હવે તો ત્યારે તહમારે વીશે બહુજ મોટી આતુરતા થાયછ-તહમે કોણ છેઓ? મહને કહેા, મહને કહેા—”

“નહીં, નહીં. હાલમાં નહીં, શયલા, હાલમાં નહીં કહેતી, હું કાલ પરમ પાછી આવશ તે આપણે પેટ પુરતી વાત કરશું.”

“તહમે મહને તહમારો ચેહેરો નહીં બતાવતા ? તહમે કોણ છેઓ તે મહને નહીં કહેતા ? મહને તો તહમે આતુરતાથી મારીજ નાંખોછ કે ?”

“જરા ધીરજ રાખો, હું કાલ-પરમ જરૂર આવશ ત્યારે બધું કહેવશ.”

“નહીં, હું ધીરજ રાખી શકતી નથી” અને એમ બોલતાંજ સસલા આગળ વધી અને તેણે એક ઝટકો મારીને તેનો નીકાળ ઉંચકી

લીધો, નીકાળ ઉંચકાયો અને તેની નીચેનો ગોરો ગોરો દેખાવ શયલાની નજરે પડતાંજ તે એ કદમ ગભરાઈને પાછલ હતી, અને તેના હોટ વચ્ચેથી એક જીણી ચીજ નીકલતાંજ તેણે ખુમ પાડી “કોણ ? નવાળ સલામત જંગની બેગમ હતીના !”

“ખામોશ ! શયલા ! ખામોશ !” શયલાના મોંઢાપર હાથ ઢાંખી દેતાં બેગમે હલવેથી કહ્યું.

“હું તમને ખુલા પાડવા માંગતી નથી.” શયલાએ હાથ જોડીને કહ્યું “હા, હવે મહારી આતુરતા હેડી પડશે અને મ્હને રાત્રે ઉંઘખી હવેજ આવી શકશે. આપણે બેઉ હવે એક બીજાને ઓળખીએ છીએ. ત્હમે પાછા ક્યારે આવશો ?”

“જલદીથી આવશ.”

“ત્હમારી દુરસતે જ્યારે ગમે ત્યારે આવજો, હવે હું ત્હમોને ઓળખી ચુકી બેગમ હતીના—”

“ચુપ ! શયલા, તું જાણતી નથી કે દીવારનેખી કાન હોયજી ! કોઈ આજુબાજુ ચારા જોતુંખી હોય ને સાંભળતુંખી હોય—લં આએ” અને એમ બોલતાંજ ગજવામાં હાથ નાંખીને તેણે પછસાની એક ટેલી બહાર કાઢી શયલા તરફ ધરી.

“હું મરતાંખી એને હાથ નહીં લગાડીશ.” શયલા બોલી “ત્હમે જાઓ, ખીજી વખત આવજો.”

બેગમે શયલાનો હાથ ચુમ્યો, અને ખુરકો પાછો ચહેરાપર નાખી દેતાં તે દાદર ઉતરીને ચાલી ગઈ, ગલીના નાકા સુધી ગઈ ત્યાં સુધી

શયલાને બેગમે જોયાં કાધું, અને બેગમે દેખાતી બંધ થઇ ગઇ કે શયલા અંદર દોડી ગઇ.

બેગમે હસીતા થોડેક વેર ચાલીને ગઇ તેવામાં સામેથી એક વીકટોરીઆ મળી, તેમાં તે બેસી ગઇ, અને ગાડીવાલાને ચાલકેશ્વર જવાનો હુકમ આપ્યો. ગાડીવાલાએ મીણુમતી સરખી મુકવાને મસે બેગમનાં શરીરપર એક ઉડતી નજર નાંખી લીધી, અને પછી બીજી મુકીને કોચમેક્ષપર ચઢી બેઠો.

ગાડી આગલ ચાલી અને થોડેક રસ્તે જતાં તે એક ઉગડ ગલી તરફ ફરી, બેગમે ગાડીમાંથી યુમ પાડી “આએ તરફ ક્યાં લેજે, ગાડીવાલા?”

“હ, હુંકે રસ્તેથી લઇ જાઉં છું.” બેગમે તે સાંભળીને મનમાં સંધ્યારો લીધો, પણ નહીં-કદાખી નહીં જોયલા રસ્તા અને મેદાન તરફ ગાડી હંકરાઇ જતી હતી! બેગમે ચાહ્યું કે યુમ પાડીને ગાડી ઉભી રખાવે યા ગાડીવાલો જો ઉભી નહીં રાખે તો જીવના જોખમેથી કુદકો મારી દે-પણ તેટલાં, સામે જીણી બનીતો ઉગસ કોઇ ઘરપર હોય તેમ જણાયું, બેગમે મનમાં ગાંઠ મારી મુક્યો કે તે ઘર આગલ ગાડી જઇ પુગે કે ગાડીવાલાને એકદમ થોભવા જણાવવું, તે ઘરમાંનાં માણસોની મદદ લેવી, અને તે ગાડીવાલો ખરું બોલતો હતો કે કેમ તેની વીગત મેલવવી. તેનાં મનમાં મજાનુત શક બરપા થયો હતો કે ગાડીવાલો કોઈ ભલ્લતેજ ઠેકાણે ગાડી હાંકી જતો હતો અને તેના મનમાં દાગીના લુટવાના હતા. બેગમે પોતાના મનમાં તે મનમાં વીચારોના વમલનાં વમલો વીજળી વેગે ઉઠાવી નાંખ્યા, તે શયલાને યાદ કરવા લાગી, પોતાનો ખ્યાલ કરવા લાગી, અને તેટલાં તો ગાડી

એક આંચકા સાથે એકદમ ઉભી રહી ગઇ.

બેગમ હસીનાએ બહાર જોયું તો તેજ ઘર જેની મદદ તે લેવાનો મતમાં વીચાર રાખતી હતી ત્યાંજ—તેનાં પોતાના હુકમ વગરજ—ગાડી આપસી મેડે ઉભી રાખવામાં આવી હતી! હજી તો તે કાંઈ બોલે કે પુછે તેટલાં રાથોડી દેખાવાના બે શખ્સો તે પતરાંના છાપડાવાલા એકાંત ઘરમાંથી નીકળીને ગાડી આગલ ધસી આવ્યા, અને આવતાંને વાર તેઓએ બેગમને પકડીને ગાડીમાંથી બહાર ખેંચી કાઢાડી અને તેના મોંઢામાં રમાડનો કુચો માર્યો.

રમાડનો કુચો મારવામાં આવતો હતો તેટલા થોડા વખતમાંથી બેગમના હોશ ફરામોશ થઇ જતા મમઝમાં તેની હાલત, શયલાને મલવાની વીગત, અને આ હુમલો, અજબ ગુંચવણથી યાદ આવ્યા અને તેની છાતીમાંથી ગુંગણાતો ગુંગણાતો સાદ નીકળ્યો—“અફસોસ, દગો! દગો!”

પ્રકરણ ૩ જી.

બેગમની દીલાવરી!

અચાનક આવી પડેલી તે આફતથી અને મોંઢામાં મારવામાં આવેલા રમાડના કુચોને સખ્ત બુઝસુરત બેગમ હસીના થોડીવારની બેહોશીમાં હોશ ફરામોશ થઇ ગઇ અને તેને પેલા બહમાશી પતરાના

છાપડાના તે એકાંત મકાનમાં પોતાના રાયોડી હાથોપર ઉંચકીને ઉપાડી ગયા. બેગમનો બોલો તો તેઓના હથોડા જેવા મઝામઝા હાથોમાં જાણે ધુલોના તુરા મીસાલ હલકો વા જેવો હતો, અને તેને ઉપાડીને ખીજાનામાં લઇ જઈ મુકવાનું કામ આંખના પલકારામાં બને તેમ હતું.

તેઓ ત્રણ હતા, એક વીક્ટોરીઆવાલો અને બીજા પેલા બે જે તે ઘરમાંથી ગાડી થોપતાંજ નીકલી આવ્યા હતા. ઘણુંજ અજાણ્ય કરનાર તે હતું કે ખેડૂત તરીકે મહાલક્ષ્મી તરફનો ઝમીનનો ટુકડો ધરાવનાર તે બદમાશો જેટલું ધ્યાન ખેતીવાડીપર આપતા હતા, તેનાં કરતાં છેલ્લા ચાર મહીના થયા તેઓ આ બદમાશીનો પેશો અતીવ્ય આલાકારથી કરતા ! મરચાના છોડવા અને પાપરીના વેલાની ખેતી વચ્ચે આવેલા પતરાના છાપડામાં વસેલા તે બે રાયોડી કોકણી મુસલમાનોએ હુટાર્યોનો પેશો અખત્યાર કાઢ્યો હતો અને તેઓનો ત્રીજો હમશરીફ વીક્ટોરીઆ હાંકનારો ધાંચી મુસલમાન હતો જે શીકારને પોતાની વીક્ટોરીઆમાં બેસાડીને આ શરીફ બદમાશોને હવાલે કરતો, અને પછી છેલ્લે ત્રણ હીસ્સે તેઓ હુટનો માલ વહેંચી લેતા હતા !”

તેઓ ત્રણે વરૂ હતા, અને વરૂ તરીકે બાતીનમાં ફાડી ખાનારી વીકાલ ખાસીહત ધરાવવા છતાં તેઓ દુન્યામાં બકરા તરીકે પસાર થતા હતા અને બહાર તેઓ નરમ ગાય જેવા બની રહેતા હતા ! વીક્ટોરીઆવાલો અસમાલીઓ ઘણો ખરો મહાલક્ષ્મી તરફજ ફરતો રહેતો, તે બેઘડક વીક્ટોરીઆ હાંકી શકવાને શક્તીવાન હતો, તરનવાલેદાર શીકારો જેમાં અકસર કરીને સોનાની જાણુઓ અને જહવેરાન

પેહેરીને નીકલેલી બાઈઓને તે પોતાની વીકટોરીઆમાં બેસાડતો, લાગ બેતો રહેતો અને ફાવી જવાય તેવો જરાબી સનસારો જણાય કે તુરતજ તે ઉપલાં બેતર તરફ પોતાની ગાડી હાંકી જતો અને ત્યાં તેની વાટ બેતો બેઠેલા રમદુ અને મમદુને સીટી વળડીને તેડીને શીકારને સીધો બલમાં મુકી દેતો. કોઈ તેઓના પ્રપંચ જાણવા પામતા નહીં-અત્યાર સુધીમાં બે સધ્ધર શીકારો તેમના પંજમાં ફસ્યા હતા, એકે કસમપર છુટકારો મેલવીને તેઓને આજ ટક ફસાવ્યા નહીં હતા અને બીજાને તેઓએ મારીને પોતાના ઘરમાંજ ફગરવાસ કરી દીધી હતી! અને હવે આ શીકાર ત્રીજો હતો, જે ઘરેણાં ગાંધ્યાં બરપુર હતો. આપણે છેલ્લા પ્રકરણમાં જોઈ આવ્યા તેમ નવાજ સલામત જંગની તે બેગમ હસીનાને ગાડીની અંદરજ સક પયદા થયો તો હતોજ, મગર કાંઈખી કરી શકાય તે અગાઉ તે આ ત્રણ શરીર-બદમાશોની બીજાવેલી બલમાં ઉતરી જઈ ગીરફતાર થઈ હતી.

બેગમને એક ખાટલીપર સુવાડવામાં આવી હતી, તેના બીજાના પાસે એક ઔરતની સામે ત્રણે ખખીસો શરાબનો શીશો ઉડાવતા કરારને જીવે બેઠા હતા. સુધ્ધી પાછી આવતાંજ ફાટેલે ડોલે બેગમ આંખુઆંખુ જેવા લાગી અને જોઈ જોઈને એકદમ ઉડીને બીજાનામાં તડી થઈ.

“આહીસ્તા, આહીસ્તા, આનુ, આહીસ્તા, આહીસ્તા.” વીકટોરીઆવાલા બદમાશે કહ્યું “બહુ ઝોરથી ઉઠશો તો બીજાનાપરથી કદાચ ઉડલાઈ જશો, અને પડશો બોંબપર તો હયરાન થશો.”

“હું ક્યાં છું?” બેગમે સવાલ કીધો.

“કેડે નહીં, ફકત ઘરમાં.” રમદુએ બેઠા કીધા.

“મગર તહમારા પોતાના ધરમાં નહીં—પણ અમારા જેવાં ઉસ્તાદ નામવરોના ધરમાં” મમદુએ તકોર કરતાં ખુલાસો કરી દીધો.

બેગમને દીલમાં તો એવું થતું હતું કે ઉઝીને તે ત્રણેના ટોટા પીસી નાંખે પણ તેમ કરવા માટે લાચાર હતી, તેણે હવે પેલી ઔરતના એહેરા તરફ નજર નાંખી તો તે નીચે ઝમીનપર જોતી ગુપચુપ બેઠી હતી. આખીર, તેણે ફરીથી સવાલ કીધો “મગર, મને હીંચા લાવવાનો સગવળ?”

“ખીહો ના, તહમારું ખુન તો કરવામાં નહીંજ આવશે, અમુને જે ચીઝની જરૂર છે તે ફક્ત દાગીના છે અને જે આપી શકતા હોવ તો ઝરા પુટીઆની જરૂર છે. વીચાર છે કે વીકટોરીઆ હાંકવાનું મુકી દઉં અને દેશમાં જઈને એક ઘર લઈને નીરાંતે જીવું. આવો પેશો ચાતુ રાખવાથી તો એક દીવસ સપકાઈ મરવાનો સોદો છે.” અસમાલીઓ બોલ્યો “તમે કાંઈ આપો તો તમારી મહેરબાની.”

બેગમે પોતાના હાથ તરફ નજર નાંખી અને તેજ વખતે જાણે સર્પે ડાંખ માર્યો હોય તેમ ઉછલીને તેણે એક ઝોરથી આંચકો ખાધો—તેના હાથપરની બાંગરીઓ તેની ટુંક વખતની બેહોશીમાં ઉતારી લેવામાં આવી હતી. તેણે એક જીણી ચીખ સાથે ખુમ પાડી “અરે મારી બ્રેસલેટ-મારી વીટી!”

“એ બધું અમારાં ખીસામાં સલામત છે.” મમદુ હસીને બોલ્યો “ખીહીતા ના, તહમારા દાગીના ઉતારી લેવામાં આવ્યા છે, અને હવે તે તમારા દાગીના નથી પણ અમારાં છે—ગલાપર સોનાની સાંકળી છે તેજ હવે તો ફક્ત કાઢી લેવાની રહેલી છે. તેખી તમારી બેહોશીમાંજ લઈ લેવામાં આવતે, મગર તમે એક ઔરત છો અને

લેહાજને ખાતીર તે અમે પોતે કાઢી લીધી નથી, પણ તમે હુસ્વાર થઈને તહમારે હાથેજ કાઢી આપો તેની વાટ જોઈએ છીએ.”

બેગમ ધડીભર તે ત્રણે બદમાશોને જોતીજ રહી, શું તેઓ કે જેઓ હુન્વાની લાગુચને વાસ્તે લુટફાટ, ચોરી, ને લુચ્ચાઈ કરતા હતા તેઓખી પોતાના મગજમાં પારકી ઔરતની તરફ લેહાજ જેવી ચીજનો કોઈ ખ્યાલ વટીક ધરાવતા હતા, અને તેઓની આંખમાં શરમ જેવી નાજુક સાફ ચીજનો કોઈ કટરોખી વસ્તો હતો! તે જો કે તેઓના ચોરીના પેશા તરફ નફરતની નજર નાંખતી હતી, તોખી તેઓની આવી સુંદર મર્યાદા માટે તેણે દીલથી “મરહુમા”નો આવાજ કાઢ્યો.

“તહમોએ મહારી લાજનો ખ્યાલ કીધો છે એ બેશક બહુ નીતીવાન કામ છે અને તેને માટે મને માન છે, મગર—”

પણ બેગમ બોલે તેટલાંજ મમદુએ વચમાં બોલી દઈને બેગમનો વાક્ય પુરો કરી દેતાં કહ્યું, “મગર, ડાબા હાથનો અમારો ધંધો તહમને ગમ્યોજ નથી, કેમ બાનુ સાહેબા?”

“બેશક” બેગમે સર ખુલ્લંદીએ ઉઠાવતાં દમામથી કહ્યું “એ અધર્મી કામ છે, અને એવા પાપી કામથી બાજ આવવું એ તહમારા જેવા નેક ખસલતના આદમીઓને માટે બહુજ જરૂરનું છે.”

“અરેરે હવે રહેવા દોતી બાનુ અમોને અને અમારી નેક ખસલતને!” મમદુએ હવે હુંકું કરવાની અદાએ કહ્યું “કુતરાની પુછડી વાંકી તે વાંકી, તહમે યાદ રાખીને જરા ગલામાંની સાંકલી કાઢી આપો કે કામ થઈ જાય, નહીં તો વલી વાત વાતમાં ભુલ્લી જઈશું.”

“પણ ખરા, બાનુ” તેટલાં વીકટોરીઆવાલો ચોંકી ઉઠ્યો હોય તેમ હાથમાંથી ખાટલી બાળુએ મુકતાં બોલ્યો “ત્હમરી પાસેથી આવો સરસ દાગીનો મલ્યો છે તો તેપરથી પુરવાર થાય છે કે ત્હમે કોઇ મોટે ધરના બાધ છો—જરા ત્હમારું નામ બોલશો.” અને તેણે તેમ બોલી રહેતાંજ રમદુ ને મમદુ તરફ નજર ફેરવીને મકકરથી આંખ મારી.

“મોહરું નામ? નહીં, ત્હમરી આગલ તે હું બોલી શકુંજ નહીં.” બેગમે કહ્યું.

“એમ છે? ત્યારે તો ત્હમારો કાંઇ બેદ હશે.” રમદુએ કહ્યું “કાંઇ નહીં, ત્હમારો બેદ સાથે અમને કાંઇજ સરોકાર નથી, ત્હમે એટલું કરો કે ત્હમારો ધરમાં એક ચીકી લખી આપો કે ત્હમને તુરત ત્રણ હજાર રૂપીઆની જરૂર છે અને તે રૂપીઆ ચીકી લાવનાર માણસને સ્વાધીન કરવા. કેમ બનશે કેની? ત્હમારો જેવા મોટા લોકને ત્યાંથી તો હું ધાંડું કે ત્રણ હજાર તો પાનપર ચુનો લગાડે તેટલાં વખતમાં રોકડ મલી આવે એટલે મુશકીલી કાંઇજ નહીં હશે કેમ?”

“હા, પણ સંભાલજો” રમદુનો પુરો થયલો વાક્ય પડતાંજ વીકટોરીઆવાલાએ કહ્યું “ત્હમારે ત્યાં જે મમદુને કોઈ પકડશે તો અમે ત્હમને અહીંયા ગડું દાખીને લાંબા કરીશું. મમદુ રૂપીઆ કાલે સહવારે સહી સલામત હીંયા લઇને આવે તોજ ત્હમેખી અહીંયાથી સહી સલામત જઇ શકશો તેખી ખુશ યાદ રાખજો.”

“તો શું મ્હને હીંયા આખી રાત કંઈ કરવામાં આવશે?” બેગમે ગભરાઈને સવાલ કીધો.

“નહીં તો શું? રાતની વખતે કોઈ મરવા કે જાંજરીઆ

પેહેરવાને ત્હમારા ઘરમાં ચીડી પર પૈસા લેવા જાય! સહસ્રર પડશે ત્યારે મમદુ ત્હમારે ત્યાં જશે અને રૂપીઆ લઇને આવશે, પછીજ ત્હમને હીંચાંથી છોડવામાં આવશે—વળી તેખી ત્હમારા આલસપ્રસાદના ને ત્હમારાં મુએલા જીવતાના કસમ ખાશે કે કદીખી અમને ફસાવે નહીં અને અમારા ઘરખારનું નામોનીશાન પોલીસને કે કોઇને આપે નહીં તોજ છોડીશું—નહીં નો ત્હમને મારી નાંખીને દુરદરાજ ફેંકી આવવાને વસ્તે અસમાલીઓ તૈયાર છે. કસમપર જે પાણી ફેરવશે તો ત્હમારે તોડેલું ત્હમે ભોગવજે, ને અમે જે બનશે તો પોલીસના હાથમાંથી છટકવા જીવપર આંવીને કોશીશ કરશું ને નહીંજ છટક્યા તો છેલ્લે છેજ વગર ભાડેની કોઠડી, ચોરીજ ન્યારે કરવા બેઠા તો પછી તુરંગની શી ધાસ્તી?”

બેગમ હસીનાએ દીલની એક સખત કંપારી સાથે તે નજીસ ઇક્રાર સાંભળ્યો. તેણે ખુબ ગૌર કીધો અને મનમાં મક્કમ ધારીજ લીધું કે કોઇ રીતનો અચખુઓ મોટો બનાવ બને નહીં અથવા તો આ દામીજોને જોઈતી રકમ આપવામાં આવે નહીં ત્યાંસુધી તો તેને માટે તે બદમાશમાં બદમાશ મુઝીઓના પંજમાંથી છુટવુંજ મહાલ હતું.

“નહીં—નહીં, ત્હમોને જોઈએ તો ત્રણ હજાર કાલે સહવારના મ્હારે હાથે જાતે આપીશ, પણ આજે રાતના મ્હને આએ દોઝખ-ખાનામાંથી જવા દેઓ—મ્હારા નવાબ મ્હને રાતના નહીં મયલી—”

પણ તેટલાં તે બોલતી એકદમ અચકી પડી, અરે તેણે ગભરા તમાં “મ્હારા નવાબ” બોલી દઇને ખુલ્લું કરી આપ્યું હતું કે તે પોતે કોઇ નવાબની બેગમ હતી—અને તેનાથી જેવું “મ્હારા નવાબ” કરીને બોલાઇ જવાયું તેવુંજ ચગોર તે બદમાશો એક કુટ કુટ જાણે

કુરસીપરથી ઉઠ્યા અને ટગર ટગર બેગમ હસીના તરફ જોવા લાગ્યા. “ત્હમે ત્યારે કાંઈ બેગમ છેઓ કે?” મમદુ પુકારી ઉઠ્યો.

“ઓ ત્યારે તો ઔરખી ખુદતર, બેગમનો પોતાનો હીસામ કાંઈ બેંકમાં હશેજ હશે અને તેખી કાંઈ નહીનો સુનો તો નહીંજ હશે, ત્યારે મમદુજી, બેગમ સાહેબા પાસેથી દશ હજારનોજ એક ચેક લે, ને સહવારના જઘને લાવ્યા એટલે થયું.”

બેગમે “બોમલ” કીધું હતું! બકાઈ ગયલા આટાએ તેને ઉલટી ફાંસમાં વધારે ફસાવી હતી, તેથી જીભ કરડીને તે બોલી “નહીં-નહીં, બેંકમાં જવાની વાત રહેવા દો, હું અમારા સેક્રેટરીપર એક ચીડી આપુંજ તે સહવારના પહોરમાં તેને બંગલે લઈ જાવો, નવામ સાહેબને તે વાતની ખબર પડવા દેવાનીજ નથી—રાતના બહાર રહેવા માટે જો કે મહત્તે ઘણુંજ જીરું બોલીને કાંઈ મુસતકીમ કારણ અડાવવુંજ પડશે, મગર દશ હજાર ગયા વીશે અને દાગીના વીશે તો મ્હારે તેમને કાંઈખી સનસારો આપવોજ નથી—અમારા સેક્રેટરી ખાનગીમાં મ્હારી ચીડીએ તે રકમ આપી દેશે અને કાંઈખી વાંધો નહીંજ કાઢશે—”

અને વલી હીંચાં તેણે જીભ પાછી કરડી, કારણ કે તેણે જોયું કે તે બદમાશોના પંખમાંથી છુટવા માટે તેણે હદખહારનો ખુલાસો કરી દીધો હતો અને આ વખતેખી પાછું “બોમલ”જ કરી નાંખ્યું હતું!

“ત્યારે ત્હમે એમ ભલ્લા માણસ છેઓ અને અમારા કામમાં સવલતા કરી આપોજ તો બેગમ સાહેબા, હમણાંજ દશ હજારની ચીડી લખી આપોની, મમદુ હમણાંજ તે લખતે જશે અને સહવારનાં પહોરમાં શીતુરથી તે ત્હમારા સેક્રેટરીને સરનામે જઘને ઉભો રહેશે—શીતુરમાં એ જખરો છે, ત્હમારા સેક્રેટરીને અમારા જેવા નામદારોને

રૂપીઆ આપવાના છે એમ ઝરાકળી માલમ નહીં પડશે—ત્હમે ચીડીબી એવી લખો કે ‘સાંપ મરે ને લાકડીબી નહીં તુટે’ તેમ પૈસા મલે ને બદમાશોબી નહીં ફરે—કેમ બોલ્યા નહીં બીરાદરો!” અને તે વાકટોરીઆવાલાએ બેગમને સમજાવતાજ છેલ્લે પોતાના દોસ્તો તરફ જોઈને આંખ મારી “ચાલો વેક્રો બેગમ સાહેબા, આએ કાગલ છે, આએ કલમ ને ખડીઓ છે.”

બેગમે પેલી ઔરત તરફ નજર ફરી એકવાર નાંખી તો તેને જોઈને તે ઔરત પાછી નજર નીચી કરીને ગુપચુપ બેસી રહી. બેગમે હવે ધીકકારની એક નજર તે ત્રણે બદમાશો તરફ નાંખી અને કાંઈબી ઇલાજ નહીં જોઈને તેણે કાગલપર નીચલો હુકમ લખી નાંખ્યો:—“આ ચીડી લાવનાર માણસને દસ હજાર રૂપીઆ કાંઈબી કારણ પુછ્યા વગર એકદમ આપી દેજો, નવાબને એ વાતની ખબર નહીં કરતા તમો મ્હારે હીસાબે તે લખજો અને મ્હારી રકમમાંથી ઉપાડજો. મ્હારી આ ચીડી ઉપર સહી ખરી છે તેની ખાત્રી આપવા હું ત્હમને ખુલાસો કરું છું કે છેલ્લે મ્હારા હીસાબમાંથી મેં ચાલતા મહીનાની તા. ૨ ૭ એ રૂપીઆ બે હજાર ઉપાડેલા. સહી બેગમ હસીના, દસ્તખત પોતે.”

તેણે તે કાગલ પરખીડામાં મુકતાં તેની સાથે પોતાને આંગણેની કાંઈ ચોક્કસ નીશાનીવાલી વીટી ખીડી અને તે પરખીડું તે બદમાશોની નજદીક ટેબલપર મુક્યું.

“લે મમદુ, આએ સંભાલીને લઈને હમણાં ને હમણાંજ આલી બા. તેં ઘણો શરાબ નથી પીધો એ ઠીકજ છે—સહવારના પહોરમાંજ બેગમના સેકરેટરીને આપજો, તેનું ઠેકાણું સાંભળ્યું છે કે

હંઅ, ખરોખર તેજ નળ્યાએ જવાનું ને જે કંઈ પકડરનો સંસારો જણાય તો પાછલે પગે ન્હાસવા અગાઉ જરા હીંમત ને જરા હીંક-મત; તીર લાગે તો બેહેડો પાર નહીં લાગે તો પેલે પાર. એ બી એક જાતનો વેપાર છે બાપ, આએ પાર કે પેલે પાર જેનું નામ વેપાર ઉરફે બેપાર ! આવ્યો ખુરદો તો ખીસું તર, નહીં તો બટ-બાનો રસ્તો ધર, કેમ ખીરાદરો બોલ્યા નહીં ત્હમે ?”

“હા, હું જાઉં છું તો ખરો” મમદુ ચીઠી લેતાં બોલ્યો “પણ બેગમ સાહેબા, એમ સમજો કે હું દશ હજાર લાઈને સલામત આવ્યોખી ને તમે હીંચાથી છુટીને ગયાખી, તમે જતી વખતે કસમ ખી ખાતા ગયા છતાં સમજો કે તમે અમને ફસાવી મારવાનો વીચાર કીધો તો યાદ રાખજો કે આજ રાતની ત્હમારી ગયરહાઝરી માટે નવાખપર અમારી તરફથી એક નનામું કાગલ જશે અને પછી ત્હમારો સસાર ખીગડે તો તમે અમારે નામે રડતા ના, પણ ત્હમે ત્હમારોજ ઉપકાર માનજો.”

“વાત ખરી છે.” મમદુએ હુંકારો મુક્યો.

“લાખ રૂપીઆની વાત છે, હવે તું પઠની.” વીકટોરીઆવાણે વચમાં પુરાયો, અને મમદુના ગીયા પછી પેલા બે બદમાશોએ પેલી ઔરતને બેગમને વાસ્તે તથા પોતાને માટે કાંઈ ખાવાનું લાવવા મોકલી અને પોતે શરાબ પીતા બેઠા.

થોડા વખતમાં તે ઔરત બેચાર નાન અને બે ત્રણ ક્વાખ અને મસાલેદાર સોરવા સાથની મુરઘીની એક ટાંગ લાવી અને તે તે ન્યામતને બેગમ સામેની મેઝપર મુકતાં બોલી “ગરીબને ધરનું બોજન છે. ઝરા ચાખવાની મ્હેરબાની કરશો ?”

“બાઈ, તમે કાણુ છેઓ ?” બેગમે કહ્યું.

“જી, હું રમદુ ને મમદુની બહેન થાઉં. હું તો એ લોકની એવી ચીલકડકુ ચાલચલાણને પસંદ કરતી તો નથીજ, પણ મ્હારા અરીમધરીમ જેવા બાઈઓને દુન્યામાં કાંઈ કામકાજ તો જોઈએ કેની ? તેથી કામકાજ કરવાને પોતાને ઉધોગી ઉધોગી રાખવા સારૂ આએ કદીમદી ત્હમારા જેવાઓના પૈસાને મેલવવાની કોશીશ કરતા રહેછ.”—પોતાના લાયકીવાલા બાઈઓની કીર્તીને ટેકવી રાખવાના ચરત ચલાવતાં તે બીચારી બલાઈના બંડારે કાંસી કરાંજીને ભારખોજ સાથે ખુલાસો કીધો “હું તો ના કેહુંજી જે માય, પણ એ લોકના સકાર બળે તે મ્હારૂં કહ્યું માનતાંજ નથી ! એમ તો થોડાજ દહાડાપર એક ત્હમારાજ જેવી બાઈએ વગર અડચણે દાગીના ગુપચુપ કાઢાડી નહીં આપ્યા તેથી તેને મારી નાંખીને હોંયાજ દાતી બી દીધી.”

“મરેરે ખુન જેવું ખુન કીધું !” બેગમે શીકકી પડતા એક ધીમી ચીખ સાથે અજ્ઞયળી બતાવી.

“હા, અને તે બાઈ જરાતરા તમારા જેવીજ હતી ત્હમારી વાર ઉમર શું હશે ?”

“પીસતાલીસ.” બેગમે ખુનની વાતથી હજતાયાં છતાં હડપચીએ હાથ દબને ચક્રમ મગઝ સાથેથી પ્રાધરો જવાબ તુરતજ આપ્યો, મગર તે તગર તગર ફાટે ડોળે દુર શરાબમાં મસ્ત થઈને ડોળા ખાતા તે બે બદમાશોની તરફથી તેઓ તરફ એમ ફરી ફરીને જોતી રહી.

“તમે એમ બીહો ના” પેલીએ કહ્યું “તમારી પીસતાલીસ

વરસની ઉમર છે કેમ ? તો મરહુમે હું ધારંછ કે પોતાના વરસ ત્રીસ જણાવેલા, શક્ય જો કે રહેજ ત્હમને મલતી આવતી હતી, પણ ત્રીસ વરસની છતે તમારા જેવી જુવાન નહીં લાગતીતી ખીચારી ભરજુવાનીમાં કેહી ખુદાપોજ ભોગવતીતી ! ત્હમે તો માશાઅલ્લા પીસતાલીસમાં વરસની ભરતીમાં છેઓ ને લાગોછ ત્યારે અતતા કતતા પચીસ વરસના ગખર રમકડાં જેવાં !—હા, પણ, ખરાં, ખુનની વાતથી જરા તમારો જીવ કચવાયશે હોય તો આએ નાનકવાય ને મુરથી ખામને જીવને શાંત પાડો, તમે અહીંયા જરાક ખી મ્હારેથી ડરતા ના. મ્હારો ભાઈ અને અસમાલીઓ જો કે શરાયની નીશામાં હવે એલદ ગીરફતાર છે તોખી ત્હમારી સંભાલ લેવાનેવાસ્તે હું તૈયાર તતજુખાર છેઉં; હા, મગર એટલું કરજો કે અહીંયાથી ન્હાસવાની કોશીશ કરતા ના, નહીં તો મ્હને ત્હમારી સામે સખત થવું પડશે અને મ્હારા ગોટાખાવાને વખતનો મોટો સોટો દમદુએ આજ સુધી સાચવેલો ને કખાટ પછવાડે છુપાવીને રાખેલો છે તે ઉંચકીને તમારા માથાપર હું મ્હારી દેવસ તો પછી ત્હમે મને કપકો દેતા ના.”

બેગમ હસીનાએ જોયું કે આ ઔરતખી તેઓનાજ બહેન એટલે ‘એક ઘેડ ને ખીજો કસાઈ’ જેવોજ બધો હીસાય હતો—રમદુ ને મમદુ ચોરાત્યાં, લુટાર; દગતખાઝ ને ખુની હતા તો આ વતી તેઓથી રહેજ ઉતરતી હોય તોખી, તેની તેજ હતી.

બેગમે તે ખુરાકને હાથખી નહીં લગાડયો અને ગમગીન દીલે પાક ખુદાને યાદ કરતી ખીછાનામાં સુઈ ગઈ. રમદુ અને અસમાલી ઓ તો પી પીને ખીલકુલ લાશ થયા હતા અને ભોંયપરજ પછડાઈ

પડ્યા હતા—તેઓને હઈયે નેહ હતી કે અમીના તેમના કૈદીની સંભાળ લેવાનીજ હતી એટલે તેઓ શરાબ પીતા પીતા ઘણો વધારે પીવાથી પડ્યા અને જરા પછી ઘણો વધારે પી જવાથી ત્યાંજ લાંબા થઈને બોંયપર સુઈ ગયા !

“ત્હમે ખાઓ કે ના ખાઓ, એ ત્હમારે વાસ્તેનોજ ખુરાક છે—મેં તો ખાઈ લીધુંજ અને એક ખારગી જે ત્હમે ખાશોખી નહીં તો શીકર શું છે ! પડી રહેશે ને હું સહવારના નાસતો કરશ.” અમીના બોલી “ત્હમને દીક લાગે તેમ કરો, ખાધા વગર સુઈજશો તો ઔર બહેતર, રાતના હલકા હલકા રહેશો. હું તો તમારી ચોકી કરતી આએ અહીંયા બેઠી” એમ બોલીને કુરસી ખેંચી ખારણાને અટકીને તે ચુપચાપ બેસી ગઈ.

લગભગ કલાકેક સુધી બેગમ બીછાનામાં સુતી, અને અકડ-વકડ કરીને કોરપર કોર મરડતી બાડે બાડે ડોળે અમીના તરફ જોતી રહેતી. તેબલપર પતરાનો ડગો સજગતો પડેલો હતો અને તેની પાસે નાંન ને કવાબ હતા. એકાએક બેગમને કાંઈ ખ્યાલ આવ્યો અને તે ચપ કરતી ઉઠીને ઉભી થઈ અને ખાવાને મસે ટેબલ આગલની કુરસીપર બેઠી.

“હું ધારંજ કે મમદુ હવે અરધે રસ્તે પહોંચ્યો હશે” બેગમે સામે દીવારપરના ઘડીઆલ તરફ જોતાં કહ્યું “એક કલાક તેના ગયાને થઈખી ગયો છે.”

“હા, એક કલાક થયો તો ખરો—પણ તે થોડોજ કાંઈ રાતનો રાત ત્હમારા સેક્રેટરી પાસે જવાનો છે, એ તો અમને અમારી એક માશી જે વાલકેશવર તરફ રહેછ તેને ત્યાં જશે ને પછી ત્યાંથી

સહવારે છ વાગે તહમારા સેક્રેટરીને ઘરે જશે—એ લોકોની વાતપરથી જણાયું છે કે તહમારા સેક્રેટરી કેડા અમારી મારીના ઘર આગલજ રહેતા દેખું, એટલેજ મમદુને વધારે ફાવ્યુંછ તો.”

“પણ હું ધાંડું કે તહમારી મારીને ત્યાં હવે રમદુ પુગ્યોબી હશે કેમ!”

“ઓહ, ક્યારનો.” એદરકારીથી અમીના બોલતી હોય તેમ બોલી “પણ હવે તહમે જમોછ કે? હું જેડુંછ કે તહમારો વીચાર ફરી—”

પણ તે પોતાનો વાક્ય પુરો કરી રહે તેટલાં તો કાંઈ જેવા જેવું બેગમે કરી નાખ્યું. એક વાઘણની અદાએ બેગમે એક છત્રાંગ મારી, ટેબલપરનો દીવો ખુગ્ગની નાંખ્યો અને પેલા બેડ છાકટાઓ નીશામાં ચક્રચુર થઈને પડેલા તેનો લાભ લઈને અમીના જે બારણાને અઢેલીને ચોકી કરતી બેડેલી તેના દીવપર બેગમ એક કુદકો મારીને દોડી ગઈ. અમીના મામલો સમજી ગઈ, અને તેને બેગમપર વલતો હુમલો કાઢ્યો અને એક સખત આંચકો માર્યો જેથી બેગમ પાછલ હતી જવા સાથે લગભગ પડતી બચી ગઈ, અમીના તો અંધાં છતાંબી મોટાઆવાવાલો મોડો દીગોલો લેવા કબાટ તરફ દોડી ગઈ તેટલાં બેગમે હુસ્તારી વાપડીને દોડીને તેના દીવપર પેલી મેઝ આખી ઉઠાવી નાખી, અમીના તે ટેબલના બોજ તરફ દબાઈ ગઈ અને તે દબાયેલી ઉડીને દીગોલો લાવે તેટલાં તો બારણું બોલીને બેગમ એક વાઘણની છત્રાંગે કુદતી અફલાતી જખાતી અંધારામાંથી બહાર રસ્તા-પર ગઈ. હમણાં નહીં દોડે ને ક્યારે દોડે, બેગમ યાહોમ રસ્તાપરથી જાણે પવનના સપાટા મીસાલ ધસ્તી હોય તેમ દોડી, દોડી, દોડી,

બસ પવનની પીડપર દોડી ! દોડતાં દોડતાં તેણે પાછલ ફરીને જોયું
 તો કાલુ કુંતરૂંખી જણાતું નહીં હતું, તેણે પાક ખુદાનું નામ ઝમાન-
 પર લખને વધારે સહી સલામત જગ્યાએ પહોંચી જવા ખાકી રહેલી
 સઘડી તાકત સાથે હજીખી દોડવાજ માંડ્યું, - તેના પગને જાણે
 વીજલીના પર ઉગ્યા હોય તેમ તે અતી ઝડપથી દોડવા લાગી અને
 દોડી, દોડી, દોડીને જ્યારે ખુબજ ઠાકી, ત્યારે તે દમ લેતી થોભી.
 લગભગ અરધી રાત થવા આવી હતી, એકાએક સામેથી તેણે એક
 ખાલી ગાડીને જતી જોઈ, તેને ઉભી રખાવીને તેમાં તે બેડી અને
 વાલકેશવર તરફ ગાડીને હાંકવા હુકમ આપ્યો. વાલકેશવર તરફના
 એક બંગલા આગલ ગાડી થોભાવીને તે દરવાજો ખોલાવીને અંદર
 ગઈ, પા કલાકથી વીસ મીનીટ સુધી ત્યાં અંદર તે પોતાના સેક્રેટરી
 સાથે વાત કરીને નીચે ઉતરી અને પાછી ગાડીમાં ગોઠવાઈને પછી
 પોતાને બંગલે ગઈ. બંગલાપર માણસો બેગમની જાણે વાટ જોતા
 હોય તેમ વરંડાપરજ મેજરૂં ભરમને ઉભેલા અને બેગમને જોતાંજ
 સલામ કરીને તેઓ વીખરાઈ ગયા બેગમને નવાજ સામોજ મલ્યો
 જેણે સવાલ કરતાં હસીનાએ પોતાની એક સગીના એકદમ ખીમાર
 પડવા વીશે તથા તેને ત્યાં રોકાઈ જવા વીશેનો અતીખ્ય ચાલાકી
 ભરેલો જવાબ આપીને નવાજને ખરી વાતથી નાવાકેફ રાખી ઉડાવી
 હસીનાએ હીકમતી બાહાણું બતાવ્યું અને તેથી સહિ હંકુ ને પાછું
 અસલ જેવું હતું તેવું થઈ રહ્યું, યાને નવાજને ત્યાં બેગમની ફૂંક
 ગયર હાઝરી માટેની ચીંતા જાણે કાંઈ ઉભી થઈજ નહીં હતી તેવી
 રીતે સમી ગઈ અને બધા જમી ખાઈને પરવારીને સુઈ ગયા, જ્યારે
 બેગમ પોતેખી ખીજાનામાં નીરાંતે ઉંઘ કાઢાડવા પડી.

પેલી તરફ ટેબલ તલે દબાયલી અમીના નીચેથી ગપડી ગપડીને

હડી અને હડતાંને વાર તેણે શીકાર હાથમાંથી છટકેલો જોઈ આઈનો ખાર ખાઈપર લેતાજ તેણે રમદુ અને અસમાલીઆના બરડાંપર મોટા ખાવાનો દીંગોલો કપાટ પછવાડેથી લાવીને તેના ફટકા ધમાધમ લેવા માંડ્યા.

મોટાખાવાના દીંગોલોના ફટકા કેટલાંક ભોંયપર લાગ્યા અને કેટલાંક તેમના દીક્ષપર! પણ જ્યારે તેનાથી તેઓ ઉડ્યાં નહીં અને કાંઈજ વલ્યું નહીં ત્યારે જાણે ઉજરડામાં જોઈને બરોબર નીશાની સાથે ફટકો મારવા માંગતી હોય તેમ, તતોસતી તતોસતી ચાલીને અમીનાએ કાંડી લાવીને દીવો સલગાવ્યો અને દીવો સલગતાંજ તેણે આખા નેમ-લખને પેલો મોટાખાનો દીંગોલો મારવાનો શુર કરતાંજ બુમ પાડી “તમે મરે દારના પીતા, હડી મરો.”

દશ ખાર ફટકા પછી રમદુ પડતો ખડતો જુમમાં તે જુમમાં ખડતો ઉડ્યો “અસમાલ, જો-જોની ધ-ધ-ધર—ધરમાં ધરતીકંપ થયો છે કે?”

“તહારા મોનાપર પરે ધુર” તે લાયકીવાલી બહેને ભાઈના બરડાની ધુલ મોટાખાવાના પેલા દીંગોલાએ ફરી એકવાર પખોડતા ચીચવાઈને કહ્યું “ધરતીકંપ તો નથી થયો. પણ પેલી નહાસી ગઈ.”

“કોણ નહાસી ગઈ?” લથડી લથડીને આંખ ચોલતાં રમદુએ સવાલ કીધો.

“કોણ વણી! પેલી બેગમ.” બીજો એક સપાટો લેતાં જવાબ આપવામાં આવ્યો.

“બેગમ! બેગમ નહાસી ગઈ” હવે આંખ પુરી ખોલીને

રમદુએ અમીનાના એહેરા સામુ જોતા અને પછી આગળુઆગળુ નઝર ફેંકતાં પુકાર માર્યો “ઓ અસમાલ” તેણે અસમાલીઆને ધધોલી નાંખતાં ખુમ પાડી “અરે બેગમ નહાસી ગઈ.”

“તો જાવા દે, બ-બ-બચ્ચા” અસમાલીઓ ફટ ફાર મરડીને બીજી કોરેજ ફરવાની તસ્દી લેતા બોલ્યો “બચગણુ નહાસી ગઈ તો દુધીયું તો છે-છેને-કાલે દુધીનું શાક ક-૧-કર કરશું.”

“મુઓ તું” અમીનાએ તેનીપર પુરો મુકતા બખડી લીધું “મુઆએ આજે જ્યારે ચરખીવાણું શીકાર સપડાયું ત્યારેજ દોજરામાં શરાબ હોમાવીને કામ બગાયું” અને પાછો ગુસ્સો માથે ચડી જતાંજ તેણે પેલી મોટાબાવાની દાંગ ઉપાડીને એક બીજો નાલ્લો ને નાલ્લોજ ફટકો અસમાલીઆના ખભાંપર લીધો “હા, મુઆ ચાંડાલ, દુધીને બચગણુને નામે શાનો રડે છે, અરે ચરખદાર શીકાર જે તે પકડ્યું હતું તે દફા થયું.”

“એ-એઈ તું મ-મ-મને માર નહીં-કો-કોમખી દ-દ-દ થઈને દ-દફા થયું હોય તો તેને દફણુ કરો” અને ફરીથી ઉંઘમાં ને ઉંઘ માંજ કોર ફેતાં તે છેલ્લું બોલ્યો “દફણુ કરો, કફણુ કરો.”

તેટલાં વક્તી ઉડીને ઉમેલો રમદુખી પાછો અસમાલીઆની આગ-લજ સાંબો છર પરીને ખુરરર ઉંઘવા પડ્યો! જેથી અમીનાએ મોટાબાવાનો મોટો દીંગોલો કપાટ પછવાડે બખડતાં બખડતાં મુકી દીધો, દરવાજાને કડી લગાવી, ને કટકા મોરીને બાજાનાપર લાંબી થઈને સુઈ જતાં બોલી “મુઆ તમે દફણુના કરતા, મુઆએને શરાબ પીવા જ્યાર ત્યાર નાનું નાજ દેહેતીતી તે હવે લેઓ, સહવારે મુઆએની તહમારીજ દફણુની તૈયારીઓ નહીં થઈ જાયે.”

સહવારના છ વાગતાને શુમારે નવાખ સલામત જંગની મહો-
દાર બેગમ હસીના તરફનું કાગળ લખને નવાખ અને બેગમના
સેક્રેટરીને ઘરે બેગમથી અપાયલા સરનામાં મુજબ મમદુ ગયો અને
ત્યાં તેને તુરતજ અંદર લેવામાં આવ્યો. મમદુએ ઘણીક તાઝીમત-
વાઝો સાથે નમીને પેલું બંધ પરખીકું સેક્રેટરીના હાથમાં મુક્યું.
સેક્રેટરીએ તે લીધું, એમ તેમ ફેરવીને જોયું, તે પછી બોલ્યા
વગરજ તેને પોતાની ટેબલના ખાનામાં મુકી દેતાં કહ્યું “આવજો.”

“આવજો !” મમદુ તો સેક્રેટરીનો આવજોથીજ ફારીને ગભરાઇ
ગયો અને સહેજ શીકકો પડી જઈને બોલ્યો “સાહેબ, પરખીકામાંનું
કાગળ તો વાંચ્યો, રકકો તો બોલ્યો, અંદર વીઝીબી છે અને ઘણીજ
અગત્યની વાત અંદર લખેલી છે.”

“એ રકકામાં શું લખેલું છે તે મહને ખરોખર ખબર છે.”
હકે કહેજે સેક્રેટરીએ જવાબ આપ્યો.

મમદુ એક પણ સુધી પોતાનેજ જાણે તે જવાબથી ભુલી ને
વીસરી ગયો, તે સમજીબી નહીં શક્યો કે તે પોતે પોતાના પગપર
ઉભેલો હતો કે માથાપર ! તોખી તે ઝડપથી પાછી આવેલી સુદ્ધીએ
બોલ્યો “સાહેબ, ત્યારે હું ઘાંઝ કે બેગમ હસીનાના સેક્રેટરી તહમે
નહીં હશો, અને તેથીજ તહમે ચીઝીમાં શું લખેલું છે તે વાંચતાં
નથી—જો હું કેહુંજ તેમજ હોય તો મહને જે ખરા સેક્રેટરી
સાહેબ છે તેવણને બતાવો કે હું એ રકકો તેવણને વાંચવાને આપું.”

“ખરો સેક્રેટરીખી હું છઉં, ને ખોટોખી હું છઉ” પેલાએ
જવાબ આપ્યો. “જોને સરનામે એ કાગળ લખાઇને આવેલું છે તે
હું બધું જાણુંજ એટલે વાંચવાની તકલીફ લેવાતી જરૂરજ નથી.”

“પણ હું ધારૂં કે કંઈ ભુલ થયલી છે. મમદુએ વધતો અને વધતોજ ગુંચવાના કહ્યું “એગમ હસીનાના સેક્રેટરી સાહેબ તહમેજ કે?”

“હા—હા” પેલાએ પગ અકાલીને હવે ચીરડાઘને કહ્યું “એક વખત કહ્યું, બે વખત કહ્યું, ત્રણ વખત કહ્યું, ચાર, દશ, પચીસ, પચાસ, સો વખત કહી કહીને એજ કહેવશ કે હુંજ એગમ હસીનાનો સેક્રેટરી.”

“બાબા, કંઈ ભુલ થયલી લાગેછ.” પાશુ તેનું તેજ મમદુએ ગભરાઘને ગોઠવ્યું “તહમેજ સેક્રેટરી સાહેબ છો કે?”

“બાબા, કંઈ ભુલ થયલી નથી” સેક્રેટરીએ ટેબલપર હાથ ધોકતાં ખુમ પાડી “હુંજ સેક્રેટરી સાહેબ—હુંજ સેક્રેટરી સાહેબ, હવે તહમે પટોછ કે?”

“જાંહાં છે તાંહાં કંઈ ઘોટાસો થયસો લાગેછ મીસતર.” રમદુ અકડવકડ કરતો બોલ્યો. “જાંહાં છે તાંહાં કંઈખી ઘોટાસો છે.”

“બાપુ, જાંહાં છે તાંહાં કંઈખી ઘોટાસો નથીજ.”

“ત્યારે ઘોટાસો નહીં હોય તો તમે એમ કહોખી કેમ કે ચીડીમાં શું લખ્યુંછ તે તમે જાણોછ? તમે શું કોઈ જાદુગર બાદુગર છો!”

સેક્રેટરીએ મુંઝપર તાવ દેતાં કહ્યું “મહારા બપાવા આફરી-કાના જંગલમાં રહેતાંતા, ને તેવણુ ઉભા ને ઉભા તહમારા જેવા માણસોને વાંદરાના અવતારમાં ફેરવી નાંખતા હતા.”

“મહને લાગેછ કે તહમારી ખાસીહતખી તહમારા બેહેસ્તી બપાવાપરજ ઉતરીછ.” મમદુ બોલ્યો.

“કાંય ?”

“કાંય જે ત્હમેળી ત્હમારા બપાવાની કાણીજ મહનેળી અહીં ઉભો ને ઉભોજ વાંદરો બનાવી મુકયોછને !” મમદુ એમ બોલતાંજ સ્હેજ હસ્યો, અને તેણે જોયું કે સેક્રેટરીને સહેજસ્હાજ તેનાથી રમુજ મલી હતી. “વાંદરો નહીં તો બીજું શું ? હું સમજીજ નથી શકતો કે ત્હમે પરખીડાની અંદરના કાગલની બામદ ઉખેડયા વગર જાણીજ કેમ શિકો ?”

“ત્હમુને તેની ખાત્રી કરવીજ તો અંદર શું છે તેની એકુ બે વીગત કહી દેઉં ?”

“બોલોની જોઉં !” મમદુ એકાએક જીભને લપસી પડવા દેતાં જાણે નહીં બોલવા માંગતોખી બોલ્યો.

“જુઓ, અંદર એમ લખેલું છે કે મહારે ત્હમને દશ હજાર રૂપીઆ આપવા.”

“વાત ખરી.” અજ્ઞયખી સાથે મમદુએ કહયું.

“વાર, અને વલી એમખી લખેલું છે કે માહરે ત્હમુને કાંઈખી સવાલ કર્યા વગર તે રૂપીઆ આપવા.”

હવે તો મમદુ ફાટીજ ગયો, તેણે નકકીજ માન્યું કે આએ સેક્રેટરી કોઈ મહાન જાદુગરજ હતો ! થોડોવાર અજ્ઞયખ થયા પછી કાંઈ યાદ આવતાંજ તે બોલ્યો “પણ ત્યારે ત્હમે મહને કાંઈખી સવાલ કર્યા વગર દશ હજાર રૂપીઆ આપોની.”

“ના કહેછ.” સેક્રેટરીએ કહયું.

“કોણ ના કેહેછ ?” મમદુએ ગભરાઈને સવાલ કીધો.

“આએ એવણ.” મમદુની પીઠ પાછલ બતાવતા સેક્રેટરીએ આંગલી લંબાવીને જવાબ આપી દીધો.

કોણ ?” મમદુ પાછલ જોતાંજ સર્પે હંપ માર્યો હોય તેમ એક કુટ ઝમીનથી ઉછલીને બોલ્યો “કોણ ? એગમ હસીના !”

અને તે સમજી નહીં શક્યો કે આએ સેક્રેટરીનું મકાન હતું કે જુતખાનું ! તેણે પોતાની જીવતી જગતી આંખ સામે એક તીલીસ્માતજ બનતો જોયો, અને સ્વપ્નેથી નહીં વકી રાખેલી એગમ હસીનાની આંખ સાથ તેની આંખ મલતાંજ તે ગભરાઈને ધુજતો ત્યાંનો ત્યાંજ જાણે લાકડુ થઈ ગયો !

પ્રકરણ ૪ થું.

કબરથી ઉખડેલી લાશ !

મમદુ તો મનને મનાવીજ નહીં શક્યો કે તેની સાંમે ઉભેલો આકાર એગમ હસીનાનો પોતાનોજ હતો ! તે તો ઘડીભર મગજથી એમગજ થઈને હોશ દૂરામોશ બની રહ્યો, અરે, અસમાલીઓ ને રમદુ જેવા બદમાશમાં બદમાશ તથા ઝોરેમંદ મલની મીસાલના શરીર ધરાવનારા લકંગાઓના ઝખરદસ્ત પંજમાંથી મળલખી છે કે એગમ

અચે, અને છટકીને ત્યાં આવેળી। તેણે તે સહવારે જેવી અન્યયખી-
ઓપર અન્યયખી પોતાની નજરોનજર જોઈ હતી તેવી તો તેની
આખી જીંદગીમાંખી અનુભવી નહીં હશે। તેણે ધડીભર માનીખી
લીધું કે પેલો સેક્રેટરી જે કોઈ જાદુગર જેવો હતો તેણે પોતાના
હુન્નરથીજ બેગમ હસીનાને મુકાબલો ત્યાં ઉભો કરી દીધો હોય,
કારણ કે જે સેક્રેટરીનો અપાવોજ માણસોને વાંદરા બનાવી દેતો, તે
પેતે કાંય નહીં બનાવતી પુતલાંઓ ઉપજાવીને સામેવાલાને હચરત
કરી નાંખે? મગર નહીં, તેણે ખુદના કાનોથી સાંભળ્યું કે બેગમ
બોલવા લાગી અને તેથી તેના ગભરાત અકરાતમાં બેવડો વધારોજ
માત્ર થઈ શક્યો.

“કેમ મમદુર્મીઆ! દશ હજાર રૂપીઆની ઠેલી મલી કે?” બેગમ
ચેટા કરતી રવેશે બોલી “ખરોખર વગડીને રૂપીઆ લેજો હાં, નહીં
તો ગામમાં જઈને પેલો અસમાલીઓ ઘર બાંધવાનો છે તે નક્કો
રહી બાકી જશે.”

“બેગમ? ત્હમે હીંયા?” મમદુ બેગમના આવાજ પછી જે
બોલી શક્યો તે ફક્ત ગભરાતના બે સવાલોજ હતા.

“હા, કાંય?” બેગમે ઠંડી ઢમે પુછ્યું “આએ મકાન મહારા
સેક્રેટરીનું છે, હું કાંય નહીં આઉં?—કેમ પૈસા ટકાનો હીસાબ કેવો?
સેક્રેટરીએ એક આખો કે રોકડા?”

મગર, તે ચોરાંત્યો બદમાશ જવાબ તેખી શું આપે? તેના તો
મનમાં વીચારોના વમલો ઉડલાઈ પડતા હતા, અને તે મગજને જે
થોડો વખત કરીખી શક્યો તે એટલાજ માટે કે તેના બે શરીકોએ

આ શું અમરસ્ત ગોઠું ખાધું હતું? તે બીજકુલ દીકરને શાંત કરી શક્યો નહીં, તેની છાતીમાં તુફાન ઉડી રહ્યું હતું કે સોનાની ચણી પીંજરાથી ઉડી ગઇ હતી!

“કેમ બદમાશ!” હવે સેક્રેટરી ઉખડ્યો “તહારી અમાન કેમ સીવઇ ગઇ? બેગમ સાહેબને જવાબ આપ. તહારી આગલ આગ્યો ત્યારે તો તડતડ તડતડ અમાન ઉડતી હતી, અને હવે તેનું શું થયું?—મહાલક્ષ્મીમાં ખેતી કરોછ કે બાધ બાવરીઓને લઇ જઇને ફસાવીને તેમના ઝર ઝરીઆન ઉતારી લેઓછ?”

મમદુ હવેજ પોતાની કઠંગી થઇ પડેલી હાલતનો ખ્યાલ કરી શક્યો. અત્યાર તુલીકની થોડીક મીનીટો સુધી તો તે અજબખીઓનો ખ્યાલ કરતો હતો, પણ હવે તેણે જોયું કે રાતના જેમ બેગમ તેમને પોતાને મકાને ફસેલી હાલતમાં હતી તેજ હાલતે તે પોતે હવે બેગમના આ સેક્રેટરીને મકાને ચાલી ચઢાવીને આવીને ફસી પડ્યો હતો! તેણે એક ઝડપુ નજર ચારે તરફ ફેંકી, તેની સામેની બાજુએ ગરાર જેવો મોટો સેક્રેટરી ઉભેલો હતો અને વકી દીવાર હતી, એટલે તે તરફથી તો નહાસી જવાય તેમ હતુંજ નહીં. ડાબા અને જમના હાથપરખી ફરનીયર અને દીવારજ હતી, એટલે ત્યાંખી નહાસવાનો કંઇ રસ્તો હતો નહીં. મગર, બેગમ જે દરવાજાના ઉંચર આગલજ બની હતી તેને એક આંચકો મારીને નહાસી જવું અને તેમ હતું—મગર, તેણે ફરીને જોયું તો બેગમની પાછલ વકી કોઇ બે અતતા કનના તેને ખાય કરડે તેવા ઉભેલા હતા—તે બે નોકરો જેવા હતા, અને હવે તે એકપુરા દરવાજામાંથી તે બીમેને ખસાડીને જવું એખી તેણે જોયું એક ખરેખર મુશકીલ કામ હતું.

“આબુબાબુ શું જોએછ?” સેક્રેટરી તેની મનઃક્રમ સમજી જતાંજ પોકાર મારી પડ્યો “હીંચાથી નહાસવા તો ત્યારે અફલાતુનખી નહીંજ પામે! તું હવે અમારી ચુંગાલમાંથી કેમ છટકી શકતો હતો!”

હવે મમદુ બેગમના પગ આગલ શુક્રને પડી ગયો, અને તેણે બેગમના પગોપર માથું મુકીને કાલાવાલ કીધા “મહેને માફ કરો.”

“કેમ, હવે બ્યારે કાંઈ વસેલું નહીં જોયું ને લાગ નહીં દીર્યો ત્યારે માફ કરો?” સેક્રેટરી ગરમ રહેતોજ બખાલ્યો “તમારા જેવા બદમાશોને માફ તો શું કરે, પણ જે રેતીનાં રણમાં પાણી નહીં હોય ત્યાં લઈ જઈને હાથપગ બાંધીને મુકી આવવા જોઈએ, બઠ્ઠીમાં નાંખીને ભુંછ નાંખવા જોઈએ—બેશરમ મકકારો, સાધુના સાહ્યામાં શયતાન! બેદુતના અવતારમાં ખખીસ! કાપે તો ચાર પાટીઆં પડે તેવો પીપ જેવો સનહો ને કામ કરીને ખાનાં શું દુખેછ કે આવી બદમાશી ચત્રાવેછ?” અને તેણે પોકાર માર્યો “કાદીર નાદીર, પકડો એ બદતમીઝ બદમાશને ને રસીથી બાંધીને એને પેટેલાં ખુમસા પીતો, ને પછી પુલીસને હવાલે કરો.”

“નહીં નહીં, રશીદ—જરા થોભો” બેગમ બોલી, અને તેણે પોતાના સેક્રેટરી રશીદ તરફ હાથ લંબાવવા સાથે પેલા કાદીર નોકરો જે સેક્રેટરીના હુકમથી ઘસી આવ્યા હતા તેમને પણ હાથ લંબાવીને અટકાવતા બોલી “હાલમાં એને મારોખી ના, ને પુલીસને હવાલે કરોખી ના, ફક્ત રસી લાવીને એના હાથપગ ઝકડો અને આગે કુરસી ઉપર બેસાડો, મહારે એને થોડાક સવાસો પુછવાના છે. જે હીક હીક જવાબ આપશે તો આપણે એને જતો મુકશું, ને નહીં તો પછી સેક્રેટરી સાહેબ જે કરે તે ખરું.”

કાદીર ને નાદીર બેગમ સાહેબના હુકમને તાબે થયા. તેઓએ મમદુના હાથ અને પગ બેઉ રસીથી બાંધ્યા અને મમદુને ઢગલો કરીને તેજ ઓરડા અંદરની એક કુરસીમાં બેસાડ્યો.

“બોલ, હું જે પુછું તેનો તદ્દન સાચોજ જવાબ આપજે” બેગમે તેના તરફ આંગળી કરીને પોતાની ઇચ્છા જણાવી “પેલી કોઇ ઓરત જોણે તમોએ મારી નાંખી તે કોણ હતી?”

“કોણ ઓરત સરકાર?” મમદુ અંજણી અમમા થતો હતો મગર તે પોતે ખુબ તઅજ્જુઅ રહ્યો કે તે કોઇ ઓરતની વાત બેગમે ક્યાંથી જાણી હતી!

“કમ સીધા પાધરા જવાબ નહીં આપાતા કે મમદુ?” બેગમે હવે ગુસ્સો બતાવ્યો “મને બધી ખબર મલેલી છે, મારી આગમજ ત્હમે કોઈ બીજને તાજે શીકાર પકડ્યો હતો અને તેને બીચારીને મારી નાંખી હતી—”

પણ બેગમ ઝીઝ્યાદા બોલે તે અગાઉ તો મમદુના મુખમાંથી એક ચીખ સમેટ ખુમ નીકળી ગઈ “મારી નાંખી?”

“હા—મારી નાંખી, મારી નાંખી” બેગમ પોકારી ઉઠી “મારી નાંખવા તો ત્હમે મ્હનેબી ધમકા આપેલી.”

“તે તો ખાલી ત્હમે કહોછ તેમ ધમકાજ હતી.” મમદુ બોલ્યો “બાકી, ધમકા આપવી અને ધમકાવાતું કામ કરી બતાવવું એ બેમાં બહુ મોટો તફાવત રહે છે, સરકાર.”

“નહીં ફક્ત ધમકા નહીં હતી” બેગમે કહ્યું “ત્હમે લોકો તે

ખીયારીને મારી નાંખી, અને વસી તેને તહમારાજ ઝુંપડામાં દાટીખી દીધી.”

“એ બધું તહમુને કાણે કહ્યું?” મમદુ વધારે મક્કતી શાહા-
નોને જુડી પાડી શકવાની હીમત કરી શક્યોજ નહીં, અને તેથી
તે હવે બેગમે વાત કેમ જાણી હતી તેની વીગત આતુરતા સાથે
પુછવા પડ્યો.

“મહને અમીનાએ કહ્યું.” બેગમે કહી દીધું.

“કાણે? અમીનાએ?” મમદુ પોકારી ઉઠ્યો “અરે, એ શય-
તાનની ખાલાને તો કચ્ચી ને કચ્ચી ચખાવી જવી જોઈએ,” તેણે
તેમ બોલતાંજ પોતાનાં દાંત બધાં કચકચાવી દીધાં.

“હયરો” બેગમ હંડે કસેજે બોલી “તેણે તહમારા ઝુંપડામાં
બધા સાથે મક્કીને પછી ચખાવી જજો, ત્યારેથી એખલાથી તે નહી
ચખાએ તેવી તેખી તર્ફ છે. તહમે એક રમદુ મમદુ જેવા કસાઈ છેઓ
તેવીજ તે તહમારી બહેનખી સખત ને બેરહમ છે. પણ, હવે મહને
જવાબ આપ, ખરેખરા જવાબ આપ. તું જાણેછ કે હું બધી વીગત મેલવી
શકેલી છેઉં તો હું જે વધારે ખાતગી માંગુછ તેનો સાચેસાચો ખુલાસો
કર ને મહને ખરેખરોજ જવાબ આપ. જો જરાકખી ખોટી વાત
કાઢીછ ને તેનો મહને શક ગયોછ કે જે બધું તું બોલેછ તે બના-
વતી છે તો પછી મહારા સેકરેટરીને તુને માર મારવાનો હુકમ
આપવા ફરમાવશ. કાદીર ને નાદીર એવો તો સખત માર તુને મારશે
કે તારી ખાત્રીજ થઇ જશે. એ લોકને કંઈ જેવા તેવાના સમજતો.
નવાખ સાહેબના એ મઝયુતમાં મઝયુત સીપાઈઓ છે. માર મારશે
તો તારા હાડકાનોખી ચુરો કરી નાંખશે, વાસ્તે સંભાલજો, જે પુછું

તેનો હવે વગર ધીલે સાચોજ જવાબ આપજો.”

“હા, સરકાર.” સરકાર સરકાર કરીને બેગમ સાહેબાને ઠંડા મીઠાં રાખ્યાં વગર મમદુને છુટકોજ નહીં હતો, તેણે હવે તો હાથ જોડીને કહ્યું.

“બોસ” બેગમ બોલી “પેલી ઔરત કાણ હતી?”

“તે કાણ હતી તે તો હું જાણુનો નથી—મગર, મ્હને પુછો તો તે ત્હમારા જેવી થોડી જહોત હતી.”

“મ્હારા જેવી હતી એ વાત શું ખરી છે?”

“હાજી” તે બોલ્યો “અમે તો જ્યારે અસમાલીઓ ત્હમને ગાડીમાં ઝુપડાં આગલ લાવ્યો ત્યારે ત્હમને જોઇને પેહેલાં તો બહુજ અજ્ઞયમ થયા, કારણ કે જે બાઇને અમે મારી નાંખીને ઝુંપડામાંજ દાટી દીધી હતી તે જાણે—”

“સખર” બેગમે તેને બોલતો અટકાવ્યો, અને પછી પોતાના સેક્રેટરી તથા બેક કાદીર નાદીર નૌકરો તરફ ફરીને બોલી “ભાઇ રશીદ, અને ત્હમે બેક કાદીર—નાદીર, જરા પાસેના કમરામાં જજો, હું હવે જ્યારે મમદુ રાહપરજ આવીને સાચી વાત કહે છે તો ત્હમારી હાઝરીની જરૂર જોતી નથી.”

બેગમ બોલી રહી કે રશીદ તથા પેલા બેક નૌકરો ત્યાંથી નમીને ચાલી ગયા. તે પછી બેગમે મમદુને પોતાની વાત આગળ ચલાવતો હુકમ આપ્યો.

“અમે તો સમજ્યા કે જે બાઇને અમે મારીને ઝુંપડામાં દાટી દીધી હતી તે ત્હમારી માય હોય ને ત્હમે જાણે દીકરી, એટલાં

બધાં તહમે બેઉ મલતાં—ગુલતાં ! હું તો તહમને જોઇને કદાચ મોટેથી અબ્બાબીબી બતાવી દેને, લેકીન રમદુએ તહમને જોતાંને વાર મ્હને કાપરીયું મારીને ગુપચુપ રહેવા કહ્યું.”

“શું તે બાઇ જે મ્હારી હમશકલ હતી, તેને તહમેએ દાગી નાનેજ ખાતીર મારી નાંખી ?” બેગમે સવાલ કીધો.

“હા” મમદુએ જવાબ આપ્યો. “તેવણે એટલી તો રીકઝીક કીધી ને યુમબરાડા પાડી મુક્યા કે અસમાલીઓ ગભરાઇ ગયો, તે પછી ચાલુ તેના શોરો ગુલથી ગુસ્સે થઇ ગયો અને ખીસામાંથી મોટી ચાકુ કાઢાડીને તેને દમ ભરાવવા જતાં તેણે એક ઝખર દસ્ત થાપ બાધી અને ગુસ્સાના આવેશમાં તે ચાકુ પેલી બાઇની છાતીમાં ચલાવી દીધી! અમો બધાં, હું રમદુ ને અમીના, તે બનાવથી ઘણો બીહી ગયા, અને અસમાલીઓખી તે બનાવથી ગભરાયો ખરો, મગર, અમે તે બની ગયલા બનાવપર નહીં વાત લંબાવતા તે બાઇની લાશનું શું કરવું તેના અદેશમાં પડ્યાં, તેટલાં અસમાલીઓએજ તોડ ખી શોધી કહાડયો. તેણે તે લાશને ત્યાંની ત્યાંજ ઝુંપડાંમાંજ દાટી દેવાની સલાહ આપી, અને અમોએ તેમ કીધું. લાશ બહુ ઉંડી દાટવાનો મઉકો મળ્યો નહીં કારણ કે અમારા ખેતરમાંથી બીડા લઇ જનારો વેપારી તે દીવસે આવી લાગનાર હતો.”

“તું મ્હને તે લાશ બતાવી શકશે ?” બેગમે કહ્યું.

“તહમે એમ ના સમજતા કે તે ઉંડી નથી દાટી, એટલે કાંઇ બેપરવાહ રીતેખી પડેલી છે.” મમદુ બોલ્યો “કખર જેવી બરોબર કખર છે, એમ કહી ડોરછંછેર નથી.”

“તો કાંઈ નહીં” બેગમે કહ્યું “મ્હને તે કચરમાંથી લાશ કહાડાવીને બેવાની છે—તું મ્હને બતાવશે ?

“છોડો હવે, તે વાત, સરકાર” મમદુએ કચવાઈને સમજાવ્યું “એક લાશને બોલીને શું કાલ દો ? તેને તેની જગ્યાપરથી ઉઠાવીને હાડમાર કરવામાં માલ શું ?”

“નહીં—મ્હને આતુરતા થાય છે” બેગમે કહ્યું “તે કોણ હશે ને કોણ નહીં ! તું કહે છે કે તે મ્હારી હમશકલ છે તો પછી મ્હને કેમ જાણાસા નહીં થાય ? તું મ્હારી જગ્યાપર હોય તો ત્હારી છાતીમાં કેવા ઉલ્લપાકો થાય તેની તો કાંઈ ખબર રાખ.”

“કદી નહીં” બેગમે બોલી “મ્હારા દીલમાં જે શક છે તે શક પ્રમાણે જો તેજ ઔરત હશે તો લાશને હું ત્યાંજ, મગર, બીડી ઇત્યાદિ ઘાટવા માંગુછ.”

“ઇજ્જત તે શું હોઇ શકે ?” મમદુ બોલ્યો “ઉપર કોઇખી તરેહ કચર ચણાવી તો નહીંજ શકશે, કારણ કે તેમ તો પાંચે દહાડેખી અમે ફરી જઇએ.”

“નહીં-નહીં” બેગમે બોલી “મ્હારી મનલખ એ કે હું તે લાશને મ્હારી નજરે નજર જોઉં, તેને ઓલખું-પીછાણું, ને પછી તેને હંડી ઘેર બોડાવીને દટાઉં-ઉપર કચર ચણાવીને મુકવાની વાત નહીંજ બને, હવે તો ઘેર તે કચર, ને કચર તેજ ઘેર.”

“હા, હું સમજ્યો” મમદુ બોલ્યો “તમે તેને જોતાં ઓલખવા માંગોછ, ને તમારી જો કોઇ સગીજ હોય તો પછી તમે તેની ઘેર આગલ કંઈ કીયા કરવા માંગોછ ? મગર, જરાક જોવી કીયા કરાવા-

થીબી તો વાત કાન બે કાને જશે, અને અમે ચોખ્ખા ફસી જઈશું.”

“હું કાંઈ જ કરવા માંગતી નથી. હું ત્હારી સાથે હવે ખુલાસાથી બોલું છું” બેગમે કહ્યું. “સાંભલ, હું તો ફક્ત તે લાશને ઓલખવા માંગું છું. પછી તમે તેને પાછી લેજ ધોરમાં મુકો, કે ઉંડી ધોર કરો, કે તે ઉપર કંઈ ચણાવો નહીં ચણાવો તે હું ત્હારી પર છોડીશ, તમને હું પુલીસમાં ફસાવવાને નથી માંગતી ને કાંઈ કરવાથી માંગતી નથી, બોલ હવે તું મને તે લાશ બતાવશે?”

“હું કયું કંઈ થાઉં છું” મમદુ બોલ્યો. “પણ એક શર્ત, કે તમે અમને જમ ફસાવો નહીં, તેમ થોડીક પછસાની મદદથી આપો.”

“પછસાની મદદ આપવાની શર્ત જ્યારે તું કરેછ, ત્યારે તો મારેથી એક શર્ત ત્હમો બધાં પાસેથી કરાવી લેવાની છે, કે તમે જો ચારે કસમ ખાઓ કે લુટવા ચોરવાનો પેશો આજથી છોડી જ દેઓ, તો હું તમને પછસાની મદદથી આપું.”

“મ્હારે કયું છે—ને હું તે લોકોથી મનાવશ—સમજાવશ.” મમદુ બોલ્યો. “હવે મેહુરયાની કરીને મારા હાથપગ છોડાવો તો ઉપકાર, રસીથી તમારા નૈકર કાદીર-નાદીરે એવી સીકડીને બાંધીછ કે બધું લોહીથી બંધાય ગયું હશે!”

બેગમે ઉઠી ને તે ઓરડામાંથી બહાર નીકળી ગઈ અને પોતાના સેક્રેટરીને બોલાવા મંગાવી ને તેણે તેની સાથે પાંચેક કલાક કાંઈ મસલહત કીધી, ને પછી કાદીરને બોલાવીને કાંઈ કહેવામાં આવ્યું અને પછી મમદુને છોડવામાં આવ્યો.

તે બાદ સેક્રેટરીની મોટરકાર ધમધમ કરતી તઈયાર થઈ ગઈ

જેમાં બેગમ, સેકરેટરી, પેલા કાદીર નાદીર ને મમદુ બેઠા, અને મોટર ચાલી મહાલક્ષ્મીના પેલા કુંપડાં તરફ. હવાના સુસવાટા મીસાલ કુંકું કરતી મોટર ઉડીને દોડી, અને બોલ બોલતાં તો મહાલક્ષ્મી આવી બી લાગ્યું. મમદુએ બતાવ્યું ત્યાં મોટર જઈને ઉભી—અને બારીમાંથી ચીમાઈને જોતી અમીના એક ચીપ્પ પાડીને બારી બંધ કરી અંદર ગભરાત અકરાતમાં રમદુ ને અસમાલીઆ આગલ દોડી ગઈ. “આંવી ઘાડ, મુઆ અસમાલ, તુને તો રાતે મોટા બાવાના દીંગીલાએજ ખલાસ કરવાનો વીચાર હતો જો. મુઓ, અવલ શીકાર પકડી લાવો ને પછી ઘર પીને બાપ બપાવાને તેડવા ગયો. તો લે હવે, ત્હારા-દાદા તુને મ્હને ને રમદુને પકડી જવા આપાછ તે!”

મગર, રમદુ ને અસમાલીઆને તેનું પીંગળુ સાંભળવાનો વખતજ નહીં હતો—તેઓ તો ક્યારના દાંએબાંએ થવા ઝમીનપર ઠોકેકું કપ્પાડ પછવાડેનું એક ફાલકું બોલતા હતા, અને તે બોલી રહીને અંદર ભરાઈ ગયા અને વક્ષી અમીનાનો હાથ પકડીને તેનેબી અંદર ખેંચી ગયા.

પેલી તરફ સેકરેટરીએ મોટરમાંથી કિતરવા અગાઉ મમદુનો હાથ પકડીને કહ્યું “જો મમદુ, તું જો અંદર જઈને તારા સાથીઓ સાથે મલીને કાંઈબી તાગડો રચશે તો યાદ રાખજો કે અમારા લોકના બચાવમાં આએ પીસતોલ કાંઈ કરી બતાવશે. ચારો તરફથી ગોલીઓ છે. ચાર બારની છે. તમુને અકેકને અકેક શાટમાં બારીઆં કરી નાંખશે—વાસ્તે, ખચરદાર બાશ.”

“નહીરે માખાપ” મમદુ હાથ જોડતો બોલ્યો. “હું તમારી મદદ ને પમાહ માંગતો ફરું, અને હવે પછી તાગડોબી રચું એ બનવુંજ માહલ છે.”

તેઓ પ્રધાં તે મોટરમાંથી ઉતરી અને ધરધર તે ઝુપડીમાં ચઢી ગયા. મોટર ખેતરની એક બાજુએ ઝુપડાંની નજીકથીજ છોડવામાં આવી જેમાં કકટ એકલો શોફર હતો, જેના હાથમાં એક નાની પીસતોલ સેફ્ટરીએ મુકી દીધી હતી. સઘસો બદોખસ્ત કરીને પછીજ તે બદમાશોના મકાનમાં તેઓ હવે દાખલ થયા.

મમદુ પેહેલો અંદર દાખલ થયો, અને તે ત્યાં કોઇનેખી નહીં જોઇને તુરત સમજી ગયો કે ભુતની જગ્યા ક્યાં હતી! બધાને તેણે આગલ વધતાં અટકાવીને તે પેલા ફાલકાવાલી જગ્યાપર ગયો અને ત્યાં જઇને તેણે પેલું ફાલકું ખોલતાંજ સર્વેને ખોલાવ્યા. મમદુ ને અસમાલીઆને મમદુના તેડાંથી જીવ આવ્યો, લેપીન અમીના તો ઉપર આવવાજ નહીં કરે. તેને જેમ નીચે ધસડી લેવામાં આવી હતી તેમજ આ વખતે તેને ઉપરથી હડસેલીજ મુકવામાં આવી, અને તેની પછી પેલા બે જણાખી ઉપર આવ્યા. મમદુએ તેમના કાનપર પડીને બધી વાતનો ખુલાસો કર્યો અને પછી પેલી ઘોરની જગ્યા ખોડવામાં આવી. લગભગ અરધે કલાકે તે ઘોર ખોડાઇ રહી અને તે પછી બધા આવવા માંડી. થોડુંક બીજું વધારે ખોડતાંજ તે લાશ દેખાઇ, તેને બેગમના હુકમથી ઉપર ઉંચકી લેવામાં આવી, અને કીડાઓથી બન બન થતી તે લાશ જો કે થોડેજ ભાગે ખવાયલી હતી તોખી તેનો ચહેરો હજુજુ શીકકો ફર્ય, તે ઝાંઘીની વખતે કોણુનો હતો તેની, ગવાહી પુરતો હતો.

બેગમ તે લાશની નજીકમાં નાંખે. રમાલ દાખીને પોતાના સેફ્ટરી સાથે આગલ વધી, અને તેણે તે લાશના ચહેરાપર જેવી એક નજર નાંખી કે “ઓ માય, એ કોણુ ? હમીદા ?” એટલેજ

પોકાર મારી શકી, તેને ચક્રર આવી ગયાં, અને તે સેકરેટરીના હાથપરજ પડી ગઈ! તે લાશને જોઈને તેની સુદ્ધીજ જાણે ગુમ થઈ ગઈ! તે પેહેલાં પેહેલાં તે લાશ કોણની હોવાનું મનમાં માનતી હતી, અને જ્યારે તેણે તે પોતાની નજરોનજર જોયું ત્યારે તે કોણની નીકલી પડી હતી!

બેગમને એમની એમ હાથપર ઉંચકીને એક ખીજાનાપર મુકવામાં આવી, અને તેના ખીજાના આગળ પેલા બે ખીદમતકારો ઉભા રહીને તેને સુદ્ધીમાં લાવવાની માવજત કરતા હતા અને સેકરેટરી પોતેથી ચીંતાતુર રહ્યો હતો. પેલાંઓ ખીજા તરફ પેલી લાશને જોમની તેમજ રહેવા દઈને બેગમ હુશ્યારીમાં આવ્યા પછી શું હુકમ આપે છે તેની રાહ જોતાં યોભેલાં હતાં. અમીના બદખુશી ગમરાઈને ચીચવાતી હતી કે લાશને જલદી લુમીદાહ કરી દેવી, પણ રમદુ ને અસમાજીઓ તેની ઉપર ડોલા કકડાવીને તેને વધારે ગડબડ કરતી અટકાવતા હતા.

આખીર બેગમ સુદ્ધીમાં આવતાંજ પોતાની સામે સેકરેટરી સુદ્ધાં પેલા બે નોકરોનેથી જોયા અને તેથી તેણે ઉડીને ખીજાનામાં બેસતાંજ કાદીર નાદીરને ત્યાંથી દુર થવાની ઇશારત કીધી. કાદીર નાદીરના ત્યાંથી જવા બાદ બેગમે સેકરેટરીને પોતાની સામેની કુરસીપર બેસવાની નીશાની કીધી. સેકરેટરી બેઠો કે બેગમે બોલવાનું શરૂ કીધું “રશીદ બાઈ, તહમે આજની વાતનો એક ઝરાકખી સંસારો નવાબ સાહેબને કોઈ કદીખી જવા દેતા ના. આ બે નોકરોનેથી સખતમાં સખત તાકીદ આપજો, વલી આપણે અહીંયા આવ્યા છીએ તેમે માટેની વીગત બહાર નહીંજ પાડવા સાફ શોફરનેથી

હાથેલો રાખજો—અને આ બદમાશોનેબી એ વાત માટે ચુપકીદી અખત્યાર કરવાનો હુકમ આપણને આપવોજ પડશે.”

“માફ કરજો, બેગમ સાહેબા” સેક્રેટરી બોલ્યો “હું તહમારી આજની આંખે વીચીત્ર વરતાણુંક કાંઈ સમજીજ નથી શકતો! એ લાશ કોણની છે?”

“તેજ વાતપર હું આઉંછ, રશીદ બાઈ” બેગમ બોલી “તહમે મહારા વીશવાસુ છેઓ, તો પછી તહમારી આગલ એ લાશની વાત કહેતાં હું અટકતી નથી—અને હું જોઉંછબી કે જો તહમને એનો ખુલાસો કહેવામાં આવશે તો શું ઉપાયો લેવા તેની અકકલ તહમે મહને આપી શકશો. હું પેહેલાં માનતી’તી કે મહારી ઉમર કરતાં વડી ઉમરની કોઈ બાઈ છે એમ મમદુએ કહયું હતું એટલે એ લાશ મહારી એક ચચાઝાદીની હશે, મહારા કાકાની એક છોકરી મહારા કરતાં મોટી ઉમરની અહીંયા કેઠે મુંબઈમાંજ રહે છે અને તે ક્યાં રહે છે તેનો હું પ-તો કેટલોક વખત થયો મેલવવા માંગુ છું. હું તે મહારી પીત્રણની એ લાશ સમજતી હતી પણ મહારી નઝરો-નઝર જોતાં તો કોઈ બીજીનીજ એ નીકલી—અને તે ‘કોઈ બીજી’ જેને હું વરસો થયા મરી ગયલી માનતી’તી તે તો કેડી થોડાજ દીવસપર આંખે બદમાશોને હાથ મરી ગઈછ.”

“તે બીજી તે કોણ?” સેક્રેટરીએ આચ્ચીતો સવાલ કીધો.

“મારી પોતાની બેટી હમીદા.” બેગમ બોલી.

“તમારી બેટી?”

“હા” બેગમે જવાબ દીધો.

“તમે નવાખ સાહેબ સાથે પરણ્યા ત્યાર પછીથી તો એકબી બચ્ચું ધરાવતા નથી તે એ બેટી ક્યાંથી આવી?” સેકરેટરી અતીવ્ય તઅબજીય થતો બોલ્યો.

“ખરું છે કે નવાખ સાથે પરણ્યા પછી મ્હને એકબી ફરજંદ થયું નથી. રશીદ બાઇ—સેકીન, નવાખને પરણ્યા અગાઉ—”

પણ તે હજીય બોલી રહે તેટલાં તો રશીદ વધતી અગ્નિ યખી સાથે બોલી પડ્યો. “નવાખને પરણ્યા અગાઉ તો તમે કોઇ બીજા સાથે કદી બી પરણ્યા નહીં હતા ! હું એ બધું તમારો નૌકર થઇને પુછુંછ તે માટે મને માફ કરો, મગર, મ્હારી જ્યારે સલાહજ લેઓછ તો મ્હને પુરી વાત કહી દો, બેગમ સાહેબા, કે નવાખ સાહેબ સાથે તો ત્હમે કુવારાજ પરણેલા, તો પછી આટલી મોટી ઔરત જેવી ત્હમારી બેટી ક્યાંથી આવી?”

“મ્હારી ઝીંદગીનો એક સડથી મોટામાં મોટો ભરમ એ છે” બેગમ બોલી “રશીદ બાઇ, મેં આજ સુધી કદીબી એ વાત કોઇને કહી નથી, મગર આજેજ એટલી વાત ત્હમારી આગળ જાણે મ્હને ફરજિયાત કરવીજ પડી છે. આએ લાશની આખદ જો બની નહીં હોતે તો ત્હમારી આગલ હું એવી વાત કદીબી નહીં કરતે.”

“મગર, ત્હમે બેરીક રહો બેગમ સાહેબા” તે સેકરેટરી બોલ્યો “કે ફરજિયાત ત્હમારી ઝખાનથી નીકલેલા એ ભરમને હું મારી છાતીની સંદુકમાં મ્હારી ઝીંદગીના છેકના છેડા સુધી જાલવી રાખીશ, હું કદીબી બેવચન નહીં થવશ, હું કદીબી નમકહરામ નહીં બનશ, ત્હમે જે બોલવાનું હોય તે બેધડક બોલો—હું ત્હમને ઉઘટો તે

વાતમાં મદદનોગ થઇ પડશ. પણ ત્હમારો ભેદ મરતાંખી હું નહીં ખોલશ.”

“ઐટલી યધી ખાત્રીની કશીજ નરત નથી. ભાઇ રશીદ” બેગમ ખોલી, “જે મ્હને ત્હમારી ઉપર ભરોસો નહીં હતો તો હું કદીખી આટલો ખુલાસો વટીક ત્હમારી સન્મુખ નહીં કરતો. સાંભલો રશીદ, નવાખ સલામતને ગ સાથે પરણ્યા અગાઉ મ્હારા લગન એક ખીજ સાથે થયા હતા, તે ખીજથી આજે મારી બેટી હમીદા જનમી હતી, તે પછી એક મોટો ભેદ બની ગયો જેની વીગત હું કોઇ ખીજ વખતે તમને કહીશ—કારણ હાલમાં તે લંબાણુ ગઇ ગુઝરી કેહેવા જતાં નોકરોને કોઇ વાતનો રખે ખુરો વહેમ પડે. હાલમાં તે લંબાણુ વીગત દરશાવતાં મારી બેટીની લાશ જે બહારજ પડી રહેલી છે તેનો નીવેડો જલ-દીથી આવતો નથી—તે મારા ભરમની વીગત કેહેવાનો આજે મોકોજ નથી, હું ખીજ વખત તે વાત કરીશ. મગર, ઐટલું સમજી લેઓ કે એ બેટી મ્હારી પોતાની બેટી છે. વરસો અગાઉ હું તેને મુએલી માનતીંતી પણ હું તઅન્નુખ થાકિંછ કે એ હમણાં સુધી જીવતી હતી—મ્હારેથી છુપીજ રહી હતી અને આજે બદમાશોના હાથમાં ફસીને થોડા દીવસપરજ મરી ગઇ હતી! એ બેટી ચાર વરસની વાતપર છેલ્લી મ્હારી પીત્રેણને ધરે હતી જે વખતે એના ગુઝર પામવાનો ખત મ્હારી ઉપર આવ્યો હતો, તે પછી બે વર્ષે એક છુપી ફર્જ જે તેના સંબંધી મ્હને બળવવાની હતી તે મેં તે વખતે બળવી હતી, અને તે ફર્જ બળવ્યા બાદ હું નવાખ સાહેબને પરણી હતી.”

“ મગર નવાખ સાહેબ સાથના ત્હમારા લગન વખતે તો—”

“ચુપ રહો, રશીદ” બેગમે કહ્યું “તહમે હવે મહને વધારે સવાલ મહેરબાની કરીને ના પુછો, એ બધી વીગત કેહેવા ને બોલવાનો આએ મઉકોળ નથી-આએ વખતજ નથી, તો હવે વધારે ના પુછો, ચાલો, આપણે તે લાશ પાસે પાછાં જઈએ, તે મહારી કમનસીબ બેટીને એકવાર ફરીથી હું મુએલીબી જોઉં અને પછીજ તેને માટે તહમે મહને સમજ આપો કે શું કરીએ, હું તો એ લાશ આવા એક ઝુમકાંની કંગાલ ઘોરમાં પડી રહેવા દેવા માંગતી નથી, એને કડે બીજે ઠોકણે લઈ જવા માંગુ છું, અને એક સુંદર કબર મહારી બેટીની માદગારીમાં બનાવવા ઇચ્છુ છું.”

“તહમે તેવું કશું, મહને પુછો ને મહારી સલાહ લેઓ તો, કરતાજ ના” સેક્રેટરીએ સમજાવ્યું.

“બોલો-તહમે ખુલ્લા દીલથી જે બોલવાનું હોએ તે બોલો— તહમારી જેબી સલાહ હોએ તે મહારી આગલ રજુ કરો, હું તો તહમારી સલાહનેજ વાસ્તે આટલું બધું અત્યાર મુધીમાં ઝાઝીર કરી ચુકી છ કેની, તો બોલો-તહમે શું કેહેવા માંગો છ તે ઝરાકબી અચકાયા વગર કહી દેઓ.”

“જુઓ” સેક્રેટરીએ કહ્યું “તહમે એ લાશ જેમની તેમ પાછી એજ કબરમાં મુકાવો. ચણેલી કબર ને વગર ચણેલી કબર એ બધું મુઆ પછી સરખુંજ. “આપ મુએ પીછે હુમ ગઈ દુન્યા” તેવી વાત છે. જે તહમે લાશને બીજે કોઇ ઠોકણે લઈ જઈને તેને બપકાબરી કબરમાં મુકવા ઇચ્છશે તો બધો ઘોંટાલો કોઇની જાણમાં જરૂર આવી જશે. તહમારો જે બેદ છે તેબી ખુલ્લશે, અને આએ બધાં પુલીસમાં ફસી જશે, એક મોટું જેવું રોખંડે બગશે, ને બધું

ઝોરનું દોર થઈ જશે. તેનાં કરતાં તહમે એ લાશને પાછી અહીંજ દાટવા કહેા, ને મુદ્દત વીટા પાદ ફાઇ દીવસ લાગદાવ્યો તો અહીંજ એક કબર અણાવજો ને ખતાવજો. ને તહમારી બેટીની યાદગારી તે વખતે રાખજો—હાલમાં તો કાંઈજ નહીં. હાલમાં તો જે છે તેજ સહી-વાત હવે તો એવી બની ગઈછ કે તહમને આ બદમાશોના મોંઢાળી દાળી રાખવા પડશે—નહીં તો નવાખ આગલ જો વાત મધ તો મોહકાણના સમાચાર!”

“તહમે એ બદમાશોને કોઈ રીતે દમ કરીને તહમારી પોતાની નૌકરીમાં રાખી લેઓ અને આએ અમીનાનેળી તહમારે ત્યાં તહમારી ઘણીઆણીની નૌકરીમાં રાખો—એ લોકો બદમાશી કરવાથી બચશે એળી આપણને એક જાતનું સવાખજ હાંસલ થશે ને વલી મ્હારો બરમખી સચવાશે. એ લોકને પુલીસમાં આપવાથી તો તહમે કેહેાછ તેમજ બધું ઝોરનું દોર થઈ જશે.” બેગમ બોલી.

આખીર બેગમ અને સેક્રેટરી કચરથી ઉખડેલી તે લાશ આગલ પાછાં ગયાં. બેગમ તે વાસ ભારતી લાશ આગળ ગુઠ્ઠ્યે પડી મઠ, અને તેના ખરડાયલા એહેરાખર તેણે બે ચુમી લીધી. તે પછી આંસુના ટીપાંઓ પાડીને તે પગે પડતી ઉઠી. અને પછી મલગલા સાદે બોલી, “તમે આએ લાશને અસલીજ હમે જુમીદાર કરો, અને તેજ બેમાલુમ રીતે ઝમીન ખરોખર પુરી દેઓ.”

બેગમના કહેવા મુજબ કામ કરવામાં આવ્યું, જે પછી રમદુ ને અસમાલીઆને લઈને સેક્રેટરી બેગમથી જુદો તે લોકને સમજાવવા ગયો. ત્રણે તે બદમાશો, જે પૈસા મલે તો, તે ખુરો પેશો છોડી દેવા તૈયારજ હતા, તેઓએ થોડા પૈસા મેલવવા પાદ સેક્રેટરી

સાહેબની નોકરી પર રહેવા ખુશી બતાવી.

બેગમના સેક્રેટરીને ત્યાં તે બધાં બીજા સહવારે જવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો, અને બેગમ, સેક્રેટરી, પેલા બે કાદીર—નાદીર નોકરો તે ઝુપડું છોડીને જ્યાંથી આવ્યાં હતાં ત્યાં પાછાં ગયાં. સેક્રેટરીને તેને ઘરેબારે છોડી દઇને બેગમ પોતાને બંગલે ગઇ. પોતાની સગીને મત્રી આવ્યાને બહારે તે દીવસેથી નવાબને બનાવવામાં આવ્યો હતો, એટલે કાંઇ સવાલ જવાબ થયા નહીં—અને બધું શાંતીમાં જ પસાર થયું.

*

*

*

ઉપલા બનાવ પછી ચાર દીવસ ગળી ગયા.

બેગમ તે બનાવની રાતથી જ બીમાર થઇ ગઇ. અને ચાર દીવસ સુધી તે બંગલાની બહાર જઇ શકી જ નહીં. ડાક્ટરોથી સારવાર કરવામાં આવી અને માંચમે દાહાડે જ્યારે ઊડી શકી ત્યારેથી તેને બહાર જવાની સલાહ આપવામાં નહીં આવી, મગર, છઠ્ઠે દીવસે પોતાની તે કોઇ સગીને મલવા સહેજસાજ બહોંસ કરીને બેગમ ગઇ—અને સગીને મસે તે દુર ગાડી ઉભી રખાવીને સેક્રેટરીના મકાનમાં દાખલ થઇ.

ત્યાં બધું ઠીક ઠીક થયું તેણે સાંભળ્યું. પેલા ત્રણ મવાલી-ઓએ હમીદાની લાશને પાછી તેજ જગ્યા પર ઉતારી દીધી હતી. તેઓએ કોઇ પોતાના દુરના સગાને ખેતી કરવા પેટું ઝુપડું આપ્યું, અને ખેતી આપી હતી, તથા ખર્ચાની રકમ તરીકે બેગમ હસીનાના સેક્રેટરી પાસેથી રૂ. બસો દરેકે મેલવ્યા હતા અને સેક્રેટરીના

મકાનથી થોડેજ દુરના એક મકાનમાં ખોલી લખતે તેઓએ ત્યાં પોતાનો સંસાર રાખ્યો હતો. અમીના સેક્રેટરીની ઘણીઆણીના કામકાજમાં નોકરી રહી હતી. અને પેલા ત્રણે બદમાશોની પોતાનો પાપી પેશો છોડીને સેક્રેટરીની નોકરીમાં આખરે દરકાર સાથે કામ કરતા થયા હતા.

આપણે બેગમ હસીનાની આખરે રાહપર આવી ગયલી જોઈને હવે શયલા કુંવારી તરફ જઈશું, જે શયલાને મલવાને વાસ્તે બેગમે જલદી જવાનું કહ્યું હતું, અને જેનું ઘર છોડવા પછી બેગમ, ઉપર ગુઝરી ગયલા, ચકકરના વમલમાં વીટલાઈ ગઈ હતી.—બેગમે હવે પોતાને પરવાર મલેલી જોઈને પેહલીજ શયલા પાસે જઈ શકવાને સામર્થ્યવાન થઈ, મગર, તે શયલાની મુલાકાત લે તેટલાં તેટલાં આપણે એ આંઠ દીવસમાં શયલા તરફ શું શું બનાવ બની ગયો હતો તે જોઈ લઈશું.

પ્રકરણ ૫ મું.

શયલાનો આશક.

નવાબ સલામતજંગની ભેદ ભરેલી બેગમ હસીના, તેટલીજ ભેદી આપણી વાર્તાની ખુશ્નુરત કુંવારી નાયકા, શયલાની મુલાકાતે ગઈ હતી; અને ત્યાં જે તુટીકુટી વાત કરીને જલદીથીજ પાછા ફર-

વાની શયલાને તેણે આશા આપી હતી, તે આશાને, બેગમ પોતે શયલાની મુલાકાતની સ્થાંજનાંજ જાનમાં સપડાઇ તેને લીધે અને તે પછીના બનાવ તથા બીમારીને લીધે, ફલદરૂપ કરી શકીજ નહીં—અને તે કારણથી શયલા તે આખા અઠવાડીયામાં બહુ મોટા અદેશમાં અને શીકરમાં રહી, મગર, તે અદેશ છતાં તેનાં બાજમાં તે અઠવાડીયું સુકકું ને કોઈ તો ગયુંજ નહીં—કારણ કે તેના ગુલામી રૂપ-સારો અને નાંઝો અદાનો કોઈ પરસ્તાર તે વખત દરમ્યાન હાથ આવી ગયો હતો!

બેગમ હસીનાની મુલાકાતની સ્થાંજ વીટવા પછીની બીજીજ સહવારે, બેગમ અને તેના ભેદી કારોબારના ખ્યાલો કરતી, બારીની બાહર શયલાએ જોયું, તો તેજ વખતે તેના ગુલામી હોટ અને ગુલસા રૂપ પર ભોહીનો ધસારો ચઢ્યો ગયો!—બારીની બરોબર સામે જણે પથરનું પુતલું કોતરીને ઉભું રાખ્યું હોય તેમ એક નવજવાન આશરે પચીસેકની ઉંમરનો ગખર ખડો હતો, જેવી શયલાની આંખો તેના તરફ ગઇ કે તે જવાન શખ્સની માયાબરી આંખોથી તેના તરફ ફરી—ચાર આંખો એક થઇ ગઇ, અને ઓ પાક ખુદા! શયલાના દીસમાં કદી નહીં અને આ પહેલીજ વખતે કોઈ જાતની લાગણી પયદા થઇ ગઇ! આહાઆ, શયલાને વીજલીના એક ચમકારાની મીસાલ લાગ્યું કે શાયરો અને લેખકોએ “પ્યાર” ને જે આકર્ષણીક ઢાંચે ચીતાર્યો હતો તેમાં ખરેખર બહુજ વજુદ હતું. અરે! અગર, શીરીન જે ફરહાદ જેવા એક પથર કોતરનાર પર જનો જીમરથી કુરબાન થઇ હોય તો તેમાં નવાઇ નથી; અરે! કોમલ બદન તહેમીના જે પીલતન રસ્તમની આંખોમાં સમાઇ ગઇ હોય તો તેમાંથી શક નથી—પ્યાર! પ્યાર! પ્યાર! એવું ખેંચાણકારક એક ભોહચુઆક છે જે

આશકની આંખોમાં માથુકને સમાવે છે અને માથુકના કલેજમાં આશકને જગ્યા આપે છે.

શયલાનો પ્યાર “લવ ઍટ ફરસ્ટ સાઇટ”નો થયો, તેણે તે મનઃ જવાનને તે સહવારે જોયો અને જોયોજ તેની આંખોમાં તે રમી ગઈ! અને તે જવાન પોતે શી હાલતનો હતો? તેણે તો આ આગમનની શયલાને કોઈ વખતે જોઈ લીધી હતી, અને હમણું તે તેનાં ધરની સામેજ આવીને તેના દીદારના દરશન જેવા એક કલાકનો ખોટી થતો ઉભો હતો; અને જ્યારે, તેની આશા ફલી-જ્યારે તેની ચશ્મોનું તુર તેનાં દીલને ક્ષાંત પાડવા ખારી આગલ આવીને ઉભી-ત્યારે તેનાં દીલમાં શું થતું હતું?

ઓ, તે દીલ શાંત થવાને બદલે તેમાં ઉસ્કેરણી ફેલાઈ હતી, પ્યારના આતીશે ગોયા તેના તનોમનમાં ગર્મ શોલા ઉકાળ્યા હતા; અને તેનું મગજ, જે સરખામણી સાથે લડવાને તૈયાર થયું!

શયલાએ પોતાની સુંદર ચશ્મોને તે પછીથી બહુજ તકલીફથી-શર્મની ફર્જને સખએ-તે જવાનની ચશ્મોમાંથી ખેંચી લીધી, તે પોતાના સીતાના એક જુસ્સા બર્ચા નીસાસા સાથે લીલાઈથી ધરમાં આલી ગઈ—મગર, તેની દીલકશ નકશોનીગારે જે કાતીલ ધાવ કર્યો હતો તેને રજ લાવવાનો મલમ તેના સીવા પેલા ધાયલ મરીજને કયો તખીમ આપનાર હતો? કોઈજ નહીં; સીવા, કે તે પોતે.—તો પછી શું આપણી શયલા બડીબરમાં તે ઇન્સાનને ઝખ્મ કરીને ચક-બ-ચક આલી જવામાં વાજખી હતી? વાજખી તો નહીંજ, મમર, તે પહેલો મોકો હતો, અને હજી તો દુન્યા દરાઝ હતી!

શયલાનું મગજ હવે ઠેકાણાપર નહીંજ હતું. તે ખુચી મરીય-

મના રડવા તરફથી જાણે છતાં કાનથી બેહેરી બની મધ હતી અને દુધની તપેલીમાંથી મરીયમ વાસ્તે દુધ પ્યાલામાં રેડવાને બદલે તેણે તે દુધ ટેબલપર રેડી દીધું !

અંદર ગયલી શયલાનું મગજ ઠેકાણાંપર નહીં રહી શક્યું હતું, પણ પેલા બહાર રસ્તા ઉપર ઉભેલા જવાનના મગજનું ઠેકાણું કેવુંકે હતું ? તેથી બીચારો ઠેકાણું વગરનો થઇ ગયો હતો, અને બકબકારો કરવા મંડી ગયો હતો ! તે શું બડબડે છે તે જરા આપણે સાંભળી લઇશું :

“ સલીમ ” તે પોને પોતાને કહેવા લાગ્યો “ સંગીના કરતાં આજે વધારે ખુશસુરત નથી શું ? બહુજ ખુશસુરત છે—મગર, સંગીનાની સાથે શાદી કરવાથી તો પછસાળી મલશે અને ખુશસુરતી બી હાથ આવશે, લેકીન,” તે પાછો અદેશમાં પડ્યો “ લેકીન, આજે કોઇ ખુશસુરતીની દેવી તો સંગીનાને પાણી બરાવે ! આહા, શું એની આંખ ને શું એનો રૂઆબદાર ચેહેરો ! મને તો સંગીના કરતાં એ વધારે ગમેછા—મગર, પછસા ! સંગીનાને ગુમાવવાથી પછસાળી જતા રહેશે, અને ત્યારે માઆપના વેરના બદલામાં જે ઉમદા ચીઝો હાથ આવી ગઇ હતી તો તેને શું હાથમાંથી સાફ સાફ જવાજ દેવી ? ”

મહારા વાંચનાર અઝીઝો સમજી તો ગયાજ હશે કે શયલાનો આશક કોણ હતો. સલીમ જેને આપણે આપણી વારતાની શુરઆતમાંજ પોતાના કાકાપર પોતાના મરહુમ માતપીતાનું વેર પીસતોલથી લેવા ગયલો જોઇ આવ્યા છીએ, અને જેને તેના કાકાએ પોતાની ઉપર વેર નહીં લેવા તથા તે જો શાંત થાએ અને સંપીલો અને

તો તેને પોતાની બેટી સંગીનાનો હાથ શાદીમાં આપવા સાથે તમામ માલે મીલકત સુપુર્ણ કરવાનો ઇકરાર કરીને હડો મીઠો પાડી મોકલાવ્યો હતો—તેજ સલીમ, શયલાનો આશક થયો હતો ! થયું એમ હતું કે તે કાકાએ બોલાવેલા દીવસે પાછો જાય અને સંગીનાની રૂબરૂ તેનો મીલાપ થાય અને તેનો કાકો તે બેઠો એકમેક સાથે નીકામાં મેલવી એક કરે તે અગાઉ તો તેણે આ મુશ્કેલીસ ખુશ્ખુરતીને જોઈ હતી, અને તેના પ્યારમાં તે પડ્યો હતો ! ખરું પુછો તો તેનું દીવ સંગીના કરતા આ શયલા તરફ વધારે ઢલી ગયું હતું, અને તે આ મધુરી દીવ ખેંચનારી શયલાને સંગીના કરતાં વધારે સુદર માનતો થયો હતો. તેથી ખીચારો શું કરે ? પ્રશ્ન પોતે એક એવું ખરાબ દર્દ છે જેની કાંઈ હકીમ કે તબીબ દવા કરી શકતો નથી તો પછી સલીમ તે અણુદીઠ ઝોરાવર ઝાલીમ દર્દ આગલ લાચાર નહીં થાય તો કેમ થાય ? તે પોતે પોતાને “સુડી વચ્ચે સોપારી” થઈ ગયેલો જોઈ શક્યો. એક તરફ તેના કાકાની છોકરી સંગીના અને એક મોટી દકલત હતી, અને બીજી તરફ તેને મનને ગમતી એક મુશ્કેલીસ ખુશ્ખુરત મુરતી હતી. વધી તેને એમણી લાગ્યું કે તે સંગીનાની સાથે શાદી કરીને પછી શયલાને પરણે તો બધી મતલબ સમાપ્ત જવાની હતી. લેકીન, એ દબલ જોડનો ઘોંટાલો તેને પોતાને ગમતોજ નહીં હતો, અને બે તલવારી મ્યાન બનાવવાના ચેડાં કહાડવામાં સમાયેલો જોખમ તે જાણતો હતો. તેણે ખણખોદ કરીને જાણીને તે દુકંદ અરસામાં એટલુંજ જાણ્યું હતું કે, શયલા, કુંવારી હતી, અને ગરીબ હતી; તેને ધામકિ બાધખી કાંઈ નડતો નહીંજ હતો જેથી તે બન્ને—સંગીના અને શયલા—ને સાથે સાથેજ પરણી જઈ શકે, મગર, તેને અદેશો એ મોટામાં મોટો પયદા થયો

હતો કે દબલ જોડે એક મોટી આપદા હતી અને તે રસમ તેને પોતાને રૂચે તેવો હતોજ નહીં-તેથી, તેણે ખ્યાલ કીધો કે યા તો સંગીનાને અને તેના પૈસાને મેલવવા, યાતો આ મુકલીસ શયલાને હાથ કરવી. તે ગુંચવાડામાં ગુંચવાઈ ગયો, અને આરજુ કરતો ત્યાંજ ઉભો રહ્યો કે શયલા દુઆરા ત્યાં ખારીએ આવીને પોતાને સુંદર ચેહરો તેને બતાવી દે, જે જોઈને તે રાહત મેલવે-મગર નહીં. લેકીન, થોડો વખત વીતવા પછી તેણે એક સુંદર મધુર આવાજને તે ખારીમાંથી બહાર પડતો સાંભળ્યો, જે તેને લાગ્યું કે શયલાનો પોતાનો હતો અને દીક્ષરખાની સાથે તે એક મધુર ગઝલ ગાતી હતી. શયલાનો તે કોમલ આવાજ વહેતી ધીમી નદીના એક પ્રવાહની માફક દુરથી ધીમા સ્વરે નીકળીને પુર બહારમાં તેના કાનોની નજીક આવીને અટકતો હતો. એક બલા ગવધ્યાને તકકર મારે તેવા તાલ-સુરથી તે તે ઉસ્તાદી ગાયથુ ગાતી હતી. જે સાંભળીને તે આશ્ચર્ય વધતોજ ઝખમી બની ગયો!

શયલાએ મીઠાં સુરે ગાયું:—

“અરે, કબી તો ખેલીઆં હય, ઔર કબી ખંજરબી ચલતા હય,
 તુમહારા દીલ ખહેલતા હય, હમારા દમ નીકલતા હય.
 કબી સીરમેં, કબી જીગરમેં, ઔર કબી દીલમે,
 તુમહારા હૃદ ઉઠકર ધન મકાનોમે, ટહેલતા હય,
 કબી સીના પહે જલતા હય, તડપતા હય, ઉઘલતા હય,
 દીલે ખેતાબબી કયા કયા મયે પહેલુ બઢલતા હય!
 નહીં માલુમ હમે કુચ્છબી, ફકટ છતનેસે વાકીફ હય,
 કલેજમેં કોઈ બયઠા હુઆ દીલકો મસલતા હય.”

સલીમે તે ગાયણ ઘણી ખુશી, ઘણા ધ્યાન, અને ઘણા શાદમાન ખની સાંભળ્યું. તેણે ફરીથી ચાલ્યું કે તે મધુર હલકી ખુલખુલ પોતે ફરીથી પોતાના મીઠાં નયણો પાછાં મેલવે, પણ નહીં. અહુરાની આશા નહીં ફક્ત, પણ પાક ખુદાના હુકમથી તે મધુરા આવાઝની નજર ફરીથી થઈ:—

“નીગાહે યાર અદમસ્તીમેંબી હુશ્યાર કયસી હય !
મેરા દીલ છીન લેનેકે લીયે તમ્યાર કયસી હય !
અદાસે ફરકર ખજર મસેં, યું લગે કહેને:
‘શહીદે નાંઝ ખતલાઓ કે ઇસમે ધાર કયસી હય ?’
છગરમે ચીખે મઝ, પહેલુમે ખટકી, દીલમે જા ઉતરી.
મઝખટી ચુલખુલી ચનચલ નીગાહે યાર કયસી હય !
અબી નીકલા હય દમ, હયરો, કીસીસે મીલ તો લેને દો.
અબીસે લેકે ચક્કનેકી, યંહ મારામાર કયસી હય !
હમીકો ઝીંખલા કરતે હય, હમીસે હસકે કહેતે હય:
‘ઝરા મતના તો ખતલાઓ મેરી તલવાર કયસી હય ?’
કઝાબી સદકે હોતી હય નીગાહે તીરે કાતીલકે.
શહદત સર કટાનેકે લીઝ, તમ્યાર કયસી હય !”

તેણે ચાલ્યું કે શયલા જે આખો દીવસ એમ ગાયા કરે તો તે ત્યાંથી હટજ નહીં, પણ ગાયણ જે લગભગ હવે પુરું થવા આવ્યું હતું અને તેની આખીરી લાઇન પડતી હતી તેટલાંજ ખારીએ મરીયમ આવીને ઉભી અને ખારી આગલ મુંઢલી એક કુરસી ઉપર અહીંને બહાર જોવા લાગી. વીજલીનો એક ઝટકો લાગ્યો હોય તેમ એક અગ્નિધણી આપનારો ખ્યાલ એક ધીમી ધ્રુજરી અને થોડા ગુસ્સા

સાથે સલીમના મગજમાંથી પસાર થઈ ગયો. તે જાણતો હતો કે શયલા ગરીબ હતી, અકેલી હતી, અને કુંવારી હતી, - મગર, તે આજની ઘડી સુધી કદીથી જાણવા નહીં પામ્યો હતો કે કુંવારી શયલાના ઘરમાં એક બુચીની વસ્તી હતી. તે બચ્ચી કુંવારી શયલાના ઘરમાં ક્યાંથી આવી તેની શીકરમાં તે પડ્યો. તેણે એક વખત વીચારખી કરી લીધો કે શયલાના કોઈ ઓલખાણ પીછાણવાલાનું યા કોઈ બાકુતનું તે બચ્ચું હશે, મગર પાછો તેણે પોતાને અર્થોક જવાબખી કરી દીધો કે બાકુતમાં બાકુત તો નીચે વસ્તી બે બુધ્યા ઔરતોજ હતી. તે દીક્રામાં ખટકાતે જગ્યા આપી શક્યો હતો, અને વળી સહેજ સહાજ શકીથી બન્યો હતો! - ગમે તે વીચારો ઉઠાવ્યાંતેણે, મગર, એટલા તો ખ્યાલપર તે ઉતરી જઈ શક્યો હતો કે ઉતાવલી અદાએ પ્યારમાં પડવામાં જોખમ હતો, અને તેથી તેણે સંગીના અને શયલાના પ્યારના પાણીમાં હાલ તો ડોલતા તરી રહેવાનું હતું પછી, યાતો એક તર્ફ તરીને બહાર નીકલીને બચવાનું હતું. યા બીજી તર્ફ તેમાં કુખીને મરવાનું હતું!

હવે તે વધુ વાર ત્યાં ઉભો રહ્યો નહીં, તેણે ત્યાંથી મોટા ગુસ્સામાં ચાલવાજ માંડ્યું અને ચાલતાં ચાલતાં અનેક વીચારો કાઢ્યાં. જે કે કાઠવાર તે પોતાના વહેમી ખ્યાલોને બચ્ચાંસાદી ગણીને પેલી બારીએ દેખાવલી બુચીને શયલાના કોઈ સમાની સમજતો, પણ વલી કોઈવાર શયલાનીયત ખસલહત ઝોર પકડે તો તે બુચી શયલાની હોય તેમ માનતો! તોખી તે મનને પાછું વલી પુછીથી લેતો કે જે તે બુચી શયલાનીજ હોય તો પછી શયલા એમ તેને હોડ્યોક પોતા ભેગી રાખેખી કેમ, અને પોતાને કોઈ વીધવા દાખલ ન ઓલખાવતી તે કુંવારીના નામ હેઠલ કેમ પસાર થાય?

તેને કોઈવાર લાગતું કે આમાં કોઈ બેદ હતો, તો વક્તી ખીચી પહે તે પોતે પોતાને હસી કાઢાડતો કે તેમાં કોઈખી બેદ હતોજ નહીં અને શયલાં નીરદોષ હતી.—પમે તેખી થયું, પણ હાલત તુરત તો સલીમ શયલાના પ્યારમાં થોડો ઘણો ખીચકી ગયો તો હતોજ !

પેલી તરફ તો શયલા ગાયણ પુર કરી રહીને દીલરખાપર એક કવવાલી જમાવવા ગઇ. પણ તે કવવાલીની શુઝ્યાત થાય તેટલાં તો તેની નજર બારીએ છેક દીંગાઇને જોતી મરીયમ તરફ દોડી ગઇ અને તુરત દોડી જઇને તેને કુરસીપરથી ઉંચકીને એક ચુમી લેતાં બોલી “મરીયમ, માય તું પડી જશેને !” અને તે બોલવા સાથેજ તેણે રસ્તાપર નજર નાંખી તો ત્યાં તેનો આશક તેને જણાયો નહીં, તે જરા વાંકી વક્તી અને તેણે મરીયમે ત્યાં દોકાવીને જોઈ લીધું હતું તે તરફ નીમાદ પહોંચાડી, તો તેણે તે મધુરા આકારને દુરને દુર ચાલી જતો જોયો.—તે સમય ગઇ કે તેનો આશક છેક હમણાંજ ત્યાંથી જતો રહ્યો હતો, અને નાદાન છાટી મરીયમ તે ચાલી જતા આકારને જતો નીરદોષતાથી જોતીજ વાંકી વક્તી ગઇ હતી. શયલા તે આકાર જણાતો અંધ પડ્યો ત્યાં સુધી ઉભીજ રહી અને પછીજ ઘરમાં ચાલી ગઇ.

પ્રકરણ ૬ હું.

શયલાની સઘ.

શયલાના આગમાં બની ગયલા ઉપલા બનાવ પછી ખીજા બે દીવસ મગડી ગયા, લેકાન તે અરસામાં તેનો આશક ફરીથી તે

તરફ ફરક્યોજ નહીં ! તે મરીયમને નીચેના પડોશીઓની પાસે રાખીને અગાઉ જ્યાં તેનો આશક મક્કી ગયો તે તરફને રસ્તે અને તે તરફની દુકાનોપર ખરીદી કરવાને મસે ફેરાખી મારી આવી, પણ તે કે જોણે શયલાનું દીલ ને ચીત ચોરીજ લીધું હતું તેનો ત્યાં ખતોજ નહીં હતો !—અદેશા પર અદેશા વધના ગયા, પેલી તરફ બેગમ હસીના હજી ત્રણ દીવસ થઈ જવા છતાં વાયદા મુજબ આવી નહીં હતી, અને વલી તે દીલારેખ ચહેરાની કાંઈ નશાણ નહીં હતી ! તેથી, શયલાને કાંઈ દુખી થવું પડ્યું.

એવાજ ખ્યાલમાં બહારવણે, એટલે બેગમ હસીનાની મુલાકાતને પાંચમે દીવસે, અને તે આશકના દીદારના દર્શન છેલ્લા થયા તેને ચોથે દીવસે, શયલા પોતાના બે અદેશાઓપર દરીયાફત કરતી કાંઈ સોંચમાં ગીરફતાર બેઠી હતી અને તેના પગોની પાસે ખીજાવેલી ચટાઈ ઉપર ખુચી મરીયમ બેસીને રમતી હતી, તેટલાં દરવાજાપર કાંઈએ આંગણાં માર્યાં.

“કોણ ?” શયલાએ સવાલ કીધો.

“મક્કીના.” બહારથી જવાબ આવ્યો.

અને તે કાંઈ સફાનાનું નામ સાંભળીને શયલા વહેલી કે દરવાજો ખોલવા ગઈ. આ સક્કીના, મ્હારે કહેવું જોઈએ કે, ઘણી ઉંચી ખસલહતની છોકરી નહીં હતી; મગર, તે શયલા તરફ આહત બતાવતી એક થોડી ઘણી ખચરખચાહ બહેન જેવી હતી. તેના સુઝુક અને આચરણ બહાર કાંઈ ફીક નહીં હતાં; લેકીન, શયલાને વખ્તે તે અચ્છી બનતી રહેતી હતી અને તેથીજ શયલા તેને પોતાની બહેન તરીકે ગણવામાં કાંઈ ખુફ માનતી નહીં હતી, પણ બાઝે

વખત તે દીલની વાત તેને કહીને તેના તરફથી કાંઈ એ સારી વાતની આશુ કરતી હતી.

સકીના લાગલી આવીને ખીજાનાપર એસી ગઈ, અને શયલાના ચહેરા તરફ જોઈને તે ખરા મનથી દીલગીર થતાં બોલી “પ્યારી બહેન, ત્યારે ચહેરો છેલ્લા આંઠ દીવસપર મેં જોયલો તેવો ખુશ-નુમાં નથી—બધી જઈ મારી ગઈ છે! તુંને કાંઈ ગમ છે?”

“બહેન સકીના?” શયલા તેના તરફ નજર ઉઠાવીને ધીમા સ્વરે બોલી “તું કહે છે તે ખરીજ વાત છે.”

“મહેને તો બા એ ખરી વાતના બીતરમાં કાંઈ શીરી—ફર-હાદનો કીસ્સો લાગે છે.” સકીના હસ્તું મોઢું રાખીને બોલી.

“કાંઈ તેવુંજ છે!” શયલાએ સહેજ શરમાઈને કહ્યું.

“તેવુંજ છેની? લુચ્ચી મ્હારી બહેન” શયલાના ગાલપર નહનો એક તમાચો ખુશાલીથી મારતા સકીનાએ કહ્યું “મેં કેવું પારખી લીધું! ક્યારથી એ નાટક ચાલે છે?”

“ધણાજ દુક વખતની વાત છે. મ્હારો પ્યાર પહેલી નજરનો પ્યાર છે બહેન” શયલા બોલી.

“ત્યારે ત્હમે ખી હવે ઉંડા પાણીમાં ફરવા લાગ્યાં ખરાં!” સકીનાએ હસીને કહ્યું “પણ એ કાંઈ ત્હમારો ફરહાદ કાણુ છે? તેનું નામો નીશાણુ?”

“તે કાણુ છે, અને તેનું નામોનીશાણુ શું છે તે હું પોતેખી બણતી નથી.” શયલા બોલી.

“ઘણું જ અજ્ઞયજા જેવું!” સકીના બોલી “વહી એમ કદીખી બુને કે શયલા બહેન? તું દીવલગી કરેજી.”

“નહી—હું જે કહુંજી, તે સાચુંજ કહુંજી, બહેન સકીના” શયલાએ જણાવ્યું. “હું તેને જાણતી નથી, હું તેના નામોનીશાણ્યથી માહિતમાર નથી અને મેં તેની સાથે કદી વાતખી નથી કીધી.”

“ત્યારે તો તે કમાવ કીધી!” સકીનાએ કહ્યું “આજે જાતે! પ્યાર તો કેમ લેખકોએ ખી ચીતારેલો મેં વાંચ્યો જ્યી! તુ ત્હારી વાતપરથી તો તે આશક તરફ અથાક પ્યાર ધરાવતી હોય તેવું લાગેજી, છતાં અજ્ઞયખીઓની અજ્ઞયખી એજ છે કે તું તેને ઓળખતી નથી, તેનું નામ ને કેકાણું ખી જાણતી નથી અને અને વહી કદીખી વાત તેનાસે તેં કીધી નથી! ત્યારે એ કમ જાતે! પ્યાર?”

“એ પ્યારને મુંગો પ્યાર કહેજે” શયલા હસીને બોલી “જેની, ખરીદી કરતો આઝારમાં મેં તેને જોયો, તેણે મને જોયું, તેને કાંઈ હું નાંઝો અદામાં ફીક લાગી ગઈ હોઈ તેથી મહારા ધર મુધી આવેલો, મહારો ચેહેરો જોયો, તેણે મને પસંદ કીધી, મેં તેને પસંદ કીધેલો, ચાર દહાડાની વાતપર તે આવીને સદવારના પહોરથી ખારી આગલ ઉભેલો, હું ખારી આગલ અચમુચી જઈ લાગી, મેં તેને જોયો, અને માન્યું કે તે મહારો આશક થયો હતો, અને તેણે મહારી આંખો જોઈને તથા મહારા ગાયણો સાંભળીને તે દીવસે નકકીજ માનેલું કે હવે હું તેની માથુક બની ગઈ હતી. કેમ, એમાં કાંઈ વાંધો લાગે છે?” અને શયલા રમુજ પામતી મલકાઈ.

“વાંધો તો નથી” સકીના જરા વીચારવંત હોયે બોલી “વાંધો તો નથી, પણ—”

“પણ શું?” શયલાએ તેનો હાથ પકડીને પુછ્યું.

“તું કેહેછ કે ચાર દાહડાની વાતપર તે આવ્યો, તો પછી શું—”

“હું તેજ અદેશમાં નું આવી ત્યારે બેઠેલી તો!” શયલાએ ખુલાસો કર્યો. “તે પછી તે આવ્યોજ નથી!”

“આવ્યો નથી!” સકીના પુકારી ઉઠી “થઈ ચુકું ત્યારે, તું તો બોલી, શયલા તું બોલી છે. જે આશક જે ખરેખરો એક માશુકના પ્યારમાંજ પડ્યો હોય તો તે ત્રણ આખા દીવસો સુધી પોતાનો ચેહેરોખી નહીં બતાવે અને પોતાની માશુકના દીદારનો તરસ્યો નહીંખી બને એમ કદી થાયખી? વાર, તેં શું ચીઝ ગાયલી?”

પોતે જે બે ચીઝ ગાઇ હતી તે શયલાએ સકીનાને પાછી ગાઈ સમજાવી, અને પછી બોલી “હું ગાવાનું પુરું કરી રહીને મેં મરીયમને ખારીએ ટીંગાઈને તેના તરફ જોતી જોઈ, ત્યારેજ હું મરીયમને ટીંગાતી દુર કરવા ખારી આગલ જઈને જોઉંછ તો તે તુરતનોજ ગયલો.”

“બસ બધું બકાઈ ગયું” સકીના હાથ ઉપર હાથ થોકીને બોલી “મરીયમને શું કામ ખારી આગલ મોકલી?”

“મેં ક્યાં મોકલી?” શયલા ગભરાઈને બોલી “હું ગાયણ ગાતી’તી તે વખતે મહારં ધ્યાન એના તરફ નહીં હોવાથી એ પોતે ઉંઘમાંથી ઉઠીને ત્યાં ગઈ હતી.”

મરીયમ ખારીએ ગઈનેજ તહારા પ્યાર ઉપર પાણી ફરી ગયું.” સકીના બોલી.

“ખરેખર ! મહને તો ખ્યાલખી નહીં અત્યાર ટક આવ્યો ! ત્યારે મહારા નસીબની ખુશાલીમાં એજ બચ્યાનો ખટરો ખેઠોની—અરે મરીયમ, મરીયમ, હું તહારે—તહારેજ લીધે કેટલી દુખી છઉં !” અને તે મરીયમ તરફ સોગાતુર ચશ્મોએ જોવા લાગી—તે બચ્યું પોતાનું નામ જુસ્સાથી ખોલાતું સાંભલીને ટગર ટગર શયલા તરફ જોવા લાગ્યું—અને કોઈ અન્યથા રીતે તે જાણે તે વાતની મતલબ સમજી ગયું હોય તેમ મોંહ ચઢાવીને ધસાધસ રડી પડ્યું ! શયલાનો જીવ બલી ગયો, તેણે ધણા પ્યારથી તે ખુચીને ઉંચકી લીધી અને તેના નનના નનના હાથો પોતાના ગલાંપર બેરવીને તેણે એક દાખીને ચુમી લેતાં સમજાવીને ખોલી “નહીં—નહીં, ના રડ, ના રડ, મહારા બચ્યાં, ના રડ.”

તેના પ્યારથી તે બચ્યું મુશું તો થયું, લેકીન પછીથી તે જાણે શયલા અને સફીનાની ગુફતેગો પુરા ધ્યાનથી સાંભલતું રહ્યું.

“હવે કેમ કહે બહેન ?” શયલા આખીર થોડી વારની ચુપકીદી તોડીને ખોલી.

“હવે એમ કર, મહને ખે દાહડા મહારા ધરમાં કામ છે—હું ચોઠે દીવસે આવીશ તેટલાં જો તે આવી ગયો તો તું તેના તરફ પ્યારથી જોઇને પછી દીલરખાપર નીચડું ગાયણ લલકારજો—લે, ગાયણના ખોલ લખીને દીલરખાપર એ કબ્બાલી ઉતારી લે:—

“દીદાર દીખાના હય દીખા કયું નહીં દેતે ?

પરદા રખે રવશનસે, હટા કયું નહીં દેતે ?

જલવા મુજેહ આ જાએ નઝર આપકા જસમે,

ઇસ દીલકે બહે આઈનાં બના કયું નહીં દેતે ?

ચક્રતાઈકે દાવેકો મીટાના હય તુમહારે,
તુમ આઘનાં આગેસે હટા કયું નહીં દેતે ?
મીલનેસે જો ઇનકાર નહીં આપકો હમસે,
શીર અપના પતા આપ બતા કયું નહીં દેતે ?
તલબગારે મુરતંકો અગર પ્યાસ લગી હો,
તો શરબતે દીદાર પીલા કયું નહીં દેતે ?
દીલ દેકે બનાયા તુમહેં દીલદાર હો જસને,
તુમ દીલસે ઉસે અપને દુઆ કયું નહીં દેતે ?
કહેંતી હય અઝીઝ આપસે દીલદાર આપકી,
મીલના હય તો પરદેકો મીટા કયું નહીં દેતે ?”

“અને જો તે અરસામાં તે એ તફ નહીંજ આવ્યો તો ?”
શયલાએ લખી રહીને સવાલ કીધો.

“તો પછી ચોથે દીવસે, એ તુંને પેહલ વેહલો બાઝાર તફ
બ્યાં મસેલો ત્યાં, આપણે જમશું—તું મહારી સાથે ચાલજે તો
ખરી, તહારો બેહેડો પાર છે.”

અને તે શયલાનો બેહેડો પાર કરવાની વાત સહમગ્નવીને
પછી ગઇ.

પ્રકરણ ૭ મું.

ઝખમપર નમક!

શયલાનું મન માન્યું નહીં. તેની સઘ સકીનાએ સફુરી અખ-
ત્યાર કરીને પોતા ભેગી તેને લઇ જઇને તેના આશકને શોધી કહા-
ડવાનું કહ્યું હતું, મગર શયલાનું નામુક જીગર-જે હવે તે આશકે
દીલફરૈયની ગોદમાં જઇ દબાવાને હર પક્ષે આતુર થઇ રહ્યું હતું-
તે માન્યું ન માન્યું રહ્યું; અને આખીર, તે મધુરી શયલાને, તેજ
વખતે ધરની બહાર પોતાના આશકની શોધમાં જવા વીના
આલ્યુંજ નહીં!

સકીનાએ શયલાને ત્રણ આખા દીવસ થોભી જવા કહ્યું.
મગર શયલા ત્રણ કલાકખી થોભી શકી નહીં, તેતો તેનો દીલદાર
ઝખમ કરીને તેને પડતી મુકી ગયો હતો એવી શીકમાં પડી ગઇ,
અને જાણે તે અશક હવે મજકુર ત્રણ દીવસની મુદતમાં કેડો
ખોવાઇ જવાનો હોય. યા તેના પોતાના હાથમાંથી છટકીને કોઇ ખીજના
હાથમાં જઇ પડનાર હોય તેમ તે વીહલી વીહલી થઇ પડી, અને
દોડતી કે તેને શોધી કહાડવા તે તુરતા તુરત તૈયાર થઇ ગઇ.

છોટી મરીયમને નીચેના ભાડુત આગલ મુકીને શયલા નીકાળ
સાથના લીબાસમાં રસ્તે પડી. તેણે રેશમી ઓઢણી ઓઢી લીધી હતી,
અને ચહેરાપર પાતલો પુરકો નાંખ્યો હતો. અગર તેણે સુધરેલા
રીવાજ મુજબ નીકાળ ચહેરાપર નહીં નાંખ્યો હતો તો ખુર્ર કોઇ ન
કોઇ ખીજે નવો આશક ખરપા થતે, યા રકમ ખંધ પરવાનાઓ
તેના દીદારના ચીરાગપર મરી શીટતો. તેથી સાફજ હતું કે તેનો તે

મીઠ્ઠો ચહેરો, આશકોને વાસ્તેનું મીઠ્ઠું જહર, પરદાની શીશીમાં બંધ હતું.

તે પાઉં પ્યાદા આગલ વધતી રહી, તેની ચાલદાલમાં અન્નયય મીઠાસદાર લહેકો હતો, અને જ્યાં જ્યાં તે હુલાવદાર નાઝો નખરાનાં મગલાં લંબાતાં હતાં ત્યાં ત્યાં તેની નાઝુક અદા જોનારા મર્દોપર ગાલીબ થતી હતી.

રહેકડો એવી નજરોના નજરાના સાથે તે ખુશાલ ચાલતી રહી, અને ખીલ્લીની અસ્મો સાથે ટગર ટગર તે પેલા ખુરકા અંદરથી પોતાના આશકને શોધતી રહી.

મગર, નહીં, તેના મનમાં હલું થયલું તે ખીલીસ્ત હજુણ તેને નસીબે હતું નહીં. જે જગ્યાએ તેનો આશક અગાઉ મલ્યો હતો તે તરફ જુસ્તેજુ ચલાવી, મગર ફુજુલ મેહેનત. થાકી થાકીને આખીર રંજદા, આઝોરદા, અને દીલ શીકસ્તા થઇને તે ખુશસુરત સુંદરી ધર તરફ પાછી ફરતી હતી, તેટલાં તેની નજર એક જવાન શખ્સપર પડી જેને જોતાંજ તે ગભરાઇ, ગુંચવાઇ, અને અચકી ગઇ. તે જાણી ગઇ કે તે શખ્સ તેજ હતો જેણે તેના દીલમાં ઇશકનો આતીશ ખરપા કાઢ્યો હતો, તોખી તે ગભરાઇ અને ગુંચવાઇ ગઇ! તે તેને શોધવા આવી હતી અને અન્નયય તો એ થયું કે કેટલીક મુશ્કેલીએ જ્યારે તે મલ્યો ત્યારે તે નાઝુકદીલ છોકરી ગભરાઇ ગઇ!

મગર, ખુશીના જોશથી ગભરાતી તે સુંદરીને ખીજીજ પક્ષે ઠંડી ખરફ જેવી થઈ જવાનું થયું, -કેમજે, તેનો આશક જેમ અન્ન-યયખી આપનારી રવેશે યક-બ-યક મલી ગયો હતો, તેમ વલી તેણે પોતાની વલણ અને હબમાંખી યક-બ-યક ફેરફાર કરી નાંખ્યો. તેણે

પોતાની માથુકને જોઈને તેની તરફ એંચાઈ જવાને બદલે એક નજર નાંખી અને બીજી નજર નાંખ્યા વગર તે એકદમ ફરી ગયો, અને જ્યાંથી આવ્યો હતો તે તરફ તેણે પાછું ચાલવા માંડ્યું—શયલા ગુંચવાડામાં ગુંચવાઈ ગઈ.

એક, ફક્ત એકજ મીનીટ, તે અચકીને ઉભી રહી, લેકીન બીજીજ પક્ષે તેણે પોતાના આશકની પાછલ પાછલ ચાલવા માંડ્યું, તે જાણે કોઈ તેની પુઠે પડેલું હોય અને તેનાથી પોતાનો બચાવ કરવા માંગતો હોય તેમ. ઝડપ ઝડપથી ચાલતો હતો, અને તેટલીજ ઝડપથી તેની પાછલ ચાલવામાં જો કે નાઝુક શયલાને ઠાકવી નાંખનારું હતું, તોખી તે યાદોમ ચાલી અને ચાલી.

આખીર એક મકાન આવ્યું જ્યાં તેનો આશક થોડ્યો, અને તેણે પાછલ ફરીને જોયું. જોતાં સાથે તેણે પોતાનો રમાલ હીલાવ્યો, અને તેટલી ઇશારત કરીને પાછો ઝડપુ કદમે તે મકાનનો દાદર ચઢી ગયો. તે એક ન્હાતું મગર શોભઈતું બે માલનું મકાન હતું, હવે શું કરવું તેના વિચારમાં શયલા થોડો વખત બહાર ઉભી રહી હતી તેવામાં બીજો મજલે પુગેલા તે આશકે બારીએથી પાછો રમાલ હીલવ્યો.

શરાબની ખુમારીમાં મગજની હોશ ફરામોશ કરી દઈને જે પ્રમાણે વગર વીચાર્યે આદમી અમલ કરે, તેવી ક્યારી હાલતમાં શયલા મુકાઈ ગઈ; અને તે, ભરસો અને વહેમ, આશા અને ધાસ્તી સાથે, તે મકાનનો દાદર પોતેખી ચઢવા લાગી.

પહેલા મજલાપર શયલા પુગી કે દાદરને મથાલે એક નોકર આવી લાગ્યો અને ઘણી અદબથી બોલ્યો “નામવર બાનુ સાહેબા,

આ પાસેના કમરામાં કદમ બહારવશો” અને એમ બોલતાંજ તેણે દાદરની પાસેના એક ઓરડાનો દરવાજો ખોલી નાંખ્યો. જાણે ભાંગતી અક્ષર તળે ચાલતી હોય તેમ ખુશી-ગમી-ધાસ્તીના ભેલ સાથે તે દીવારને પકડીને તે ઓરડામાં દાખલ થઈ, તેનું મન જરા દગમગયું બની ગયું હતું—અને જ્યારે તે નોકરે તેને અંદર દાખલ થયેલી જોઈને દરવાજો બંધ કરી દીધો ત્યારે તો તે પુરી ગભરાઈ ગઈ, અને ધાસ્તીથી ધુજવા પડી ગઈ.

અત્યાર સુધી તો તે પ્યારનાં અંધાપામાં ચાલી ચલાવીને જુદી જુદી લાગણીઓ દીલમાં વસાવીને એક શરાબીની ધુંધમાં હીંચા સુધી આવી હતી—મગર, હવે તો તે શકી બની ગઈ: અરે! તેની પાકદામનપર કોઈ ડાઘ તો લાગનાર નહીં હતો?

તેણે પોતાનું ધુમતું મગજ ખેડ હાથોમાં પકડી લીધું, અને એક શુરીદા આદમીની માફક પોતાના ગાલપર જોશથી બે તમાચા ખેંચી કહાડતા તે નાઝુક બદન સુંદરી એક ઠંડી સાંસ ભરતાંજ પાસે પડેલી એક કુરસીમાં લગભગ અફલાઈને બેસી ગઈ.

તે એક આરાસ્તા ઓરડો હતો જેમાં શયલાને દાખલ કરવામાં આવી હતી, ફરનીયર ઠીક શણગારેલું હતું અને દીવાર ઉપર લાઈન-બંધ શોભાતા નહાના પ્યાલા-રકાબીઓ અભરાઈ ઠોકીને ગોઠવી દીધા હતા, રંગબેરંગી હાંડીઓ ટાંગેલી હતી, અને હીના--ખસના ખુશખુદાર અત્તરનો પમરાટ દીમાગને તર કરી નાંખે તેટલો બધો ત્યાં પસરેલો હતો.

શકમદ બનેલી બીહીતી ધુજતી શયલા ત્યાં બેસીને ગમ કરતી હતી, તેટલાં દરવાજો ઉઘડ્યો અને એક મર્દ તથા એક ઔરત-ખેડ

લગભગ ઝંઘરી તરફ ઢલેલા-અંદર દાખલ થયાં. તેઓને દાખલ થયલાં જોઇને શયલા કુરસીમાંથી ઉડીને ઉભી થઈ, મગર વધ મઠેં બેસવાની ઇશારત કરતાં કહ્યું “બેસી રહે બેટા, બેસી રહે.”

શયલા પાછી બેસી મઠ, અને તેની પાસે બેઠ પેલાં મઠ—ઔરત બેઠાં, અને બેસતાં સાથેજ તે ઝંઘર બાઇએ કહ્યું “બેટી નીકાળ ઉઠાવો.”

શયલાએ એક યંત્રને અમલમાં મુકવામાં આવે તેમ તેઓના હુકમને તાબે થઇને પોતાના ચેહરાપરનો ખુરકો ઉઠાવી લીધો, અને તેનો માહતાજ સરખો ચેહરો જોઇને પેલા બેઠાએ એક ધીમે આંચકો ખાંધો. તેઓએ અજાણ્ય સાથે તે ચેહરો ટીકી ટીકીને થોડીવાર નીહાલ્યો અને પછી બેઠ એક ખીજની તરફ જોવા લાગ્યા. પેલી બાઇ મઠના કાનપર પડીને બોલી “ધારવા કરતાં એ વધારે ખુબસુરત છે” પણ તે શબ્દો ગમે તેટલાં ધીમાં હતાં છતાં છતાંજી તે શયલાના સાંભળવામાં આવ્યાં.

“સલીમ કહેતો હતો તેના કરતાં ખરેખરજ વધારે.” તે ઝંઘર મઠેં પાછું કહ્યું, અને તેના શબ્દો ખુલ્લે ખુલ્લે શયલાએ સાંભળ્યા અને તેજ વખતે તેણે અટકત બાંધી કે તેના આશકનું નામ સલીમ હતું.

શયલા ખુશી થઇ, તેને જે શક ગયો હતો તે દુર કીધો, કારણકે તે ધર તેના આશકનું હતું. ત્યાં કાંઈખી દગો થવાનો નહોતો, અને તેના આશકની તરફથી આ બે ખુઠાખુઠી તેને જોવા આવ્યા હતાં, અને તે વધતી ખુશી એટલાં માટે થઇ કે તેઓએ તેને પસંદ કીધી હતી.

“તું કદાચ જાણતી નહીંખી હોય કે હોય ખી, બહાલી બેટી”
ઝંઘડ મઈ બોલ્યો “કે મહીમ અમારો બેટો નથી, એ
છોકરો અમારા બેટા માફકજ અમારી સાથે ધણકનો રહેલો છે--અને
એને પોતાના વાલી તરીકે અમુને તકારી આગળ તુને જોવા ને
પસંદ કરવા મોકલાવ્યાં છે. એના વાલી તરીકે તું બેટીને સવાલ
કરીએછ કે, સલીમ તુને પસંદ છે કે ? તું અને તે બેઉ સુખી
સુખીઆરી ઝીંદગી ગુઝારી શકશે કે ?”

શયલા ખુશીથી ગોચા ધુજવા લાગી, તેના ગલામાં જાણે
બોલવામાં આવનારા શબ્દો અટકી બેઠા, અને તે જેમ તેમ ગુંગલાતી
ગુંગલાતી બોલી “હાજી-હુ” તેવણુને ચાહુંછ--અને મહારી આખી
ઝીંદગી સુધી હું તેવણુને” ખુશી, સુખી, અને રાઝી રાખવા મહારી
બનતામાં બનતી કોશીશ કરીશ.”

“ત્યારે એકબી શબ્દ બોલવાની અગાઉ અમે અમારી મરઝી
તમારા બેઉની સાદી તરફ બતાવ્યે છીએ.” તે ઝંઘડ બાનુએ કહ્યું.

તે ખુશી બરેલા શબ્દો સાંભલતાંજ જાણે શયલાની છાતીમાં
ખુશી સમાઈ નસમાતી હતી, અને જાણે ખાત્રમાં તે કામ કરતી
હોય તેમ તે ઢંગ દબને શુદ્ધ પડી ગઈ અને તે બુદ્ધીનો હાથ જોશથી
પકડીને તેના પર તેણે એક બોસો લીધો. તે ઝંઘડ બાનુ પણ નમી
ગઈ અને તેણે શયલાનું માથું પોતાના બેઉ હાથોમાં પકડીને શયલાના
કપાલ પર એક બોસો લીધો. મગર, તે બોસો ગર્મ નહીં, સર્દ હતો.

જેટલા દીલ સાથે શયલાએ તે હાથ ચુર્યો હતો તેટલા દીલ
સાથે તેનું પોતાનું કપાલ ચુમાયું ન હોતું ! અને જો કે તેની લાગણી
તે સુંદરીને ઘણ, મગર તેની અસર પર તે બેપરવાહ બની.

આખીર તે બેઠ ત્યાંથી જવા ઉઠ્યાં, અને જતાં જતાં મહે
ઔરતના કાનપર પડીને કહ્યું “સંગીનાને કહી દે કે હમણું સલીમ
આવશે.” જેથી તે ઔરત પાછલ જોઇને બોલી “બેટી, સલીમ
હમણાંજ આવશે.”

શયલાએ તેઓના જવા પછી તુરંતજ ચેહેરાપર નીકાળ ઉતારી
લીધો. તે હવે પહેલ પહેલી વાર પોતાના આશક સાથે વાત કરનાર
હતી અને તે ખ્યાલથી તેની છાતી ધડક ધડક ઉડતી હતી, પોતાના
આશક માટે તે આજે પહેલીજ ગણવા પામી હતી કે તેનું નામ
સલીમ હતું અને તેના માખાપ નહીં હતા પણ આ બે ખુદાઓને તે
પોતાના મુરખી ગણી આ મકાનમાં રહેતો હતો.

આખીર તે બંધ થયેલો દરવાજો તેના ખ્યાલોને બંધ કરવા
ઉંધડી ગયો, અને સલીમ નજરે પડ્યો. શયલાનો વીચાર એવો થયો
કે યાતો એકદમ દોડી જઈને પોતાના આશકની છાતીપર માથું મુકી
દઈને ખુશીના આંસુઓથી તેની છાતીને ભીંજવી નાંખવી, યાતો
દોડીને તેના પગે આગલ ચુકન્યે પડી તેના મીઠા હાથોને હોટાથી
ભીંજવવા-મગર, તેના દીલગીર ચહેરા જોઇને તે થંભ જ્યાંની ત્યાંજ
ઉભેલી ઉભીજ રહી ગઈ.

સલીમ દરવાજાના ઉંબરપર આવીને ઉભો તે વખતે તેનો ચહેરો
સુદૈદ મીસ્કે સંગેમરમર થઇ રહ્યો હતો. પછી તે કયસી આદમીની
મુઆફક રહેજ લથરતો પથરતો આગલ અને આગલ અને આગલ
આવ્યો, તેણે હાથ લંબાવીને શયલાનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો
અને બોલ્યો “દરગુઝર, જો બન્યું તે બન્યું, હવે તો આપણે એક

થવાના અને મ્હને આપે પસંદ કીધો એમ મ્હારા વાલીઓએ મ્હને જે કહ્યું છે તેથી મ્હને સધ્યારો મળ્યો છે.”

સલીમે શયલાનો હાથ હવે પોતાના હોટો તરફ ઉંચક્યો અને તેની ઉપર એક ન્હાનો બોસો લીધો. શયલાને લાગ્યું કે આ બોસોથી સદજ હતો. તે પછી સલીમ શયલાની સામેની કુરસીમાં બેઠો, બલ્કે અફલાધ ગયો; અને એક હાથપર પોતાનું માથું ટેકવીને એહેરો ફકટ અર્ધાંજ શયલા તરફ રાખ્યો.

શયલાને સમજળ પડી નહીં કે આવી વરતાણુક માટે શો વિચાર બાંધવો! તે હવે ખુશી થવાને બદલે દર મીનીટે વધતી દીલગીર થતી ગઈ, અને જે નીકાળ હજી તેના ચહેરાપર હતો, તેથી તેનીપર પડેલાં આંસુના બે ચાર દીપાંથી ભીંજાઈ જવા લાગ્યો!

તેણે એક રીતે બીચાર કીધો કે બાનુઓનાં રીવાજ મુજબ જરાક ટેકમાં રહેવું, પણ બહી બીગડી જાય તેની ધાસ્તી રાખીને તેણે પગોપર પડવાનું વાજબી લાગ્યું. તેથી, તે, ગુઠન્યે પડી, અને ધુનતા સીધા હાથમાં તેણે સલીમનો જમણો હાથ પકડ્યો અને પોતાને ડાબે હાથે હોટો આગલથી નીકાળ જરા ઉંચકતા તેણે સલીમનો હાથ પોતાના ગુલાબી હોટો ઉપર દાબી તેપર એક ગર્મ બોસો લીધો.

સલીમે પોતાનો હાથ શયલાના હાથમાં રહેવાનું દીધો. ફરી અને ફરીથી શયલાએ તે મુખારક હાથ પોતાના હોટોથી દાખ્યો; અને તેને પોતાના ચક્ષ્મોના આંસુઓથી ભીંજવી નાંખ્યો. તે હવે સલીમની કુરસી ખાસે ઝમીનપર બીજાવેલી એક શતરંજપર બેસી ગઈ, અને

તેના હાથમાં તે વખતેથી તે મુઆરક હાથ પ્યારથી પકડેલો હતો-હવે તે તે હાથ પર ચુપન કરતી નહીં હતી, હવે તે આંખોથી આંસુ બહાવતી નહીં હતી, મગર તે હાથ પોતાના હાથમાં પકડેલો રાખીને વીચારના વમલમાં તે વીંટલાઈ ગઈ હતી. અરે ! આખીર તે તેના બહાલાની બાજુમાં બેસવા પામી હતી ! આખીર તેનો મધુર આવાજ તે સાંભળતી થઈ હતી ! અને દીલપઝીરમાં દીલપઝીર તો એ હતું કે તે હવે તેને પોતાનો શાદીથી કરી લેવાની હતી ! હીંચાં સુધી તેઓનો પ્યાર લંબાયો હતો તોથી હજુણુ તે ખુબસુરત ચહેરાપરનો તીકાબ ઉંચકાયો નહીં હતો !

શયલાએ સલીમનો હાથ પકડેલો રાખ્યો હતો, તોથી સલીમ પોતે તો અત્યાર ટક ઠડો અને મુગો હતો ! શયલાને તેની સમજ પડી નહીં, તે રફતા રફતા મીનીટ દર મીનીટ-ગુંચવાતી જતી હતી અને સલીમનાં થંડાપણાં તથા ચુપકાદીની મનઝબ શું હતી તે ઉપર સહેજ હવે ગભરાતીથી હતી. શું તે તેના તરફ દીલ ધરાવતો નહીં હતો ? શું તે હમેશાં એમ કહેવાનો હતો ? શું તે કોઈ રીતની જમરા જમરીનો પ્યાર ઉભો કરી શક્યો હતો ? તે પોતે સમજી શકી નહીં, યા જીવને સમજાવી શકી નહીં.

આખીર સલીમે ચુપકીદી તોડી “ ઘોડા દીવસમાં આપણા બેઉના હાથ એક કરવામાં આવશે અને તે અગાઉ હું ધાંડું છું કે તહારી આગળ હું મહારો ભેદ—મહારા દીલની વાત—કહી દઉં, અગર જો હું તેમ કહું નહીં તો એક ઠગારો કહેવાઉં—અને કોઈથી દીવસ આપણા વચ્ચે તે બાબદમાં પંચાતી ઉભી થાય.”

એટલું બોલીને સલીમ હીંચાં બાજુ દમ લેતો થોભ્યો તેટલો

વખત તે ઝોરડામાં ધમધોર ચુપકીદી ફેલાઈ અને એક ટાંચણી પડે તો તેમાંથીખી આવાજ આવે તેવી શાંતી ત્યાં પંથરાઈ રહી. શયલા તો પોતાના આશકના શબ્દો સાંભળીને દીધમુઠ એક પથ્થરનું પુતકુળ થઈ ગઈ, અને સલીમનો હાથ જે તેણે અત્યાર સુધીમાં નેશથી પકડી રાખ્યો હતો તે હાથ હવે તેના હાથમાંથી હલવે હલવે છુટતો ગયો—તે ધડીલર બાન ભુલી થઈ રહી, અને એ ભેદ શો હશે તેના વીચાર અને અદેશમાં ડહાઈ ગઈ.

થોડા વખતની ચુપકીદી પછી સલીમ પાછો બોલવા પડ્યો “થોડાજ વખતની એ વાત છે જ્યારે દુન્યાના પરદાપર મુહમ્મત જેવી કોઈ ઝમરદસ્ત ચીજખી વસે છે તેનો ખ્યાલ મ્હને આવી શક્યો. તે દીવસ જે દહાડે હું પ્યારને પીચાણુતા શીખ્યો, તે દીવસની આગ-ઉનો બધો વખત હું મ્હારા માખાપનું વેર લેવામાં મશગુલ હતો પણ તેનો નીધડો આવી જવાની સાથે સાથેજ મ્હને ઇશ્કનો દેવ પોતાનાં પંજમાં દખાવી દેવાને શક્તીવાન થયો પણ તે ઇશ્કનાં પયદા થવા સાથેજ મ્હારી એક નવી મુસીબતખી પયદા થવા પામી. તુને પરણવાનો ખ્યાલ મેં કીધો અને પછીથી એવો સંજોગ ઉભો થયો કે હું તે ખીજીને જોઈને તેના પ્યારમાં સરખસર ઉતરી ગયો. અરે! તે ચુલાખને સમાન સુંદરી, તે જે મ્હને મલતે તો મ્હારી આખી જીંદગાની સફલ હતી. મેં તેને બાઝારમાં ખુરકામાં જોઈ તોખી તેની નાઝો અદાપર હું લુભાયો, હું તેના ઘર તરફ તેની પાછલ પાછલ ગયો, તેની સુરત જોવાની મેં તલબ કરી, અચાનક તે બારીએ આવીને ઢીલી, અને હું ખચીતજ તેના પ્યારમાં પડ્યો.”

હીંચા પાછો સલીમ બોલતો અચક્યો, અને શયલા ઉંડા વીચા

• રમાં પડી ગઇ. સલીમ આ તે કેવી જાતની ગોલ ગોલ વાત કરતો હતો; તે તેને પોતાને પરણવાની વાત કરતો હતો અને વલી સાથે લાગ્યો તે બીજી કોઇના પ્યારની વાતબી કરવા લાગ્યો હતો, અને બીજી કોઇનો પ્યાર દરશાવતાંબી તે શયલાની સાથે થયલી મુલાકાતનીજ વાત કરતો હતો!! આ શી ગોલા લડાઇ હતી તેની સમજ શયલાને પડી નહીં. તે કાંઇ ખુલાસો પુછવાનું દીવ કરતી હતી, તેટલાં સલીમ પાછો બોલવા લાગ્યો.

“ત્હારા બાપે ત્હારી આગળ ખુલાસો કીયો નહીં હોયબી, મગર, ત્હારો બાપ જે મ્હારો કાકો થાય તેણે મારા બાપની દૈવત લુટી લીધી અને તે પછી દીવ શીકરના થઇને મ્હારા માબાપ મરી ગયાં, મ્હારા માબાપના વેરના બદલામાં હું ત્હારા બાપને—એટલે મ્હારા કાકાને મારી નાંખવા ગયો, પણ તેણે મ્હને પોતાની તમામ દડવત સાથ ત્હારો હાથ શાદીમાં આપવા કહ્યો. એટલે હું ખુનથી કશો ફાયદો નહીં ઉઠાવવાનો હતો અને વલી સલાહ સંપથી કામ થવાનું હતું તેના વીચારથી નમી ગયો. મેં ત્હારી સાથે શાદી કરવાનો ત્હારા બાપને કૌલ આપ્યો—મગર, મગર, ત્હારા બાપને કૌલ આપ્યા પછીથી હું બહાર પડ્યો તેટલાંજ મ્હને તે બીજી સાથે મુલાકાત થઇ અને તેનો ચહેરો જેવા પછી હું તેના પ્યારમાં પડી ગયો.”

હોંયા સલીમ પાછો જરા થોભ્યો, જે અરસામાં ઉધાયત્રી શયલા જે નવી નવી વાતો સાંભલી વધારે ને વધારે ગુમફઅમ થતી જતી હતી તે કાંઇ બોલવા ગઇ, પણ આ વખતેબી તેને મૌકો મળ્યો નહીં, કેમજે સલીમે પાછું બોલવા માંડ્યું, અને શયલાએ ચુપચાપ સાંભલવા માંડ્યું.

“હું તે બીજાના પ્યારમાં એટલો બધો તો ગીરફતાર હતો કે આજે તું મહારા ગઇ કાલના લખેલા કાગલ મુજબ મહને બાઝાર તરફ મલવા આવીશી કેમજ શકતે ને હું તુને મહારા વાલીઓ પસંદ કરે છે કે નહીં તેને માટે તુને બોલાવવાનું કાગલખી શું કામ લખતે ? પણ તે બીજાની બાબદમાં જે ચમત્કાર મેં જોયો તેથી મહારું મનજ લેનાપરથી ઉડી ગયું, મેં બાઝારમાં તેને વાસ્તે પુછ્યું તો ત્યાંથીજી મહને જવાબ મલ્યો કે તે નીતીરીતીમાં સારી નહીં હતી અને તેને ચાર વરસપર મરીયમ નામની એક છોકરીનો જનમ આપ્યો હતો.”

એક દર્દનાખ ચીખ શયલાની છાતીમાંથી બહાર પડી, અને તે ઉડીને ઉભી થઇ, અને ઉભી થવા સાથેજ થરથર ધુળવા પડી ગઇ.

“તું બીહ ના” સલીમ બોલ્યો “હવે તેના બેદ જાણવા પછી મહારો પ્યાર તેની ઉપરથી બીજાકુલજ ઉડી ગયોજ, અને હવે તો સંગીના, ઓ સંગીના, હું તુનેજ મહારા ખરા દીલથી ચહાઉં છું.”

ઉફ ! કોઇએ માથામાં એક લોખંડનો સક્તીઓ માર્યો હોય તેમ શયલાને લમરી આવી ગઇ, અને તે એક બીજા ચીખ સાથે સક્તીમના હાથોમાં બેસુદ્ધ થઇને પછડાઇ પડી.

સલીમ શું થઇ ગયું હતું તે સમજીજ શક્યો નહીં ! તેને પોતાના હાથોપર બેસુદ્ધ થયલી શયલાને હલવેથી પાસેના એક કોચપર સુવાડી દીધી, અને તુરતજ પંખો લઇને તેના ચહેરાપર ઠંડક આપવા માટે તેણે લાગણીથી ખુરકો ઉપર ઉંચક્યો—મગર, બીજાજ પક્ષે તેણે તે ખુરકો હાથમાંથી મુકી દીધો, પંખો સરીને ઝમીનપર પડી ગયો, અને

તેના હાતેલા મુખમાંથી એટલાજ શબ્દો નીકળ્યા “કોણ? શયલા?”

અને જાણે તેના સવાલનો જવાબ કરવાની હોય તેમ તેજ વખતે શયલા થોડીક હોશમાં આવી, અને તે બડબડી “હા, હું શયલા છું.” રક્તા રક્તા તેની હોશ પાછી આવી, અને તે ઉડીને પાછી બેઠી. સલીમે તેનો સુદેહ ધુનતો ફાથ પોતાના હાથમાં લઇને પુછ્યું “તું તે નથી, તું તે નથી, જેનાપર મેં આજે મહને બાઝારમાં મલવાનું કાગલ લખ્યું હતું?”

“નહીં, -હું તે કોઇ સંગીના નથી-મહારા બાપે ત્હારા માબાપને માર્યા નથી-હું તો, હું તો શયલા છું, અને એ બદ કીસમતી, કે ત્હારી નજરમાં હીણી પડેલી હું તેજ-તેજ શયલા છું.”

“ઐ, મહારા પાક ખુદા!” તે શયલાનો હાથ છોડી દઇને બોલ્યો “મહારે હીંયા એક મીનીટથી થોભવું જોઇએ નહીં-સંગીના બાઝારમાં મહારી વાટ જોતી ઉભી હશે.”

“સલીમ, મહને સાંભલ! મહને સાંભળી લે, અને પછી જા!” તે એમ બોલતાંજ સલીમના પગો આગલ પડી ગઈ “તેં મહને સંગીના માની-સંગીનાને તેં ત્હારા વાલીની પસંદગી માટે બોલાવેલી. હું જોઉં છ કે ત્હારો પ્યાર પુરો સંગીના તરફ નથી-જબરા જબરા રીના પ્યાર કરતાં મહને ત્હારી પોતાની કરી લે-હું તુને મહારા જીમરોજનથી ચહાઉં છ-હું ત્હારા પગની પાક ચાટવા તૈયાર છું-મહારી સાથે, મહારીજ સાથે તું શાદી-”

મગર સલીમ કાંઇથી વધુ સાંભલવા ઉભોજ નહીં, તે ત્યાંથી ધસારાબધ ચાલી ગયો, અને તેને જતો જોઇને ફરી એકવાર ઝમીન ઉપર શયલા અફલાઈ પડી.

એમની એમ તે બે મીનીટ સુધી પડી રહી અને પછી લથડતી લથડતી ઉભી થઈ. તે જમ તેમ તે ઓરડાની બહાર ગઈ તો પેલોજ નોકર સામે મલ્યો અને તે શયલાને જોતાંજ બોલ્યો “બાનુ, ત્હમે હવે અહીંયાથી જાઓ. સલીમ શેઠ બહાર ગયા છે, તેવણુને હુકમ છે કે ધરના ઝમક શેઠ-શેઠાણીનેબી ત્હમારે હવે વધુ વાર ત્હમારી મુલાકાત આપવી નહીં-અને તેથી હવે ત્હમે અહીંયાથી જાઓ.”

“હું જાઉં છું.” ભારી દીલે, રડતા સાદે, શયલા બોલી “ત્હારા સલીમ શેઠની એવીજ મરઝી છે તો હું અહીં કોઇને મલતીબી નથી, અને યોગતીબી નથી-હું જતી રહું છું.”

પોતાનું કપાલ કુટીને તે કુંવારી શયલા શરાબ પીધેલા એક આદમીની કાણી લથડીને દાદરપરથી નીચે ઉતરી અને એક ગાડી કરીને તે પોતાને ઘર ગઇ અને ઘર જતાંજ તે ટેમ્બલપર માથું નાંખી દઇને ધસાધસ રડવા પડી!

અફસોસ! તેને લાગેલા ઇશ્કના ઝખ્મપર તેના હકીમે રૂઝ લાવવા મલમ નહીં ચોપડ્યો હતો-લેકીન, તેના તે કાતીલ ઝખ્મપર નમક લગાડવામાં આવ્યું હતું!

પ્રકરણ ૮ મું.

સેક્રેટરીના જાન,

શયલાપર કુરખાન !

પ્યારમાં હાર મેલવીને તુટેલા જીગરે આવેલી શયલાને પેટ ભરીને રડી લેતી આપણે જોઈ આવ્યા છીએ; તેના તે ધસાધસ રડવા પછીથી કાકેલી નસોસ સુધ ગયલી આપણે છોડી દઈશું, અને હવે ખીજી તરફ જરા હેરીયું લઈશું:

નવાખ સલામત જંગની બેટી બેગમ હસીનાના પેલા ગખર સેક્રેટરી રશીદ તરફ આપણે ફરીશું—તે પેલા પાખી બદમાશો રમદુ-મમદુને લઈ કાંઈ ખાનગી ગુફતેગો કરતો પોતાના ખાસ કમરામાં બેઠેલો નજરે પડે છે. “ત્હમે ગમે તેટલા સુધરી ગયલાખી હોય તોખી ત્હમુને મ્હાર આખે કામ તો ઝુરરજ કરવું પડશે” સેક્રેટરીનો આવાજ સંભળાયો.

“ત્યારે, સાહેબ, આગળ ખાધેલા પેલા કસમપર અમારે પાણી ફેરવી દેવું, અને ગાલપર મારેલા પેલા “તૌઆ”ના તમાચાને સર્યામ ખુલીને વીસરીજ જવા?” મમદુ રહેજ હસ્તું મોહું રાખીને બોલ્યો; અને રમદુ, સેક્રેટરીનો આજનો આ નવો પ્લાન અગ્નયખીની આહ સાથેજ, સાંભલતો રહ્યો.

“હા, આજનીજ વખત અને મ્હારીજ વખતે ત્હમને તે કસમ

અને તઉમાના કલામ જુલ્લી જવા જોઈશે, અને એટલું મહારાં કામ કરવુંજ પડશે. જો નહીં કરો તો પછી—”

“પછી,—પછી તો હું સમજી ગયો “રમદુ હસીને બોલ્યો “દરી-આખમાં રહીને વલી મગર સાથ કોઈ વેર કરતુંબી હશે કે, સેકરેટરી સાહેબ !”

“એમ સમજો છો તો, હાક” રશીદ પોતાની ફતેહ માટે મનમાં ખુશી થઈને ઝડપથી બોલ્યો “જુઓ, મેં ગઈ પરમ દીનેજ એ છોકરીને તેના ઘરની બારીમાંથી બહાર જોતી જોઈ,—”

પણ સેકરેટરી બોલી રહ્યું તે અગાઉ મમદુએ કહી દીધું “ને, તે તાબરતોબ તહમે તેનીપર દીવાના બની ગયા, કેમ સેકરેટરી સાહેબ ?”

“અરે, અરે. મમદુ, કોઈ સેકરેટરીની મસખેરી એમ કરે કે ?” રમદુ વલી મમદુને શીખામણ દેવા નીકલી પડ્યો !

“સેકરેટરી સાહેબબી હવે આપણીજ સુજગુજનાં થતા બામછ એટલે બધું ચાલી જાય.” મમદુએ હસીને સમજાવ્યું.

“હવે હસવાનું છોડી દેઓ” સેકરેટરી બોલ્યો, અને તે વધારે બોલે તેટલાં મમદુ પાછો વચમાં બોલી ઉઠ્યો—

“હવે હસવાનું છોડી દેઓ, અને રડવાનું શરૂ કરો.”

“કેમ છોકર ફાસ્ટ ચાલ્યો કે ?” રશીદ (આપણે બેગમ હસીનાના એ સેકરેટરીને તેના નામથીજ હવે બોલાવીશું) બોલ્યો “કહેવતમાં ખરજ કહેવાયતું છે કે નોકરોને લાડ લડાવ્યાથી તેઓ માથાપર ચઢી બેસે છે.”

“કસુર માફ કરો” જરા મંજીર બનતાં મમદુ હાથ બેડીને બોલ્યો.

“સાંભલો,” રશીદે ચલાવ્યું “એકજ માલનું ન્હાનું બેઠકું મકાન છે, એકાંતમાં આવેલું છે. પેહેલા મજલાપર એ છોકરી રહે છે અને નીચે જે બાકુત છે તે તો ફફટ બે ડોસી ડગરીઓ છે, એટલે એ છોકરીને ઉપાડી લાવતાં ત્હમને બારી પડશેજ નહીં.”

“ત્હમે તો કેદી તેની બધી અણીથી પણી વેરની, ખખર લાવેલા દેખુ.” મમદુ વલી વચમાં બોલ્યો, અને રમદુ જરા વીચારમાં પડ્યો કે રખે રશીદ પાછો છેડાય. પણ નહીં તેણે તો ઉલટો ખુલાસો કરી દીધો.

“ત્યારે શું પુછ્યા પરછ્યા વગરજ બધું ચલલટપટુ કામ થાયછ કે?—મેં કહ્યુંની કે મેં એ છોકરીને બારીએ ઉભેલી જોઈ તે મ્હને ઘણી ગમી, મગર મેં જ્યારે તેના તરફ જોયું ત્યારે તેને ચહેરો ફેરવી નાંખ્યો—”

“યાને ત્હમને ત્યારે મોટી જેવી થાણેની ઝાડુ મલી” વલી પાછો મમદુ ચેષ્ટા કરતો બોલ્યો.

પણ તેના બોલવા તરફ અખાડા કરીને રશીદે આગત ચલાવ્યું “પાછો બીજો દીવસે બી ગયો તોબી મચક નહીં, તેથી તેજ સ્હાંજના, એટલે કાલે સ્હાંજના, તેની નીચેની પેલી ડોસી ડગરીઓને સમજાવી પઠાવીને ગોલ ગોલ ફેરવીને વાત પુછી લીધી—”

પણ વલી પાછી મમદુની જીભ શીસલી પડી “ગોલ ગોલ ફેરવીને વાત પુછી લીધી, અને વલી વાત પુછ્યા જતી વખતે ત્હમે વેશ બદલતામી લુલી ગયલા નહીંજ હોવા બોધ્યો.”

“તો તું શું મ્હને બોટ સમજેછ કે એમનો એમ ચેહેરો ને વેશ બદલ્યા વગર જાઉં, ને પછી એને ઉંચકી લાવવા વાસ્તે ત્હમુને સમજાઉં?” રશીદે જરા ગરમ નરમ ઉતાવલી અદાએ બોલ્યો.

“પણ હું કાંઠાં કેહુંછ કે ત્હમે બોટ છેઓ કે કાચા, પુરા પાકા માણસોજ એવાં કામ કરે! આખખી આખખી એક છોકરીજ ઉપડી ઉઠાવી લાવવાની હીકમત સમજાવનાર આદમી તે કાંઈ બોટમામા હોયખી? કેમ બોલ્યો નહીં રમદુ?”

“નહીં—નહીં, એક તે છોકરી અને બીજી તેની એક ચાર વરસની બુચી છે તેને બી ઉઠાવી લાવવાની, બુચી વગર તો તે જીવી નહીં શકશે એમ મેં સાંભલ્યુંછ” રશીદે કહ્યું.

“એટલે?” મમદુએ સમજ નહીં પાડવાથી પુછ્યું “એ છોકરી જેને ત્હમે ઉપાડી લાવવા કહ્યા છે તેને વધી એક બચ્ચું છે, ને તે બચ્ચું તેનું છે એમ?”

“મ્હને કહેવામાં આવ્યું છે ત્યાં સુધીતો તે બચ્ચું તેનુંજ છે.” રશીદે કહ્યું.

“ત્યારે એમ કહોની કે તે કાઠની વિધવા છે.” મમદુ બોલ્યો.

“નહીં, વિધવા નથી, પણ મ્હને કહેવામાં આવ્યું છે તેમ તે કુંવારી છોકરી છે.” રશીદે સમજાવ્યું.

રમદુ—મમદુના ડોળા આસમાને લાગી ગયા! “એ ત્હમુને જે બધું કહેવામાં આવ્યુંછ તે બધું ખરેખરજ કહેવામાં આવ્યુંછ કે ત્હમુને જરા બનાવવામાં આવ્યાછ!” ખટપટીઓ મમદુ હવે હીમતથી છુટા બોલોએ બોલવા લાગ્યો.

“અધી ખખર પાકકી ને ખરેખરી મેલવેલી છે.” રશીદે કહ્યું.

“તો પછી હું એમ પુછું, કે એવી બચ્ચાંવાલી છોકરીને ઉઠાવી લાવીને શું આંચરું બરવા માંગોછ?” મમદુએ સવાલ કીધો.
“તહમુને ગામમાં ખીજી ખાનદાની ખુશસુસ્તીઓ નથી મલતી કે વળી આએ કોઈ બદનામીની ટાકને ગલે ચોલવોછ?”

“પણ તહમારી તો પાક ખુદા રાખે એક ઘણીઆણી છે” રમદુ હવે બોલ્યો, અને બોલીને સમજાવવા પડ્યો.

“એક છે, ને ખીજી કીધા, તો વલી ક્યાં સેકેટરી સાહેબને ત્યાંના દાલ-ખાતપર દુકાલ પડવાનો છે?” મમદુએ ચક્ષાન્વયું “આપણા રીવાજમાં તો ચાર બૈરીખી ચાલે, ખીસામાં ખુરદો જોઈએ પછી બે બૈરીખી સહી ને ચારખી સહી. હા, પણ ખરો મહને એક રમુજ વાત યાદ આવેછ સેકેટરી સાહેબ, જોવની મ્હારી કુખનો એક છોકરો છે તે બ્યારે એક બૈરી પાલતો તો ત્યારે પેટ ભરીને બે વખત રોટલા ખાતો તો લેકીન બ્યારે તેની નૌકરીમાં દશ રૂપીઆનો મુસારો વધ્યો ત્યારે બે બૈરી કરવાની તેને સુજી, અને બ્યારે બે બૈરી થઈ ત્યારે તે બે વખત તો શું પણ એક વખતના રોટલામાંથીબી રખડી ગયો!”

“તે કેમ?” રશીદે જણાસાથી પુછ્યું.

“તે એમ કે પહેલી કહે કે ખીજી રાંધે, ને ખીજી કહે કે પહેલી રાંધે; બેની મારામારીમાં ખરનન ખીલાપરજ ટંગાયલા રહે. ચુલો ઠડો ને ઠડોજ રહે ને મીંચા ખાવા આવે ત્યારે જુબે પેટે મારામારીનો ઇન્સાફ કરતા રહે ને છેલ્લે દુબે પાપે ભત્તીયારાને ત્યાંથી તેલીયું તીખું લાવીને પોતે જોભરે અને પેલીઓને પણ જોભરવા માથાકુટ કરે.” મમદુએ કહ્યું.

“પણ હીંઆ તો આખરચી પકાવસે” રશીદે અકકલ ગુમાવી.

“મગર રોઝના ચોટલા પીખાશે, ચોટલા. મીંઆ!” મમદુ હવે છેક અંગત થયો.

“અરે, મમદુ, જરા લીહાઝ રાખ, લીહાઝ.” રમદુએ મમદુને સમજાવ્યું.

“એ ગમે તેટલું કહે, મગર, મ્હાં તો દીલ તે છોકરીપર દીવાનું થયું છે.” પોતાની સામે પોતાના નૌકરો છે તે જુલી જતાંખી રશીદ છેક હદપર જઈને હવે બોલ્યો “એ મલે તો મ્હને ખીદીસ્ત મલે, ત્હમે જાઓ બેઉ જણા આજેજ રાતના, અને તેને તેની અચ્ચી સાથે અહીં ઉઠાવી લાવો.”

“પણ એ અચ્ચાંવાલી બાનુ ત્હમારી ઔરત તરીકે રહેવા ના પાડશે તો?” રમદુએ હવે કહ્યું. “ત્હમે કહોછો તેમ એ ત્હમુને મચક આપતી નથી તો પછી અહીંઆ ઉઠાવી લાવ્યા પછીથી તે કપુલ મંજૂર નહીં થઈ તો?”

“તો રાગ્ન-પાદશાહનો હીસાબ !! મમદુ પાછો વચમાં બોલ્યો “સેક્રેટરી સાહેબના બંગલામાં બોંયર તો એક અનામત અને સન્નામત છેજ, એટલે ત્યાં પેલી નઝરકૈદ, કેમ બોલ્યા નહીં સેક્રેટરી સાહેબ?”

“હા-હા, એમજ” રશીદ ઝડપથી બોલ્યો “સુધરે અને રાહાપર આવે ત્યાં સુધી દુખ આપવાનું, એટલે આપોઆપ મોમ બનવાનીજ.”

“પણ તેના કાંઈ સગાં બહાલાં હશે, તે શોધબોલ ચલાવશે તો?” રમદુએ શીકર બતાવી.

“હું કાંઈ બોટ નથી તો” રશીદ બોલ્યો.

“હાંઅ, સેક્ટરી સાહેબ કંઈ બોટ નથી તો.” રમદુ પાછો પડ્યો કરતો બોલ્યો.

“કોઈ સગાંબી નથી અને કોઈ બહાણાંબી નથી, એને ઉઠાવી લાવશે તો જાણનારમાં જાણનાર પેલી બે ડોસી ડગરીઓ જાણશે ને તે લોક કાંઈ પોતાનો બુધ્ધો જીવ સંતાપમાં નાંખીને તેને વાસ્તે ચીંતા કરે તેવીબી નથી. ત્હમે કલોરોફોર્મ લઈ જાઓ, મોઢું કાલા કપડાંએ છુપાવજો, અને આજે રાતના તેને તેની બુચી સાથે ઉઠાવી લાવજો, હું મોટરમાં ત્હમુને ધર બતાવશ, ત્હમે એટલું કામ બજાવે ને પછી તેને મોટરમાં બેસુધ્ધ નાંખીને ચપલાઈથી ત્હમેબી બેસી જજો—પછી જો જો કે હું કેવી ઉડતી મોટરની સેહેલધાહ કરાવીને તાબડતોબ ત્હમુને અહીં લાઉંછ તે.”

“પણ તેના બચ્ચાંને નહીં લાવીએ તો નહીં ચાલે?” રમદુએ પુછ્યું.

“બચ્ચાં વગર તો જીવેજ નહીં, મેં કહ્યુંની.” રશીદ બોલ્યો. “જો એ મ્હારી ઔરત થઈને રહેવા ના પાડશે તો તહેખાનામાં તેને તેની બુચી સાથે કયદ રાખશું, અને સમજી જવા પછી તેને વીધવા દાખલ ઓલખાવીને તેનાં બચ્ચાં સાથેજ તેને આએ મકાનમાં રાખશું. બેગમ સાહેબાને બનાવત કરીને સમજાવશું કે બહારગામની કોઈ વીધવા છે, ને તેને મ્હારી ઔરત બનાવેલી છે.”

“કદાચ બેગમ કહેશે કે વીધવાને પાછી પરણવાને રીવાજ નથી.” રમદુ બોલ્યો.

“અરે ચાર બકબક છોડતી, હવે તો બધું ઇંગ્લીશ ફેશનપર કામ ચાલે છે, એ ત્હારો પુરાણો સુરાણો સરેલો રીવાજ ક્યાંથી લાવ્યો ?

તહારીબી અકકલ મારી ગઇ, હંકે રમડુ!” મમદુએ કહ્યું.

“ઈંગ્લીશમાં કહે છે કે “ટોક લેસ એન્ડ વર્ક માર,” તેમ ત્હમે હવે વાત કમતી કરો ને કામપર ધ્યાન લગાડો” રશીદ બોલ્યો. “આજે રાતના મધ્ય રાતને શુમારે આપણને શયલાને તેની ખુચી સાથે ઉઠાવી લાવવીજ પડશે.”

“શુ? શુ? નામ શુ? સેક્રેટરી સાહેબ, નામ શુ?” મમદુએ પૂછ્યું.

“શયલા.” રશીદે જવાબ આપ્યો.

“નામ બહુ મીઠું મીઠું છે!” મમદુ બોલ્યો.

“અરે નામ મીઠું છે તેમ દીદારબી મીઠો છે—હું સરખસર તેના પ્યારમાં ગીરફતાર છું” રશીદ ખુશીથી અર્ધ ઘેલો થઇને છુટથી બોલ્યો.

“હું ધારું છું કે ત્યારે તો એવાં એક પખેરાને જ્યારે ધણીઆણી બનાવશે ત્યારે અમને છનામ તો બહુજ મોટું મલશે” મમદુએ હસીને કહ્યું.

“બેશક.” રશીદે બોલ્યો, અને હવે તે ઉઠ્યો.

અને તે ત્રણની ત્રમડી, તે રાતના શયલાને તેની મરીયમ સાથે ઉઠાવી લાવવાનો, તાગડો રચીને છુટી પડી.

પ્રકરણ ૯ મું.

દયાનતમાં ખતરો, ખરફતમાં પતથરો.

ઉપલા પ્રકરણના ખનાવનેજ દીવસે શીકર, અદેશા, અને સોંચે કદમે કદમ દીલગીર રહેતી હસીન સુરત શયલા તેવીજ સીતે ગમમાં ગીરફતાર બેઠેલી હતી અને તેવામાં કોઇએ દરવાજો થોકયો.

“કોણ ?” શયલાએ પુછ્યું.

“હસીના.” કોઇનો ધીમો આવાજ સંભલાયો, અને તે વહેલીકે ઉડીને દરવાજો ખોલવા ગઇ.

દરવાજો ઉંધડતાને વાર તે સુરત જણાઈ જેણે વાસ્તે શયલા દીવસો સુષી અદેશામાં રહી હતી. “ખુશ આમદી, બેગમ, કેમ કંઈ ઘણે દીવસે અવાયું ? તખીયત તો કીક છેની ?” શયલાએ આદરભાવ આપીને પુછ્યું.

“નહીં, તખીયતમાંજ ફરક પડી ગયેલો” બેગમ હસીનાએ આગલ વધતાં કુરસી બેંચીને તેપર બેસતાં કહ્યું “તું તો હીંયાં મળ્લ મારતી’તી અને મહારા માથાપર તો કંઈ વીંટળણું વીટી ગયા.”

“હું મળ્લ મારતી’તી !” શયલા અન્યથા ખતાવીને બોલી “માહરો પાક ખુદા જાણેછ કે હું કેવી મળ્લ મારતી’તી”

“ત્યારે તુખી શું માહરી માફક કંઈ આફતમાં ફસેલી, શયલા ?” બેગમે પુછ્યું “કે જીવને અસુખ હતું ?”

“હું મહારી વાત તહમારી આગલ કહું, પણ તે અગાઉ તહમે બીજેજ દીવસે આવવાના હતા તે કેમ થયું ? કાય નહીં આવ્યા ? તહમારી તખીયતને શું હતું ? શું શું વીટમખણાઓ વીગી ગયા ? જરા મહને કહો.”

“જરા ધીરે ધીરે” બેગમે કહ્યું “તુને હું બધું કહું છું, તહારેથી કાઠબી ખુપાવશ નહી—પણ પેહેલા મને જાણવા દે કે મરીયમ કાહા છે ?”

“મરીયમ ! અફસોસ !”

“કાય, કાય ? શું છે ?” બેગમે ગભરામને પૂછ્યું.

‘અફસોસ ! એને લીધે મહને કેટલું, કેટલું, કેટલું બધું ખમવું પડ્યું છે” શયલાએ એક નીમાસો નાંખીને બચાપો કીધો “ઓ કેટલું બધું મેં એને લીધે ખમ્યું છે.” અને એમ બોલતાજ તેની આખમા પાણી પાણી બરાધ આવ્યા.

“શીકર ના કર’ બેગમે તેને દીલાસો આપ્યો “પાક ખુફા તેનો બહો તુને આપશે માહરેથી બનશે તેટલી મદદથી હું તુને તે પાક પરવરદીગારની મદદથી આપશ, તું જરા બી શીકર ના કર.”

“ચાલો હું તહમને મરીયમના ખીલાના આગળ લઈ જઈ” શયલા શાત પડતા રમાલથી પોતાની આખો લુછીને બોલી “ગઢ કાલની એની તખીયતખી થોડીક બીગડી આવેલી છે, અને તાવ નરમ ગરમ ઉતર ચઢ્ય થયા કરે છે”

બેગમ વહેલી કે ઉડીને શયલા સાથે તે નન્ના આકારની તરફ ગઈ જે આખમા ગીરફતાર હતું. બેગમે તેના કપાલ ઉપર હાથ મૂકીને તાવ તપાસી.

“હમણા તો તાવ ઉતરેલી છે, ગઇ કાલે વધારે હતી” શયલાએ જણાવ્યું “કાલે મહારીળી તખીયત બહુજ સુસ્ત હતી, તે નીચેની ધરવાલી ડાસી આવીને મરીયમને ડોક્ટર ઇસમાઇલને ત્યાં લઇ ગયલી.”

“તું એને વાસ્તે એક ખુઆ રાખ. શીકર ના કર, જે તનખા લે તે હું પહોંચાડશ. અને હવેથી હું તુંને પોતાનેખી એક ન્હાની રકમ દર મહીને આપતી કરશ—”

પણ શયલા વચમાં ખેલી ઉઠી “નહીં—નહીં, મહને કામ રકમની આરજુ નથી—હવે તો જ્યારે ત્હમે ખુદખખુદ હીયા મહને મલવા આવ્યાછ તો હું ત્હમને કાલાવાલા કરીને કહું છું કે એ મુશકીલ ફર્જમાંથી મહને રીહાઇ આપો.”

“તું મહારી કાહાણી જાણતી નથી, શયલા” એગમે સમજાવ્યું “તેથી તું મહને એમ કહેછ, પણ હું જ્યારે એ કાહાણી તુંને આજે પુરી કહી છઇશ ત્યારે તું એમ જ્હોંસ નહીં કરશે—ખીજે થોડો વખત સખુર કર, હું કાંઇ સારો બંદોબસ્ત એ બચ્ચીને માટે કંઈ ને પછી અહીંથી એને લઇ જઇશ.”

“મહારી મરહુમ માદરે મહને આપેલા કસમને સાચ્ચી નીવડવા મેં એ વર્ષ સુધી એ ખુચી પાછલ બહુ રંજ ખેચેલી છે અને ઘણી તકલીફમાં મહને ઉતરવું પડ્યું છે, અને જો કે હું એના તરફ મારો ચાહ જે થયેલો છે તેને લીધે એનાથી છુટી પડતાં અતીખ્ય દુઃખી થઇશ, તોખી, મહારી ઇજઝતને ખાતીર હવે હું હાથ જોડીને કહું છું કે એ ન્હાલાં બચ્ચાંને હવે હીયાથી લઇ જાઓ,

અને મહારી ફર્જથી મહને રીહાઈ આપો—મહને મહારા કસમથી રીહાઈ પામવા દો.”

“તું બહુ આઝોરદા થઈ ગયલી છે” બેગમે તેનાં બરડાપર હાથ થોકીને કહ્યું.” ચાલ આવ શયલા હું તુને મહારી કહાણી દુકમાં કહું અને પછી તું ગમે તો મહારી દયા ખા, કે ગમે તો મહારી તરફ તફરતની તજર ફેક—અહીં મરીયમ કદાચ આપણી વાતચીતથી નાગી ઉડશે, ઝરા પેલી તરફ જઈને વાત કરીએ.”

તેઓ ખસ્તાં, દુરથી બેઠાં, અને બેગમે પોતાની કાહાણી શુર કરી—

“મહારા પીદર મધ્યમ સ્થિતીના કાપડના વેપારી હતા અને લકનોવમાં તેવણની દુકાન હતી. મહારી માદર મહને દશ વર્ષની મુકીને મરણ પામેલાં અને હું તેઓની એકની એક બેટી હતી. મહારા પીદરે મહને મહારી જવાની શુર થતાંજ સોલ વરસની ઉમરે એક તવંગર શખ્સ સાથે પરણાવી દીધી અને મહારો ધણી જે ઈંગલાંડમાં ગલાસગો ખાતેના ચોકલેટના એક કારખાનાના યુરોપીયન માલેક સાથે તુરતનોજ બાગીદાર થયો હતો તે મહને નીકા થયા બાદ ગલાસગો લઈ ગયો. હું હિન્દી રીતભાતોથી અત્રગ યુરોપીયન વાતાવરણમાં મહારી જીંદગી બશર કરવા લાગી અને મહને પરણ્યાને એક વરસ થયું ત્યારે ખબર મલી કે મહારા અઝીઝ પીદર લકનોવમાં વફાત પામ્યા હતા. મહારા પીદરે પોતાના મરણની આગમન દુકાનનો સર્વે સામાન વેચી નાંખ્યો હતો અને તેનું રોકડ નાણું કરીને પોતાની માત-મીટ-દીનું રાખીને સર્વે ગલાસગો ખાતે મહારીપર મોકલી દીધું હતું. મહારી શાદીને બીજેજ વર્ષે મહને એક છોકરી થઈ જેનું નામ હમીદા

રાખવામાં આવ્યું હતું. હમીદા પછી મહેને ખીચું કાંઈ ખી બાલક થયું નહીં અને એ બેટીમાં મહારા ધણીનો ધણો જીવ હતો. જે આજે મહારી હમીદા હતો તે તેની ઉંમર પચીસ વરસની હતો. હમીદા આશરે ઓગતીસ વરસની થઈ ત્યાં સુધી અમારું કામ ધણી સારી રીતે ચાલ્યું, પણ તે પછી એક બનાવ એવો બની ગયો જે અમારા કુટુંબ ઉપર એક આફત સમાન હતો, એ આફતથી મહારી બેટી જે ગુલાબની કલી મીસાલ ખીલતી હતી તે પોતાની બર જવાની માંથીજ એક બુધ્ધિ ઔરત જેવી—માહરેથી ખી મોટી ઉંમરની હોય તે મીસાલ બુધ્ધિ—થઈ ગઈ હતી ! થયું એમ કે અમારે ત્યાં મહારા ધણીના એક સગાનો છોકરો મહારી બેટી હમીદાથી બેજ વર્ષ વધારે ઉંમરનો રહેલો હતો, તેના માખાપ નાહનપણથી મરી ગયલા અને મહારા ધણીએ એને પાલેલો. તેનું નામ સુલતાન હતું. સુલતાન અને હમીદા જ્યારે નહાના બચ્ચાં હતાં ત્યારે બેઉ સાથે ખેલતા રમતાં હતાં અને શીખતાં ખી હતાં, લેકીન જ્યારે મોટાં થયાં ત્યારે બેઉ પ્યારમાં પડતાં ઉધર્યાં હતા. સુલતાનના ધણા યુરોપીયન મીત્રો હતા જેમાંના કોઈ એક ખુરો મલ્યો હતો અને જવાનીની શુરઆત થતાંજ સુલતાને તે લુડા મીત્રની સોબતમાં ચોરીનો વાંક કીધો અને તેને છ મહીનાની જેલની સજા થઈ. મહારા ધણીએ તે પછી તે લુડા છોકરોને જેલમાંથી ખી પાછો આવે તે તેની સાથે કસોખી વહેવાર નહીં રાખવા અમો બેઉ—મા દીકરીને સખત તાકીદ આપી અને અગર એ કોઈ ખી દીવસે સુલતાનને ઘરમાં આવતો ખી તે જોશે તે તે અમો એઉને ઘરની બહાર હાંકી કહાડશે એવો ફેસ વન મગજનો પોતાનો કરડો ઠેરાવ ઝાહીર કીધો. સુલતાનને જેલમાં જવાને છ મહીના થઈ ગયા પછી તે જ્યારે અમારે ત્યાં આવ્યો

ત્યારે મહારા ધણીએ તેને ધરની બહાર કાઢી મુકીને પોતાને ત્યાં કદીથી નહીં જ આવવાની સખ્ત તાકીદ આપી. મહારા ધણીએ ગમે તેટલીથી સખ્ત તાકીદ આપી છતાંય મહારી બેટી પોતાના એ ભવિષ્યના-કૌલ આપી ચુકેલા- ધણીને પોતાના બાપની ગયરહાજરી દરમ્યાન ધરમાં બોલાવતી હતી અને વધી તેને છુપેથી પૈસાની મદદ આપતી હતી. મેં તેઓના તે કામમાં ડખલ નહીં કીધી અને તેઓ છુપા છુપ કોઇ કોઇ વખત મલતા રહ્યાં. અમારા ચોકસેટના કારખાનાના બાગીદાર યુરોપીયનનું હોટલથી હતું અને ત્યાંથી અમારું રાતબપોરનું ભોજન આવતું હતું, અમારા ધરમાં મોટું કામ હોય તો કારખાનાના માણસો રમના દીવસોપર આવીને કામ કરી જતા હતા પણ ધરનો સામાન સાફસુદ રાખવા તથા અમે મા દીકરીના કામ માટે બે મેડ રાખેલી હતી જે બેડ નૈકરાનીઓને મેં સુલતાનની બાબદમાં ખામોશી અખત્યાર કરવા લાલુચ આપી હતી. એમ કીક ચાલતું હતું તેટલાં એક દીવસે મહારા ધણીએ પોતાનાં કારખાનાને કામે વીસ દીવસ ફ્રાન્સ જવાનું કહ્યું, અને તે ગયો. મહારા ધણી ફ્રાન્સમાં રહે તેટલો બધો વખત સુલતાનને ધરમાંજ રહેવા દેવો એમ મહારી બેટી હમીદાએ મહને કહ્યું અને તે મેં માન્ય રાખ્યું, એટલે સુલતાન આવીને અમારે ત્યાં તેટલો વખત રહ્યો.

“મહારા ધણીના ફ્રાન્સ ગયાને આઠમે દીવસે એક રાત્રે જમીખાઇને અમે ત્રણે જણા હમીદા, સુલતાન, અને હું વાતે બેઠાં હતાં તેટલાં મહને લાગ્યું કે કોઇનાં પગલાંનો આવાજ આવ્યો, જે મહારા ધણીના પગલાંના આવાજનેજ મલતો આવતો હતો. તે આવાજ સુલતાન અને હમીદાએથી સાંભળ્યો અને અમે ત્રણે જણાં ગભરાયાં. મેં નાકપર આંગલી મુકી, અને અમેએ એક ચીતે સાંભળ્યું. તેજ

પગલાં, મહારાજ ધણીના, અને હવે ત્યારે કેમ કરવું ? અમો ત્રણે બહુજ ગભરાયાં, એકાએક સુલતાને સુચવ્યું કે તે પોતે કેસીંગ રમની બારીએથી બહાર કાઢખી રીતે કુદી જશે અને ખડ્ગીમાંથી સર્વેને બચાવી લેશે. મહારી બેઠીએ તેને તેવો જોખમ નહીં ખેડવા કહ્યું પણ ત્યારે તેણે માન્યુંજ નહીં ત્યારે હમીદાએ તેને (સુલતાનને) જણાવ્યું કે તે સહી સલામત બારીએથી કુદી જવા પામ્યો છે એવી ખાત્રી આપવા માટે તેણે (સુલતાને) ખીજેજ દીને હમીદાને નામે એક કાગલ મોકલવો. સુલતાન તે પછી બારીએથી કુદીને નહાસી જવા માટે કેસીંગ રમમાં ગયો અને મેં ઝડપથી કેસીંગ રમતો દરવાજો બંધ કરી દીધો. તેજ વખતે અમારા હોલનો દરવાજો ઠોકાયો અને મેં જાણે તે ખુલ્યો તો ખરેખર મહારાં ધણીજ આવ્યા હતા. તેવણ આવ્યા અને પછી બધું શાંત થયું. ખીજે દીવસે હમીદાએ સુલતાનને મોકલવા કહેલો કાગળ આવ્યોજ નહીં. તે આખો દીવસ પસાર થયો પણ સુલતાન તરફથી કાંઈજ ખબર આવી નહીં. ત્રીજે દીવસે સહવારે અમે અમારી મેડ જે સુલતાનનું છુપું મકાન જ્યાં તે ફીસચીઅન નામ તલે છુપો રહેતો હતો ત્યાં ગઈ અને જ્યારે બપોરના તે પાછી આવી ત્યારે ખબર લાવી કે સુલતાનની ખોલી તો ત્રણ દીવસથી બંધ હતી તેમજ હતી. અમો મા-દીકરી ગભરાયાં; બારીએથી કુદી જવામાં તો કાંઈખી અકસ્માત સુલતાનને થયેલો નહીંજ હોવો જોઈએ કેમકે તેમ જો થતે તો અમને માત્રમ પડતે, પણ, જ્યારે સુલતાન સાફ નીકલી ગયો હતો તો તેનું કાગલ કેમ નહીં આવ્યું ? વલી ત્રણ દીવસ સુધીતો તે પોતાને ઘરે પાછો નહીં ગયો હતો તો ત્યારે સુલતાનનું શું થયું હતું ?”

“બહેન શયલા” બેગમ હસીનાએ પોતાની કાહાણીની વચમાં

બોલી ઉઠીને શયલાને કહ્યું “અને મહારી બેટી હમીદા ઉપર સઉથી ખરાબમાં ખરાબ અસર થઈ હતી-ખીયારી મહારી બેટી તે વખતે તેના છુપેથી અદરાયલા ખાવીદ સુલતાનથી હમેલદાર થઈ હતી અને તેવી તેની નાઝુક હાલતમાં તે સઉથી ખરાબ બનાવ બનવા પામ્યો હતો-વધારે સાંભલ-

પણ બેગમ હસીના પોતાની કાઢાણી વધારે કહે તેટલાં મરીયમ રડીને ઉઠી, તેઓ બેઉ વાત કરવાની છોડીને મરીયમના ખીલાના આગલ ગયાં અને બેગમે મરીયમને તપાસી તે તેની તાવ એકદમ વધી ગઈ હતી. બેગમે શયલાને કહ્યું કે તે પોતે પાસેના ઓરડામાં છુપી બેસી રહેશે. અને શયલાએ નીચે રહેતી ડોસી પાસે ડોક્ટર ઈસમાઇલને મરીયમ માટે બોલાવી મંગાવ્યો.

ડોક્ટર આવીને મરીયમને તપાસી ગયો તેટલાં બેગમ પાસેના ઓરડામાં છુપીજ રહી અને તેના જોવા પછી તે શયલાને કહેવા લાગી “શયલા મ્હને મરીયમને માટે દીલમાં ધાસ્તી પવદા થાય છે અને એને છોડી જવા મ્હને મુદ્દલજ ગમતું નથી-મહારા નવાખ સલામત-જંગ કાલના હૈદરાબાદ ગયાછ અને ખાર પંદર દીવસ પછી આવવાના છે, તેથી જો હું આજે રાતના અહીં મરીયમ આગલ રહું તો મહારા દીલને ધીરજ રહેશે-નહીં તો શીકરથી મહારો જીવ ઉડી જશે. હું બંગલામાં જમને નોકર ચાકરોની બંદોબસ્તી કરીને તમને રાત બહાર રેહવા માટે ચીંતા નહીં કરવાને કહીને આઉંછ. મહારી કાઢાણીની વાત હું કાલે પુરી કરવાની આશા રાખુંછ.”

“પણ નવાખ જ્યારે હૈદરાબાદથી પાછા આવશે ત્યારે કોઈ નોકર નવાખને ત્હમે એક રાત બહાર રેહવાને વાસ્તે કહી દેશે તો?”

“તો બનાવટ કરતાં મહને આવડેછ-મહારી એક સગી ખીમાર છે તેની વાત મેં અત્યાર આગમચ નવાબને કહેલી છે, એક રાત બહાર રહેવા વાસ્તે કદાચ કોઈ નોકર ટુંકીખી આપે તો તે સગીને ત્યાં રહેલી હોવાનું કહીશ. નવાબનો બરસો મહારી પર છે, તું મહારે માટે ફીકર ના કર.”

હુકમાં, બેગમ. પોતાને બંગલે જઈને બદોબસ્ત કરીને તે રાત શયલાને ઘરે રહેવા સારું આવી. અઝીઝ વાંચનારને યાદ આપવાની કે જે રાતના બેગમ શયલાને ઘરે રહેવા આવી હતી તેજ રાતના શયલાને ઉંચકી જવા માટે બેગમનાજ સેક્રેટરીના હુકમથી રમદુ મમદુ છુપા આવવાના હતા.

તે અધારી રાત હતી. શયલાનાં ઘરમાંના બે ઓરડામાં જીણી ખત્તી બેસતી હતી. એક ઓરડામાં શયલા એકલી સુતેલી હતી અને બીજા ઓરડામાં મરીયમની પાસે બેગમ હસીના સુતેલી હતી.

મધ્યરાતના બે કાલા આકારો બારીએથી અંદર આવ્યા, તેઓ બેગમને શયલા સમજીને તેજ ઓરડામાં ગુપ્તગુપ્ત છુપ્યા, ઉંઘમાં પડેલી બેગમને ક્લોરોફોર્મનો રૂમાલ સુંઘાડી દીધો અને અતીબ્રજ ઝડપથી તેઓ બેગમને ઉંચકી ગયા અને તે પછી તાવથી સરસરતી બુચી મરીયમને ઉપાડી ગયા.

બધું કામ ધણું ઉતાવળે કરવાનું હતું, મોટરમાં બેઠેલા શખ્સે ધાંધલ ધરપચમાં તે બેશુદ્ધ આકારનો ચહેરો જોયો તહીં અને સંઘર્ષ પાર ઉતરેલું સમજીને મોટરને દોડાવવામાં આવી.

દમલખાઝ તે રશીદ સેક્રેટરી.

તેણે એક છોકરી જે તેને માટે મુદ્દલ પ્યાર રાખતી નહીં હતી તેને ઉઠાવી જવા સાફ પ્રપંચ રચ્યો હતો, પોતાની દયાનત બગાડી હતી, દયાનતમાં ખતરો નાખ્યો હતો—અને તેનાં બદલામાં તેને શું મળ્યું હતું:—

બદલામાં તેની બરકતે પત્થરો આવ્યો હતો!

તે લયલાને ઉપાડી જવાના બુરા ધરાદાએ ગયો હતો, અને કુદરતી સંજગે તે પોતાની શેઠાણી બેગમ હસીનાને પેલી બુચી મરીયમ જેડે ઉપાડી ગયો હતો!!

બેગમની બેદી કાઢાણી અધુરી રહી હતી અને આ નવો ઘોંટાલો ઉભો થયો હતો!

પ્રકરણ ૧૦ મું.

મરયમનું મૌત.

સહવારના પહોરમાં જ્યારે બેગમ સુધ્ધીમાં આવીને બીઠાના પર ટટાર થઇ બેઠી, ત્યારે પોતાને શયલાના ઘરમાં જોવાને બદલે કોઇ બીજી જગ્યાપર જોઇ અને તેથી તે તઅજબુઅ રહી.

તેને લાગ્યું કે તેનું માથું જરા દુખતું હતું અને પોતાના બેડ હાથોમાં પોતાનું માથું પકડીને જ્યારે તે ફાટે ફાટે ડોળે આગુબાગુ

જેવા લાગી ત્યારે તો તેની અગ્નયણીમાં ઔર વધારેજ થઇ શક્યો હતો! અરે, એ તો તેના સેક્રેટરીનું મકાન હતું! એ કેમ બને? રાત્રે સુતી વખતે શયલાના ઘરમાં તે સુએ, અને ઉઠતી વખતે સેક્રેટરીના મકાનમાં ઉઠે? એ શું કોઇ નાની અગ્નયણી હતી? તે મનમાં તરેહવાર કલ્પનાઓ કરવા પડી, અને વીજલી વેગે પસાર થતાં તેના વીચારોમાં એક એવો બી ખ્યાલ ઉભો થયો કે મખાદા ધરતીકંપના આચકાના સખએ તે શયલાને ધરથી સેક્રેટરીને ઘર ખાવી હોય!! અને તેનો ખ્યાલ કેટલો વાહીયાત હતો તેપર બીજી પક્ષેજ તેનું ધ્યાન ખેંચાયું, મગર, તેના શરીર બનેલા મગજમાં પાછો તેજ ધરતીકંપ ઉભો થયો! કેમજે તેણે પોતાના બીજાનાપર નજર નાંખી તો રાતના સુતેલી મરીયમ એમની એમ તેની પાસે સુતેલીજ હતી! સેક્રેટરી, તેના ખ્યાલાતોમાં એવીબી કખત્ર આમેઝ થઇ કે જે પક્ષંગપર રાતના તે સુતી હતી તેજ તે પક્ષંગ નહીં હતો ત્યારે ફરી એકવાર ધરતીકંપના બનાવને બેગમે દીલથી દુર કીધો; તોબી તે પોતે પોતાને પુછતાં જુલ્હીબી નહીં કે એ ભેદી બનાવ શું બન્યો હતો?—તેનું મગજ ધુમતું હતું—તેનું શરીર કંપતું હતું—તેને કોઇ ખુરા બનાવની આઘાહી થતી હોય તેમ લાગ્યું, અને તેવાંતે તેવાં મનના બોજ સાથે જ્યારે તેણે ફરીને મરીયમની તાવ ઉતરેલી હતી કે કેમ તે જેવા મરીયમના કપાલપર હલવેથી હાથ મુક્યો, તો તુંદ્રમની ગોલીના આવાઝથી એક ન્હાનું બચ્ચું ઉછલીને બીહો તેમ તે બીજાનાપરથી બીહીને ઉછલી;—કારણ, તે નીરદોષ નનની બચ્ચીનું કપાલ ઠકુ—મીસ્લે બદ્—હતું!

એક ધામી ચીખ બેગમના સુદેઢ થયલા હોટાની વચ્ચેથી બહાર પડી, અને તેના તે હોટ જે થોડા વખતપર કીરમજી રંગને

બદલીને સુફેદીનો શીકાસ પકડી બેઠા હતા તે હવે થરથર થરથર ધુન્ધવા પડ્યા!

“યા અબ્લાહ! મહારી હમીદની આ એક પુરી નીશાની શું ગમળ થઈ?” બેગમ બોલી, અને બોલી રહીને તેણે એક દીવાના થયલા આદમીની મુઆફેક—ઘડીમાં મરીયમના હાથ પર પોતાના હાથ મુક્યા તો ઘડીમાં પગ પર મુક્યા—તો ઘડીમાં પેટ પર મુક્યા—તો ઘડીમાં કપાલ પર મુક્યા—અને જ્યાં જ્યાંથી ઝડપ ઝડપ તે હાથ પડતા ગયા ત્યાં ત્યાં તેને સીફ હંડાઈ સીવાય એક કુચ્છાખી અસર મળી નહીં! “અમમી! છોટી અમમી!” તે બરાબ આવેલા ગલગલા સાદ્યો પછી પાછી બોલી, અને તે વખતે તેની કાલી અંગુર સમા ચશમેમાંથી સુફેદ ગોતી સમાન આંસુ ટપકતાં હતાં. “ઝરા તો બોલ એક નઝરબી તો બોલ! મોટી અમમીના બોલામાં એક દીન ઝરા રમી તો લે! નહીં, નહીં બોલતી, ઝમાન નહીં બોલતી!—નઝર નહીં ઉઠાવતી, એક ચસ્મ નહીં ફેંકતી! ઓ નનની અમમી! ઓ નનની અમમી! મળી લે, ઝરાબી મને મળી લે, એકવાર મમાઇના પાસામાંથી તો દયાન લે! અફસોસ!—નહીં ચાલતી—નહીં બોલતી!” અને અહીં બેગમ હસીનાં બેઅખત્યાર નવધાર આંસુઓથી રડી પડી.

તેણે રડતાં રડતાં તે ગુઝર પામેલાં બચ્ચાંનું શબ ઉંચકી ઉંચકીને ફરી અને ફરીથી પેટ પાસાંમાં દાખ્યું—તેને કેડ પર મુક્યું તેના હંડા ગાલ પર દશ વીસ ચુમીઓ લીધી—અને દીવાના માણસની મીસાલે તેની સાથ વાત કરવા માડી, પોતાના માથાના બાલ પીખ્યા, અને ડચકાં ખાઈ ખાઈને રડી.

હાથ-અફસોસ—તીસાસાનો એક ડુંગર અને આંસુઓની એક

નદદી બહાવ્યા પછી બેગમ નસોસ થઇને મરીયના શયને પોતાની છાતીએ લગાડી બીજાના ઉપર પટકામ્ પડી અને તેજ વખતે કોઇએ તે જે ઓરડામાં સુતેલી હતી તે ઓરડાનો દરવાજો હલવેથી ખોલ્યો, અને દરવાજો ખોલીને તે શખ્સ જેવો પોતાના કદમ આગલ બહારાવવા ગયો તેવોજ થંભ થઇને ઉભો રહ્યો.

તે કોઇજ નહોં પણ બેગમનો સેક્રેટરી રશીદ પોતે હતો, અને જાલમાં રાત્રે પકડી લાવેલા શીકારને શીશામાં ઉતારવા હમણાં દરવાજો ખોલીને તે અંદર દાખલ થયો હતો. મગર, તેની નજર જ્યારે બીજાના પર સુતેલી બેગમ પર પડી ત્યારે પોતે ધારેલી પ્રીયાને જોવાને બદલે બેગમને જોઇને તે ત્યાંનો ત્યાંજ લાકડું થઇ ઉભો!

પોતાના મોટા દુખમાં બેગમે દરવાજો ખુલવાનો આવાજ સાંભળ્યો નહોં હતો તથા સેક્રેટરીને દાખલ થતો તેણે જાણ્યો નહોં હતો; મગર, જ્યારે એકદમ ઉભા રહી જવાનો કોઇ આવાજ તેના બેખબર મગજ પર જઇને લાગ્યો, ત્યારે તે તુરંતજ ચમકીને ઉઠી અને ઉઠતાની સાથે તેની ને તેના સેક્રેટરીની નજર એક થઇ.

“જી, સરકાર” સેક્રેટરીએ બેગમના સાદનો જવાબ નીચી મુંડી રાખીનેજ આપી દીધો.

“હું કાલે સહાંજના તબમારે મકાને તો નહોંજ આવી હતી, કેમ? રશીદ!”

“જી, નહોં આવેલાં.”

“તો હું સહવારના ખાખમાંથી બીહાર થઇ ત્યારે અહીં કેમ આવી લાગી?”

“કૌણ જાણે સરકાર!” રશીદે ઉડાવ્યું. રશીદ પોતે શું ચવાયસો હતો, અને હજી તેને ઘોંટાસો સમજ નહીં પડતો હતો!

“કૌણ જાણે? તો મહેને એ કહેશે કે હું ક્યારની અહીં આવી લાગી?”

“કૌણ જાણે સરકાર!”

“તેખી કૌણ જાણે સરકાર?—એ કેવો ખેલુદો જવાબ!” બેગમ મરીયમની શબ્દો બાજુએ મુકી દબને બીજાના પરથી નીચે ઉતરીને બોલી. “કાલે રાતના હું મ્હારી એક બીમાર સગીને ઘરે હતી. ત્યાં આ બચ્ચા પાસે હું સુતી હતી અને આજે સહવારના તઆજજુમ છે કે હું એ બચ્ચા સાથે અહીં આ આવી લાગી છ!”

વીજલીનો ઝપાટો જેમ એક નાકેથી બીજે નાકે સુધી બોલ બોલતામાં પુગી જાય તેટલી બધી ઝડપથી રશીદ મામસો સમજી ગયો. શયક્ષાને ત્યાં કેથી બેગમ હસીના રાતના સુતેલી, બેગમ મરીયમ આગલ સુતેલી, અને જ્યારે શયક્ષાને મરીયમ સાથે ઉપાડી લાવવા તેના પોતાના નૌકરો રમદુ—મમદુ, ગયલા, ત્યારે તેઓએ શયક્ષાને બદલે બચ્ચાની સાથે બેગમને ઉઠાવી લીધેલી. તે બધો મામસો હવે સમજી ગયો ખરો પણ તેણે નહીં સમજવાના ધોંગ કરવાનો ઠેરાવ પ્રાધો.

“મગર, અફસોસ તો એ છે કે આ કુલ બચ્ચું વક્ષાત પામ્યું છે—” અને અહીં બેગમનો સાદ ગલગસો થઈ ગયો.

“શું બચ્ચું મરણ પામ્યું છે?” રશીદ હવે ખરા દીલથી મસરાયોબી.

“હા” બેગમ મનપર કામુ રાખવા છતાંબી ડચકું ખાધને બોલી
 “એ બચ્ચું કાલનું સખત તાવથી બીમાર હતું, રાતના નરમ ગરમ
 હતું, આશા સારી હતી—મગર, અફસોસ કે તાવમાં એ ગુઝર
 પામ્યું છે.”

તાવમાં ગુઝર પામ્યુંછ એમ બોલાયલું સાંભલીને રશીદના
 પેટમાં જીવ આવ્યો. નહીં તો ને એમજ સમજવા જતો હતો કે
 તેના ધુંધી કારનારીઆ રમદુ—મમદુએ બચાને ક્ષોરોક્ષીર્મ સુંઘાડીને
 આખર કીધું હતું.

“ખુદાએ પાકનું કામ છે, સરકાર, એમાં આપણે મનુષ્ય જાનતો
 કોઈ ચારો નથી” રશીદે દીલાસો દીધો. “લેક્ટીન, એ બચ્ચા વગર
 તે કોઈ બીચારી લ્હમારી સગી કદાચ શીકરતા દીલ બની
 જઈને હયરાન,—”

“તેને લાગશે તેના કરતાં મ્હને તો વ્યારેજ લાગશે” બેગમે
 બોલી દીધું, અને બોલી દઈને પછીજ તેને લાગ્યું કે તેમ બોલવામાં
 તેણે આંટો બારી દીધો હતો.

ખચરદાર રશીદ સમજી ગયો કે હાલમાં કાંઈ કાલું હતું,
 પણ અખાડા કરી જઈને બોલ્યો “બેશક, સરકારનું દીલ બહુજ
 નરમ છે.”

“હીક, હું કેમ અહીં આવી લાગી બાઈ રશીદ?” બેગમે
 પાછું પુછ્યું.

“નહીં, સરકાર.” રશીદ બોલ્યો, અને અહીં તેણે વાત ઉડાવવા
 માટે કહ્યું “આએ બચ્ચાની લાશનું હવે કાંઈ કરો.”

“હંઅ” વીચારમાં પડી જઈને બેગમે હુંકારો પુર્યો, અને પછી બોલી “કોઈ આદમીને હું સીરનામું આપું છું ત્યાં મહાલક્ષ્મી શયલા નામની બાઈ રહે છે તેને ધર મોકલો અને તે બાઈ મહારી ચીઠીના હુકમથી અહીં આવે તો તેને સીધી અહીં મહારી આગલ આવવા દેજો. આપના કોઈ વીશવ્રત્ત નૌકરને મોકલજો કે એ બાઈની વાત અને મહારી વાત બહાર નહીં જાય.

“વારૂ, સરકાર.” રશીદ બોલ્યો, અને ગયો.

*

*

*

*

પાંચ મીનીટ પછી શયલાપર લખાવલી એક ચીઠી બેગમ પાસેથી મેલવવામાં આવી, મગર, તે ચીઠીને બેગમના કમરાની બહાર લઈ જઈને તાબરતોય રશીદે હુકડે હુકડા કરી નાંખ્યા અને તેને બદલે બીજી બનાવટી ચીઠી તેણે લખીને મમદુના હાથમાં આપી.

મમદુને બધા ઘોંડાલા પીંડાલાથી તમામ વાકેફ કરવામાં આવ્યો, અને હવે નવી શું બાજી રમવાની હતી તેથી તેના કાનમાં હલવેથી સમજાવવામાં આવ્યું.

બીજી પંદર મીનીટ પછી તો મમદુમીયાં “નવી મીલ્લી નવો દાવ,” ખેલવાને વારતે સેક્રેટરીને બંગલેથી ઉતર્યો અને શયલાના ધર તરફ ગયો:

પ્રકરણ ૧૧ મું.

મજબુમપર હુલ્મ.

પેલી તરફ શયલાની હાલતખી સહવારના પહોરમાં તે ઉઠી ત્યારે ગુંચવાડા ભરેલીજ બની. મધ્યરાત પછી તે નીંદમાંથી એકબી વખતે બીહાર થઇ નહીં, અને તે વાસ્તે તેને ઘરમાં શું બનાવ બની ગયો હતો તેની ખબર પડી નહીં. સહવારના તે બીહાર થઇ ત્યારે વહેલી કે મરીયમને જોવા ગઇ, પણ તેને અન્યબીયમાં ગરકાવ મવાનો મોકા થયો. બીજાનાપર ન તો મરીયમ હતી, નતો બેગમ હસીના હતી !

ગભરાયેલી શયલાએ આખું ઘર છુંડી માર્યું, લેકીન કુજુલ તેની મહેનત! તે બહુજ મોટામાં મોટા અદેશમાં ગીરફતાર થઇ ગઇ. સોંચમાં ને સોંચમાં એમ બેઠેલી હતી, નતો તેને ચા પીધી હતી કે નતો એક નીવાલો કાંઇ મોંઢમાં મુક્યો હતો, જેવામાં તેના ખુલ્લા દરવાઝાની અડોઅડ કોઇ આદમી આવીને ઉભું.

“કોણ છેઓ ?” શયલાએ પુછ્યું.

“હું, હું બેગમ સાહેબા હસીનાના સેકરેટરી તરફથી આવેલો છું.” મમદુ જે સેકરેટરી તરફથી ચીઠી લાવ્યો હતો તે બોલ્યો.

હસીનાનું નામ સાંભળીને હાંફેલી, ફાંફેલી શયલા કુરસીપરથી ઉઠીને ઉભી થઇ, અને અતી મોટી જાણાથી પુછવા પડી “કેમ શું ખબર છે ? બેગમ સાહેબા ક્યાં છે ?”

“બેગમ સાહેબા સેક્રેટરી સાહેબને મકાને છે અને તેવણ ધણી બીમાર છે.” મમદુએ દરવાજા આગલથીજ કહ્યું.

“બેગમ સાહેબા બીમાર છે?” તેણે ફાટ ફાટ થતે ડાંગે સત્રાલ કીધો.

“જી, બાનુ” મમદુ અદ્યથી બોલ્યો.

“હું એમ પુછું કે ત્હમરી કોઇ જુલ તો નથી, બેગમ સાહેબા બીમાર છે કે બેગમ સાહેબાની સાથે કોઇ બીજું—”

પણ તે બોલી રહે તેટલાજ મમદુએ કહી દીધું “તેવણની સાથની ખુચીબી ધણી બીમાર છે.”

“પણ એ કોઈ બેડ રાતના તો અહીં સુતા હતાં, અને સહવારે એકથી બીજી જગ્યાપર જઈ કેમ શક્યા? બેગમ ને ખુચી સેક્રેટરીને મકાને કેવી રીતે પુચ્યા?”

“તે તો કાણ જાણે, બાનુ!” મમદુ બોલ્યો “અમને તો આજે સહવારના સેક્રેટરીના મકાન આગળ બેગમ ને ખુચી રસ્તાપર પકેલા મલી આવ્યાં ઝરર કોઈ માઠો બનાવ બનેલો હોવોજ જોઈએ. બેગમ સાહેબા તે વાતનો કોઇ ખુલાસો આપી શકે તેવી હાલતમાં નથી જે અમે એવણને પુછ્યેમી. ફક્ત જે ચીજ દરશાવી શક્યાછ અને ઝરા પવનના લહેકામાં બોલી ચક્યાછ તે માત્ર તહમાઈ નામ અને તહમને તાજરતોય બોલાવવાના બે ચાર શબ્દોજ છે. લેઓ જી, બેગમના સેક્રેટરી સાહેબે આએ ચીઠી આપને વાસ્તે મોકલેલી છે.”

શબ્દોએ તે ચીઠી લીધી અને તે વાંચી—

“બાનુ સાહેબા શયલા,

આજ રહવારના અચ્ચુચ અમારા મકાનની આગલ નામવર બેગમ સાહેબા હસીના કોઇ એક ન્હાની લડકી સાથે બેહોશ હાલતમાં પડેલાં મલી આવ્યાં છે. બેગમ સાહેબા અને તે છોકરીને મકાનમાં લઈ જઈને ડાક્ટરોની સારવાર તબે રાખેલાં છે, લેકીન બન્નેની તબીબીયત બહુ ગમખવાર રીતે ધારતીમાં છે. બેગમ સાહેબા કોઇખી તરાંહનો ખુલાસો આપી શકતાં નથી, મગર “શયલા-શયલા” બોલે છે, ઘણી ખટપટ પછી અમોએ તેવણને પુછેલા સવાલોપરથી જાણ્યું છે કે ત્હમારું નામ શયલા છે અને ત્હમે બેગમ સાહેબાના સંઈ થાઓ છો. ત્હમારું સીરનામું તેટલીજ મુસીબતથી જાણવા પડી આ કામલ લખ્યો છે અને માણસ મોકલાવ્યો છે. આશા છે કે બેગમ સાહેબાને મલવા આપ તુરતજ આ ચીઠી લખનાર માણસ સાથે આવશે. લી૦ બેગમ હસીનાનાં સેક્રેટરી.”

એ શું બનાવ તીલીસમાતીક બની ગયો હતો તેના મોટા મંજીર ત્રિચારમાં બે પલ શયલા ગુંટાઇ. મગર બીજીજ પલે તેણે તે ચીઠી પોતાના ખીસામાં મુકી દીધી અને ઝડપથી પુછ્યું “શું બેગમ સાહેબા બહુજ ખરાબ હાલતમાં છે?”

“ઘણી ગમખવાર રીતે ખરાબ.” મમદુ વાંકુંટીકું ડાચું કરીને બોલ્યો “તેવણુ તો ખીસારા, હું ધાંડે છે મરવાની અણી ઉપર છે.”

“શુંઉ ? મરવાની અણીપર ?” શયલાએ મોટા ગભરાતમાં પુછ્યું, જે વખતે તેના આખા તનબદનમાં ગોયા એક જાતની ધીમી ધુનરી ચઢી આવવા લાગી.

“હા, બાતુ સાહેબા. બીચારા મરતી વખતે ત્હમને જોવાની બહુ તગર કરે છે, કોણ જાણે શા કારણથી ?” મમદુએ અડાવ્યું.

“એટલું બધું ખરાબ બનવાની તો મહને સ્વપ્નેથી આશા નહીં હતી ! આતો ગોયા જુદા બનાવ છે—કપડા, હું કપડાં પેહેરીને હમણાંજ આઉં છું.”

અને તે દરવાજાની બહાર મમદુને રાખી દરવાજો બંધ કરીને અંદર કપડાં પેહેડવા ગઈ, જે વખતેથી તે બીચારીને કાંઈ સુઝતું નહીં હતું !

અને થોડો વખત પછી તો મમદુ સાથે શયલા સેક્રેટરીના મકાન આગલ ગાડીમાંથી ઉતરીખી પડી. તેઓ બંને અંદર ગયાં. મમદુએ શયલાને બેગમ હસીનાના ઓરડા તરફ લઈ જવાને બદલે સેક્રેટરીએ આગલથી સમજાવેલા પ્રપંચની રૂએ, બીજાજ એક ઓરડામાં બેસવાને કહ્યું.

શયલા તે ઓરડામાં બેઠી અને પાંચેક મીનીટ થઈ નહીં હશે તેટલાં રશીદ તેની સામે આવીને ઉભો રહ્યો. શયલા તેને જોઈને ચોંકી. તે સમજી ગઈ કે તે આવનાર શખસ તેજ હતો જે તેની બારીની સામે રસ્તાપર એક વાર આવીને ઉભો રહ્યો હતો, અને જેને તેણે જાંખીને જોવાનીખી દરકાર કીધી નહીં હતી.

“કેમ ? મીઝાજે શરીર ?” હસ્તું મોંહ રાખીને સેક્રેટરીએ ટકોરની ઢબે પુછ્યું. “મહને તહમે ઓલખોછ ? હું બેગમ હસીનાનો સેક્રેટરી ખુદ બખુદ પોતે.”

“મહને અહીંથી બેગમ સાહેબા હસીનાના કમરામાં જવાનો

રસ્તો બતાવશે, સાહેબ.” ગરદન ઉંચી રાખીને શયલાએ પુરતા અંદાજ, પુસ્તા ટેક, અને પુરતા રૂબાબથી કહ્યું.

“ધીરે, બાઈ સાહેબ, ધીરે” રશીદે ટકોરની ઢબેજ ચાલુ રાખ્યું “હસીના બેગમ અહીંયા છેજ ક્યાં જો તહમે તેવણુના કમરામાં જવા માંગોછ !”

“ત્યારે શું આએ ચીડી તહમે ખોટી લખી ?” ગજવામાંથી ચીડી ખેંચી કાઢાડીને બતાવતાંજ શયલાએ ગોચા પોકાર કરીયો “તહમે શું ત્યારે એક હડહડતા જુહડા પુરવાર થયા છે ?”

“ખીલકુલજ જુહડા ને વલી ખીલકુલજ સાચા” એમ ખોલીને સેકરેટરી આગલ વખેયો અને તેણે શયલાના હાથમાંથી તે ચીડી ઝુટવી લઈને ફાડી ચીડડા કરી નાંખીને તેના કુકડા પોતાના ખીસામાં મુકયા.

“તહમે મહને ફસાવી” ગભરાતમાં, મામલો ખરી રવેશથી સમજી જઈને, શયલાએ કહ્યું.

“ફસાવી નહીં, હસાવી,—શયલા બાનુ હસાવી” રશીદે ખોલ્યો “જુઓ સાંભલો, બેગમ સાહેબા અહીંયા નથી અને પેલી કાઠ ખુચીખી નથી. એ તો તહમને જલમાં ફસાવવાની એ બધી તાલત-લાવટ હતી, હવે મ્હાફ માનો તો સમજી જઓ અને આએ આ લીશાન મોટા મકાનના શેકાણી થવા માટે તહમારો હાથ નીકામાં મ્હારા હાથને સોંપી દો.”

શયલા આ સાંભળીને પાણી પાણી થઈ ગઈ, તે થરથર ધુજવા પડી, તેની અકકલ શાન ગોચા ગુમ થઈ જતી હોય તેમ તેને લાગ્યું અને હવે આ જલમાંથી કેમ છુટવું તેના વીચારમાં પડી.

તેની ચુપકીદી વધુ વાર રહી શકવાને કાબીલ થઈ નહીં, કેમજે રશીદ ખીજા એ ચાર કદમ આગલ વધ્યો અને તેણે પોતાના હાથમાં કમચાનો ડાબો હાથ પકડી લીધો.

“અહિલાદે ઇબ્તીસ” શયલા ઝપાડા બંધ કુરસીમાંથી ઉઠતાંજ શીરદની છાતીમાં પોતાના જમના હાથની મુકકી મારીને તેને હડસેલતાં એક શેરનીની મુઆકેફ બરાડ મારી તે બોલી “એક નીતીવાન મઝલુમ કુંવારી લડકીપર બુદ્ધિમ ગુઝારવાના ખવાલથી બાઝ રહે.”

“કુંવારી?” અકરનની એકજ મુકકીમાં ચાર કદમ પાછલ હડી ગયલો રશીદ ખસીઆણો. ખસીઆણોખી હસીને બોલ્યો “કુંવારી? હેં-હેં-હેં-હેં. કુંવારી લડકી? બાનું કુંવારી, તમારા ઘરમાં પેલી ચાર વરસની છોકરી ત્યારે કેમ ક્યાંથી પયદા થઈ? આસમાનપરથી તો નહીં તુટી પડીને આવી!”

“બંધ કર ત્હારી નાલાયક ઝખાન” પુરતા જુનુનથી શયલાએ ગડગડાટ કીધો “એક નીતીવાન લડકીને ઇત્તજામ ના પહોંચાડ. હું તે મઆસુમ બચ્ચીની માદર નથી થતી એતો તું ખાત્રીથી માનજે. અને તેથી હું કહું છ કે તું અહીંથી ચાલી જ-મ્હને જવા દે અને એક નીતીવાન છોકરીને ત્હારા હાથખી ના લગાડ, અને તેના કાનેને ત્હારી કમમીઝાન ઝખાનથી નીકલેલા બુરા શબ્દોખી ના સંભલાવ.”

“તું તે છોકરીની માદર નથી તો કોણુ છે, તેતો જરા બતાવ.” રશીદે કહ્યું.

“અગર તું ઝમીનથી આસમાન તકખી કુદકા મારીને પુછશે, તોખી આમે શયલાની જીભ તે બેદનો પતો નહીંજ આપશે.”

“વાહા! વાહા!” રશીદે ટકોર કીધી “ને જો હું ત્યારે તુંને એમ કહું કે શયલા ખાનુજી ત્હમને આએ રશીદમીઆં પોતાની કીધા વગર અહીંથી જવા નહીં દેશે, અને શયલાજી ત્હમે ઝમીનથી આસ-માન તકબી કુદશો તોખી રશીદમીઆ ત્હમને પોતાની કરશે, કરશે અને પોતાનીજ કરશે તો પછી!”

“શયલાએ પોતાના પ્યાર ફક્ત એકજ જણ પર કુરબાન કીધેલો છે, બદકીસમતે તે એ તે પ્યાર કબુલ કરતો નથી. હું તેની શીરાગમાં મરીશ, લેકીન ખીજા કોઈનેખી મ્હારા પ્યાર નહીંજ આપીશ.”

“હું ત્હારીપર ઝુલ્મ કરીશ, ત્હારી દામનને ડાઘ પહોંચાડીશ, અને પછી કુતરાનો અવતાર તુંને આપીશ” રશીદ હવે ગુસ્સાખાઝ ખની જમને બોલ્યો.

“શયલાન! હવસના કુતરા! તું એક મઝલુમપર ઝુલ્મ કરવા તૈયાર થયો છે, પણ યાદ રાખજે કે આહું મઝલુમ એવી ખરાબ છે જે તુને પાયમાલ કરી નાંખશે, તું એક નીતીવાન છોકરીની દામનને ઝુલ્મ કરીને ડાઘ લગાડશે, તો-તો ત્હારા ઘરપરખી કોઇ આંખ બગાડશે, ત્હારી મા અહેનની ઇઝઝતખી તે કોઇ ખીજે લુટી લેશે, જે હાથે જેવું કરશે તેવું તેજ હાથે બરશે.”

પણ, હવે રશીદ તે લાચાર ખુગસુરત સુંદરીની તરફ ગુસ્સાથી ધસી ગયો; મગર, શયલાએ પોતાનું સંઘલું ઝોર આઝમાવ્યું અને રશીદ કાંઈખી કરી શકે તે અગાઉ એક કુદકો મારીને ખારીપર ચઢી ગયો, અને ખારીમાંથી બહાર નાંખાવી દીધું.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

નવાખને મલેલા ખુલાસા, સેક્રેટરી સાથીઓ સાથે ખરતરફ!

જેને પાક પરવરદીગાર રાખે તેને કોણ ચાખે? શયલા પોતાની પાક દામનને ડાઘ નહીં પહેંચે વાસ્તે પોતાની નીતી બચાવીને જનની દરકાર કર્યા વગર ખારીની ઉપર જઈને નીચે ઝમીનપર કુદી, જેથી તેને યાતો સખત ધજ્જ થતે અથવા તે મૈતના હાથોમાં જઈ પડતે, મગર, પાક ખુદાજ ન્યારે તેને બચાવનાર હતો તો એકાએક તે મકાનની નીચે ચાલી આવતા એક આકારે બનાવ જોઈ લેવાથી તે પસારેલા હાથોથી શયલાને જીલી લેવા દોડી ગયો; અને ખરેખર, શયલા તેના હાથોમાં જઈને પડી અને જીવતી બચી!

તે આકાર કોઈજ નહીં, પણ લાંબી મુસાફરીએ ગયલો, કામ જલદી પુરું થવાથી કાગલ લખ્યા વગર યા કોઈનેખી ચેતાવ્યા વગર એકાએક નીકલી આવેલો, બેગમ હસીનાનો ખરતાર નવાખ પોતે હતો! નવાખ શું જાણતો હતો કે સેક્રેટરીના મકાનમાં પહેલા જવાનું તેને પવિત્ર કુદરતે સુખડયું હતું, અને જેથી તેનાજ હાથોએ એક જવાન ખુબસુરત ચૈરતની ઝીંદગી બચી જવાની હતી! તે મકાનની નજદીક આવ્યો કે એક ચીખ ઉપરથી સંભલાઈ અને ચીખની સાથેજ હવામાં કોઈ ઉડીને નીચે આવતું તેને જણાયું. વીજલી કામ કરે તેવી ઝડપ તેનામાં પવિત્ર કુદરતે મુકી દીધી, અને તે પોહલા કીધેલા હાથોએ એકદમ દોડી ગયો—અને શયલા તેના હાથમાં એકી જઈને પડી! નવાખને

શયલાના કુલ જેવા નાનુક બદનનો ધણો બોલો તો નહીં થયો; મગર, તેને એક સખ્ત આંચકો લાગ્યો! લેકીન, જ્યારે તેણે પોતે એક ઝીંદગી બચાવેલી જોઈ ત્યારે તે જોટલો ખુશી થયો તેટલો ખુશ તે આગમજ કદીખી થયો નહીં હતો! તેણે શયલાને હલવેથી લૂંટી રાખી.

પોતાના બચાવનાર ગમ શયલાએ ટગર ટગર જોઈને કહ્યું “આપ મહેરબાનની હું ઝીંદગીબર અહેશાનમંદ રહીશ. આપે આજે મ્હારી ઝીંદગી બચાવી છે.”

“ઝીંદગીનો બચાવનાર તે પાક પરવરદીગાર છે” નવાએ કહ્યું “સીફ એક માણસાઈ ફક્ત મેં તો બળવી છે. મગર, મને કહેવા દો કે આપ કેમ અજનબી બાઈ છો! હું આજે મકાનમાંના સવે માણસોને બોલખું છું, અને તેથી આપ તો મ્હને આજે નવાજ દેખાઓ છો!”

અને તેટલું બોલતાં બોલતાં તેઓ તે મકાનની હેડના બાગની અંદર આવી પહોંચ્યા. જ્યાં શયલા બોલી “મ્હને એ મકાનથી દુર જવા દો. એ ઘરમાં મ્હને દોરવી ના લઈ જાઓ, હું એ મકાનથી અને એની અંદરના માણસોથી હવે બીહુંજ. આજે પાછા બહાર ચાલો અને મ્હને મ્હારા ગરીબ ઘર સુધી પહોંચાડવા આવવાની તકલીફ લો—હું એ મકાનના એક મુઝીથી એટલી બીહુંજ કે અકેલી જવાની હવે હીંમત કરી શકતી નથી.”

“એ મકાન મ્હારા પોતાના સેક્રેટરી રશીદનું છે, અને તે ધણો બહો માણસ છે.” નવાજ શયલાનો હાથ પકડીને તેને જાણે બહાર જતી અટકાવતો હોય તેમ બોલ્યો.

“હમે ત્યારે નામવર હસીના બેગમના ભરતાર છે?” અગ્ન-
યથીથી ડંમ થઇ જઇને પોતાના મદદગારને ગભરાતમાં જોતી
શયલા બોલી.

“હા, હું બેગમ હસીનાનો ભરતાર નવામ છું. શું આપ
બેગમને પીછાણો છો?” નવાબે સવાલ કાઢ્યો.

મગર, શયલા તે સવાલનો જવાબ આપે તેટલાં તો તેઓની
સામે સેક્રેટરી રશીદ પોતે આવીને ઉભો. તે ઉપર થોડો અચકી
અટકાને બારીએથી ડોકું બહાર કાઢીને જોયા વગર બીજા ઓરડામાં
ચાલી ગયો, વામાતામા કરીને જાણે કશામાં નહીં હોય તેમ થઇ
જવાના શીતુર કરવા માંગતો હતો—મગર, તેનું દીલ માન્યું નહીં;
અને શયલાનું શું થયું હતું તે જોવા આખીર નીચે ઉતરી પડ્યો.
તે આવ્યો તે શયલાને જુલ્લી થયલી, યા મુએઝી પડેલી જોવા. મગર,
જ્યારે તેણે શયલાને જીવતી જોઇ ત્યારે કાંઈ તેના જીવમાંથી જીવ
આવ્યો કે પીડા વધી નહીં હતી; લેકીન, શયલાની સાથે તેને ખુદ
તેના શેઠ નવાબ સાહાયને પોતાનેથી જોયો ત્યારે તે પત્થરની માફક
ત્યાંનો ત્યાંજ અટકી ગયો. તેના અહુરાપરનો રંગ ઉડી ગયો, અને
દીલ ધુજવા લાગ્યું!

“આએ એવણ મહારા સેક્રેટરી થાય” નવાબે રશીદને જોઇને
હસીને શયલાને કહ્યું. “એવણ ધણા બલા માણસ છે.”

“એવણ ધણા બલા માણસ નથી, પણ ધણાજ પુરા માણસ
છે.” શયલા ગુસ્સાથી બોલી “એવણ એક માણસ નથી, શયલાન છે,
બદકાર બદતમીઝ નાપાક છે. મહેને ઉપરથી આપઘાત કરવાની ફરજ

પાડનાર એજ મુઝી રશીદ છે. મ્હને મ્હારી દામન પાક રાખવા ઉપરથી નખાવી દેવાડનાર પક્ષીદ એ ત્હમારો સેકેટરી છે; એ નઝરનો ખરાબ માણસ છે. અને પારકી બાનુઓ તરફ ખુરી ચક્ષમ નાંખનાર દોઝખનો મનહુસ ઇબલીસ છે.”

નવાબ તો તે સાંભલીને ફાટીજ ગયો! અને રશીદનું દીલ અંદરથી ધડક ધડક ધુજવા પડ્યું! તેટલાં વક્ષી રમદુ-મમદુ ત્યાં આવી લાગ્યો, અને તે ટેબલો તેઓએ જોયો ત્યારે તેઓ ની પત્થરના પુટલાં મીસાલ સ્તબ્ધ બની ગયા!

મમદુને જોઇને શયલા વધારે ઉશ્કેરાઇ ગઇ, અને તેણે ગુસ્સા સાથેજ કહ્યું “આએ મુઝી નાપાક બનાવતી ચીઝી લાગ્યો કે બેગમ હસીનાને અકસમાત થયો છે, જેથી મ્હારે તુરત અહીં આવવું અને જ્યારે હું આવી ત્યારે મ્હને ત્હમારો નાપાક સેકેટરી ગુંગાવવા ગયો, મેં મ્હારી નીતીને નેક રાખવા બારીએથી કુદકો માર્યો.”

“હાજી, બેગમ અહીં છે અને બીમારની છે તો મેં એમાં શયલા બહેનને શું ખોટું કહ્યું?” પોતાને બચાવવા મમદુએ હાથ જોડીને ભાંગેરા થોડોક વાટી દીધો!

મમદુનું સાંભલીને નવાબે એકદમ પુકાર્યું “શું, બેગમ અહીં છે?”

“હા, સરકાર.” મમદુ વધારે અદબથી શીતુર કરવા લાગ્યો, અને તે સાંભલીને નવાબે કહ્યું.

“ચાલો, બધાં મ્હારી સાથે ચાલો, મ્હને બતાવો કે બેગમ ક્યાં છે—બેગમ ક્યાં છે, અને તેવણ સાથી બીમાર છે!”

શયલા નવાખની સાથે ચાલી અને તેઓને રમદુ-મમદુ દોરવી લઈ ગયો, જ્યારે સેકરેટરી રશીદ મારી પગલે જમ તેમ તેઓની પુઠે પુઠ ચાલ્યો.

બધાં બેગમ હસીના જ્યાં હતી ત્યાં ગયાં; અને મરીયમના શખને ખોળામાં લઈને રડતી બેગમ તે હાઉસન સાથે પોતાના ભરતારને જોઈને શીકી પડી ગઈ અને તેણે તે બચ્ચાના શખને ખીછોડના ઉપર મુકી દીધું !

અજ્ઞયખીથી ઉભાઈ જતા નવાખે પોતાની મહોરદારને બધી વાત શું હતી તે કહેવા જણાવ્યું, અને બેગમે પોતાના ભરતાર પાસે મારી માંગતાં અને જો સઘલી ખીના સાંભલીને નવાખ મારી બક્ષે તોજ ખુલાસો કહી દેવા જણાવ્યું.—નવાખે મારી બક્ષવાનું વચન આપ્યું, અને બેગમે ટુંકમાં શું બન્યું હતું તે કહીને પોતાની આગલી ઝીંદગીનું વર્ણન પાછલથી કહેવાનું જણાવ્યું.

ડાહ્યો થવા મમદુએખી બધો પ્રપંચ નવાખને કહી દીધો, અને નવાખે શયલાની બધી વાતખી જણાવી, જેથી તે પોતાના સેકરેટરી તથા રમદુ-મમદુ ઉપર ગુસ્સે થઈ જઈ બોલ્યો “રશીદ, તહમોન તહમારી નૌકરી ઉપરથી બરતરફ કરવામાં આવે છે; તહમો બેગમની ઝીંદગીની આગલી પાછલી જણવાનાં ફાંકામાં બચી જવાની આશા જો રાખતા હોવ તો તે કુઝુલ આશા છે, કેમજો બેગમના ગમે તેવા મોટા કમ્મરને મેં માફ કરવાનું વચન આપ્યું છે અને તેથી હું મારી મહોરદારના કોણથી ભેદની દરકાર કરતો નથી. તહમો એક બહ ચક્મ બહમાશ પુરવાર થયા છો; તહમે આજો તો આજે છોકરીપર ખુરી નક્કર કીધી, કાલે હીને તમો મારી પોતાની બેગમનેખી

ગુંગલાવો તેની ખાત્રીજ શું છે ? ત્હમો એક સાંપ પુરવાર થયા છો, અને તેથી હું મહારી આસ્તીનમાંજ એક ઝહરીલા સાંપને રહેવા દઉં એ હરગેઝ થઈને બનનાર નથીજ. ત્હમારા જેવા નૌકરો કાઠખી આખરદાર ઘરમાં રહેવાને લાયક નથીજ, કેમજે જે માણસ પારકી ઔરત પર ખુશી ચક્ષ્મ કરે તે માણસ પોતાની શેઠાણી કે શેઠનાં ઘરનાં બાકાત બાનુઓની ઉપરથી ખરાબ નજર નહીં કરે તેની કાઠ ખાત્રી મલતીજ નથી. ખુર માણસ આખીર ખુરાઈજ કરે છે. મારે જાઓ, આજથી ત્હમારી નૌકરી ખલાસ. ત્હમોને જે આવે મકાન મુફત રહેવા આપ્યું હતું જે હુકમ હું પાછો ખેંચી લઉં છું, અને તમારા કુટુંબ સાથે તમને તમારો પોતાનો જેથી સામાન વસાવેલો હોય તે લઈને અહીંથી આજને આજ ચાલી જવાનો હુકમ કરું છું. અને તમે રમદુ અને મમદુ, તમોખી આગલા બદમાશો હતા, તમોએ સુધરવાનું વચન આપ્યું પણ હતું રશીદ સાથે ખુરાઈમાં શામીલ થયા જેથી તમારા જેવા માણસનેખી આ ઘરમાં નૌકરી રાખવા એમાં જોખમ છે. જાઓ, તમનેખી આજથી રજા આપવામાં આવે છે.”

સેકરેટરી, રમદુ અને મમદુ તે દીવસથી દહા થયા !

નવાબેછોકરી મરીયમની લાશ ઘણી ઇઝઝત સાથે દફન કરાવી, અને શયલાને પોતાની ખેડી હોય તેમ પોતાના મહેલમાંજ રહેવા કહ્યું.

મુફલીસ શયલા, નવાબ અને બેગમના આગ્રહથી, પોતાનું ભાડેનું મકાન ખાલી કરી આવી, અને બેગમની પોતાની લડકી હોય તેમ નવાબ-બેગમના અતી વ્હાલ સાથે રહેવા લાગી.

બેગમે પોતાની આગલી ઝીંદગીનો અહેવાલ જે અગાઉ થોડો શયલાને કહ્યો હતો તે પાછો નવાબનેખી કહી સંબલાવ્યો, અને તેણે પોતાની અધુરી હકીકત આગલ ચલાવી.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

બેગમની અધુરી હકીકત પુરી.

આ વાર્તાના નવમાં પ્રકરણમાં પોતાની આગલી કાલાણી શયલા આગત કહેતા બેગમ હસીનાએ જણાવ્યું હતું કે તે પોતે સોલમે વરસે ઇંગલાંડના ચોકલેટના કારખાનાના એક ઇંગરેજ માલેકના મોહમેદનુભાઈ સાથે પરણી હતી, અને શાદી થયાની બીજે વરસે તેને હમીદનામની એક છોકરી અવતરી હતી. તે હમીદા જ્યારે બેગમનીસ વરસની ઉમરની થઈ ત્યારે તે ઘરમાં રહેતા એક સગાના છોકરા ઉપર પ્યારમાં પડી. તે છોકરાનું નામ સુલતાન હતું, અને સુલતાન ખરાબ સંગતથી તે પછી પાપ કરીને જેલમાં ગયો. જેથી તે જેલમાંથી નીકળે તો પછી કદીબો પોતાને ઘર નહીં રાખવા અને ઘરમાં દાખલ થી નહીં જ કરવા બેગમના આગલા ઘણીએ હુકમ આપ્યો. હમીદા બાપના હુકમથી નારાજ થઈ ગઈ, પણ મોંઢાપર તાબેદારી બતાવવાના ઢોંગ કીધા. જેલમાંથી છુટી આવ્યા બાદ સુલતાને હમીદાના બાપને હુકમ જણ્યો, અને તેથી તે ગરીબ સંસારે એક કોટડી ભાડે લઈને રહ્યો, પણ છુપેથી હમીદાને કોઈ વાર મળતો બેઠતો થયો. બેગમ હસીનાએબી પોતાની બેટી હમીદાને તેમ કરતી દુર નહીં રાખી, અને વાત આગત વધી. સંજોગ તે પછી એવો થયો કે હમીદાના બાપને (બેગમ હસીનાના તે આગલા ઘણીને) ગલાસગોથી ફાંસ જવાનું થયું, અને વેપારનાં કામમાં ફરાંસમાં તેને કેટલાક દીવસો સુધી રોકાઈ રહેવું પડ્યું, જે અરસામાં સુલતાન તો ઘરની અંદર

આવીને રહ્યો અને હમીદા સાથેના તેનો પ્યાર ઘાડો થતો ગયો ! એક રાતના જમ્યા બાદ બેગમ હસીના, તેની બેટી હમીદા, અને તેની બેટીનો આશક સુલતાન એ ત્રણે વાતો કરતા બેઠેલા હતા તેટલાં દાદરપર પગલાં હસીનાના ભરતારના વાગ્યા હતા એમ બેગમ હસીનાએ પારખ્યું ! સુલતાનને તે હાઝરી માટે સમ્રાટ ફેલાયો, મગર બધાને ખફગીમાંથી બચાવી બેવા સુલતાને સુચવ્યું કે તે પોતે ડરેસીંગ રમની બારીએથી બહાર કુદી જશે, અને તેમ કરવા તે અંદર ડરેસીંગરમ તરફ ગયો અને બેગમે પોતાના ભરતારને અંદર દાખલ કીધો, ત્રણ દીવસ સુધી સુલતાન વીશે તે મા-દીકરીએ જ્યારે કાંઈ બી જાણ્યું નહીં ત્યારે તેઓએ પોતાના હાથમાં લીધેલી મેડને સુલતાનના મકાન ઉપર છુપી બોલ કહાડવા મોકલી, જ્યાં જણાયું કે સુલતાન નહીં હતો !!

“સુલતાનનું ત્યારે શું થયું ?” શયલાએ હસીનાને પુછ્યું.

“હા, ત્હમે મહને ત્હમારા આગલા ધણી બચ્ચાની વાત તો કહી કહી બી નહીં હતી.” નવાબ બોલ્યો “ મગર, જ્યારે મેં ત્હમને માફજ કરવા કખુશ્યું છે, તો હું ત્હમારો એ મોટો ગુનોહ માફ કરું છું; પણ મહનેબી ત્હમારી આગલી જીંદગીની બેદી કાઢણીથી લાગી આવ્યું છે ! શયલાની માફક મહનેબી ચટપટ થઇ છે કે ત્હમારા આગલા ધણીની બેટી હમીદાના તે આશક સુલતાનનું શું થયું ! ”

“સુલતાનનું શું થયું અને હમીદાનું શું થયું તે બધી વીગતજ આજે હું ત્હમને કહેવા બેઠીજ તો પછી બધીજ કસીયત પુરી કહીશ” બેગમ હસીના બોલી “ મહારી બેટી હમીદા પોતાના તે અદરાયલા ખાવીંદથી હમેલદાર થઇ હતી ! અને તે બધી વાતથી મહારા ધણી

વાકેફ હતાજ નહીં, પણ ભેદ છુપો રહી શક્યોજ નહીં અને એક ધણું ત્રેજીક સેવટ આવ્યું. ઉપકા બનાવતે છઠ્ઠે દીવસે તેના તેજ સુલતાનના વીચારમાં ફરતી હું ડરેસીંગ રૂમમાં ગયું, જ્યાં મહને લાગ્યું કે કાંઈ ખરાબ વાસ આવતો હતો ! અને એ ચાર ઉંડા દમ ખેંચતા મેં ખચીતજ બાજુનું કે મુખેલા જાનવરનો કે શબનો વાસ હોય તેવો ખરાબ વાસ તે ડરેસીંગ રૂમમાંથીજ આવતો હતો ! મહારાં માથું એકાએક તણુકયું. અરે, સુલતાનનો તે દીવસ પછી પનો નહીં હતો અને તે આજ રૂમને રસ્તેથી જવાનું કહેતો હતો તો કદાચ સુલતાન અહીં કોઈ અકસમાતથી મુઓ તો નહીં હોય !”

“અરરરર, ઘણોજ કમનસીબ અંત !” શયલા તે કમનસીબ જવાનનો અંત પામી જઈને દયાથી દાઝીને ખોલી પડી.

“હા, તે ડરેસીંગ રૂમમાં જુના ઝમાનાને વખતની એક કપાટ હતી જે આવી લગાડીને ખોલતાં ખુલી જતી હતી; મગર આપણે કામ કરી રહીને તેના ફાલકા છોડી દીધાં તો તેમાં એવી કરામાત હતી કે પોતાની મેલે બંધ થઈ જતી હતી ! સુલતાનને મહારા ડરેસીંગ રૂમની તે નવાઈ જેવી કપાટની ખબર નહીં હતી, તેથી તે જેવો ડરેસીંગરૂમમાં ગયો કે તેને મકાનની નીચે કુદી જતા કાવેલું નહીં જેથી ભરાઈ જતાં તેણે તે કપાટ જેમાં હંમેશાં કુંજ પડીજ રહેતી હતી તે ખોલી, અને ફાંડયાં વગરની કીમતી ડરેસ મુકવાની સલંગ તે કપાટમાં ભરાવાની જગ્યા જોઈને તે ભરાઈ ગયો અને કપાટ પોતાની મેલે સ્પ્રીંગથી બંધ થઈ ગયલી.”

“પણ સુલતાનને ત્યારે તે કપાટની કાંઈજ ખબર નહીં કે ?” નવાખે પુછ્યું.

“મેં કહ્યુંની, મહારા ભરતાર, કે કપ્પાટથી સુલતાન વાકેફ નહીં હતો, સુલતાન જલમાં હતો ત્યારે મેં તે કપ્પાટ ખરીદેલી અને હજુલુ સુધી તેમાં કાંઈ કીમતી ડ્રેસ મુકેલા નહીં એટલે તેની ચાવીખી તેમાંજ હું છોડતી ! મહને શું ખબર કે તે કપ્પાટ અને તેની બે પરવાહ છોડેલી ચાવી ખીચારા સુલતાનની મહત્તનું કારણ થઈ પડનાર હતી ! મહને તો જોવો પેલો વાસ આવ્યો કે મેં હમીદાને બોલાવી અને મહારા ભરતારનેખી તેડ્યા. તેઓ આવ્યા કે તેમની સામે મેં ચાવી કલમાં ફેરવી, કલ ઉઘડી ને ફાલકા ખુલ્લા થતાંજ એક વાસ ભારતી લાશ અમારા પગોની આગલ તુટી પડી ! તે લાશ કોઈની નહીં પણ સુલતાનની પોતાની હતી !! તે ખીચારો કપ્પાટમાંથી બહાર નહી નીકળ્યાને સત્રમે અંદર ગુંગલાઈને મરણ પામ્યો હતો !”

“ધણેજ ખુરો બનાવ.” નવાબ અને શયલાએ એક આવાજે બોલતાં હોય તેમ દીલગીરી બતાવીને કહ્યું.

“ખુરો તે જોવો તેવો કે” બેગમ રડીને બોલી “મહારી બેટી બેસુદ્ધ થઈને તુટી પડ્યા બાદ જ્યારે ઉઠી ત્યારે એક મુએલાં માણસ કરતાં સહેજખી વધારે નહીં હતી ! ફરક માત્ર એટલોજ હતો કે મુએલા માણસમાં જીવ નહી હોય, અને હમીદા જીવ ધરાવતી હતી ! તે ખીચારી પ્યારી છોકરી તે દીન પછીથી જીવતી મુએલી જીવી, અને ભરજવાન તે સુંદરી તે દીવસ પછીથી ખુદી એક અકરત હોય તેવી નખાઈને લેવાઈ લુટાઈ ગઈ !—મહારા ભરતારખી તે બનાવથી અતી ધણા દીલગીર થયા, અમોપર ખફા થયા. મગર તેવણખી તે દહેસ્ત ઉપજાવનાર બનાવ પછી વધુવાર જીવ્યા નહીં,

અને થોડાજ વખતમાં ગુઝર પામ્યા.—હું મહારા મરનાર બરતારની દુકાન માલ વીગેરે વેચીને રોકડનાણાની ઘણી મોટી રકમ લઈ હિન્દુસ્તાન આવી, અને હીંદમાં જ્યારે મહને તે પછી આપ નવાખ સાથે મુલાકાત થઈ ત્યારે મેં આપને મહારા આગલા ઘરથી ના વાકેફ રાખીને છેતર્યા.” .

“તે બનાવ માટે મેં ત્હને માફ કીધી છે. હસીના.” નવાખ ઉદાર દીલથી બોલી પડ્યો. “તેં મહને છેતર્યો, અને હુંખી કોઈ દલ્લાવાલી ખુબસુરત બીલુની શોધમાંજ હતો તેથી મહને પોતાને થોડા પૈસાનો છતાંખી મોટો દૌલતવાન જણાવી દઉલતપર પરણ્યો! હીરોજ હીરાને કાપે! તેં મહને છેતર્યો, તો મેં ત્હને બનાવી! મગર હાલ આપણે સુખી છઈએ એજ આપણે માટે બસ છે.

“પણ ત્યારે હમીદાનું શું થયું?” શયલાએ પુછ્યું.

“તે હું કહું” બેગમ હસીના બોલી “હમીદાને એક સગીને ત્યાં રાખી, અને તેને તેની બેટી સાથે ત્યાંજ છુપી રહેવા કહ્યું. સુલતાન અને મહારી બેટી હમીદાની ખુચી તે મરીયમ! ખીચારાં ત્રણે હમણાં તો મરીને ખલાસ થઈ ગયાં છે! સુલતાનખી કબ્રાટમાં ગુંગલાઈ મુઝો, મહારી બેટી હમીદા પેલી સગીને ત્યાંથી એક દીવસ એકાએક ગુમ થવા પછી તેને બદમાશ રમદુ—મમદુએ દાગીનાની લાલચે મારી નાખી, અને મરીયમ ખીચારી પોતાની મમાઈના ખોલામાંજ મટ્ટણ પામી!—કુંવારી શયલાના બાપને હમીદાના ગુમ થવા પછી હું મરીયમ સોંંશી આવેલી, અને શયલાના માબાપના મરી જવાથી અને

તેના ભાઈના ચાલી જવાથી બહારગામથી શયલા મુંઝાઈ આવી ત્યારે તેને ફાલે મરીયમને પાલવાની ફર્જ જણ પડી. અને બીચારી કુંવારી શયલા મરીયમને ખાતીર કેટલીક વખતે નીંદાખોરોથી તુંપાઈખી ગઈ !!”

પ્રકરણ ૧૪ મું.

શયલાનો અજાયબ સંજોગે મલેલો ભાઈ !

આપણી આ છોટીસી વાર્તાનો અંત હવે જલદીથી જોઈ લઈશું : આપણને યાદ કરવાની જરૂર છે કે નવાજ સુલેમાનની છોકરી સંજીના સાથે પરણવાને તે સલીમ બંધાઈ ગયો હતો જે સલીમ પાછલથી શયલા ઉપર આશક પડ્યો હતો. તે પોતાની ચચાઝાદી સાથે તેના પૈસા મેલવીને પરણવાનો, નહીંખી પરણતે; અને શયલાની ખુબસુરતીને ખાતીર શયલાની સાથે શાદી કરતે. મગર, શયલાના ઘરમાં મરહુમ મરીયમને જોઈને તે જવાનને વહેમ ગયો, અને વહેમને ટેકો નીંદાખોર લોકો તરફથી મળ્યો, જેથી સલીમ ખીચકી ગયો—અને તે આખીર પોતાના કાકાની છોકરી સંજીના સાથેજ પરણ્યો. પાછલથી તેનો કાકો સુલેમાન સધલી દઉલત તેને આપીને મરણ પામ્યો, અને સલીમ-સંજીના પૈસાની મોટી રેલછેલ સાથે મોજ મઝાહની ઝીંદગી ભોગવવા લાગ્યા.

કુંવારી શયલાએ પોતાનાં મનમાં સલીમનેજ પોતાના ધણી તરીકે કરી લેવાનો કસદ કર્યો. મગર બેગમ હસીનાને ત્યાં આવીને રહ્યા બાદ તેણે સલીમની છુપી શોધ ચલાવી તો તેને માલુમ પડ્યું કે સલીમ તો સંગીના સાથે પરણી ગયો હતો. શયલાએ તે દીવસથી મનમાં બેખ મારી કે સલીમ નહીં મળ્યો તો હવે કોઇ સાથેથી તેણે પોતે શાદી કરીજ નહીં અને સદા કુંવારી રહીને “શયલા કુંવારી” તરીકેજ ઝીંદગી બજાર કરવી!

એક દીવસે નવાબ સલામતજંગ, તેની મહારદાર બેગમ હસીના, અને તેમની કરી લીધેલી બેટી શયલા કુંવારી, ત્રણે સાથે માહીમમા નવાબના નવા બંગલામાં મુકરન કરવા ગયલા સ્થાને ફરવા નીકળી પડ્યા. તેઓ બે ઘોડાની પોતાની ગાડીમાં બેઠેલાં હતાં! આપણને ફરીથી યાદ કરવાની જરૂર નથી કે તે વખતે માહીમ અને વાંદરા તરફ લોડોની હાલના જેવી વસ્તી નહીં હતી, અને બધું મોટે ભાગે જંગલ જેવું વેરાન હતું!

તેઓની ગાડી એક ગલીમાંથી વાંક લઇને મયદાન તરફને રસ્તે ફરી કે તેઓને ત્યાં એક વીચીત્ર દેખાવ જણાયો. એક ગાડી જે ઉંચી વલી ગઇ હતી અને જેનો ઘોડો પડી ગયો હતો અને જેનો ઘોડાવાલો ઝખ્ખી થઇને બેસુધ્ધ હાલતે પડેલો જણાયો, તે ગાડી આગલ એક જવાનની નઝદીક કોઇ શખસ વાંકો વલીને મદદ આપતો હોય તેમ જણાયું. મગર, નવાબે બીજીજ પક્ષે બાનુઓને કહ્યું “મેલો કોઇ લુચ્ચો જે નીકાબપોશ થયેલો છે તે પેલા જવાન શખસને મદદ આપતો નથી. પણ તેને ઉલટો લુટી લેજ! મહેને લાગે છે કે તે જવાનની મદદે આપણે જઇશું, અને તેને બચાવીને પેલા લુચ્ચાને તેને ફેજે પુગાડશું.”

પેલા બદમાશની પીઠ નવાળ તરફ હતી, અને તે પેલા કોઇ જવાનને લુટવામાં એટલો બધો મશગુલ હતો કે તેણે ગાડીનો આવાજખી સંભલાયો નહીં! નવાળે તુરંતજ ઘોડાવાલાના હાથમાંથી લગામ પકડીને ખેંચી, ગાડી ઉભી રખાવી, અને બધા પેલા બદમાશ તરફ દોડી ગયા. તેને હળુણુ તો કોઇ, સણુસારો જાય, તેટલાં નવાળે પોતાના હાથમાંનો ડીંગોલો જે ગુમાવીને માર્યો તે પેલો બદમાશ માથા ઉપર લાગેલા ફટકાથી ગુમરી ખાઇને ઝમીનપર પડ્યો! તે બદમાશ પડ્યો, કે પેલો કોઇ જવાન શખ્સ ઉડી ઉભો થયો, અને તેને જોઇને બેગમ હસીનાએ તથા શયલાએ ચીખ પાડી!

“અરે એતો મ્હારો વ્હાલોભાઈ જમીલ પોતે છે!” શયલા બોલી અને તે ભાઈ જેના મોઢામાં ડુચો મારવામાં આવ્યો હતો તે ડુચો ખેંચી કહાડીને એક ભાઇ-બહેન પવીત્ર પ્યારથી મલ્યા ભેટયા.

ટુંકમાં જમીલે સમજાવ્યું કે તે તવંગર બનીને મુંબઈ આવ્યો હતો, અને શયલાને મલવાની અગાઉ તેને કોઈ કામસર અહીં આવવાનું થયું હતું. રસ્તામાં તેને પેલા બદમાશે ઘેર્યો, ઘોડાને અને ઘોડાવાલાને ગોળી મારીને રસ્તો કાપતા અટકાવ્યા, અને તેના મોંઢામાં ડુચો મારીને તે બદમાશ તેને લુટતો હતો તેટલાં તેઓ આવી લાગ્યાં હતાં!

નવાળે પેલેલા ઘોડાવાલાને તપાસ્યો જે પોતાના ઝખમથી બેમુઘ નહીં થયું મરી ગયલો હતો! ઘોડાખી હલાક થઇ ગયો હતો! અને તે બે મરણુ જેવા બાદ નવાળ પેલા બદમાશને જેવા પડ્યો કે રખે ને ખુની લુટાર તેની લાકડીના ફટકાથી ખેજાન થઇ ગયો હોય!

તે જોવા માટે જોવો તે બેહોશ બનેલા બદમાશના ચહેરાપરનો નીકાળ નવાબે ઉંચકી લીધો, કે નવાબવાલાંઓની અગમ્યખી વચ્ચે તેઓને તેઓનો માજી સેક્રેટરી રશીદ જણાયો !!

અફસોસ, એક પુરાઈથી આગલ વધીને રશીદ તે બાદ પુરો પુરો થઈ ગયો હતો. કે જેના હાથે હુટ અને ચોરી થવા ઉપરાંત ખુનખી થયું હતું!—નવાબે તુરતજ માણસ દોડાવીને પોલીસ યાણાપરથી પોલીસની મદદ મેલવી લીધી, અને તેને સઘલી વાતથી વાકેફ કીધી.

થોડો વખત પછી બદમાશ રશીદ જ્યારે બેહોશીમાંથી હોશમાં આવ્યો ત્યારે તેને કંઈ કરી લઈ જવામાં આવ્યો.—તે પછી કેટલાક દીવસો સુધી તેની તપાસ થઈ, અને હુટ કરવાના તથા ખુન કરવાના વાંક માટે તેને દેશપારની સજા થઈ. પુરાઈનો ફેજ અને પુરોજ થયો હતો.

અને હવે આપણે બલી શયલા તરફ ફરશું, નેકાને નેક બનાઈજ આવડે આવી હતી:શયલાએ બેગમ હસીના સાથે નેક ચલણુ વાપરીને, દુન્યામાં નીરદોશ છતેખી નીંદાખોરોની પાપી જીભલીઓથી તુંપાઈ જઈ સખુરી ખમીને પાકખુદાપર ભરોસો રાખીને વફાદારી વાપરી હતી, તેથી પાકખુદાએ તેને નવાબ સલામત જંગ અને બેગમ હસીનાના પ્યારથી નવાજી હતી. તે તેઓની કરી લીધેલી છોકરી થવા સાથેજ તેનો પ્યારો બાઈખી મલી આવ્યો હતો, અને તે બાઈખી તેને માટે એક મોટી દકલત લાવ્યો હતો !!

પ્રકરણ ૧૫ મું.

સેવક:

બદોનો બદ અંજામ, નોકોને સુખ.

બે વરસ પસાર થઇ ગયા.

જે અરસામાં શયલાની આગલી સદ્ સકીના અસમાલીઆ સાથે પરણી જવાની અગ્રયબી થઇ હતી ! સકીના બાતીનની ખરાબ હતી અને નીયતની બદ હતી, જેથી કાદવ સાથે કાદવનોજ મેલાપ થયો હતો ! મગર, તે પુરાઓનું રાજ્ય ઘણું રહ્યુંજ નહીં, કેમજે રમદુ-મમદુ અસમાલીઆએ પોતાની બેહેન અમીના તથા તેઓની નવી સાથી સકીના સાથે એક નવું ખુન કીધું અને તેમાં તેઓ જીલાઇ ગયા.—પાપ કદીબી છુપું રહેતુંજ નથી, તેઓનું તમામ બોપાલું ટુટી ગયું. અને ત્રણે પુરા પાપીઓ જલલાદના હાથોએ મુઝા અને બન્ને પુરી સ્ત્રીઓ દેશતીકાલ થઇ !!

*

*

*

*

ખીજ બે વરસ પસાર !

એક દીવસે તવામ સલામતજંગ, બેગમ હસીના, શયલા કુંવારી અને તેનો બાઇ જમીલ એ ચારે મુજબના વીકટોરીઆ ગારડન્સમાં ફરતા હતા. સુધરેલી રસમ મુજબ બેગમ અને શયલા

ખેપરદે હતા, અને તે છોટીસી મંડલી હસ્તી બોલતી વાધના પીંજરા આગલ આવી જ્યાં ઉભેલા એક તવંગર ગાયક જવાનને જોઈને શયલા ચોકી !

શયલાની અને તે જવાનની નજર એક થઈ ગઈ અને ચાર ચરમો સાથે મલતા અસલી પ્યારની યાદ ઉભરી નીકલી ! તે જવાન સલીમ હતો, અને તેની બે વરસની એક પુત્રી એક પુઆના હાથમાં હતી !

શયલા ત્યાં કાંઈજ બોલી નહીં, પણ તે પછીથી તેઓ બ્યારે ધરે ફર્યા ત્યારે તેમની ગાડીની પાછલ કોઈ બીજી ગાડી હતી જે તેમના મહેલ સુધી આવીને પાછી ફરી હતી !

ગારડન્સના મીલાપ પછીના બીજેજ દીવસે નવાખના મહેલમાં શયલા માટે માંગુ આવ્યું, જે સલીમે મોકલ્યું હતું :—સલીમે પોતાની વીગત જણાવીને એક પત્ર નવાખ સાહાયપર મોકલ્યો હતો, જેમાં તેને પોતાની અને શયલાની વીગત ટુંકમાં જણાવીને લખ્યું હતું કે તેની (સલીમની) ધણીઆણી સંગીના પોતાની પુત્રીને જનમ આપ્યા પછી મરણ પામી હતી, જે વાતને આજે બે વરસ થઈ ગયા હતા !

*

*

*

*

શયલા પોતાના પ્યારા સલીમનેજ આખીર પરણી ! રંડાયલા સલીમે શયલાની બધી વાત પોતાની ધણીઆણી સંગીનાના મરણ બાદ જાણી હતી, અને તેણે ગારડન્સમાં શયલાને જોઈને પ્યાર પાછો ઉત્તરાઈ આવતાંજ તેઓની પાછળ જઈ નવાખનું ઘર જોઈ લઈ, બીજી મેલવવા લાયક કેફીયત મેલવી લઈ માંગુ મોકલ્યું.

શયલાએ તે કબુલ્યું, તેના બાપએ તેને રજા આપી, અને તેના મુરખાઓ નવાબ અને બેગમેથી પસંદગી બતાવી; એટલે શયલા અને સલીમના લગન થયાં.

કુંવારી શયલા પરણીને પરવારી ગઈ. પણ તેની આગલી જીંદગીમાં જેમ એક બચ્ચીને પાલવાની હતી, તેમ તેની આ નવી જીંદગીમાંથી એક છોટી બચ્ચીને પાલવાનું તેને નસીબે હતું. છોટી લયલા પોતાની સાવકી માદર શયલાના હાથોમાં એવી ઉપરતી ચાલી કે જાણે પોતાની ખરી માદરના સાહવામાં હોય.

બાહે વખત સાવકી માતાઓ એવીથી પુરવાર થાય છે કે જેવી પોતાની માદર, અને તેમાંની એક શયલાથી પુરવાર થઈ.

નવાબ સલામતજંગ અને બેગમ હસીનાએ એક મકાન ઉપરાંત મોટી એક દઉલત શયલાને ભેટ આપી, મયર, બખ્ષતાવર શયલાને તે રકમની ઝરતથી શું હતી? તે તો સલીમની તવંગરીમાં તવંગર હતી અને નવાબ—બેગમ તરફથી મલેલી દઉલત તો તેના મોટાગંજમાં એક ભરત્યા મીસાલ વધીને ઢગલાપર ઢગલો ચઢ્યો હતો. !

અને પાક ખુદાના હુકમથી આપણી વારતામાં નેકીને નેક ચઢ્યો મલેલો જોઈને હવે છુટા પડ્યું. નવાબ સલામતજંગ પોતાની બેગમ હસીના સાથે સુખથી રહ્યો અને તેઓને ત્રણ દરજ્જા થયાં. શયલાનો બાપ જમીલથી પાછલથી પરણીને સુખી થયો અને તેને ત્યાંથી બચ્ચાં છોકરાં થયાં.—અને નેક શયલાનું તવંગર મુબારક ખાનુમી બાલ બચ્ચાંઓથી આબાદ ને શાદ બની ગયું. તેની સાવકી બેટી લયલા

જ્યારે સોલ વરસની બરજવાન ઉંમરમાં આવી ત્યારે તેના પોતાના બચ્ચાંઓ સાતની સંખ્યામાં દોડી—હદી—હસી—રમીને તે પ્યારા ધરને જોલગમતથી ભરી નાંખતા હતાં અને પોતાના જ્ઞાતાં માથાપને પાક ખુદાના હુકમથી શાદમાન બનાવતાં હતાં.

પાક ખુદા આપણા નામદાર શહેનશાહ જયોર્જને સદા
ખુશી અને ઉત્તરદરાઝ રાખે.

“મશરેક”નું નવું રમુજ

અઠવાડીક પત્ર.

વારસીક લવાજમ રૂ. ૩૦.

૧૯૧૯ નાં ધરાકોને “નુરે નઝર”
અને “ઐરફાનીનું અથાણું”

એ નામની નોવેલ
બેટ મલે છે.

“મુંબઈ મન્નાઈ”

તહમે ધરાક
નહીં થયા હોવ

તો આજેજ નામ

નોંધાવો, તહમે ધરાક હોવ

તો ખીજાઓને ધરાક કરવાની

મેહેરબાની કરીને કાશીશ કરજો,

જુન ૧૯૧૯ સુધી જાનેવારીથી

સર્વે ચઢેલા અંકો મલી શકે તેવી નવી

ગોઠવણ કાઢેલી હોવાથી જુન મહીના સુધીમાં

ગમે ત્યારે ધરાક થજો, તહમને જાનેવારીના પહેલા

અઠવાડયાથી બધાં અંકો અમો આપશું.

એક પોસ્ટકાર્ડ “મુંબઈ મન્નાઈ આફીસ, કાર્ડ મારકેટ

પોસ્ટ, મુંબઈ” એ સીરનમે લખી નામ નોંધવો.

બેટની ચોપડી રૂ. ૩૦ = માટે વી. પી. થી મોકલશું

"MYSOCHROME." (Regtd)

Manufacturers of High Class CHROME
Footwear, Natural and Brown Leather,
Brown and Green Canvas Cabin Trunks,
Suit and Dress Cases, Attache Cases,
Hat Boxes, Kit Bags, Wolsely valises,
Soiled Linen Bags, Holdalls and Travelling
Requisites of every description.

REPAIRS A SPECIALITY.

Prices on application to the Proprietors

W. Narwekar & Co,

213, Hornby Road, Badri Mahal, FORT,

BOMBAY.

બનામી પાક ખુલ.

આ નોવેલના અગાઉથી થયેલાં મુબારક ધરાડોના
નામોની ટીપ:-

ડો. અબ્દુલસતાર ઐયુબ ગાયા L, M. & S.	મુંબઈ.
શેઠ અબ્દુલ્લાખાન તૈયબ.	કરાંચી.
„ અબ્દુલ રહીમ તૈયબ મોતી.	કાડીઆવાડ.
„ આદમઅલી મુસાજી.	કચ્છ-માંડવી.
શેખ આદમ મુલ્લાં ઇબરાહીમજી.	મુંબઈ.
મેસર્સ આદમજી ઇસાજી એન્ડ સન્સ.	મુંબઈ.
શેઠ અકબરઅલી અબ્દુલહુસેન સામુવાલા.	મુંબઈ.
„ આમદ હાજી કાસમ.	ચીતાગોંગ.
„ અબ્દુલ રહેમાન અલીમામદ.	મુંબઈ.
શેઠ અરદેશર સોરાબજી હાડવૈદ.	રાંડેર.
„ અરદેશર કુંવરજી પટેલ.	શ્રીંડ.
„ અરદેશર જમશેદજી ઘડીઆલી.	મુંબઈ.
„ એદલજી કાવસજી દાવર.	પરબની.
ખાંડ આલાંમાય પીરજશાહ તલાતી.	સુરત.
શેઠ અસપંદીઆર મહેરવાન ઇરાની.	મુંબઈ.
મીસીસ બી. એમ. શાહ.	મોરહાબાદ.
ખાંડ બચુખાંડ જમશેદજી વાસનીઆ.	ખીલીમોરા.
વઘદ ભગવાનદાસ માણેકલાલ બ્યાસ.	મુંબઈ.
શેઠ બમનજી પેસ્તનજી ખીલીમોરીઆ.	ડમોઈ.
„ બેરામજી એદલજી ડુંગરીવાલા.	મુંબઈ.

- શ્રીમાનશ્રી મોટાભર લાલજી સાહેબ શ્રી લાલજી સાહેબ. લુણાવાડા.
 મેસર્સ બાપુજી એન્ડ પ્રધર્સ. સામટા બંદર.
 શેઠ ખમનજી એદલજી મોરીસ. મુંબઈ.
 „ બરજેર દશમજી ચીચગર. દેવલાલી.
 „ બેજનજી દીનશાજી. લુધીઆણા.
 „ ભીખાજી નાનાભાઈ પોવાલા. મથરા.
 „ કાવસજી એમ. દલાલ. કરાંચી.
 „ કુંવરજી નવરોજી મેહેતા. મુંબઈ.
 „ કુંવરજી રાજપાલશાહ. મુંબઈ.
 „ કાવસજી નશરવાનજી એદનવાલા. એદન.
 „ કાવસજી જીવનજી. ઓસમાનાબાદ.
 „ કાવસજી રસ્તમજી ખીલીમોરીયા. અહવા.
 બાઈ ચાંદનબાઈ ખરશેદજી શેઠના. કરાંચી.
 શેઠ કાવસજી એદલજી ગણુદેવીઆ. ગણુદેવી.
 „ દી. એ. એનજીનીયર. કાનપોર.
 „ દી. જી. ડેબુ. મુંબઈ.
 „ દી. એફ. મીનવાલા. કરાંચી.
 „ દી. સીદીક શેઠ. બેજવાડા.
 „ દાઉદ સુલેમાન. છડોર.
 પ્રીન્સ દાદુબા સાહેબ. પોરબંદર.
 શેઠ દાઉદખાન સાલેભાઈ તૈયબજી. મુંબઈ.
 „ દીનશાહ અસપંડીઆર ધરાની પેન્ટર. કલકત્તા.
 „ દીનશાહ મેહેરવાન ધરાની મરચાંટ. પુના.
 „ દીનશાહજી હોરમસજી આબકારી કોંત્રેકટર. આસોટ.

„ દોરાબજી સોહારાબજી રાઓ.	મંડોર.
„ દોરાબજી દાદાભાઈ ખંભાતા.	પુના.
„ દારાશાહ ધનજીશાહ મોખેદ.	ભરચ.
„ દારાશાહ મનચેરજી ડુંગાજી.	નાગપુર.
„ દવારકાદાસ સુંદરદાસ ઠાકર.	મુંબઈ.
„ ડોસાભાઈ પાહલનજી સકકરવાલા.	સકકર.
„ ડોસાભાઈ બેજનજી કાપડીઆ.	ભોપાળ.
„ ઇસમાઇલ નુરમોહમદ.	સરદારમઢ.
મેસર્સ ઈ. એસ. માલાની કંપની.	મુંબઈ.
શેઠ એચ્ચશાહ માણેકજી ખંખાતા.	દીસા.
„ ઇસુકચલી આદમજી.	છોટા ઉદેપુર.
„ એફ. ઇસમાઇલજી ઉડીવખારવાલા.	કોલમબો.
„ એફ. સી. રૂસ્તમજી.	મુંબઈ.
„ ફકીરશાહ સોરાબજી અંકલેશરીયા.	ધાડગાંવ.
„ ફરેદુન બેહેરામ ઇરાની.	અહમદનગર
„ ફરેદુન અસપંદીઆર વાણીઆ.	નવીપેઠ.
„ ફરેદુન એમ. બ-તીવાલા.	પુના.
„ શીદાહુસેન મહમદચલી.	મુંબઈ.
„ શીદાહુસેન અબ્દુલહુસેન દલાલ.	મુંબઈ.
„ ફરામરોજ પેસ્તનજી ખુહારીવાલા.	ખુહારી.
„ ફરામરોજ બીખાજી ખારીઆ.	નાદેડ.
„ ફરામરોજ રતનજી ખારીઆ.	સુરત.
„ ફસમરોજ નવરોજી ભંડારી.	મુંબઈ.
„ ફરામરોજ પાહલનજી બીલાડવાલા.	બીલાડ.

„ ફરામરોજ હોરમસજી મેજર.	ખીલાવર.
„ ફરામરોજ હોરમસજી પટેલ.	ધોંડ.
„ ફરામરોજ નવરોજજી વાણીઆ.	કરાંચી.
બાસાહેબ ગુલાબ કુંવરબા.	જેસલમીર.
મેસર્સ ગંગાદાસ ગોપાલદાસની કું.	મુંબઇ.
શેઠ ગોદરોજ કઠિપુશર ઈરાની.	મુંબઇ.
„ ગોવીંદજી મુલજી.	કલ્યાણ.
„ ગુલામહુસેન આમદ દેવજી.	મુંબઇ.
„ ગુલામહુસેન અબદુલહુસેન.	કરાંચી.
„ ગુલામઅલી શરફઅલી.	સીધપુર.
„ ગુલામઅલી મુલ્તાં નઝરઅલી મધરાસવાલા.	મધરાસ.
„ ગુસ્તાદજી બરજોરજી બારીઆ.	નવલગુંદ.
મીસીસ ગુલબાઈ એન. બી. દસ્તુર.	પુના.
બાઇ ગુલબાઇ દાદાબાઇ મોતીશાહ.	છેડાર.
„ ગુલબાઈ અરદેશર વળકદાર.	કાંકરાખાડી.
મેસર્સ એચ. પેસ્તનજી એન્ડ કું.	આગરા.
શેઠ હખીબ ઇબરાહીમ.	ઢાંક.
મેસર્સ હારવર એન્ડ સન્સ.	મુંબઇ.
શેઠ હકીમુદ્દીન અબદુલ હુસેન.	મુંબઇ.
„ હુસેન તારમાહમદ.	સરદારગઢ.
હોરમજી દોરાબજી બંગાલી.	સીકંદરાબાદ.
„ હીરાબાઇ મણીબાઇ મહેતા.	જામનગર.
„ હુસેન અબદુલ કરીમ ડોક્ટર બાટવાવાલા.	માઇસોર.
„ હોરમજીશાહ દીનશાહજી દસ્તુર.	ધલાવ.

„ હોરમજી રતનજી ગગરાટ.	કાનપુર.
„ હોમી ફરદુનજી મોદી.	એદન.
„ હોરમજી સોરાબજી કરકરીઆ.	નવસારી.
„ ઇસમાઇલ આહમદભાઇ.	દમણ.
„ ઇસમાઇલ હાજી આહમદ મોરીઆ.	દમણ.
મેસર્સ ઇસમાઇલ પીરભાઇની કું.	મુંબઇ.
શેઠ ઇસમાઇલ ઇબ્રાહીમ આજકવાલા.	તુમકુર.
„ ઇબ્રાહીમ મોહમદ હાંસ.	વેસમા.
„ ઇનાયતહુસેન અબ્દુલકરીમ.	કપડવાંજ.
„ જી. એદલજી - એનજીનદ્રાઇવર.	જહાંસી.
„ જલેજર જેહાનગીરજી મહાબલેશવરવાલા.	મહાબલેશર.
„ જાફરઅલી એચ. ઇ. મોહમદ.	મુંબઇ.
„ જાફરજી કરીમજી ચાવાલા.	કરાંચી.
„ જામારપજી નવરોજજી બારીયા.	મુંબઇ.
„ જમશેદજી એમ. દલાલ.	મારહોરા.
„ જમશેદજી મહેરવાનજી દાઝખાનાવાલા.	શોલાપુર.
„ જમશેદ બરજોરજી એનજીનીયર.	ગનતુર.
„ જમશેદજી રસ્તમજી ગાંધી.	કરાંચી.
„ જમશેદજી એદલજી મીસ્ત્રી.	કરાંચી.
„ જમશેદજી કાવસજી સહીઆર.	હૈદરાબાદ (દ.)
„ જમશેદ એદલજી એનજીનીયર.	બલુચીસતાન.
„ જેહાનગીર જમશેદજી હાચ્છાપોરીઆ.	હૈદરાબાદ (દ.)
„ જેહાનગીર નસરવાનજી રબાડી.	કરાંચી.
„ જેહાંગીરજી રસ્તમજી રવાલા.	રાઉર.

„ જોહાનગીર એફ. પંઠકી.	કરાંચી.
„ જોહાભાઈ હરજીવનદાસ દલાલ.	મુંબઈ.
„ જુસબ હાજી આહમદ.	કોમ્પુન.
„ જુસબ અલી માહમદ.	આકોલા.
„ કે. એફ. માદન.	અમરતસર.
„ કે. દી. દાવર.	મુંબઈ.
ઓ. સે. મુલજીભાઈ જીવરાજ ખોળા લાયબ્રેરી.	મુંબઈ.
શેઠ કે. જી. કાંગાં.	મુંબઈ.
„ કેકોળાદ નવરોજી મોદી.	ઉદેપુર.
„ કેપુશર રસ્તમજી ધરાની.	મુંબઈ.
„ કેપુશર ખેજનજી મેહતા.	નાગપુર.
મેસર્સ કીકાભાઈ ગુલામ હુસેન એન્ડ સન્સ.	મુંબઈ.
મેસ્યુ. કરીમદજી ગુલામહુસેન.	માદાગાસકર.
શેઠ કરમાલીભાઈ ગુલામહુસેન વઝીર.	મુંબઈ.
„ એમ. આર. બલસારા.	દારજીલીંગ.
„ આહમદ દાઉદ મરસીઆ.	બાંટવા.
„ ઓ. સે. માહારાઓ શ્રી ખેંગારજી લાયબ્રેરી.	કચ્છમુંદરા.
શેઠ માણેકજી રતનજી દારવાલા.	છોટાઉદેપુર.
„ માણેકજી નસરવાનજી તાડીવાલા.	અંકલેશ્વર.
„ માણેકજી મનચેરજી મેહતા.	નવાપારી
„ મેરવાન હોરમઝદ.	મુંબઈ.
„ મેહરવાનજી માણેકજી ચોકીદાર.	બ્યારા.

બાધ મેહેરબાધ જીજીભાધ મોદી.	મુંબધ.
શેઠ મેહેરવાનજી રસ્તમજી બામખોટવાલા.	કરાંચી.
„ મેહેરવાનજી બમનજી આગા.	મુંબધ.
દસ્તુર મીનોચેહેર દસ્તુર જામારપજી.	મુંબધ.
શેઠ મીનોચેહેર કે. ધરાંની.	મુંબધ.
„ મીના જમશેદજી દસ્તુર.	કરાંચી.
„ મનચેરશાહ રસ્તમજી શરોંફ.	ભાવનગર.
„ મનચેરશાહ હોરમજી કાચબીલદર.	તલોદા.
„ મનચેરશાહ હોરમજી શેઠના.	કલ્યાણ.
„ મનચેરશાહ હોરમસજી પટેલ.	ધર્મજીપોર.
„ મનચેરશાહ એરચશાહ ચીનીમીની.	સુરત.
„ માણેકજી એલજી અમરોલીવાલા.	આગરા.
„ મહમદભાઈ ધસમાધલ.	દમણ.
„ મહમદચલી વલીજી ચાંદાભાઈ કાચાવાલા.	મુંબધ.
„ મોહમદભાઈ સુલેમાનભાઈ દુધવાલા.	મુંબધ.
„ મહમદહુસેન અબ્દુલકરીમ.	મુંબધ.
„ મોહમદ સીદીક હાજી નુરમોહમદ નુરાની.	મુંબધ.
„ મોહમદ ઉમર અબુ બાટવાવાલા.	કાના મેંગલોર.
„ મુસા અબુ બકકર.	ભાણુવાડ.
„ એન. આર. મુલજી.	મુંબધ.
મેસર્સ નવરોજી નશરવાનજી શરાફની કું.	મુંબધ.
મુખા સાહેબ નાદે અલીમખાનજી બાબી બહાદુર	રાધણપુર.

શેઠ નાદરશાહ નાનાબાઈ એરાબ્યા.	કરાંચી.
„ એન પેસ્તનજી.	શ્રીનગર.
„ નગીનદાસ ગોકુલદાસ મોદી.	પોરબંદર.
મીસ નવાજબાઈ એફ. વાડયા.	મુંબઈ.
મીસીસ નાનાબાઈ જેહાનગીર ગોરવાલા.	મહ.
શેઠ નારાયણદાસ જગજીવન.	તીરપુર.
„ નવરોજજી ડોસાબાઈ બીલીમોરીઆ.	મુંબઈ.
„ નવરોજજી બરજોરજી દારવાલા.	કરાંચી.
„ નરીમાન ફરામજી ઇલારીઆ.	બીજાપુર.
„ નરીમાન હોરમજી દાદાબાનજી.	નવસારી.
„ હાજી ઉમર ઉસમાન.	પાલધર.
શેઠ ઉમર ઇબરાહીમ કોચીનવાલા.	મલબાર.
મેસર્સ પી. બલમનજી એન્ડ સન્સ.	અમરીતસર.
શેઠ પદમસા સોરાબજી દારવાલા.	પાનોલી.
„ શીરોજશાહ પાલનજી દોતીવાલા.	હૈદરાબાદ (દ)
„ શીરોજ જેમી આંડીઆ.	પતીઆલા.
„ પીરોજશાહ જેહાંગીરજી.	ભટીનડા.
„ પીરોજશાહ મેરવાનજી મરઝબાન.	મુંબઈ.
„ પેસ્તનજી રતનજી કંત્રાકટર.	છોટાઉદેપુર.
„ પેસીકાકા મનચેરજી મેરવાનજી જસાવાલા.	મુંબઈ.
„ પોપટલાલ લાલજી મહેતા.	કચ્છ-માધાપુર.
„ આર. કે. થાણાવાલા.	આલાધાટ.

„ રતનજી મેહેરવાનજી વાડીઆ.	વલસાડ.
„ રતનશાહ નવરોજજી અમરોલીવાલા.	ધતારસી.
„ રતનશાહ દી. મોતીવાલા.	કરાંચી.
માલેક રામજીખાનજી આદરખાનજી જાગીદાર ખામણોલી.	વરાચ-પાટણ.
શેઠ રસ્તમજી માણેકજી દ્રાઈવર.	ધતારસી.
મીસીસ રસ્તમજી જે. ચીનાઈ.	પુના.
એરવદ રસ્તમજી દોરાખજી માદન.	મુખઈ.
શેઠ રસ્તમજી જેહાંનગીર ધરાની.	કવેટા.
„ રસ્તમજી તેમુલજી કાંગા.	જુસાવલ.
„ રસ્તમજી જમશેદજી ભમગરા.	રતલામ.
„ રસ્તમ ખોદાદાદ રસ્તમ ધરાની.	પુના.
સૈયદ ઇબ્રાહીમ નાતાલવાલા.	મુખઈ.
શેઠ એસ. એચ. ઇસમાઈલજી.	હૈદરાબાદ (દ.)
મેસર્સ એસ. એચ. મેહેતા એન્ડ કંપની.	કરાંચી.
શેઠ સાલેભાઈ તૈયબચલી.	કરાંચી.
કવી સંતોકરામ શીવશંકર કંડોલીઆ.	પોરબંદર.
શેઠ શાપુરજી હોરમજી જંખુસરવાલા.	ભરૂચ.
ડો. શીયાવક્ષ ખી. માદન.	મુખઈ.
ખાઈ શીરીનખાઈ સોહરાખજી ફરામજી માદન.	મુખઈ.
શેઠ શીયાવક્ષશાહ પાહલનજી તાડીવાલા.	મુખઈ.
„ શહેસ્પાર દીનશાહ ધરાની.	વાડી જંકશન.
„ સોરાખજી ફકીરજી મોખેદ.	ભરૂચ.

„ સોરાબજી કાવસજી સોપારીવાલા.	પુના.
મેસર્સ ત્રીભોવનદાસ હીરાચંદ કંપની.	કલકત્તા.
શેઠ તૈયબચલી કાધીભાઈ લોટીઆ.	કરાંચી.
„ વલીભાઈ બગસ ઉમરજી.	પાણેજી.
„ ઉદેચંદ રાય.	કલકત્તા.
„ માણેકજી નશરવાનજી પારડીવાલા.	વેસાવા.
„ એન. આર. મેહેતા.	રંગુન.
„ કાસમ હાજી ઇબ્રાહીમ પટેલ.	રંગુન.
„ અબદુલસકુર સુલેમાન રાઈસમરચંડ.	મનસીન.
„ તૈયબભાઈ ઇસમાઈલજી.	રંગુન.
„ એચ. એમ. ફરામજી.	ચીતાગોંગ.
„ ઇબ્રાહીમ તતીફ.	મુંબઈ.
„ માહમદ આહમદ કાસમદ.	બોધાન.
„ દીનશાહજી રસ્તમજી કુપર.	બસીન (બરમા.)
„ એફ. એચ. કાસમભાઈ.	બસીન (બરમા.)
„ બરજોરજી કાવસજી દુબાસ.	કરાંચી.
„ યુસુફચલી ગુલામચલી.	એદન.
„ મુસા આહમદ.	મીયનમુ.
„ યુસુફ નાલાભાઈ આટીઆ.	રંગુન.
„ હીન્ડૂ મીત્ર મંડળ લાયબ્રેરી.	એદન.
શેઠ દી. એચ. રહેમતુલ્લા.	સીકંદ્રાબાદ.
„ એમ. આઈ. ઉમરજી	મેનડેલે.

